

Szarvasi Krónika

Közművelődési és helytörténeti folyóirat

27. szám * 2013

Szerkesztőbizottság

Boross Árpád Bence
Dr. Búzás László
Dr. Kutas Ferenc
Dr. Lipcsei Imre
Dr. Marjai Gyula
Dr. Molitorisz Pál
Dr. Reszkető Péter
Paraszt Attiláné

Felelős szerkesztő

Dr. Kutas Ferenc

Kiadja a Szarvasi Krónika Alapítvány Kuratóriuma.
Levélcím: 5540 Szarvas, Hársfa u. 4. Telefon 66/214 149

Email: kutasferenc@kutasferenc.hu

Honlap: <http://www.szarvasikronika.fw.hu>

Adószám 18370834-1-04

Számlaszám: 53900014-13000622

Felelős kiadó: Dr. Demeter László.

Készült Szarvason a Digitális Kalamáris Gyorsnyomdában 250 példányban.

Engedélyszám: III/KUL/154/BÉ/19889, HU ISSN 0239-023X.

Megjelenik minden évben egy alkalommal, május hónapban.

Jelenidőben

Kitüntetettek

2012. március 1. – 2013. március 31.

Magyar Arany Érdemkereszt

Dr. Bakos János tudományos főmunkatárs

1958-ban szerzett agrármérnöki oklevelet a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, 1968-ban lett egyetemi doktor. Pályakezdetétől kezdve napjainkig a Haltenyésztési Kutató intézet munkatársa. 1961-től tudományos kutató, majd főosztályvezető. Genetikai kutatómunkájának a pontynemesítés a fő területe: számos pontyfajta nemesítője. 1962-től teremtette meg és gondozza Szarvason a pontyfajták élő génbankját, amely a pontynemesítés alapját képezi hazánkban és külföldön is. A Békés Megyei Hírlap olvasóinak szavazatai alapján 2012-ben elnyerte Az Év Embere Békés megyében címet.

Molnár Istvánné általános iskolai igazgató

Óvónői, tanítói majd pedagógia szakos tanári, fejlesztő pedagógus oklevelet szerzett. 1975-től gyakorló iskolai óvónő, 1990-től a szarvasi 1. Sz. (Benka Gyula) Általános Iskola pedagógusa, 1993-tól igazgatóhelyettese, majd tagintézmény-vezetője. 2000-től az Benka Gyula Evangélikus Általános Iskola és Óvoda igazgatója. Több évtizedes kiemelkedő nevelő-oktató munkáját, valamint a tehetséggondozás területén végzett eredményes tevékenységét ismerték el e kitüntetéssel.

Magyar Érdemrend Lovagkeresztje

Gergely László rendező

2000-től a szarvasi Weöres Sándor Regionális Színháznak, majd jogutódainak művészeti vezetője, 2012-ig a szarvasi Cervinus Teátrum Regionális Színház művészeti igazgatója. Több jelentős, díjazott rendezése volt, többek közt a Temető-könyv, Bayer aszpirin, Tessedik. A Magyarországi Nemzetiségi Színház Szövetség Egyesület létrehozásában játszott tevételes szerepéért, elnöki teendőieért, a Kárpát-medencei magyar színjátszás és a hazai nemzetiségi színjátszás fejlesztéséért és támogatásáért részesült e díjban.

Az Év Alpolgármestere

Besenczy Zoltán vállalkozó, alpolgármester

A Szféra Kft. 1994 óta minden esztendőben kiadja az Év Polgármestere, az Év Alpolgármestere és az Év Jegyzője címet. Ezeket a címeket az állampolgárok szavazatai alapján adják ki országos érvénnyel, egyéni szavazók révén. A díjakat 2012 októberében, a XVIII. Városi Polgármesterek randevúján, Tihanyban vehették át a díjazottak. Közöttük volt Szarvas Város alpolgármestere, aki 2006-tól tölti be tisztségét.

Nívódíj

Csasztnv András ügyvezető igazgató

A Martin György Néptáncszövetség évente nívódíjjal ismeri el a néptánc területén jelentős eredményt elért művészeti vezetőket. 2012-ben a szarvasi Cervinus Teátrum Művészeti Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója nyerte el e díjat. Harminc éve dolgozik Szarvason különböző beosztásokban, de munkája mindvégig a néptánchoz kötődött. Először táncosként majd vezetőként végzett kiemelkedő munkát. Irányításával rangos díjak sorát nyerte el az együttes, amely szerves részévé vált a város kulturális életének. 2000 óta az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület elnöke. Jelentős szerepe van az országos gyermek-néptáncmozgalom fejlesztésében.

Életmű Díj (posztumusz)

Gémes László fogtechnikus (1945 – 2011)

Szegeden és Budapesten tanult fogtechnikát. Néhány éves budapesti és pécsi gyakorlat után visszatért Szarvasra. 1975-ben mestervizsgázott, 1995-ben elnyerte az "Aranykoszorús fogtechnikus mester" címet. 1996-ban az Országos Fogtechnikus Ipartestülettől "Minősített, jegyzett fogtechnikai laboratórium" címet kapott. Tagja volt a Fogtechnikusok Országos Szövetségének, a Fogtechnikus Ipartestületnek és az OFI-BEGO Laborkörnek. Aktívan részt vett a fogtechnikus tanulók szakképzésében és vizsgáztatásában. A Fogtechnikusok Országos Szövetsége Életmű Díjjal ismerte el tevékenységét.

Polgárőr Érdemkereszt arany fokozata

Kondacs György halór, polgárőr

A Békés Megyei Polgárőr Szövetség a megyei Polgárőr Napon kitüntetésekkel ismerte el kiemelkedő polgárőri tevékenységet végző tagjainak munkáját. A kitüntetettek közt volt Kondacs György, a Szarvasi Polgárőr Egyesület alapító tagja is. Az alapítás óta rendszeresen részt vesz az egyesület munkájában. Lelkiismeretesen végzi szolgálatát: amikor munkája engedi, készségesen áll az Egyesület rendelkezésére.

Az Év Falusi Vendégfogadója

Frankó Pál vállalkozó

E díj a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének díja. Frankó Pál 2001 óta üzemelteti Szarvason a négynapraforgós védjeggyel rendelkező „Frankó Tanya” Vendégházat. 2007 óta tagja a Békés Megye Falusi Turizmusáért Egyesületnek. 2008–2010 között egyesületi elnök, 2010-től egyesületi titkár. 2008 óta a megyei falusi szálláshely minősítője. A 2010-ben alakult Körös-völgyi Óázis Egészségturisztikai Egyesület alapító tagja. A 2011-ben alapított Körös-menti TDM Szervezet alapító és elnökségi tagja.

Közművelődési Díj

Szentegyházi Gyermekfilharmónia, Haáz Sándor karnagy

A Szentegyházi Gyermekfilharmónia 2012-ben ünnepelte megalakulásának 30. évfordulóját. A kórus a Kárpát-medence magyarok területein nagy sikerrel mutatta be a gyermekek éneklésén keresztül az összetartozást. Nyugat-Európában is sikerrel mutatták be programjukat. Magyarországon az ünnepek, koncertek visszajáró vendégei, több alkalommal szerepeltek városunkban is. Szarvas városnak is, mint „testvérvárosnak” éneklő nagykövetei, és a szarvasi gyerekeknek példaképei lettek.

Iváncsó József zeneiskolai tanár

1996 óta a Chován Kálmán Művészeti Alapiskola szolfézs- és harmonikatanára. Kiváló pedagógiai munkáját jelzi, hogy tanítványai rendszeresen dobogós helyezettei a versenyeknek, több tanítványa harmonika hangszeren országos díjat nyert. Több mint tíz éven át vezette az iskola fiúkórusát. Oktató munkája mellett aktív közreműködője a város közművelődési életének. A szarvasi harmonikazenekar és a városi férfikar vezetője. Együttesei gyakran fellépnek a város ünnepein.

Pedagógiai Díj

Tóth Ferencné tanítónő

1984-től a szarvasi 1. Sz. Általános Iskola és jogutódainak pedagógusa. 2000-től a Benka Gyula Evangélikus Általános Iskola és Óvoda tanítója. Tanítványai rendszeresen élén jártak matematikából, magyarból, rajzból megyei és országos versenyeken. 2009-ben az Apáczai Kiadó kiemelkedő oktató, nevelő és tehetséggondozó munkája elismeréseként kitüntetésben részesítette, 2010-ben az Év Tanítója elismerést kapta meg az Országos

Evangélikus Egyháztól.

Babákné Szabó Erzsébet középiskolai tanár

1977-től nyugdíjba vonulásáig a Vajda Péter Gimnázium matematika-fizika szakos tanára volt. Rendszeresen foglalkozott tehetséges diákokkal, tanítványai sokaságát indította el a műszaki pályák felé. 1991-től munkaközösség-vezető volt, megszerezte a közép-, illetve emelt szintű érettségi vizsgáztatói képesítést, vezette a gimnázium minőségirányítási csoportját, valamint a kompetenciamérések irányítását. Több nyertes pályázat megírásával is hozzájárult diákjai tudásának bővítéséhez.

Darida Károlyné testnevelő tanár

1976-ban a szarvasi 3. Sz. Általános Iskolában kezdte a testnevelés tárgyat tanítását. 2000-ben került a Vajda Péter Gimnázium és Szakközépiskola kollé-

giumába nevelőtanárnak. 2007-től 2012-ben történő nyugdíjba vonulásáig látta el a Vajda Péter Gimnázium Kollégiumának vezetői feladatait. Vezetőként pontos, következetes munkát végzett, melyet a beosztottjaitól és a kollégiumban élőkől is megkövetelt. Közel 10 éven át volt a Szarvasi Főiskola Spartacus SC NB II-es, ill. NB I-es csapatának kosárlabda-játékosa. 2010-ben a Szarvas Sportjáért kitüntetést kapta meg.

Montvajszkiné Bátor Anna óvodapedagógus

1974-ben a SZIE Pedagógiai Karának jogelőd intézményében, a Szarvasi Óvónőképző Intézetben kezdte meg gyakorló óvodapedagógusi munkáját. A hetvenes évek óta részt vesz a felsőfokú óvodapedagógus képzésben. Mint gyakorlatvezető óvodapedagógus és korábban vezető óvónő eredményesen foglalkozott a magyar anyanyelvi környezetben történő szlovák nyelvoktatással. Tagja a MOE Békés Megyei Csoportjának. Rendszeresen publikált, és egyik kidolgozója volt az országosan is egyedülálló TESZ programnak valamint a főiskolai gyakorlati képzési programnak. Tagja volt a SZIE Gyakorlóóvoda és Gyakorló Általános Iskola vezetésének.

Szigeti Erika tanítónő

1970-től 1972-ig a Szlovák Diákotthonban adminisztrátori teendőket látott el. Ezt követően a Kardosi Általános Iskolában tanítói feladatkörben dolgozott. 1978-ban szerzett tanítói oklevelet. 1997-ben került a Szlovák Általános Iskolába, előbb diákotthoni nevelő, majd nyugdíjba vonulásáig tanítónő volt. 2004-ben szlovák nemzetiségi tanítói végzettséget szerzett. Az intézmény programjaiban, a városi aratónapok szervezésében és lebonyolításában kimagasló munkát végzett.

Közegészségügyi Díj

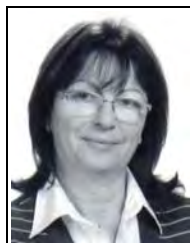
Dr. Igricz Zsuzsanna gyermekszakorvos

1975-ben szerzett általános orvosi diplomát a Debreceni Orvostudományi Egyetemen, 1980-ban csecsemő- és gyermekgyógyász, 2003-ban addiktoló-

giai szakvizsgát tett. 1980-tól dolgozik Szarvason gyermekgyógyászként. Mindig lelkiismeretesen, szeretettel látta el feladatát. 2012-ben nyugdíjba vonult, de – gyermekorvos hiánya miatt – továbbra is rendel. Gyógyító munkája mellett tapasztalatait írásba foglalta, orvosi szaklapokban jelentek meg tanulmányai. 1989-ben Miniszeri Dicséretben részesült. Több mint három évtizedes kiemelkedő munkáját ismerték el e díjjal.

Dr. Verasztó Ildikó háziorvos

1977-ben Szegeden szerezte meg általános orvosi diplomáját, 1997-ben tett háziorvosi szakvizsgát. 1980-tól dolgozik Szarvason körzeti majd háziorvosként. 1990-től az Orvosi Kamara Békés megyei etikai bizottságának tagja, egy évig megbízott elnöke, nyolc éven át elnöke; 1999-től az Országos Etikai Kollégium tagja, 1991-ben önkormányzati képviselő. 2000-től oktatóként résztvevője a rezidensképzésnek. 2012-ben vonult nyugdíjba, de felelősségteljes munkáját továbbra is ellátja. Több mint három évtizedes kiemelkedő munkáját ismerték el e díjjal.

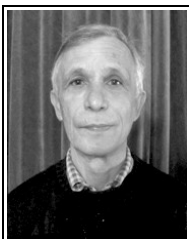
Szarvas Város Sportjáért

Dr. Bencze Sándor orvos, labdarúgó, sportvezető

A 60-as években a Tataháza NB I-es labdarúgó csapatának tagja, majd az egyetemi évek alatt a DEAC NB II-es játékosa. Huszonötösörös ifjúsági válogatott. Tagja a Magyar Orvosválogatott európa- és világbajnok csapatának. 1979-ben került Szarvasra, azóta orvosként dolgozik. Játzott a szarvasi NB II-es futbalcsapatban, egyben a labdarúgó, majd az NB I-es női kosárlabdacsapat orvosa volt. Később az NB II-es labdarúgócsapat edzője, majd a szakosztály elnöke. A rendszerváltás után 12 évig tagja Szarvas Város Képviselő Testületének, négy évig alpolgármester, és az Ifjúsági és Sportbizottságnak is tagja. Több mint két évtizede játékosa az NB III-as teniszcsapatnak, az Orvos Világbajnokságon ebben a sportágban többször végzett 2-3. helyen. Szarvason három teniszpályát felújított, négy új pályát építtetett, melyek közül egy télen is használható.

Lelkes György ny. középiskolai tanár, edző

Gyermekkorától sportol, tagja a Városi Strand székhelyű úszó, vízilabdázó, futballozó, télen korcsolyázó, jégchokizó társaságnak. 1965-ben földrajz-biológia szakos tanárként került Szarvasra, a Vajda Péter Gimnáziumba. Hosszú éveken át aktív labdarúgó játékos volt, közben besegített Pataki Györgynek a kézilabda- és labdarúgó-csapat edzésében, menedzselésében, előbb iskolai, majd egyesületi szinten. Megalakították a Szarvasi MEDOSZ

SC-t, majd az egyesült szarvasi klubban dolgozott labdarúgó utánpótlás-edzőként.

Závogyán Judit testnevelő tanár, sportszervező, szaktanácsadó

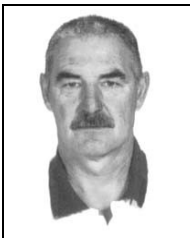
A szarvasi 2. Sz. Általános Iskolában, majd a jogutódai-ban tanított 1991–2009-ig, volt igazgató és intézményegység-vezető is. Nevéhez fűződik a városi vándor-, sí-, disputa-, kajak-, és teljesítménytúra-táborok szervezése, vezetése. 2009-től pedagógiai szakértőként és szaktanácsadóként dolgozik a Dél-alföldi régió közoktatásának fejlesztésért. Sok intézményi és regionális EU-s pályázat megírója és megvalósítója, tréner, és felnőttképzési szakember. 1999-től az Olimpiai Ötpróba szarvasi régióvezetője. Alapítója és vezetője a Disputa Szarvasi Regionális Központjának. 2009-ben megkapta Szarvas Város Pedagógiai Díját, 2011-ben a Szarvas Városáért kitüntetés bronz fokozatát. Sportszervező és -vezető tevékenységét ismerték el a díjjal.

Rejtő József vállalkozó, sportvezető

1968-ban került Szarvasra a Mezőgazdasági Főiskolai Kar hallgatójaként. Középiskolás korától sportol, főiskolás éve alatt kosárlabdázott, majd az asztalitenisz-csapat tagja volt. Sportvezetői pályáját 2003-ban kezdte a Szarvasi FC elnökeként, nyolc év vezetői munka után leköszönt a futballklub elnökségről. Nehéz időszakban vette át a csapat menedzselését, szívós munkával sikerült megmenteni az egyesületet a széthullástól. Az utánpótlás csapatok rendszeresen az élen végeznek, a felnőtt csapat visszakерült az NB III-ba. Önkormányzati képviselőként 2010-ig az Önkormányzat Ifjúsági és Sportbizottságának tagja volt.

Nyerges Attila edző, testnevelő

1974–1991-ig felnőtt I. osztályú versenyző, 1988-tól a Szarvasi Kajak-Kenu Szabadidősport SC (ill. jogelődje) kajak-kenu edzője. A kezdetektől sok tehetséges versenyzőt ad át a vezetőedzőnek. Tizenegy korosztályos válogatott kajakost nevelt ki. Közülük kiemelkedik Dombvári Bence és Nyemcsok Máté. Dombvári Bence eddigi kajakos pályafutása során tagja volt a korosztályának megfelelő válogatottnak, U 23-as ifjúsági válogottként világbajnokságot nyert. Nyemcsok Máté ifjúsági világbajnokságon és felnőtt EB-n is eredményesen szerepelt. Nyerges Attila a korosztályos válogatottak edzőtáborainak vezetője.

Egykori sportvezetők és sportolók jutalmazása Szarvason végzett sportmunkájukért

Kovács Béla (1913-1982) testnevelő tanár (posztumusz díját gyermekei vették át – a képen balra); Mihály István labdarúgó; Huszár István kajakozó, versenybíró; dr. Boros István tájékoztató és maratonsíró; Molnár István kézilabdázó; Kugyela Balázs kézilabdázó; Jansik András sakkozó

Amatőr labdarúgók és edzők elismerése

Békés megye amatőr labdarúgásáért sokat tévő labdarúgóinak, edzőinek, sportvezetőinek, játékvezetőinek tevékenységét ismert el az MLSZ.

A díjazottak között a kategóriájukban a legjobbnak járó elismerésben két Szarvason dolgozó, ill. futballozó sportember is részesült. *Rétes Pál* a megyei I. osztályban dolgozó edzők, *Steigler Ádám* a megyei III. osztályban játszó labdarúgók legjobbjá címet nyerte el.

Rétes Pál

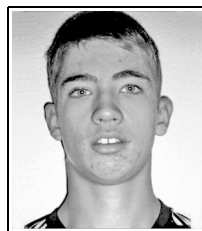
Steigler Ádám

2012 legjobb szarvasi sportolói

Nagy Noémi

A Szarvas és Vidéke hetilap olvasóinak szavazatai alapján ebben az évben is megválasztották Szarvas legjobb sportolóit. Lányok: 1. Nagy Noémi úszó, 2. Uhljar Janka aerobikos, 3. Rohony Noémi kajakos; fiúk: 1. Konstantinovics Máté kajakos, 2. Berecz Levente úszó, 3. Molnár Gergő úszó.

Konstantinovics Máté

Szarvas Város Baráti Körének díjai

Szarvasért Emlékplakett ezüst fokozat

Brachna Irén igazgató

A Chován Kálmán Művészeti Alapiskola igazgatója, a Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetsége elnökségének tagja. Drámatanárként iskolájában sokat tesz a drámairodalom és a drámajáték megismertetéséért, rendezéseivel formálja a tanulók személyiségét. Széleskörű kulturális munkássága nemcsak Szarvas városában, hanem nagyon sok helyen ismert az országban. Ismerik

mint rádiós személyiséget, mint csodálatos orgánumú vers- és prózamondót is. Élményt nyújtó fellépései mindig emelik egy-egy ünnepség, irodalmi rendezvény színvonalát. Szervezőmunkájának eredménye sok zenei rendezvény Szarvason. Fáradhatatlan kultúrmissziója nagyon sok embernek nyújtott – és nyújt ma is – maradandó élményt.

Sipos Zoltán ügyvezető

1991-92 között a SZÁT építésvezetőjeként és informatikusaként dolgozott, majd 1992-ben saját vállalkozást indított. A Xeropress Bt. ügyvezetőjeként a PC Shop számítástechnikai szaküzlet irányítója, emellett 2002-től az általa alapított Körös Televízió vezetője. A televízió 2002 márciusában kezdte kísérleti adását Szarvas, Csabacsüd, Békésszentandrás térségében. Technikai felszereltsége és annak színvonal fokozatosan nőtt, ezzel együtt a helyi műsorok színvonala is. Mára a Körös Televízió a Körösök régiójának vezető médiumává vált. A televízió támogatója és aktív részese Szarvas kulturális rendezvényeinek, színházi előadásainak és a civil szervezetek bemutatásának. Négy járásra kiterjedő lefedettségével nagyban hozzájárul a város ismertségéhez, idegenforgalmi marketingjéhez.

Szuhaj György középiskolai tanár, képzőművész

A Magyar Iparművészeti Egyetemen végzett. 2004-től részt vesz a Veránka Alkotótelep munkájában. Évtizedek óta rendszeres szervezője, résztvevője, megnyitója a szarvasi képzőművészettel kapcsolatos rendezvényeknek. Pedagógusi tevékenysége során számos egykori gimnazistát indított el a művészi pályán, és sokakkal kedveltette meg a képzőművészeteket, formálta szemléletmódjukat. Önálló alkotó is, számos sikeres egyéni és csoportos kiállításon mutatkozott be a közönségnek szülővárosától a fővároson át Kaposvárig. 2004 májusában az Európai Unióhoz való csatlakozásunk alkalmával a Múzeumban megrendezte alkotótársaival együtt a nagy sikerű UniÓl performansz és kiállítás rendezvényét. 2007-től a Szarvas Város Napja alkalmából ugyancsak társaival együtt szervezi, rendezi és megvalósítja sikeres performansz-sorozatát. Tervei alapján készült el a gimnázium arképcsarnoka és a Hősök Fala. Nevéhez fűződik az időközben megvalósult Szarvasi Vízi Színház helyszín-kiválasztásának ötlete és épületkomplexumának alapötlete is.

Szarvasért Emlékplakett bronz fokozat

Koltai Lajosné ny. óvodapedagógus

Pályáját óvónőként kezdte 1967-ben. Tíz évig nevelte-oktatta a legkisebbeket, e területen kifejtett lelkiismeretes, eredményes pedagógiai tevékenysége után több mint három évtizedig az egészségügyben dolgozott. Nyugdíjba vonulása után sem szakadt el éltető közegétől, az emberektől. 2003-ban kapcsolódott be Szarvas Város Barátainak Köre sokrétű munkájába, tagja majd elnöke lett a Szarvasért Alapítvány ellenőrző bizottságának. A Baráti Kör rendezvényein a technikai csoport tagjaként fáradhatatlanul szervez, végrehajt irányít. 2006 óta a Máltai Szeretetszolgálat helyi szervezetében végez önkéntes szolgálatot.

Kovács Krisztina táncoktató

Békéscsabán a Tessedik Főiskolán szerzett diplomát 2000-ben, ezt követően Gyulán dolgozott és kezdett versenyszinten táncolni. Szarvasra került, munka mellett szerzett a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán sport aerobik edzői diplomát. 2004-ben alapított Szarvason tánciskolát. 2007-ben vált a tánciskola egyesületté, azóta Babilon Táncsport Egyesület néven működik, amelynek elnöke. Irányításával a legjobb táncosok 2008-tól versenyeznek, s érnek el évről évre kiemelkedő sikereket. Magyar bajnokságoktól világ bajnokságig vezetett az út duóban és csoportban egyaránt. 2011-ben elkészítette a Tessedik c. musical tánc koreográfiáit, 2012-ben színpadra viték a Vízi Színházban a Dzsungel könyvéből készült táncszínházi darabot. 2013-ban a kilencedik tanévét kezdi mint táncpedagógus, koreográfus, edző

Privler Mária ny. intézeti tanár

Szívügye a karvezetés és a kórusnevelés, 1990 óta a vezeti a Katolikus Egyházközség Szent Cecília énekarát; öt éve, helyettesként Szarvas Város Kamarakórusát. Ez utóbbival a Szülőföldünk Békés megye művészeti bemutatón két alkalommal bronz fokozatot érték el. 7-8 éve heti rendszerességgel énekfoglalkozásokat, közös dalolást vezet az Idősek Átmeneti Otthonában. A Zene Világnapján kórusával többször tartott előadást a nyugdíjas pedagógusok körében. A Kunszentmártonban

megrendezett Tiszazugi Fesztiválon 2000 óta minden nyáron kórustagként énekel. Alakulásától tagja a Brunszvik Teréz Pedagógus Női Karnak.

Szarvasért Emléklap

Kinyik Flóra, a Gimnázium tanulója, versenytáncos. Négyszeres országos bajnok; EB és két VB helyezette.

A Gimnázium tanulója, **Pekár Edina**, ötszörös városi bajnok. Korosztályában négyszeres megyei bajnok, csapatban hatszoros megyei bajnok.

Pro Patria et Familia

Babák Mihály polgármester

Dr. Demeter László főföldgazdát

A díjat a Bolza-család leszármazottai alapították, a hazáért és a családjáért kifejtett tevékenységért ítélik oda. Az 2012-ben jutalmazottak a Bolza család rendszerváltás utáni rehabilitálásával, vagyoni kárpótlásával valamint a Bolza-találkozók megszervezésével érdemelték ki.

Oroszlány István Emlékérem

Dr. Sztó János ny. vízépítő mérnök, tudományos kutató

Gorkij városában (Szovjetunió) szerzett diplomát 1968-ban. Kezdetektől az Öntözési és Rizstermesztési Kutató Intézet és jogutódai tudományos segédmunkatársa, majd munkatársa lett az intézmény 2000-ben történt összevonásáig. Azóta nyugdíjas. Szakmai tevékenységének alapvető területe az öntözés műszaki és technológiai fejlesztése, az öntözővíz-használat műszaki hatékonyságának növelése. Tagja a Magyar Hidrológiai Társaságnak. Nyugdíjasként részt vett a Körös-Maros Nemzeti Park részterületein a környezeti állapot felmérésében és értékelésében. Éveken át óraadóként oktatott a Tessedik Sámuel Főiskolán. 2007-től részt vesz az Agrártörténeti füzetek sorozat szerkesztésében. A díjat az Öntözési Kutató Intézet 1993-ban alapította, emléket állítva a neves intézményalapító mérnöknek.

„Szent Gorazd” nagy medál Tessedik Sámuel Díj

Medvegy Pálné iskolaigazgató, az országos Kisebbségi Bizottság alelnöke

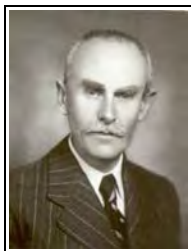

A Szent Gorazd-díj történetében az Igazgatónő az első határon túli pedagógus, akit méltónak találtak a Szlovák Köztársaság elismerésére. A kitüntetést Martin Fronc, a Szlovák Köztársaság oktatási minisztere Pozsonyban adta át életművéért, az oktató- nevelőmunka folyamataiban elért rendkívüli eredményeiért és a magyarországi szlovák nemzetiségi oktatás fejlesztése érdekében tett pedagógiai tevékenységéért. **A Tessedik Díjat** négy szlovák szervezet, köztük a Határon Túli

Szlovákok Világszervezete adományozta a határon túli szlovák oktatás érdekében végzett kiváló pedagógiai, szervezési és igazgatási munkájáért.

Magyar Civil Becsületrend (posztumusz)

Pásztor Emil (1925 – 2004) ny. főiskolai tanár

Szarvason született, az elemi iskolát és a gimnázium első négy évét Szarvason, a tanítóképző éveit Miskolc, Debrecen és Székelykeresztúr iskoláiban végezte. 1944-ben tanítói, 1950-ben magyar-történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. 1950–54-ig tanársegéd, 1954–1964-ig Csongrádon általános, ill. középiskolai tanár. 1964–1990-ig az egri Tanárképző Főiskola tanára; 1979-ig adjunktus, 1988-ig docens, 1990-ig, nyugdíjba vonulásáig főiskolai tanár. 1961-ben egyetemi doktori, 1987-

ben kandidátusi címet szerzett. Tagja volt az MTA Magyar Nyelvi Bizottságának, a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, az Anyanyelvápolók Szövetségének és a Kazinczy Ferenc Társaságnak. Kezdeményezője a széphalmi Magyar Nyelvi Múzeum létrehozásának. Kitüntetései: Lőrincze Lajos Díj (1998), Pro Cultura Agriae (2004, posztumusz). Publikációs jegyzéke 857 tételből áll. Négy önálló kötete jelent meg. Legismertebb A tizenötödik vértanú (Kazinczy Lajos, 1979) és a Toldi-szótár (1986). A Civil Becsületrendet a Magyar Nyelv Múzeuma szellemi létrehozójának, megvalósításában végzett tevékenységének posztumusz elismeréseként 2012-ben adományozták az Ars Humanica Hungarica Kör tagjai.

A rovatot szerkesztette:

Dr. Kutas Ferenc és Tatai László

A város legnagyobb adófizetői

Január elején az 50 legtöbb adót befizető cég vezetőit, képviselőit fogadták a város vezetői, akiknek emléklappal, ill. a három legnagyobb adózónak órával köszönték meg, hogy adójukkal hozzájárultak a város fejlesztéséhez. A név- és rangsor a következő: Gallicoop Zrt., Pioneer Hi-Bred Zrt., Szarvasi Vas-Fémipari Zrt., Worktrans Kft., Alföldi-Hús Zrt., TESCO-Global Áruházak Zrt., E.On Tiszántúli Áramhálózati Zrt., TELENOR Magyarország Zrt., Kereskedelmi és Hitelbank Zrt., Alföldvíz Zrt., OTP Bank Nyrt., KATECH Zrt., Magyar Telekom Nyrt., Oryza Kft., Raiffeisen Bank Zrt., Erste Bank Hungary Nyrt., Szarvasi Agrotá-Alcsired Kft., Szarvasi Szakorvosi Kft., Szarvasi Általános Informatikai Kft., INTEGRÁL Zrt., Goldfood Kft., Invitel Távközlési Zrt., Szarvasi Agrár Zrt., GEOMARK Kft., CERVAFOOD Kft., Szerencsejáték Zrt., Biohungaricum Kft., Magyar Posta Zrt., Szarvas és Vidéke Körzeti Takarékszövetkezet, ÉGÁZ-DÉGÁZ Földgázelosztó Zrt., Szarvasi Medicago Kft., BAREX Kft., SPAR Magyarország Kft., Liget Hotel Kft., Shell Hungary Zrt., VODAFON Zrt., HABAR Kft., Young-Hús Kft., E.On Energiaszolgáltató Kft., LIDL Magyarország Bt., MF Agrária Kft., Szarvas Coop Zrt., Mezőmag Kft., Work-Metall Kft., Szarvas Lux Kft., Swietelsky Magyarország Kft., Rózsási Kft., MOL Nyrt., Laktárus Kft., Lau-Federn Kft.

1912-ben is: Gallicoop; Erdélyi István vezérigazgató

Seidl Ambrus

A 200 éves Szent Klára templom „megsüvegelése”

A Szent Klára templom felszentelése 1812. augusztus 12-én történt, a 2012. esztendőben ünnepeltük a 200 éves évfordulót.

A Historia Domus bejegyzése szerint:

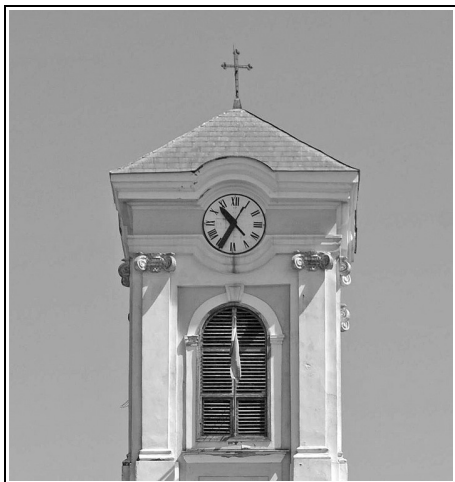
„1807. június 22-én kezdtek hozzá a mai templom felépítéséhez, mely az eddigi temető helyén épült. A már nagyon felforgatott, amúgyis homokos talajban lassan haladt a munka, csak 1812-ben készült el teljesen a templom. A templomot a kegyuraság építtette, akinek képviselője akkor ifj. Bolza Péter volt. Ugyancsak ők hozták Olaszországból a főoltár művészi képét, a még ma is meglévő Szent Klára képet.”

A Tessedik tér (ma Fő tér) képe az 1960-as években

Igyekeztem minden lehetséges módon a templom építésével kapcsolatos iratokra rábukkanni, de nem jártam sikerrel. Megkerestem a Nagyvárad Egyházmegye iratait is, mely a Román Állam kezelésében a Nagyvárad Megyei Levéltárban kutatható, de ott sem találtam semmiféle iratot, tervrajzot a templomról. Talán azért, mert a kegyuraság intézte az építkezést: elképzelhető, hogy a Bolza család fennmaradt iratai között kellene keresni – talán ott fellelhető lenne valami. Az elhúzódo építkezés miatt valószínűleg a költségek is megnöttek, emiatt a templomon sok minden olcsón, illetve

ideiglenesen készült el. A templom fedésére vonatkozóan szintén a Historia Domusból értesülhetünk arról, hogy kezdetben zsindeley fedésű volt a templom, amit néhány alkalommal javítottak, javígtattak, majd később palára, utóbb cserépre cseréltek.

A 200 éves évfordulóra természetesen a legmegfelelőbb az lett volna, ha a templomot teljes egészében fel tudtuk volna újítani. A felújítás amúgy is ráfért volna (pl. vízesedés, elavult elektromos hálózat, megkérdőjelezhető stílusú szentélyburkolás stb.) Ám saját forrásból ez megoldhatatlan, pályázatot pedig nem írtak ki ilyen felújításra az utóbbi öt évben. Mégis szeretnénk volna valami maradandót létrehozni a bicentenárium megünneplésére.

Ami minket foglalkoztatni kezdett, az a torony, illetve a torony fedése, mely kezdetben szintén zsindeleyes volt. A templom, mely késő-barokk, ún. copf stílusú, igen egyszerű toronyfedéssel rendelkezett (rézborítású sátoztető), mely nem volt szokásos a későbarokk időkben. Feltételezzük, hogy ez nem így készült el, de az 1812-es állapotáról nincs semmi adat. Feltételezésünk szerint (sajnos erre nem sikerült biztos adatot találnom) valami egyszerű, zsindeley borítású toronysisak lehetett, melyet meghagytak akkor is zsindeleyesnek, amikor a templomot palával fedték, azt tervezve, hogy anyagi lehetőségeik bővülése esetén tiszteességes toronysisakot készíttetnek a toronyra.

Az idők elbeszélése szerint a torony mostani, bádoggal fedése valamikor az 1890-es, 1900-as évek táján készült, amikor a harangozó hibájából leégett a toronysisak. Ez az „ideiglenes” megoldás maradt a mai napig is – pénzhiány miatt. Ám a csonka toronynak sisakkal való kiegészítése is mind mostanáig terve és szándéka volt a híveknek.

A templom első tatározásakor, 1853-ban készült egy toronysisak terv költségvetéssel, ami egy gömbölyded toronysisakot ábrázol, melyet bádoggal vontak volna be. A Historia Domus bejegyzése szerint ez nem készült el: „...a templom fedzete valamint a torony is romladozó állapotban lévén, a tornyot újra bezsindelyeztettem, és veresre festettem, a templom

tetejét pedig célszerűen megfolttoztattam...” (Lonovics Ferenc plébános)

A templom következő felújítása 1910-ben következett. A Historia Domus 1910-es bejegyzése szerint: „Megemlitem, hogy ez alkalommal szándékomba volt, mi régi sóvárgásomat képezte, a templom csonka tornyát is kiépíteni, de fedezet a legjobb akarat és igyekezet mellett sem került rá. Elkészült tervezete és költségvetése megtalálható a levelezés f.évi iratai között.” (Szirmay László Árpád plébános)

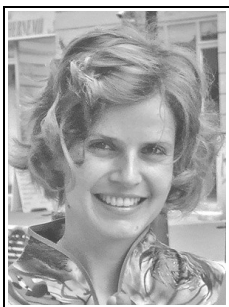

Természetesen, az ezután következő világháborúk, gazdasági válságok stb. miatt a toronynak sisakkal való kiegészítése csak vágy és terv lehetett. Most viszont, a 200. évfordulóra mind a hívek, mind a Püspökség, mind Szarvas Város Önkormányzata kinyilvánította, hogy szívesen áldozna anyagiakat a régi vágy és terv beteljesítésére. Szarvas Város Önkormányzata városképi szempontból is kiemelten fontosnak tartaná ezt.

Kutatásaim és a szakirodalom szerint a barokk időkben (különösen a későbarokk időkben) nem volt a torony-sisaknak kialakult, szinte kötelező formája, annak díszességét, gazdag formáját a rendelkezésre álló anyagi-

ak határozták meg. Ezért, nézetem szerint, az 1910-ből való közepesen díszes, a templom egyszerű homlokzatához formában és méretben illeszkedő toronysisakterv megvalósítása tűnt célszerűnek.

2011 őszén fordultam a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalhoz, jelesül Dobos Albert hivatalvezetőhöz, jelezve a kezdettől meglévő szándékunkat egy új toronysisak készítésére. Ő hivatalból továbbította levelünket a Kultu-

rális Örökségvédelmi Hivatal Műemléki Tanácsadó Testületéhez, akik (Dévényi Tamás, Ferkai András, Lővei Pál, Vukov Konstantin, Winkler Barnabás és Arnóth Ádám) 2011. november 8-i konzultációjukon az 1910-es terv alapján új toronysisak készítését „engedélyezhetőnek” találták.

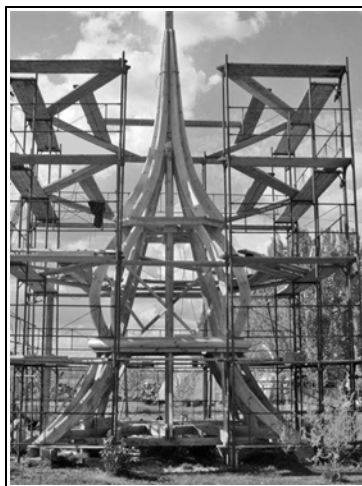
A szarvasi **Varga Júlia** építésmérnök azonnal munkához látott, és hamarosan beadtuk az engedélyezési tervdokumentációt, melyre megkaptuk az építési engedélyt.

Több toronysisak-építő mesterrel is felvettük a kapcsolatot, végül – kedvező árajánlata alapján – *Ócsai Sándor* ajánlatát fogaduk el. Az építkezés a régi tető megemelésével 2012. március 12-én kezdődött el, majd a megemelt tető alatt elkészült az új toronysisak kiszíntezett beton-alapja.

7. sz. kép

A munka ezután a mester telephelyén folytatódott, ahol a faanyag méretre szabása, csapolása, vegyszerrel való beitatása zajlott, majd ott összeállították a favázat, hogy minden pontosan illeszkedjen. (7. sz. kép)

8. sz. kép

Két hónap elteltével, május 14-én kezdődött el helyben az építkezés. A templom előtti területen pakolták le az egy kamionnyi anyagot, bekerítették a munkaterületet, és még aznap elkezdték a faserkezet összeállítását. (8. sz. kép)

Négy nap alatt felállították a faserkezetet, és további öt nap alatt elkészült a deszkaburkolata is. (9. sz. kép)

9. sz. kép

Ezután következett a több időt igénybe vevő gondos munka: réz-lemezekkel burkolni a toronysisakot.

A gondos és aprólékos munka így is egy hónap alatt befejeződött a díszek és a villámhárító felszerelésével június 15-re.

Mindenképp megemlítenéd, hogy Ócsai Sándor mester úr javaslata volt, hogy az egész építkezés a templom előtt történjen (mert készen is idehozhatták volna a toronysisakot); lássák az emberek. Valóban, igen sokan jöttek nézelődni, és a szorgos munka közben is mindig volt ideje a mesternek beszélgetni az emberekkel, sőt lehetőséget biztosított arra is, hogy a látogatók ceruzával felírassák nevüket a fa szerkezetre. A Kulturális Örökségvédelmi Hivaltól Dobos Albert is többször eljött megnézni a munkát, *Babák Mihály* polgármester is járt ott.

2012. július 8-ra, vasárnapra tűztük ki a toronysisak feltevését. A 9 órai szentmisén a Polgármester úrral közösen réz hengerekbe tettünk iratokat, aprópénzt és újságokat az utókor számára: ezek a toronysisak csúcsába, a keresztet tartó vasszerkezetbe lettek később elhelyezve. Hallatlanul sok, néhány ezer érdeklődő gyűlt össze a téren, hogy tanúja legyen az új toronysisak feltevésének.

Egy hatalmas daru először leemelte a régi tetőt. A nézők tapsa és hangzúgás búcsúztatta; bő száz évig szolgált.

Pontban délre került fel az új toronysisak – nagy ováció és hangzúgás közepette – a torony tetejére.

Közben a téren a Békésszentandrás Sörfőzde jóvoltából egy külön, csak erre az alkalomra készült sört, a „*Szent Klára Toronyméző Sört*” mértek ki, illetve lehetett vásárolni, amíg el nem fogyott; valamint az Ótemplomi Szeretetszolgálat segítségével 800 adag babgulyás készült, melyet ingyen kiosztottunk.

Utolsó mozzanatként az aranyozott keresztet emelte fel a daru a toronysisak tetejére, majd bekötötték a villámhárítót is. Éppen idejében, mert egy rövid kis vihar és zápor érkezett.

Az új toronysisak megáldására 2012. augusztus 11-én, a bicentenáriumi búcsú napján került sor. A szentmisét *dr. Kiss-Rigó László* megyés püspök mutatta be, majd a mise végétével következett a toronysisak megáldása.

Régi templom – új süveggel

Dr. Hanyecz Katalin – Somlyai Márta

Szülinap az Arborétumban

140 éves a szarvasi mamutfenyő

Az óriásfák rendkívüli népszerűségnek örvendenek hatalmas termetük és matuzsálemi koruk miatt. Mind közül legismertebb a hegyi mamutfenyő (*Sequoiadendron giganteum*), amely kiterjedt ligeteket alkot Sierra Nevada (Kalifornia, USA) nyugati lejtőin.

A Szarvasi Arborétum Magyarország legnagyobb arborétuma. A látogatók sok fáját, bokrárt ismerik és szeretik. Tavasszal a virágzó liliomfák a leglátványosabbak, ősszel a sok színes lomb között a perzsa varázsfák és a japánjuharok a legfeltűnőbbek. Mégis „a mamutfenyő” az, amit évszaktól függetlenül minden látogató felkeres, ami télen-nyáron egyaránt lenyűgöző látványt nyújt.

Génbanki törzslapja szerint ültetése 140 éve történt. Ültetési dátumok a legritkább esetben maradtak ránk, de a szarvasi mamutfenyő ebben kivételnek számít, pontosan 1873-ban ültették.

Az arborétum megalapítása az olasz származású *Bolza-család*-hoz köthető. A Tiszakürtön született *Bolza Pál* apai nagybátyjától örökölte a mai arborétum területét, ahol nagy lendületű telepítések kezdtek az 1800-as évek végén. A munkában felesége, a vácrátóti *Vigyázó Jozefa* támogatta. A szépen körvonalazódó tájképi kertbe számos

növény érkezett Tiszakürtről és Vácrátótról, Schönbrunnból valamint Angliából. Felesége korai halála, illetve az I. világháború után a gróf életét csak a kertnek szentelte. A gyűjtemény folyamatosan bővült Bolza Pál szemlélete szerint, a késői tájképi kertek stílusában, ahol a zártabb fás területek köré szabad térállásban telepítette a kiemelkedő dendrológiai értéket képviselő növényeket. A nyílt és zárt terek remek aránya, valamint az egyes látványokat feltáró úthálózat csodálatos egységet teremtett.

A legendák szerint az arborétumban ma is látható legnagyobb mamutfenyőt eredetileg – a szintén Bolza kezében működő – az Anna-ligetben ültették. Ennek némiképp ellentmond, hogy a mamutfenyő már kicsi korában is rendkívül rosszul tűri az átültetést, és ez a kor előre haladtával csak romlik. Viszont kétségtelenül feljegyzések bizonyítják, hogy akkoriban sok fát ültettek át az Anna-liget területéről – változó sikerrel.

A mamutfenyők óriásait először 1852-ben találták meg a Sierra Nevada erdeiben. Már 1853-ban hoztak belőle Európába is, de elterjedni csak az 1870-es években kezdett, ezért joggal gondoljuk, hogy a Szarvasi Arborétumban található fa az Európában fellelhető legidősebb példányok közül való. A valószínűleg Angliából, Schönbrunnon keresztül érkező egyedekből csak kettő maradt meg, amelyek eleinte szépen fejlődtek a kertben, viszont ma már csak az egyik él, a másik 2010-ben pusztult el. Többször csapott bele villám (legutóbb az 1990-es években), majd a 2008. március elsejei nagy viharban teljesen megrongálódott. A „villám sújtotta mamutfenyő”, ahogy azt az arborétumban hívtuk és különböztettük meg a másik nagy fától, rendkívüli szívóssága ellenére a sorozatos csapásokat már nem tudta kiheverni, és két évvel a nagy vihart követően elpusztult.

Azóta az első ültetésűek közül egyedül a „szülinapos” nagy mamutfenyő, valamint több, később ültetett „apróság” váltja ki a látogatók csodálatát. Bár még nem csapott bele villám, az idő ezt a hatalmas fát is próbára tette. Az 1999-2000-es tél nagy belvizét követően elpusztult a csúcsa, de – ahogyan az a fenyőféléknél lenni szokott – két csúcsot is hajtott az elpusztult vezér helyett. 2002-ben alpinista favágók feltisztították a törzsét, mert a súlyos belvizben jelentősen károsodott gyökérzet nem volt képes ellátni a koronát, így az alsó ágak elszáradtak. 2006-ban beöntözést kapott egy úgynevezett „életerő fokozó” készítményből. Ez a szer a talajélet fellendítésével, különböző mikroorganizmusok talajba juttatásával volt hivatott a mamutfenyő megrendült egészségi állapotán javítani. Úgy tűnt, a leromlás megállt, de 2007 nyarán újabb trauma érte a fát. Letört a nagyobbik csúcsa, ami három méteres és teljesen egészséges volt. 2010-ben az alpinista favágók ismét törzsápolásban részesítették. A fa puha, szivacsos kérgét kerítés védi a külső behatásoktól. Így is lehet rátalálni, hiszen a kertben ő az egyetlen bekerített fa.

A Szarvasi Arborétumban élő mamutfenyő nem a legnagyobb és nem is legszebb mamutfenyője az országnak, viszont léte rendkívüli életterejét bizonyítja a fajnak, hiszen ezek a fák Észak-Amerikában a 1000-2500 méter magas hegyekben őshonosak, ahol télen 3500-5000 mm csapadék hull, a téli hó pedig májusig megmarad. A nyár meleg, és – bár ott is kevés a csapadék – jóval rövidebb, mint nálunk. Szarvason télen-nyáron kevés a csapadék (évi

500 mm körüli), a nyár hosszú, és sokkal forróbb, mint az eredeti termőhelyen. Kártevő jellemzően nem emésztí a fát, a gombáknak cseresavtartalma miatt jól ellenáll, ezért a legnagyobb kihívást számára a terület időjárási viszonyaihoz való alkalmazkodás jelenti.

Az a tény, hogy ez a fa ilyen magas kort élt meg ilyen, számára kedvezőtlen körülmények között, már önmagában is csodálatra méltó, és akkor még nem említettük majd 30 méteres magasságát, 176 centiméteres törzsát-mérőjét, amihez 550 centimétert meghaladó törzskerület tartozik.

Eredeti termőhelyén a mamutfenyő 3000 évnél magasabb kort is képes elérni, mint például a President (Elnök) névre keresztelt példány, amelynek korát 3200 évre becsülik. Ez a fa – korának megfelelően – tekintélyes méretekkel rendelkezik: 75 méteres magasságához 8 méteres töben mért törzsát-mérő tartozik. Mai tudásunk szerint, a Föld egyik legidősebb élőlénye. E gigászi óriások 67 ligetben egy 420 kilométeres sávban találhatók meg Kalifornia államban.

Magyarországon is több helyen lehet látni szép, fiatal és kevésbé fiatal mamutfenyőket. A nyugati országrész csapadékosabb középhegységeiben sokkal jobban érzik magukat, mint az Alföldnek ezen szélsőséges klímával „megáldott” helyén, de az biztosra vehető, hogy az arborétumi példány a legidősebbek közül való egész Európában. Ezért aki a szarvasi mamutfenyőt szemléli, arra gondoljon, hogy 140 évével valójában még csecsemőnek számít a Sequoia Nemzeti Park 3000 éves példányaihoz képest, mégis „Ő” a híres nagyok fölöttébb nehéz sorsú, de mégis rendületlenül kitartó rokona.

A szarvasi mamutfenyő 140 éves „születésnapján” jó egészségi állapotnak örvend. Fejet hajtva tisztelgünk előtte, és kívánjuk neki, hogy még sok-sok évig álljon délcegen e pompás kert közepén.

Agrárkutatás Szarvason

Dr. Lelkes János

Az Öntözési Kutató Intézet 50 éve

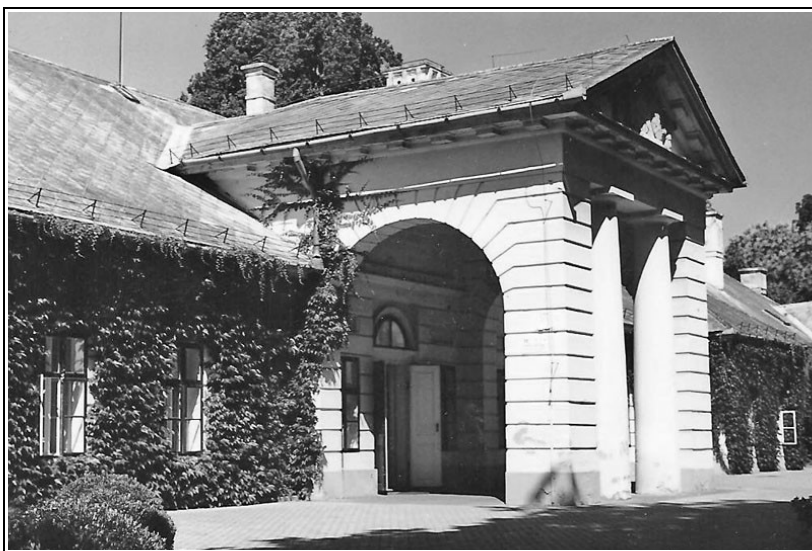
Az Öntözési és Talajjavítási Kutató Intézet létrejötté

Frank Melanie-t, neves mezőgazdasági, vízgazdálkodási és rizs-agrotechnika kutatót, a Kisújszálláson létesített Növény- és Talajéletteni Kísérleti Állomás vezetőjét 1950 nyarán kereste fel egy bizottság, közölve, hogy Öntözési és Talajjavítási Kutató Intézet létrehozását határozták el. Helyet keresve megnézték Szarvason a Bolza-kastélyt, ahol akkor SZTK rendelő és egy 100 fős csecsemőotthon volt, és megnézték más helyeket is. A Földművelésügyi Minisztérium államtitkári értekezlete *Bencsik István* államtitkár javaslatára Szarvas, Bolza-kastély mellett döntött, az éghajlati-földrajzi elhelyezkedés, a gazdasági technikai szellemi potenciál, az akkor már több mint 150 éves Tessedik-féle kertöntözési javaslatok és szarvasi személyes kötődése alapján (a szarvasi Gazdasági Technikum igazgatója volt 1944-1947-ig).

1950. október 1-jével megjelent a Népgazdasági Tanács rendelete az Öntözési és Talajjavítási Kutató Intézet (ÖTKI) létrejöttéről, ezzel együtt Frank Melanie igazgatói kinevezése, akinek tudományos eredményei elismerésének kifejezéséeként az akkor bevezetésre került *tudományok kandidátusa* fokozatot is odaítélték. Az Intézet alapfeladatul az öntözés, a talajjavítás, a rizstermesztés és a gyepgazdálkodás elméleti és gyakorlati problémáinak kutatását kapta. Ennek megoldására a szakterületek akkori legjobbjából állt össze a kutatói stáb. Frank Melanie igazgató és *Hank Olivér* igazgatóhelyettes azok közül választottak munkatársakat, akikkel addig is együtt dolgoztak. Elsőként *Oroszlány Istvánt* (Kultúrtechnikai Osztály)hívták meg, aki magával hozta laboratóriumi munkára alkalmas munkatársait. Az osztály szervezése *Hartyányi László* vízépítő mérnök-kutató bevonásával folytatódott. Az Öntözéses Növénytermesztési Osztályt *Horváth László* vezette. Különböző növények öntözési technológiájával foglalkoztak, de az osztályvezető állattenyésztési témákban is dolgozott. 1951 őszén megindultak a növény-nemesítési kutatások is az Öntözéses Nemesítő csoport létrehozásával. A Talajjavítási Osztályon *Prettenhoffer Imre* vezetésével *Szabolcs István és Darab Katalin* a talajjavításra vonatkozó eljárások, anyagok és eszközök körüli témákat művelték. *Gruber Ferenc* nemesítő a gyepgazdálkodással összefüggő kutatásokat alapozta meg.

Az alapításkor nem voltak pénzügyi nehézségek, az igazgató az összes kívánságot teljesítve vette át a Bolza-kastélyt és kiegészítő épületeit. A könyvtár kialakítása, a műszerek beszerzése nehezebb volt, de a legfőbb

gondot a kísérleti gazdaság okozta. Az addig a Gazdasági Technikumhoz tartozó Bikazugi üzemegységet 1953-ban az Intézethez csatolták annak hangsúlyozásával, hogy a tancélokot továbbra is ki kell elégíteni. Frank Melanie ekkor kapta meg *Erdei Ferenc* minisztertől a Kísérleti Gazdaság igazgatójává történő kinevezését. Frank Melanie *Szalontai László* pénzügyi csoportvezetőről, *Szabó Lajosné* főkönyvelőről úgy emlékezett, mint akik hozzáértők, szorgalmasak voltak; a néha éjt nappallá tevő megbízható, pontos munkájukra mindig számíthatott. Szarvas városból sokan különleges tudást, gyakorlatot igénylő és biztos álláshoz jutottak. A gazdaság munkatársai közül *Balogh Mihályra*, a Bikazugi üzemegység vezetőjére és *Philipp Kornél* főagronómusra gondolt nagy elismeréssel.

A Bolza-kastély főbejárata

Az 1919 novemberétől 1920 áprilisáig megszálló román csapatok a Szarvason rekvirált élelmiszert Budapestre szállították, amiért később a főváros kártérítést adott. Ezt az összeget az akkori község vezetése egy gazdasági iskola létesítésére a kormánynak ajánlotta fel, más ingatlanokkal együtt. Így a libalaposi, galambosi és a bikazugi ingatlanokon 1927. évben kezdetét vette a tanintézet tangazdaságának berendezése, ahol az egész terület a kincstár tulajdonát képezte. (Szarvasi Évkönyv és Naptár, 1936.)

A Gazdasági Technikum képzett szakemberei ezeken a területeken – a diákok foglalkoztatásával és tanításával – jól szervezett mintagazdaságot hoztak létre. E területeket kapta meg az ÖTKI kutatómunka céljára.

Az Öntözési és Rizstermesztési Kutató Intézet

Az intézet feladataiban és a kutatók szakmai összetételében is tükröződik az öntözéssel kapcsolatos korábbi szemlélet: az öntözésnek a talajjavítással és a gyepgazdálkodással való összekapcsolása. 1955-ben rizstermesztés nagyobb arányú elterjesztésével párhuzamosan került sor a rizstermesztési osztály létesítésére. A talajjavítási osztály elvált az Intézettől, ettől fogva az intézet neve Öntözési és Rizstermesztési Kutató Intézet (ÖRKI) lett. A Rizstermesztési Osztály helyére, vezetőjére nézve tervek születtek, de az 1956-os események miatt a megvalósítás késett. Később *Petrasovics Imre* osztályvezető irányításával a hazai feltételek között eredményesen termeszthető rizsfajták nemesítése, honosítása és megfelelő agrotechnika kidolgozása volt a cél. A rizsnemesítést *Simon József* 1956-ban a kopáncsi telepen kezdte, *Lajtos János* az állami gazdaságokban valamivel korábban.

A kutatómunka eredményeit évkönyvekben, a kötelező évi jelentésekben, előadásokban és számos értekezésben hozták nyilvánosságra. *Oroszlány István* 1956 tavaszán védte meg kandidátusi értekezését, *Tóth Mihály* az intézet kísérőszállási telepén végzett ökonómiai vizsgálatai alapján dolgozta ki disszertációját, és alapozta meg a szarvasi munkát, *Petrasovits Imre* pedig a rizsárasztás vízmennyiségével kapcsolatos disszertációt írt. Az Intézet eredményessége és kutatási színvonala fokozatosan nőtt, ezt el is ismerték, hiszen az 1956. évi Földművelésügyi Minisztérium munkaértékelésében intézetei közül Szarvas a második-harmadik helyre került.

Frank Melanie a vele készült riportban így fogalmazott: „...a szarvasi intézet létesítésének legnagyobb jelentőségét abban láttam, hogy az öntözés műszaki és mezőgazdasági kérdéseinek kutatása egy fedél alá került. Az öntözőtelepek tervezői és használói megbeszélések, viták majd tapasztalatok során megismerték egymás kívánságait, nehézségeit, lehetőségeit, ezeket összevetve az egyes feladatok megoldása könnyebbé és eredményesebbé vált.”

Frank Melanie 1957. augusztus 15-től az Intézet és a Bikazugi Gazdaság vezetésétől való felmentését és nyugdíjazását kérte, amit akkor – többek szerint sajnálatosan – elfogadtak. Ezt a momentumot mintegy határköként fogjuk fel, amely megtisztelő határkövet állít az Intézet első (alapító) kutatói generáció és a többiek közé. Frank Melanie tudós egyszerűsége és elkötelezettsége tükröződik az alábbi idézetben, amely íróasztalán mindig előtte állt egy képkeretben: „Életed legfontosabb pillanata a jelen pillanat, legfontosabb embere, akivel most kell leülnöd beszélgetni. Legfontosabb tette a szeretet.” (Eckhart mester, XIV. sz.) E gondolat méltó hitvallásként szolgálhat minden generáció számára.

1957-ben *Kovács Gábor* kapott igazgatói megbízást, *Petrasovics Imre* igazgatóhelyettes lett, a Növénytermesztési Osztályt *Gruber Ferenc* vezette.

A nagy agrárfordulat, a nagyüzemi gazdálkodásra való áttérés 1960-tól a kutatásirányítást is érintette. Az ÖRKI új feladatokat kapott, amelyek már nem csak ágazati, nem csak térségi, de a teljes mezőgazdaságra vonatkozó tudományos műszaki fejlesztést szolgálták. Jelentős személyi és tárgyi fejlesztés valósult meg, és olyan alapkutatási szintű téma is megfogalmazódott, mint a Kondoros-völgyi belvízöblözet mezőgazdasági vízgazdálkodása, Hartyányi László, később *Kalavszki Károly és Koós László* témavezetésével. Ekkor alakult meg a Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum és az ÖRKI Mezőgazdasági Üzemei több mint tízezer hektáron. Ezen szervezetek és az ÖRKI igazgatója Kovács Gábor, igazgatóhelyettese *Debreczeni Béla*, majd Hartyányi László lett. 1957-65 között sok jól képzett fiatal alkalmaztak, akik az intézet második kutatói generációját alkották, és kutatói pályájuk egybeesett a mezőgazdaság, ezen belül az öntözéses gazdálkodás felfelé ívelő pályájával. Ekkor kezdődött a Tisza II. öntözőrendszer létesítésének előkészítése, amiben az Intézet helyszíni felmérő munkákkal vett részt.

1968-ban a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium létrehozta a Tiszavidéki Mezőgazdaság-fejlesztési Irodát (TMI) az üzemek öntözéses gazdálkodásra való felkészítése céljából. Az Intézet kutatói is bekapcsolódtak ebbe a munkába, hasznosították a kutatási eredményeiket, így új, gyakorlati kapcsolatok is keletkeztek.

A hatvanas években az öntözési kutatások több osztály alapfeladatát határozták meg az alábbi témakörökben: az öntözött talajok termékenységeinek növelése, a másod- és kettős termesztés, a szántóföldi növények öntözési rendje, az öntözőmódszerek összehasonlítása, a növények víztűrő képessége.

A Kultúrtechnikai Osztályon Hartyányi László, később *Marjai Gyula* osztályvezető irányításával az öntözőtelepek építési és tereprendezési módszereinek kidolgozása, a különböző felületi és esőztető berendezések műszaki kialakítása, a belvízrendezések és öntözőrendszerek vizsgálata, a nagytérű öntözésüzemelés hatásfokának javítása folyt. Az osztály később műszaki osztállyá szerveződött, ahol *Lelkes János* vezetésével és *Marjai Gyula*, *Szitó János*, *Benkó Balázs*, *Medvegy Pál*, *Daróczi Sándor*, *Földi István* közreműködésével az egyes berendezések munkaminőségének kutatásával bővült a feladatkör.

Az Anna-ligeti kastély, az egyik kutatóhely

Az Agrokémiai és Radiológiai Osztályon Debreceni Béla, majd *Dombóvári János* vezetésével a talajok tápanyagtartalmának, fizikai és kémiai tulajdonságainak megállapítása, a takarmánynövények minőségi vizsgálata, a növények táplálkozásának vizsgálata hagyományos és izotóptechnikával folyt. A különböző talajok tápanyag-, víz- és sóforgalmának megállapítása, az öntözés és tápanyagellátás kölcsönhatása, tápanyagfelvételi vizsgálat tartozott a kutatási területek közé. Fontos feladatot láttak el a radiológiai összefüggésű polgári védelmi rendszerben is.

Az Intézet előkertje

delmi és vízgazdálkodási döntések megalapozásához járultak hozzá. Jelentős eszközhöz jutott a téma, amikor felépült a Liziméter-telep, de ezen kívül is létesültek kísérleti helyek.

Az üzemtani csoport *Szöke Molnár Lajos*, majd *Keresztúrszky János* osztályvezető irányításával az öntözés költsége, a különböző szántóföldi növények öntözéssel termesztésének gazdaságossága, a felületi öntözés munkaszervezése, esőztető öntözés munkaszervezése témáit kutatta. A munkában részt vettek *Hanyecz Vince*, *Koczka Judit*, *Batai István*, *Vörös Imre* és *Czabala László* kutatók is.

A komplex eredményekre való törekvés keretében az Agrotechnikai Osztályon *Németh Sándor* vezetésével tartamkísérleteket, fajtakísérleteket, öntözési módszer és más növénytermesztési technológia kísérleteket folytattak. A talajok termékenységével Kovács Gábor foglalkozott, egyes növények (kukorica, cirok, olajtök és más takarmánynövények) nemesítése *Kovács Gáborné*, *Tóth József*, *Szalmáry Mária* kutatók feladata volt.

A Gyepgazdálkodási Osztályon Gruber Ferenc, majd *Janovszky János* vezetésével a legelő- és rétgazdálkodás technológiája, különböző legelők legeltetési hasznosítása, a gyepnövény-nemesítés, a tiszántúli őszyepek öntözéssel agrotechnikája, a szálastakarmányok öntözéssel termesztése, a szántóföldi és szálastakarmányok nemesítése és vetőmag előállításának témaköröket művelték. A munkában részt vettek *Nagy Zoltán*, *Szabó János*, *Sipos András*, *Csik János* és *Vrbovszki Mihály* kutatók.

A Pillangós Növények Nemesítése és Termesztése Önálló Osztályon

Tóth Sándorné vezetésével pillangós szálastakarmányok, elsősorban lucerna és nagy magvú hüvelyesek nemesítése, termesztéstechnológiájának fejlesztése és vetőmag előállítása volt a fő feladat. Önálló témákban dolgozott *Szántosi Antalné, Nagy Lászlóné, Gergely Pálné, Nagy László és Izsáki Zoltánné*.

A rizstermesztési önálló osztályon *Simonné dr. Kiss Ibolya* osztályvezető irányításával az új hazai fajták előállítása, a külföldi fajták adaptálása és vetőmag-előállítás folyt. A nemesítő feladat ellátásában Lajtos János, később *Ipsits Csaba* is dolgozott. A rizs agrotechnikája keretében tápanyag-gazdálkodás (*Tóth Sándor*) és a növényvédelem (*Szilvássy László*) megoldása mellett kidolgozták a rizses vetésforgók módszerét, a rizstelepépítés és -fenntartás modern technológiáját, valamint a betakarítás gépesítését (*Ágoston Béla*).

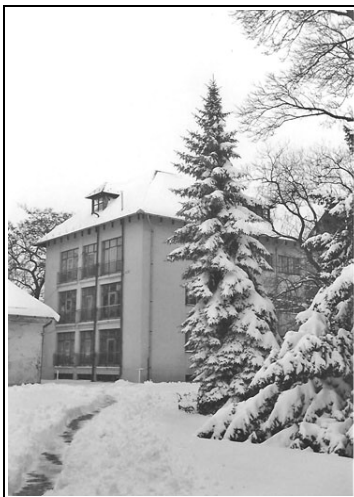
A hetvenes években a termelési rendszerek megjelenésével a tudományos ismeret meghatározó lett a termelésben. Országos kutatási programok indultak, ahol az intézet eleget tett az állami feladatnak, de közvetlen kapcsolatra is szükség volt a termelési rendszerekkel. Programirányító szerepben Kovács Gábor, majd 1978-tól *Kiss Károly* igazgatók, Német Sándor igazgatóhelyettes vezették az Intézetet. A kutatási program egy főosztályra szerveződött, amelynek vezetője *Posgay Elemér* lett. Programtitkárként Hanyecz Vince működött közre. Osztályvezetők *Tóth Sándorné, Dombóvári János, Szalóki Sándor, Marjai Gyula* és *Keresztúrszky János* voltak. A főosztály munkájába az osztályok kutatóin kívül más kutatóhelyek dolgozói is kaptak témákat. A kialakuló széleskörű innovációban nagyszámú új növényfajta, eljárás, gép szabadalma növelte az Intézet szellemi tőkéjét. Az Intézet felelőse lett a rizstermesztés biológiai, agrotechnikai, műszaki, ökonómiai kérdései megoldására szerveződött programnak is. Vezető *Simonné dr. Kiss Ibolya* lett, akinek irányításával új fajták, új eljárások születtek szabadalmaztatott formában is. Az Intézet tudományos koordináló munkája a hazai gyepgazdálkodás területét is átfogta. *Janovszky János* osztályvezető vezetésével közös kutatási program alapján dolgoztak a Gödöllői Agrártudományi Egyetem és a Debreceni Agrártudományi Egyetem illetékes kutató részlegeivel. Az eredményes kutatómunka itt is új fajtákkal, technológiai eljárásokkal volt mérhető, ez főként a gyakorlati hasznosításban valamint a hazai és nemzetközi elismertségben jelentkezett.

Az Öntözési Kutató Intézet

Az Intézet ebben a harmadik évtizedben részese volt a magyar mezőgazdasági termelés nemzetközi mércével mérve is kimagasló eredményeinek. Egy átszervezés miatt 1981-ben Kovács Gábor, Kovács Gáborné és Szatmári Mária növénynemesítő kutatók távoztak az Intézetből, és emiatt a lucerna,

szója, fehérhere, silócirok, olajtők, szemes és silókukorica-hibridek nemesítése más szervezeti keretek között folytatódott. Az Intézet, amely a megvalósuló Tisza II. öntözőrendszer területeire fokozatosan beépült a saját szellemi termékeivel, elnevezésében is változott, Öntözési Kutató Intézet lett. A központi finanszírozás szűkülése miatt önálló gazdálkodást kellett indítani a kutatásra rendelkezésre álló földterületein arra törekedve, hogy hasznos, pénzbeli eredmények támogassák a kutatást. Öntözéses gazdálkodást tervezve a bikazug-annaligeti földterületekre két szivattyúteleppel táplált, felszínalatti öntöző csőhálózattal 400 hektáros öntözőtelep létesült.

Az Intézet nem élt volna meg ötven éves időt, ha nem lettek volna kiváló munkásai. Nekik a kísérletek végrehajtásában, a mintavételezés és feldolgozás, a gépírás, fotózás és sokszorosítás, az adatkezelés nagy gyakorlatot igénylő feladatellátásában, a gépkezelés, karbantartás, a rendezett környezet és belső tisztaság, az élelmezés, az anyagbeszerzés és könyvelés felelősségteljes munkáiban kellett helytállni. Nem lehet felsorolni annak a 400 – 500 munkatársnak a nevét, akik az 1960-80-as években alkalmazottként ÖKI-dolgozónak mondhatták magukat. Sokszor generációk nem kis büszkeséggel teheték ezt, hiszen Szarvason ez rangot jelentett. A későbbi intézeti vezetés előttük is tisztelt, és minden korábbi igazgató köszönetét kifejezte a Történelmi Emlékszoba létesítésével, archív tárgyak, fotók és más dokumentumok kiállításával.

Az új laboratórium épülete

Demeter János, Marik Mihályné, Bulla Ottó, Szalontai József, Bodnár Sándorné szolgálták ki a dolgozókat, és irányították a szükséges munkáügyeket. Az Intézet gazdasági vezetése a beruházásokat *Korbely Jánosné* irányításával végezte, a pénzügyi és költségvetési adminisztráció *Józsa Lajos*, később *Hugyik Katalin, Szenes Gyuláné*, gazdasági igazgatóhelyettes és munkatársaik felelősségére volt bízva. A kutatómunka sikeréért, zavartalanágáért sokat tettek az önálló laboratórium vezetői, *Molnár Zoltánné és Sipos Andrásné*, valamint a könyvtár vezetője *Oleksziczné Mária*, később *Szabó Sándorné*.

A nyolcvanas években még fontosabbak lettek a jövedelmezőségi szempontok, ami miatt a termesztési struktúrákat kellett felülvizsgálni, technológiákat kellett módosítani. Megnőtt a nagy értékű biológiai alapok, a

műszaki-technikai újdonságok és az egyre szigorúbb ökonómiai elemzések iránti igény. A kutatásszervezésben általánossá vált a pályázati rendszer, a tudományos kérdéseket országosan írták ki, ezért újfajta forrásszerzést kellett tanulni. Egyre nagyobb szerepet kapott a biotechnológia, a számítástechnika, az elektronika és ezek sokféle eszköze. Ebben a kutatásszervezési környezetben az Intézet igazgatója Kiss Károly, majd 1984-től Marjai Gyula volt. Igazgatóhelyettes *Németh Sándor* és Marjai Gyula, majd 1985-től *Sári László*. Az Intézet ekkor is az öntözéses gazdálkodás, a rizstermelés és a gyepgazdálkodás országos feladatainak felelős összefogója, koordinálója volt több más kutatási megbízás mellett. Az öntözéses gazdálkodás programban Dombóvári János, Tóth Sándorné, Szalóki Sándor, Marjai Gyula, majd 1985-től Lelkes János és Keresztúrszky János osztályvezetők munkacsoportjai vettek részt. A rizsprogramot Simonné dr. Kiss Ibolya osztályvezető és Budai Sándorné vezették. A gyepprogramot Janovszky János osztályvezető irányította, a témákat Nagy Zoltán, Sipos András, *Csik János*, *Vrbovski Mihály* és *Szanda János* vezették.

Az Öntözési Napok bemutatója

kutatási témák működtetését. Az akkori magyar mezőgazdaság nemzetközileg példaértékű volt, és ezt a helyzetet az Intézet is élvezte. Jelentős volt az Intézetben készült publikációk száma, 56 könyv, könyvrészlet és 1160 szakcikk jelent meg. Egy fő megszerezte a tudományok doktora, 40 fő elérte a tudományok kandidátusa fokozatot, 35 fő megszerezte az egyetemi doktorátust. A növénynemesítés eredményességét a 90 államilag elismert fajta jelzi a lucerna, a rizs, a gyepnövények és egyéb szántóföldi növények körében. Az öntözési kutatások terén – az említett publikációk mellett – sok, a tudományág fejlődését és a gyakorlatot szolgáló eredmény született. Ezek öntözési és öntözéses termesztéstechnológiák a termelési rendszerek és öntözőüzemek számára, üzemfejlesztési tervek, öntözésfejlesztési döntést megalapozó tervek, öntöző gazdaságok ökonómiai elemzései, Körös öntöző gép-

Az Intézet a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas években hazai viszonylatban a legtekintélyesebbek közé tartozott. Nemzetközi szinten a KGST-államok rokon intézményei között szintén tekintélyre tett szert, az ottani munkatársak keresték a Szarvasra irányuló tanulmányutak alkalmait és a közös

család- és műszertalálmányok, szabadalmak, vízháztartási- és öntözés-irányítási modellek (ÖNTGEN, SOILWAT, SOILWAT-IRREGUL), árasztás nélküli rizstermesztési technológia, víz- és termésfüggvények, vízhiány és terméskiesés gyakoriságának és mértékének országos felmérési adattára formákban hasznosultak.

Az ÖKI ötödik évtizedében, amely a rendszerváltással kezdődött, megjelent a kutatói generációváltás igénye, és végre kellett hajtani a személyektől sosem függetleníthető kutatási témakorszerűsítést. A rendszerváltás személyi része azt jelentette, hogy Sári László igazgató és Janovszky János igazgatóhelyettes helyett Lelkes Jánost bízta meg a minisztérium igazgatónak (1991. június), amit pályázati úton is megerősített. Az általános igazgatóhelyettes Hanyecz Vince lett, tudományos igazgatóhelyettesi feladatokat Szlovák Sándor kapott. A pénzügyi, számviteli feladatköröket *Szenes Gyuláné* majd *Dina Mihályné*, a legutolsó időkben *Zsapka Jánosné* látta el. A nemzetközi kapcsolatokat és a marketingfeladatok legtöbbjét *Medvegné Skorka Anna* titkárságvezető és *Albelné Rácz Mária* szervezte és irányította.

A rendszerváltási időszak a magyar mezőgazdaság sosem tapasztalt mélyrepülésével volt jellemezhető. A nagypolitika is elismerte, hogy a rendszerváltás legnagyobb vesztese a mezőgazdasági vízgazdálkodás, ezen belül az öntözés volt. Több tízmilliárdra tehető a meliorációs beruházásokban keletkezett kár. Töredékére csökkent a tudományos érdeklődés, és csak az évtized végére rendeződtek a finanszírozási nehézségek és váltak ketté a költségvetésből, valamint a piaci forrásokból művelhető témák.¹

Tudományos konferencia

víz- és öntözéses gazdálkodás vízháztartási, termesztéstechnológiai, műszaki és közgazdasági alapjainak kutatása és az öntözéses gazdálkodás alapvető agrokémiai, talajtani, radioökológiai kérdéseinek és a mezőgazdasági területek környezetvédelmi problémáinak vizsgálata volt. Munkatársak: Szalóki Sándor, Marjai Gyula, Szitó János, Lelkes János, *Cserhidy Attila* Szlovák

¹ A dőlt betűs részek a forrásmunkákból vett idézetek.

Sándor, Dombóvári János, *Kovács Tamás, Kovács Tamásné, Biróné Oncsik Mária*, Daróczi Sándor, *Fodor Dezső*. Ide tartozott a számítástechnikai csoport *Almási Zoltán* vezetésével. A munkák vezetője Keresztúrszky János volt.

A Pillangós és Egyéb Növények Nemesítése projekt feladata a pillangós-virágú szálaskakarmánynövények (lucerna, vöröshere gyepalkotó pillangósok), nagymagvú pillangósok (lóbab, szója, étkezési bab, lencse) nemesítése, fajtafenntartása, a hazai viszonyoknak megfelelő fajták honosítása és termesztéstechnológiájuk kidolgozása (Gergely Pálné). További feladatok közé tartozott az intenzív termesztést leginkább igénylő és megháláló rizsfajták nemesítése, termesztéstechnológiájuk kidolgozása és fejlesztése (Simonné dr. Kiss Ibolya), valamint a biotermesztés lehetőségeinek kísérleti úton való feltárása, az eredmények gyakorlati alkalmazása (Szántosi Antalné, Nagy Lászlóné). A projektet Tóth Sándorné, később Ipsits Csaba vezette.

Az ICID nemzetközi tudományos konferencia résztvevői

A Gyepnövény-nemesítési és Gyepgazdálkodási Projekt feladata volt a takarmány- és parkfűfajták nemesítése, fajtafenntartása, elsősorban hazai szárazságtűrő alapanyag felhasználásával. További feladat a gyepvetőmagtermesztés és -hasznosítás kutatása öntözéses és öntözés nélküli körülmények között, valamint a gyephasznosítás teljes vertikumának fejlesztése és komplex technológiai vizsgálata. Projektvezető: Janovszky János.

A Termelési Projekt feladata az elit és szuperelit vetőmagok előállítása és feldolgozása, valamint a kutatási tevékenység alapvető szolgáltatásokkal való ellátása, a kis- és középparcellás kísérletek tárgyi feltételeinek biztosítása. A belső szolgáltatásokon túl termelési és bérfeladatokat is el kellett végezni *Valastyan László* projektvezető irányításával.

Az Intézetben a tudományos célokat egyre nyomasztóbb termelési árbevételi kényszer terhelte. Az öntözéses gazdálkodás kutatása nem hozhatott

olyan árbevétel, mint a szántóföldi növény-nemesítés és az elitvetőmag-termelés, ami gazdálkodási feszültségekhez vezetett. Ezt a főhatóság átszervezéssel oldotta meg, az Intézetnek utasításra meg kellett alapítania a Mezőgazdasági Kutató Szolgáltató Kht. szervezetet, amely közvetlenül a főhatóságtól kapta megbízásait. Ezzel egyidejűleg megszűnt az Intézet Gyep-növény-nemesítési és Gyepgazdálkodási Projektje, a Termelési Projektje, és jelentősen szűkült a Pillangós és Egyéb Növények Nemesítési projektje, beleértve földterületek, egyéb ingatlanok kezelési jogát és termelési eszközöket. Az átszervezés drámai eredménye a közalkalmazotti létszám folyamatos csökkenése lett, a 70-es évek keretéhez képest 90% elveszett.

A tudományos átszervezés a szervezetben maradt kutatók érdekeltségi rendszerének megújításán keresztül komplex eredményt jelentő tanulmányokhoz vezetett. Ezeknek a jelentőségét, eredményességét a Nagyalföld Alapítvány emléklaplakkal ismerte el. A fiatal kutatógeneráció újraindította az Intézet korábbi ún. „Csíkos” kiadványának, az Öntözéses Gazdálkodás szerkesztését és kiadását. Figyelemre méltó tudományos képzési előrehaladást jelentett, hogy az ÖKI-ben elért kutató munkájának feldolgozásával hat fő kandidátusi fokozatot ért el, és amíg lehetett, két fő egyetemi doktorátus-

Kiállításmegnyitó a Víz Világnapján

hoz jutott. Ők alkották az intézeti kutatók harmadik generációját.

Növelni lehetett a kutatók nyelvtudását, aminek révén rangos nemzetközi szervezetek munkacsoportjaiban kaptak feladatokat és építettek kapcsolatokat, amelynek eredménye három öntözés témájú angol nyelvű FAO tanfolyam lebonyo-

lítása. Külföldi partnerekkel közös fajtakísérleteket szerveztünk, és közös gép- és technológia vizsgálatokat végeztünk. Nyitottunk a fóliatelepek és a rekreációs felületek öntözési témái felé. A kutatómunka eredményeinek szemléltetésére és szaktanácsadási céllal létrejött az Agropark objektum, ahol a legnépszerűbb témák eredményei, mint szántóföldi kísérletek, látható módon jelentek meg. Ehhez kapcsolódott az évenként megrendezett Országos Öntözési Napok intézménye, ahol a látogatók többet tanulhattak az öntözéses gazdálkodás témaköréből, mint bárhol másutt. A rendezvény a kutatási eredmények előállítói és felhasználói között a hiteles találkozási pont szerepét is betöltötte. A társintézményekkel való együttműködés jégé-

ben a Tessedik Sámuel Oktatási Kutatási Központ és a Regionális Műszerközpont szervezetekben jelentős szellemi befektetéssel törekedtünk a szarvasi tudományos élet, a szarvasi iskola hírét és rangját növelni. Elismeréseket is kaptunk a pozsonyi öntözési kutató intézettől és a nyitrai egyetemtől méltató elismerő oklevelek formájában.

Rendszeres találkozásaink közös pályázatokat, közös szakmai ünneplést (Víz Világnapja) eredményeztek. Megállapodás született a DATE MVKK Kihelyezett Öntözéses Gazdálkodás Tanszéke alapításáról, amely felújította a szarvasi felsőoktatás és a kutatás közötti hagyományosan szoros kapcsolatokat. Az Intézet felújította kapcsolatait Frank Melanie ny. igazgatóval, aki közreműködött az Aszály Alapítvány létrehozásában. Feldolgoztuk a magyarországi öntözések (akkor) 100 évét az Intézetben aktualizálható tanulságok értékelésére. A kutatómunka tiszteletére Történeti Emlékszobát rendeztünk be az alapítók emlékeinek állandó kiállításaként való bemutatására. Az Intézet a két legkorábbi kutató nevével Frank Melanie Tudományos Díjat (oklevél és gyűrű) valamint Oroszlány István Emlékérmet (oklevél és plakett) alapított és adományozott. A Történeti Emlékszoba egybenylt a kutatási eredményeket aktuálisan bemutató poszterkiállító Díszteremmel. A Bolza-kastélyt megnyitottuk a civil közvélemény és turisztika érdeklődésének kielégítése céljából, Szilvássy Lászlót bízva meg a látogatók történelmi és szakmatörténeti népszerűsítő kalauzolásával, valamint egyes helytörténeti kiadványok terjesztésével.

Végkifejlet

Amikor már csak 30 fős lett az Intézet, akkorra sikerült a termelési periódusból örökölt 80 milliós gazdálkodási mérleghiányt 40 milliós pozitív eredménnyé fordítani az eredményes pályázati tevékenység és a kutatási megbízások eredményeivel. A harmadik kutatói generáció 2000-re gazdaságilag kiegyensúlyozott helyzetbe hozta az Intézetet, hiszen az ÖKI-bank-számla utolsó egyenlege 2000. augusztus 25-én 46 358 830 Ft volt. Ennek ellenére 2000. július 1-jei hatállyal megszületett az FVM döntése az Intézet megszüntetéséről. Ennek közvetlen előzménye volt, hogy *Pekár Ferenc* HAKI igazgatóhelyettest az ÖKI megbízott igazgatójává nevezték ki, és így az ÖKI – HAKI „integráció” levezenylése csak formáság lett. Lettek tudományos rangú munkaértékelő bizottsági tagok, akik megindokolták az átszervezés létjogosultságát. A szarvasi társintézmények tétlenül, a szakmai közvélemény pedig tehetetlenül vette tudomásul, és tűrte a sok esetben etikailag vitatható és méltatlan eljárást. Mindenki előtt világos volt, hogy az öntözés szakmai irányítása súlyosan megsérült, és az új feladattulajdonos HAKI-nál sem közfeladatai, sem alaptevékenységei között nem hangsúlyos az öntözés. Külön utakra került az öntözési szakértelem valamint az állami

Az utolsó felvétel

kutatási támogatási és az öntözésfejlesztési szándék.

Másfél évszázada bebizonyosodott, hogy az öntözés nem az extenzív kultúrák eredményesség fokozásának eszköze, hogy az öntözés egymaga nem alkalmas módszer a kedvezőt-

len természeti adottságú, eszköz- és tőkehiánnyal küszködő, külterjes gazdálkodást folytató gazdák és térségek felzárkóztatására. Elveszték az öntözéstudomány művelésének olyan bázisai, mint a rózsási, kákai, bikazugi kísérleti terek. A Bikazugi-gyepnemesítő telep, a legelőkísérleti telep a Litauszky-tanyán, a bikazugi 400 hektáros öntözőtelep, a kákai, galambosi rizkísérleti helyek, a Lizimétertelep, az Agropark, az Anna-ligeti kísérleti tér, színekkal és üvegházakkal, a Batthyány-kert, az Izotóp-, Növény- és Talajlabor, Vetőmagüzem, kísérleti műhelyek, a Bolza-kastély és a legnehezebben pótolható erőforrás, az öntözési tudományt kutató ember. Ma is kérdés, hogy ki neveli ki azokat a kutatókat, akik a globális változásoknak minden eddiginél fontosabb öntözésügyi elére kell majd álljanak.

Források

1. Vermes L.: Riport Frank Melániával. GATE. 1988. június 30. Kézirat. 37 p.
2. Szarvasi Évkönyv és Naptár. Tájékoztató Iskoláinkról. 1936. Szarvasi Közlöny Nyomda.
3. Marjai Gy.: Az Öntözési Kutató Intézet 40 éve. Kézirat. 11 p.
4. Lelkes, J.: Megjegyzések az 50 éves évfordulóhoz. Szarvasi 7. VII. évf. 11. sz. 2001. 03. 16.
5. Kutas F.: Rendszerváltás Szarvason akár a miniszter feje fölött is. Békés Megyei Hírlap. 1991. július 20-21.
6. Hanyecz V.: Szöveges mérlegbeszámoló 2000. Kézirat.
7. Vidékfejlesztési Minisztérium: A Halászlé és Öntözési Kutatóintézet Alapító okirata (XX/1130/18/2010.)
8. Szalai Gy.: Országos Szakmai Nap az Öntözésről. MHT-GATE-ÖKI Kiadvány. Gödöllő 1996 szept.3.

Dr. Reszkető Péter

A rizs nagyasszonya: Simonné Dr. Kiss Ibolya

Simonné Dr. Kiss Ibolya közel ötven éve foglalkozik a rizs nemesítésével, a rizstermesztés technológiájának fejlesztésével. Fáradhatatlan, elnyűhetetlen. Ő az, aki a nap 24 órájából legalább 48-at a rizzzel tölti. Tizenkét államilag elismert rizsfajta, és technológia szabadalom tulajdonosa vagy társtulajdonosa. Jelenleg is újabb, jobb minőségű rizsfajták előállítását és termesztési technológia jobbítását célzó kutatások teszik

zsúfolttá napjait.

A rizs hazai nagyasszonya, a rizskutatások hazai és nemzetközi koordinátora széleskörű nemzetközi kapcsolatokat épített ki. Rizs-témában bejárta a világot Indián, Kínán, a Fülöp-szigeten át az USA-ig. Számos kitüntetés mellett 2010-ben *Életfa Díjat* kapott a témában végzett kiemelkedő munkásságáért.

– *A Békés Megyei Hírlapban Csath Róza 2000-ben olyan címen ír rólad, hogy „A röszei tanyától a Fülöp-szigeteki rizsföldekig”. Nézzük a kezdeteket!*

– 1929-ben Rösztén születtem, tanyai környezetben, gazdálkodással foglalkozó családban. Édesapám, mint fiatal gazdálkodó, hallatlanul kreatív volt. Mindig kereste, kipróbálta az újat a mezőgazdaságban a megélhetés könnyítéséhez, amikről az aranykalászos gazdátanfolyamokon értesült. Gyermekként először tőle hallottam a rizs hazai termesztésének próbálkozásairól. Visszatérően emlegette, hogy ha az a rizs olyan sok vizet igényel, talán termesztethető lenne a tanyánkat körülvevő vizes, szikes legelőn is. Biztos, hogy az ő hatására fordultam a mezőgazdaság

A család 1935-ben (bal oldalon Ibolya)

és a tudományok felé. Sajnos korán meghalt, így nem érthette meg, hogy lássa rizses rajongásomat, munkáimat. Édesanyám viszont közel 100 éves koráig dolgozva élt, így talán tőle örököltem a hosszú, aktív élet reményét.

– *Nézzük az iskoláidat.*

– Az első négy osztályt Röszkén végeztem, aztán nyolc évig vonattal bejáróként Szegeden tanultam tovább. 1947-ben a Szegedi Boldog Gizella Ipari Leány Középiskolában kitüntetéssel érettségiztem. A Keszthelyi Agrártudományi Egyetemre jelentkeztem, ahol alig két évet tanultam, majd az agrár-felsőoktatás átszervezése miatt Budapesten és Gödöllőn folytattam tanulmányaimat. 1951-ben Hortobágyon töltöttem a nyári gyakorlatot több mint száz társammal: rizst gyomláltunk. Negatív élményeket szereztem. Gödöllőn lettem 1952-ben okleveles agrármérnök.

– *Azt már nem is kérdezem, hogy milyen eredménnyel végeztél a tanulmányaidat, de gondolom agilis, fiatal mérnökként kitértél a világra!*

– Többféle álláslehetőség közül választhattunk akkor. Részemre növénytermesztési professzorunk – *Kolbai Károly* – ajánlata volt a vonzó, amit el is fogadtam. Egyetemi tanársegédként kedveltem a hallgatók gyakorlati oktatását, a kísérleti feladatokat, előadásokat. 1956-ban kukorica-témában professzorom ajánlott szovjetuniós ösztöndíjat. Ettől jócskán eltérített *Simon József*, volt osztálytársam, későbbi férjem, aki akkor már a rizsnemesítés büvöletében a Szegedi Kutató Intézet kopáncsi kísérleti telepén dolgozott. Így én is a RIZS-témát választottam. 1956-tól három évre MTA-ösztöndíjas aspiráns lettem Szegeden, ekkor ugyanis ez volt a rizskutatás bázisa. *Obermayer Ernő* és *Somorjai Ferenc* professzorok vezetésével vizsgáltam a rizs biológiája és agrotechnikája kérdéseket Kopáncson.

Ibolya és József 1953-ban

Az 1950-es évek vége felé profiltisztítás kezdődött a mezőgazdasági kutatóintézeteknél. Ennek következményeként a rizskutatás Szegedről Szarvasra került, az akkor már nevében is Öntözési és Rizstermesztési Kutató Intézetbe, ahol a Rizskutató Osztályt *Petrasovits Imre* vezette. Szervezetileg tehát 1959-től férjemmel együtt Szarvasra kerültünk, ahol én ettől

kezdve 1998-ig a rizstermesztési kutatások művelője, majd később vezetője lettem, maradtam

– Az ötvenes évek közepén felfutott a rizstermesztés. A hazai ellátás mellett exportra is tellett. Megnőtt a rizsfajta és a vetőmag iránt is az igény?

– A hazai rizstermesztés felfutása, elterjedése példa nélküli gyorsasággal zajlott, főként 1945–55-ig terjedő évtizedben. Csongrádtól Hajdú-megyéig több mint 50 ezer hektáron termesztettek árasztva öntözött rizst, dominánsan egy fajta vetőmaggal. Ez a fajta a szegedi kutatók által a legjobbnak tartott és elterjesztésre ajánlott fajta a Dunghan Shali volt. A fajtaajánlattal nem tévedtek a kutatók, de nagymérvű elterjedése, monokultúras termesztése a fajta negatív tulajdonságait, főként betegségérzékenységet felerősítette. Érzékeny a járványos barnulásra, ami 'bruzone' néven vált ismertté. Ez a *Piricularia oryzae* nevű gombabetegsége a rizsnek. Ebben az időben a rizs aratása kézi erővel (kasza, sarló) történt, kúpokban szárították, cséplőgéphez szállították, garmadában tárolták. A Dunghan Shali könnyen megdőlt, magját elpergette. 1955-ben katasztrofális termésvesztés volt. Nyilvánvalóvá vált, hogy fajtacserére van szükség.

Új fajták behozatala mellett a hazai nemesítést kellett elindítani. Mindkét megoldás egyhangú támogatást nyert a szakminisztérium és az MTA részéről. Kísérleti és üzemi próbákra olasz, román és orosz fajtákat hoztak be, melyek közül alig volt a hazai klímához alkalmazkodó fajta. Leghosszabb ideig az orosz Dubovszkij 129-est termesztették.

A magyar rizsfajta nemesítés első intenzív időszaka 1955-1965 közé esett, ami főként a járványos barnulás-ellenállóságra irányult. Ekkor dr. Simon József és dr. Lajtos János jórészt a klasszikus nemesítési módszereket alkalmazva érték el sikereket.

Frank Melániával, az ÖTKI legendás alapító igazgatójával (1987)

A saját kutatási munkám eredményeként 1961-ben megvédtem kandidátusi értekezésemet, persze rizsből. Munkámban innen datálható a rizs fajtajavítására és agrotechnikájának fejlesztésére irányuló tevékenységem. Ez a két téma végig a fő tevékenységemet jelentette, jelenti.

– Váltakoztak közben a koncepciók és az elvárások rizstermesztésben?

– Lassan változtak a rizstermesztés körülményei. A rizsimport kiváltása miatt a rizstermelők jelentős állami

támogatásával jobbították a rizstelepek műszaki állapotát, ezáltal az árasztás-lecsapolás műveletei is javultak. Általános lett a rizs trágyázása, előrehaladt a gépesítés. A kézi aratást kombájnnal váltották ki. Ezek a korszerűsítések új követelményeket támasztottak a rizsfajtákkal szemben, ami a számunkra is új feladatokat jelentett.

A betegség-ellenállóság és a koraiság mellett fontos a nagy termőképesség, az állóképesség. Ne peregjen, de jól csépelhető legyen, és tűrje az átmeneti lehűléseket. Ugyanakkor a fajta szemminősége is fontos, pl. konzisztenciája főzéskor stabil maradjon, ne ragadjon, és jóízű legyen.

– *Hogyan kezdtetek ehhez a nagy feladathoz?*

– Összegyűjtöttük a már korábbi és a saját génbanki rizs fajtáinkat, továbbá a szakirodalomból szerzett ismeretekkel nemzetközi génbankok anyagához és nemesítési módszereihez is hozzájutottunk, és hasznosításukkal próbálkoztunk. Előnyös volt, hogy a rizskutatásokat, benne a rizsnemesítést 1960-tól kiemelt programként Szarvason, az akkor már Öntözési Kutató Intézetben koncentrálták a szaktárca.

Az egykori Galambosi kísérleti telep

1962-ben a Rizskutatási Önálló Osztály vezetésére kaptam megbízást, ahol az új hazai fajták előállítását, a külföldi fajták adaptálása és vetőmag-előállítását, továbbá az agrotechnika fő kérdéseinek (növényvédelem, tápanyagellátás, vetésforgó stb.) kutatása volt a feladatunk. 1970-80 között öt új fajtánk kapott állami minősítést. Ezekből három került köztermesztésbe:

A Rózsási fajtakísérleti telep 2002-ben

a Szarvasi 70 (szárszilárd), a Mutashali (rezisztens) és a Nucleoryza (korai). Ezek új korszakát jelentették a fajtaváltásnak.

– *Nucleoryza.?... Emlékszem, ez volt az első besugárzással nemesített magyar fajta.*

– A hagyományos keresztezéses-szelekciós nemesítési módszerek mellett a Bécsi Atomenergia Intézetben a *Maratelli* francia fajta magbesugárzásával előállított alpanyagból kiválasztott, első szabadalmaztatott mutáns fajtánk, amelyik dr. Simon József közreműködésével készült. Ő egyébként 1961-ben itthagyta Szarvast, miután vitába keveredett az akkori igazgatóval.

Nemesített rizsszemtípusok

Mutációs nemesítés eredménye lett a Mutashali fajta, amit a Dunham Shali magkezeléses alpanyagából szelektáltak. Jöttek sorban az újabb fajták, és beértek a már korábban elkezdett rezisztencia-nemesítések eredményei is. A lényeg, hogy eddig 12 államilag elismert vagy szabadalmaztatott fajta közül a *Dáma*, a *Sandora*, a

Janka, a *Risabell*, a *Bioryza-H* és az *Ábel* ma is köztermesztésben vannak.

Az utóbbi években több – biotechnológia, molekuláris és hagyományos – módszer kombinációs használatával gyorsítható a nemesítés. Társnemesítők dr. Pauk János (Szeged) és dr. Heszky László (Gödöllő).

– *Nézzük a legújabb eredményeidet, gondjaidat!*

– Jól ismerve a rizskutatás problémáit nem szabadna belevágnom újabb fajtajelöltek minősítésébe, de hihetetlenül nehéz felszámolni értékes genotípusokat. Így hát két fajtajelöltet mégis csak versenybe küldtem. Mindkettő új szemitípust képvisel. Az egyik nagyon karcsú, mondhatni divatos, hosszú szemű, a másik gyöngyszemű, manapság az ugyancsak divatos „szusi”-hoz is való jelölt. Barnarizsként különösen kedvelt minőségű, rokonságban van a világhíres *Koshiikari* fajtával, amelynek 50 éves születésnapjára a japánok szobrot állítottak. Gasztronómiai kedveltségét mutatja, hogy máig milliós hektáron termesztik.

Az újabb fajták nemesítése részemről „zsebre menő” hobbi, de a korábbi fajták fenntartása „nehéz szülői kötelesség”. Nehézsége a minimális infrastruktúrából adódik. A már említett munkát tetézi még két technológiai jellegű kísérleti munka: a vörös szemű gyomrizs irtása és a víztakarékos öntözés és fajta együttes megoldása. Ez utóbbi témát tekintve a siker fele már meg van: az eljárás szabadalma és három államilag elismert fajta várják az alkalmat a szereplésre. Napi gondom a „A rizs termesztése” c. kézikönyv második, bővített kiadásához a kézirat elkészítése.

– *Olvassom a Ki kicsoda Szarvas, 2000-2010 c. kötetet. Ez áll benne: „...a rizskutatások hazai és nemzetközi koordinátora”.*

– Az elmúlt évtizedekben az angol nyelvismeretemnek igen nagy hasznát vettem a nemzetközi konferenciákon és a világ sok rizstermesztő régiójában tett tanulmányútjaim során. Elsőként az európai rizstermesztő országokban jártam (Olaszország, Franciaország, Spanyolország, Románia, Bulgária, Szovjetunió), majd az ázsiai térség jött; Indiában fél évig rezisztencia témájú kurzuson vettem részt. Japánban és az USA-ban 3-3 hónapot töltöttem egyetemeken és rizsfarmokon, jártam Ausztráliában is.

Tanulmányúton Kínában

A rizskutatás hazai koordinálása nélkülözhetetlen feladat volt azért is, mert az ÖKI Rizsosztályának kutatói létszáma nem volt elég a megadott feladatokhoz, ezért a bedolgozó-, együtt- és közreműködő kutatók célirányos munkájának koordinálása is feladatom lett. A nemzetközi koordinálás úgyszintén nélkülözhetetlen egy ilyen rizsben szerény múltú és jelenű országnak, hogy a témában jelentős országok eredményeit megismerje és hasznosítsa.

Felülről szervezett volt korábban a KGST-kapcsolat, 1992-től pedig a

FAO¹ által indított Mediterrán Térségi Rizskutatás Hálózat (MNR) tíz országban. Ez nagyon hasznos volt számunkra, sajnálatos, hogy a FAO-támogatás és -szervezés megszűntével kevésbé juthatunk valós információkhoz és nemesítési alapanyagokhoz. Többször szerveztem a FAO MRN tagjainak Workshopot², szolgálva ezzel az országunk jó hírnevét.

Nagy hatással volt rám a Fülöp-szigeteki Manilában található Nemzetközi Rizskutató Intézet (IRRI). Itt található a világ rizs-génbankja is. A hi-degtűrésre sok évig végeztem részükre fajtateszteléseket.

Nagyon sokat utazhattam a rizs jóvoltából, mondhatom ez lett a hobbi-m is a rizzsel együtt. Ahhoz, hogy az ember megszerezze és elmélyítse az ismereteit, az kell, hogy éljen-haljon a kiválasztott témájáért. Ez nagyon sok időt kíván, rengeteg lemondással jár, de sokat köszönhetek is a munkámnak. A *rizsvilágot* nyitotta meg nekem, ahol értékes emberi kapcsolatokat talál-tam. És ami igen fontos láttam-látom a munkám eredményét a gyakorlatban. Kutató számára ez igen nagy öröm.

– *Nem érintettük, hogy tanítottál is a Főiskolán, sőt címzetes egyetemi tanár vagy Gödöllőn. Tagja vagy mindenféle rizses és nem rizses hazai és nemzet-közi bizottságnak, és tudományos tanácsadó is vagy.*

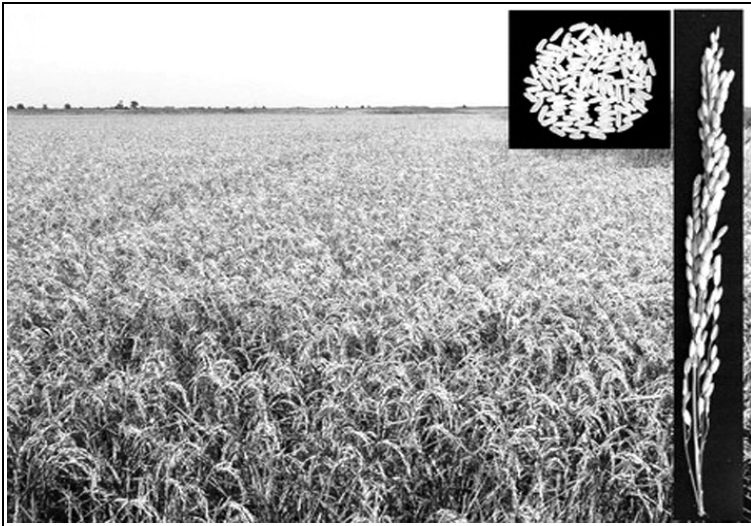
– Igen ezek mind beleférték az eltelt évtizedekbe, ez az állhatatos, elkötele-zett munka eredménye. 1999-től, az ÖKI megszűnése óta tudományos ta-nácsadó lettem a HAKI-ban. A rizs a világviszonylatban is az egyik legproduktívabb növény. Sok lehetőség van még mind a fajtákban, mind a precíz technológiában. Azon kell törni a fejünket, hogyan tudunk különle-ges, de még versenyképes áron eladható rizsterméket kínálni. Egyre több az igényes vásárló, aki előnyben részesíti majd azt a rizst, amiről bizonyítható-an tudható, hol termett, milyen technológiával, milyen céllal, s megfelel a magyar ízlésvilágnak.

A rizs vetésterülete és termésátlaga Magyarországon

Év	Vetésterület (ha)	Termés (t/ha)
1940	174	3,11
1950	14 793	3,36
1955	50 353	0,79
1960	27 644	1,62
1970	23 360	1,91
1980	15 671	1,51
1990	11 600	3,20
2000	2 400	3,50
2005	2 100	3,85

¹ Élelmészügyi és Mezőgazdasági Világszervezet

² Egy adott szakterület iránt érdeklődő emberek találkozója.

– *Hol tart manapság a hazai rizstermesztés?*

– Magyarországon a rizs vetésterülete a szükséglet 10 %-át termi meg. Az EU-s kvótánk 3222 ha. A mai vetésterület ennél kevesebb, közel ezer hektár bővítési lehetőség lenne még. Ma a Nagykunságban (Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr) és a Körösök völgyében (Békés, Csárdaszállás, Gyomaendrőd, Köröstarcsa, Szarvas és Vésztó határában) találhatunk művelt rizstelepeket. Szarvason a Európa-hírű Arborétummal szemben is.

A szarvasi rizsnemesítés évtizedek óta néhány üzemre támaszkodik. Ezek közül kiemelhető a kisújszállási (Nagykun 2000 Mg. Zrt.) és a csárdaszállási üzem tevékenysége. Az Indiánrizs Kft. (Kisújszállás) kiemelkedő munkát végez az ún. „indiánrizs” (*Zizania aquatica*) meghonosításában, és feldolgozásában is. Ez az igen hosszú, fekete szemű növény – ami nem is rizsfajta – magja a fehér rizsekhez keverve szinte luxusfogásnak számít.

Az utóbbi 30 évben hazánkban csak szarvasi fajták voltak termesztésben.

.Szarvason nemesített, államilag elismert fajták

Forrás: Simonné Dr. Kiss Ibolya

Fajtanév	Elismerés éve	Pedigré	Járványos barnulás rezisztencia
Kákai 203	1964	Uz - Rosz/ Precoce Allorio	HR
Kákai 162	1965	Dubovszkij 129/ Kubán 9	R
Szarvasi korai	1967	Dunghan Shali/ Dubovszkij 129	S
Szarvasi 70	1975	Stirpe 136/ Dunghan Shali	MR
Szarvasi karcsú	1876	Kákai 162/ Uz - Rosz 17	MR
Nucleoryza	1977	Cesariot/ Mutáns	MR
Mutashali	1980	Dunghan Shali mutáns	HR
Oryzella	1983	Chiapelli/ Dubovszkij mutáns	MR
Szarvasi 27	1984	Szu 404/ Szarvasi karcsú/	MR
M- 225	1985	Balilla/ M - 9 mutáns	MR
Ringola	1990	M - 71 mutáns/ Szarvasi 70	MR
Karmina	1990	Titanio/ Oryzella	MR
Köröstáj 333	1990	H - 9 mutáns/ Balilla	MS
Olympia 72	1990	H - 6 mutáns/ Balilla	S
Augusta	1992	M - 71 mutáns/ Karolina	MR
Dáma	1992	Karolina DH Szomaklón	R
Sandora	1993	Shimokita/ No 3 mutáns/ 684Y/	MR
M- 488	1996	Balilla/ M- 9 mutáns	MR
Risabell	1997	Miara/ No 3 mutáns	R
Biorzyza H	2002	Nucleoryza DH Szomaklón	MR
Janka	2002	Nucleoryza DH Szomaklón	MR
M - 60	2002	H – 9 / Balilla mutáns	MR
Ábel	2005	Kaláris/ Timis	MR
Fruzsina	2010	H - 9 / Balilla mutáns	MR
HR= rezisztens R= jó rezisztencia MR= közepes rezisztencia MS=közepesen érzékeny S= érzékeny (szántóföldi)			

Dr. Molitorisz Pál
A „rizses” Litauszkyak

Bevezető

1929-ben egy helyi lap tájékozódni kívánt a szarvasi rizstermesztésről, mivel már több ízben beszámoltak arról, hogy Békéscsabán sikeres rizstermelés folyik. A nemrég létesített, de felkészült, korszerű tudományos ismeretekkel rendelkező tanári kara révén tekintélynek örvendő m. kir. Tessedik Sámuel Középfokú Gazdasági Tanintézet igazgatója, *Csabai Kálmán* a következőképpen nyilatkozott a szarvasi rizstermesztés lehetőségeiről: *„A jelenlegi viszonyok között, az abnormisan hideg időjárás és egyéb körülmények miatt kizárt dolog, hogy ezek a kísérletek a legcsekélyebb sikerrel is kecsegtetnének... Más, normális időjárás esetén valószínűleg sikerülne Szarvason is a rizstermelés, mert annak minden előfeltétele éppúgy megvan itt is, mint Békéscsabán.”*

Ez az álláspont azonban hamar túlhaladottá vált. A Tangazdaságban 1935–36-ban a Földművelésügyi Minisztérium 59,6 hektáros öntözőtelepet létesített, melyet 1938-ig *Kállay Kornél* tanár vezetett.³ Már 1938-ban termesztettek rizst az Intézet Tangazdaságában 0,97 kat. holdon, s 25,80 q/hold terméseredményt értek el.⁴

A Középfokú Gazdasági Tanintézetben megindult rizstermesztéssel egyidejűleg a rizs megjelent a magángazdaságokban is. A termesztés csábító volt, mert a gyengébb, szikes, keveset termő talajokon, vagy az eddig legelőként hasznosított területeken is jelentős sikereket értek el.

A szarvasi határ déli, II. külkerületében, Kákán, e víznyomásos, szikese-désre hajló területen volt a Litauszky család mintegy 50 kat. holdas birtoka, melyet további 150 kat. hold bérlettel egészítettek ki. Négy fiútestvér, György (Fügedy), János, Pál és István⁵ apai közreműködés mellett⁶ kezdett először kisebb, majd egyre növekvő területen rizst termesztetni.

³ Dr. Palov József *A Körös-vidéki rizstermesztés fejlődéstörténete (I.)*, in: *Öntözéses gazdálkodás*, felelős kiadó: az ÖRKI igazgatója, én., hn., különlenyomat, 107. p.

⁴ Dr. Vincze Ferenc *A szarvasi mezőgazdasági szakoktatás múltja és jelene*, Békéscsaba 1964, 40. p.

⁵ Litauszky (Fügedy) **György** (1912–1997); Litauszky **János** (1919–2003), felesége Velki Mária; Litauszky **Pál** (sz. 1921), Litauszky **Mihály** (1914–1970 körül), felesége Szűcs Vilma; Litauszky **István** (1923–1989), felesége Gázsó Judit. Litauszky Pál Spanyolországban él, György, János, István és szülei a szarvasi Ötemető ev. parcellájában nyugszanak.

⁶ Szülei: Litauszky György (1887–1954), Sonkoly Mária (1892–1964).

A rizses Litauszkyak

A Litauszky család: István, Mihály, György, Pál és János szüleikkel lakásuk, a Sonkoly-ház⁷ udvarán. Az épület jelenleg az Ótemplomi ev. egyház hivatala. (Fotó: Matók Sándor)

A testvérek közül az Öntözésügyi Hivatal által támogatott Békés megyei gazdák között Fügedy (Litauszky) György úttörő-gazda tevékenységét a szakirodalom is megemlíti. Az Öntözésügyi Hivatal 1939-ben 4 hektárt, 1940-ben további 2,3 hektárt rendezett be rizstermesztésre. 1943-ban további 17,1 hektár területet vett ki felesbérletbe rizstermesztés céljából a Kákai Legeltetési Társulattól.⁸

A Litauszky család rizstermesztési tevékenységéről és az ezzel keresett hatalmas jövedelemről még ma is legendák keringenek. Hrabovszky Mihály⁹ is megemlékezik úttörő tevékenységükről, bár írásában elsősorban a legendákra, a szájhagyományra támaszkodik.

⁷ Az épület – melyben jelenleg az ótemplomi ev. egyház hivatala működik – eredetileg a Bakay-kúria volt, később a Sonkoly család tulajdonába, majd állami tulajdonba került. Ekkor iskola is működött benne. Az ötvenes években az ev. egyház árvaházának adott helyett. (Nóvik Erzsébet közlése)

⁸ Palov József *Az öntözések múltja a Dél-Tiszántúlon*, Békéscsaba, 1985, 73. p.

⁹ Hrabovszky Mihály (Békéscsaba, 1928–Szarvas, 2002), agrármérnök, a békésszent-andrási Zalka Mgtsz elnöke, a búza szórva vetés technológiájának kidolgozója. *A változó magyar mezőgazdaság évtizedei* (Szarvas, 1998)

Litauszky György¹⁰ szarvasi lakos így idézi fel emlékeit rokonairól:
„A rizses Litauszkyak nekem másod-unokatestvéreim, a dédapáink testvérek voltak. Négyen voltak fiúk (valójában ötten, a szerk.), Gyuri, aki Fügedyre magyarosította a nevét, katonatiszt volt. Pali, még él Spanyolországban, 1920 körül született. Őt követte Jani, négy lánya volt, Velki lány volt a felesége. Legfiatalabb volt Pista, neki is négy lánya volt. Felesége Gázsó lány volt.

Fügedy György Horthy rizstelepén volt alkalmazva. A telep Szolnokon, a 4-es út közelében volt. Innen származnak a rizzsel kapcsolatos ismeretei. Tiszti becsületre kapott 4000 Pengő hitelt. Ez 1940 körül kezdődött, s talán ment a termesztés 46–48-ig. A másik három fiú együtt dolgozott a rizsföldeken. Szorgalmas emberek voltak, de csak bajuk lett belőle.

Befutott nagyon nekik a rizs. Vettek két traktort, két cséplőgépet, teherautót, két motorkerékpárt. Voltak bér munkásaik, aratók, sarlóval arattak. A legjobb munkabért fizették Szarvason.

A rizsből származó jövedelmet aranyba fektették. Az aranyat egy pesti zsidótól vették, aki elkezdte őket zsarolni, mert tilos volt aranyat vásárolni. Jött az üldözés, Rákosi korszaka. Valaki sügött nekik, hogy jönnék értük. Az arany el volt ásva Kákán, valami egyiptomi háromszögeléssel lehetett megállapítani a helyét. Kiásták és elmenekültek. Pistát, Janit, Gyurit elkapták. Palinak sikerült elmenekülni, és elhagyni az országot.

Fügedy Gyuri itt volt börtönben Szarvason, a bíróság épülete mellett. A bajszos Moldoványi volt a börtönőr. Várnagy Jani rendőrkiképző volt a háború után, mondja Fügedynek: Gyuró, ott az ablak, lógjal meg, mert reggel visznek Pestre. Fügedy meglépett, sikerült is neki, kiment talán Spanyolországba, majd Franciaországba. Onnan jött haza 1990-es években. Marokkóban is volt. Két éve volt itthon édesanyja temetésén. Édesanyja kiment meglátogatni a fiait, ott halt meg náluk, nem hamvaszthatták, ott temették el, majd exhumálták, és kb. tíz éve hazahozták.

Nem voltak tanultak, szakmájuk sem volt, földműveléssel foglalkoztak, de értelmes, szorgalmas emberek voltak. Szigeti Pálné édesanyjának Sonkoly Juditnak testvére, Sonkoly Mária volt a Litauszky-fiúk édesanyja.”

*

Sok értékes adatot meríthetünk Fügedy Györggyel 1991. január 3-án készült interjúból, bár csak röviden érinti a szarvasi rizstermesztés történetét. Fügedy György 42 év után 1990 őszén tért vissza Magyarországra, s élete utolsó éveit szülőföldjén töltötte. Az Újfaluclzki-dűlőn vásárolt tanyában élt.¹¹

¹⁰ Litauszky György (Szarvas, 1926), ny. géplakatos, 1958–86 között a Kákai kerületben dolgozott.

¹¹ Tanya II. 212. számú öreg, nádfedeles épület, melyet leánya 1998-ban értékesített.

Néhai Remlinger László, volt szarvasi lakos interjút kért tőle dr. Bagi László kamerája előtt. Az interjú bemutatásra került dr. Bagi László *Videó Krónika* c. műsorában.

*Remlinger László és
Fügedy György*

Fügedy Györgyöt annak idején un. népellenes bűncselekmény miatt jogerősen két év börtönbüntetésre ítélték. Büntetését a szegedi Csillag börtönben kezdte meg, de sikerült megszöknie. A szabadságát nem sokáig élvezhette, körözés alapján elfogták, ismét bebörtönözték. Büntetését ki is töltötte, 1948-ban szabadult, de nem találta helyét az akkori Magyarországon. Nyugatra távozott, s ekkor megkezdődött odüsszeuszi „bolyongása” a világban.

„42 évig voltam távol a hazámtól – kezdte Fügedy visszaemlékezéseit. – Szabadulásom után megnősültem, egy dunántúli tanítónőt vettem feleségül Pesten, ott is laktunk. Egyszer megint figyelmeztetést kaptam, még aznap éjjel tűnjek el, ha nem akarok megint börtönbe kerülni. Ez 1948-ban volt. Ekkor Hegyeshalom felé mentem, és sikerült átjutni Bécsbe. De ott is oroszok voltak, ezért Salzburgba próbáltam eljutni vonattal. A vonaton sikerült elrejtőzni és szerencsésen meg is érkeztem. Itt egy menekülttáborban helyeztek el. Akkor már nagy gyakorlatom volt a szökésben, és innen is továbbálltam, hárman elmentünk gyalog Párizsba.

1938-ban a rizstermesztést én kezdtem el Szarvason, támogatást is kaptam ehhez. A testvéreim azután átvették tőlem a termesztést. Rendelkeztem szakismeretekkel, és arra gondoltam, hogy ismét megpróbálok rizst termeszteni. Hárman Marseilles-ben behajóztunk, és Marokkó¹² felé vettük az irányt. Marokkóban 3-4 évet dolgoztam, majd önállósítottam magam. A törzsek hatalmas területekkel rendelkeztek, de nem művelték, hanem kiadták bérbe. Mi kezdtük el ott a rizstermesztést. Egy zsidó vállalkozóval társultunk, aki rendelkezett tőkével. Valami öt évig dolgoztam vele. Volt abban az időben egy francia élettársam, együtt éltünk több mint húsz évig.

¹² Marokkó, hivatalos nevén Marokkói Királyság, arab állam Északnyugat-Afrikában. Az ország neve Marrákes város nevéből ered. 1956. március 2-án Franciaország lemondott a védnökségről, az ország elnyerte függetlenségét.

1961-ben Marokkó önálló lett. Már előtte zavargások voltak. Akkoriban mindent eladtunk, elhagytuk Marokkót és a Baleár-szigetekre, Mallorcára utaztunk, ahol 2000 hektár földet bérbe vettünk hárman, az időközben szintén kiérkezett Pali öcsémmel és egy dunántúli társunkkal. De tönkrementünk, el is úszott a pénzünk.

Francia asszonyom javaslatára Franciaországba mentünk. Kölcsönt is kapott az államtól, 30 millió frankot. Én nem kaptam volna, nem voltam francia állampolgár. Vettünk ezen a pénzen 150 hektár területet, 50 hektár erdőt és 100 hektár legelőt és egy kétszáz éves régi tanyát is, minden komfort nélkül. A legelőből 30 hektárt fel lehetett szántani. Minden munkát magam végeztem egyedül. 12 évig küszködtem ott. Volt egy nagy, 2000 darabos birkatenyészetem is.

Ezután megint Spanyolországba mentem Pali öcsémhez, aki spanyol nőt vett feleségül. Öcsém Mallorcáról Spanyolországba ment, csirkefarmot létesített, de az sem ment. Ekkor már Zaragoza környékén bérelt földeket. Együtt dolgoztunk ezután a 200 hektáron. Sokat segítettem neki. Még tavaly is, 1990-ben felszántottam vele együtt 100 hektárt. Amikor nyolc óra szántás után leszálltam a traktorról, nem tudtam járni.

Az első feleségemmel, a dombóvári tanítónővel két hónapig voltam mindössze együtt. Van egy lányunk. Végül lassan megérlelődött bennem a gondolat, hogy hazajöjjek. Nem várt senki, egyedül jöttem. A korban is benne voltam, eleget bolyongtam a világban. Anyagi gondjaim nincsenek, meg tudok élni, francia nyugdíjam van. Életem során rengeteg tapasztalatot szereztem. Azt gondolom, hogy magyar parasztnak ősi jussát, a földet vissza kell kapnia. A föld nem halott anyag, él, érez. Segíteni kell az induló gazdálkodókat, és óva intek minden parasztot, kölcsönt ne vegyenek fel, ha 5 százaléknál több kamatot kell fizetni.”

Fügedy György szavai nyomán kirajzolódik előttünk a munkaszerető, a jég hátán is megélő, a fáradhatatlanul vállalkozó, mindig újrakezdő, szívós szarvasi parasztember portréja, aki a saját erejéből mindig felülemelkedett a nehézségeken. A katonatiszt Fügedy – ha módjában állt – mindig visszatért a földhöz, még ha az idegen föld is volt; a földhöz, melyet ismert, melyet szeretett. Sok siker, de még több kudarc érte pályája során, de soha nem adta fel, mindig volt ereje folytatni az életküzdelmet. Amikor hazatelepült, még mindig előre tekintett, 80 évesen mintegy egy hektár területen gyümölcsfát telepített.

A sok hányattatás után szülőföldjén hunyt el 1997-ben, 85 éves korában. Porai a szarvasi ev. Ótemetőben leltek végső nyughelyet, szülei sírhelyén.

*

Végül Litauszky János leányát, Hortobágyi Pálné, sz. Litauszky Máriát, valamint Litauszky István leányát, Arnóczy Jánosné sz. Litauszky Juditot szó-

laltatjuk meg. Édesapjukra, és a testvérekre emlékeznek.

„Sok legenda keringett szüleink körül. Négy testvér, György, Pál, János és István vett részt a rizstermesztésben, Miska bácsi nem kapcsolódott be a vállalkozásba.

A földjük Kákán, a Vásárhelyi úttól keletre, a Dögösi csatornától délre terült el. Béreltek is földeket. Két Litauszky-tanya is volt, a régebbi a csatorna mellett feküdt, mely 1960 körül lett lebontva. Az újabban épült tanyában később brigádszállás volt, 1962-ben bontották le. A legendák sokáig éltek, magam is hallottam, hogy mennyi arany lehet a kútba dobva.

Középen Puskás Öcsi, jobb oldalon Litauszky Pál

Sikeresen, szakszerűen termesztették a rizst, beruházásokat is végeztek, gépeket vásároltak. Kelen József, az Ármentesítő Társulat mérnöke mérte fel, és jelölte ki a területet, azután sáncolással lettek kialakítva a rizsgátak.

Fügedy György nagybátyánknak még 1948-ban sikerült elhagyni az országot és 1990 körül jött haza. Litauszky Jánost és Litauszky Istvánt 1949-ben csépléskor tartóztatta le a rendőrség a kákai tanyán.

Pali bácsi akkor elmenekült. Spanyolországban, Zaragozától 40 kilométerre keletre, Sariñena nevű településen él.

Litauszky Pál és felesége Mallorcán, háttérben a katedrális, ahol házasságot kötöttek

Apáink mutatták meg a nyomozás során az elásott aranyékszerek helyét, melyet mérésekkel állapítottak meg. Velük ásatták ki a ládát. Mindkettőjüket börtönbüntetésre ítélték az arany birtoklása miatt.¹³ Részben Dunaiúvárosban töltötték le a büntetésüket, betonelemeket gyártottak.

Litauszky János szabadulása után az Öntözési és Talajjavítási Kutató Intézetben dolgozott fizikai munkásként, majd a Haltenyésztési Kutató Intézet Horváth-pusztai telepének vezetője volt.

Litauszky István szintén az ÖTKI-ben helyezkedett el, majd ő is a HAKI-ba került, kezdetben rizsfaragóként dolgozott. Hat elemije volt, befejezte az általános iskolai tanulmányait, majd Orosházán, a mezőgazdasági technikumban érettségizett. Technikusként irányította a rizstermesztést. Az Iskola-földön folytatott nemesítési tevékenységbe is bekapcsolódott. Elsősorban a tófenéki termesztésre alkalmas rizsfajtákat kutatta, és a vetésforgó kérdéseivel foglalkozott. Kormánykitüntetésben is részesült. Három államilag minősített rizsfajta elsősorban az ő nevéhez fűződik.¹⁴

¹³ Litauszky Istvánt aranytárgy bejelentése elmulasztása miatt a Budapesti Büntető Törvényszék az 1950. október 13-án kelt B. XI. 7208/1950. számú jogerős ítéletével 1 év 6 hónapi végrehajtható szabadságvesztésre ítélte.

¹⁴ Az **M-225** rizs nemesítői (1985. május 27.): Litauszky István 40 %, Árvai Zsuzsanna 30 %, Dr. Müller Ferenc 20 %, Szakál György 10 %. A **Köröstáj 333** és az **Olympia 72** rizs nemesítői (1990. június 14.): Litauszky István 45 %, Árvai Zsuzsanna 30 %, Dr. Müller Ferenc 25 %. (Forrás: a Mezőgazdasági Minősítő Intézet Minősítő oklevelei)

Litauszky János, Zakar Zoltán főkönyvelő és Litauszky István a HAKI-ban

A munkájuk mellett mindketten rizst is termesztettek a Gyilkos-dűlőben, a mezőtúri határ közelében 3-4 éven át, mintegy 20 kat. holdon.”

*

Litauszky János és Pál ellen lefolytatott büntetőügyről húsz év múlva egy cikksorozatban *Az elrejtett arany* címmel a *Békés megyei Népijság* írást közölt.¹⁵ A neveket megváltoztatták, de az ügy egyértelműen azonosítható. Ebből idézünk:

„A Zsíros család a megye egyik községének határában gazdálkodott. Kifizetődő volt a rizstermesztés. A Zsíros testvérek, és az előkelőbb nevet választott volt horhysta főhadnagy bátyjuk több száz hold rizsnek való földet béreltek, azon napszámosokat foglalkoztattak. A jó rizstermés következtében egyetlen évben sok százezer forint jövedelemhez jutottak.

Elhatározták, hogy az igen magas jövedelmüket aranytárgyakba fektetik. A rokonságon és ismerősökön keresztül – a fekete csatornákat megkeresve – rövid idő alatt három és fél kilogramm aranyékszert, és több százezer forint értékű drágakövet vásároltak össze.

¹⁵ Az 1970. június 30-i szám

Ennyi arany és drágakő felvásárlása azonban nem maradhatott titokban. A rendőrség tudomására jutott a manipuláció.

Időközben a katonatiszt testvér illegálisan elhagyta az országot, és nyugatra disszidált.

A tanyájuk közelében, pontos mérések után, a közeli tanyához bemérve megtalálták a másfél méter mélyre ásott, bitumenréteggel többszörösen szigetelt vas kincsesládát.

A helyszínelő bizottság a ládát beszállította a kapitányságra, s ott ékszerész szakértővel kibővített bizottság nyitotta fel. Előtárult a sok aranyékszer és drágakő, gyönyörű arany karperecek, aranyórák, fülbevalók, karika- és pecsétygyűrűk, gyémántok. A ládában megtalálták a rejtegetők által készített pontos leltárt is...”

Befejezés

Az erőszakos állami beavatkozás vetett véget a Litauszky testvérek által Kákán egy évtizeden át folytatott sikeres rizstermesztésnek, melynek emléke még ma is él az idősebb szarvasiak körében.

A közölt visszaemlékezésekből – elsősorban a résztvevők és a közvetlen hozzátartozók előadásából – mozaikként összeáll, kirajzolódik a hiteles kép a Litauszky testvérek kalandos, fordulatokban bővelkedő életútjáról, bepilanthatunk az általuk Kákán folytatott rizstermesztés hőskorába, amit azután jelentős nagyüzemi rizstermesztés, -kutatás és -nemesítés követett Szarvason.

Megjegyzés

Ez az írás részlet *A rizstermesztés kezdetei Szarvason* című, 2013-ban, az *Agrártörténeti füzetek* 37. köteteként megjelent, nagyobb terjedelmű munkából.

Múltunkat idézve

Dr. Tímár Jánosné

A nagykönyvtár kincsei

8. rész

Sorozatunk a Vajda Péter Gimnázium országos hírű, muzeális, védett, zárt anyagú könyvtárának¹ anyagát mutatja be. A 26. számban a bölcséleti és a pedagógiai szakirodalmat ismertette a szerző, e számunkban a történelem tárgyú szakirodalmat tekinti át.

XI. Magyar történet

1. Általános és egyetemes munkák

Az iskola természetéből adódóan igen terjedelmes a történelem tárgyú könyvek lajstroma, szinte lehetetlen minden fontos művet megemlíteni. Zsilinszky Mihály 1877-ben szerkesztette *A békésvármegyei régészeti és művelődés-történeti társulat év-könyve és hivatalos közleményei* című kiadványt. Szalay László *Magyar-ország története* című munkája hat kötetben, 1852-59 között, Virág Benedek *Magyar századai* öt kötetben, 1862-ben jelent meg.

2. Részletes magyar történet. Egyes korok

Budai Ézsaiás híres művei: *Magyar ország históriája a mohácsi veszedelemig* (Debrecenben, 1805.) és *Magyar ország históriája a mohácsi veszedelemtől fogva Buda visszavételéig* (Debrecenben 1808.) és *Magyar ország históriája melyben a felséges ausztriai ház örökös uralkodása foglalódik* (Debrecenben, 1812.) A három mű jelzi a teljességre törekvést.

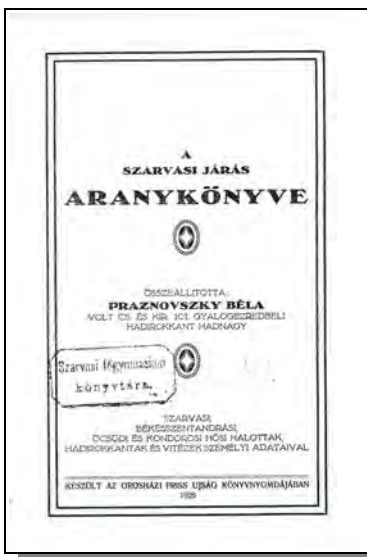
Hely hiányában lehetetlen felsorolni minden érdekes művet, Mátyás udvarát, az 1848-as szabadságharc női résztvevőit, a „magyar amazonok” történetét, Tancsics Népkönyvét ismerhetjük meg. Zárja a sort ismét Zsilinszky: *Széchenyi és a nemzetiségi kérdés* (1894) valamint Bárány Wesselényi Miklós és a nemzetiségi kérdés (1895) c. műve jelzi a szerző sokoldalúságát.

¹ 2012. szeptember 1-jétől a Vajda Péter Gimnáziumot az evangélikus egyház vette át. Az átadást megelőzően a Nagykönyvtár könyvvállománya a Városi Könyvtár kezelésébe került.

3. Őstörténet és művelődéstörténet

Az altáji népek ősvallásától a szent korona történetéig szinte felsorolhatatlanul színes a paletta. Magyar őstörténet, magyar mitológia, a pogány magyarok vallása szerepel ebben az állományrészben.

4. Vármegyék és városok története

Helyi vonatkozása miatt megemlítjük Haan Lajos: *Békés-Csaba mezőváros hajdani és mostani állapotáról* (N. Váradon, 1845.), Karácsonyi János *Békés vármegye története*, Gyulán, 1896. (egy kötete hiányzik), Neumann (Nádor) Jenő: *Szarvas nagyközség története*, Szarvas, 1922., Praznovszky Béla: *A szarvasi járás aranykönyve... hősi halottak, hadirokantak és vitézek személyi adataival*, Orosháza, 1926., Zsilinszky: *Csongrád vármegye főispánjai 1891.*, *Csongrád vármegye története*, 3 kötet, 1897. és *Szarvas város történelme 1872.* című munkáját.

5. Erdély történelme

Érdekes, hogy Erdély kapcsolata Angliával egy külön tanulmány témája,

Hunfalvy a románokról ír, Jancsó B. a székelyekről, és átfogó történelmi áttekintés is található.

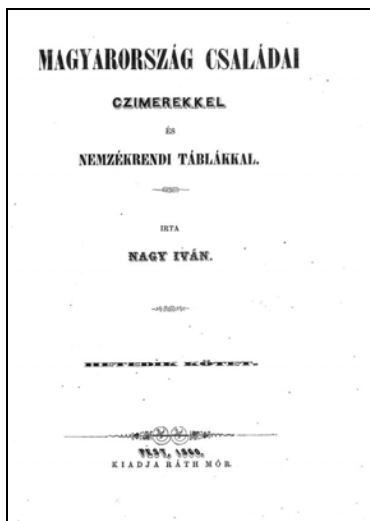
6. Élet- és jellemrajzok; családok története; emlékbeszédek

Magyar hölgyek, kiemelkedő történelmi személyek életrajzai olvashatók itt. A végén ismét Zsilinszky: *Horváth István* (1884), és *Magyar hölgyek* (1871).

7. Kútfők (oklevelek, krónikák, emlékiratok, levelezések) és kútfő tanulmányok

Anonymus nyitja a sort, Barabás Miklós, Bethlen Miklós önéletrajza, Thököly Imre levelei folytatják. Mátyás király levelei, Görgey Artur visszaemlékezései is figyelemre méltóak. Megvan Heltai Gáspár és Kézai Simon krónikája, Kossuth Lajos emigrációban írt visszaemlékezése, Kubinyi összeállításában az Árpád kori oklevelek; Mikes Kelemen levelei, Rákóczi emlékiratai, önéletrajza, török-magyar történelmi emlékek.

8. Segédtudományok (Régészet, genealógia, oklevéltan, numizmatika)

A mai olvasók és kutatók számára értékes és hasznos olvasmány *Nagy Iván: Magyarország családai* (egy kötete hiányzik). *Vadász P. Békés-besenyő megye és a besenyőkről* c. műve Törkevény jelent meg 1925-ben. Figyelemre méltó *Pulszky Ferenc: Magyarország archeológiája* c. alkotása 1897-ből.

XI. Világtörténet

1. Általános, összefoglaló munkák

Érdekes lehet egy 1753-ban megjelent latin nyelvű egyetemes történelem-könyv a latinul jól tudó kutató számára. *Csengery Antal* művei öt kötetben találhatóak, *Hunfalvy Pál Egyetemes történelme* három kötetben 1862-ből való.

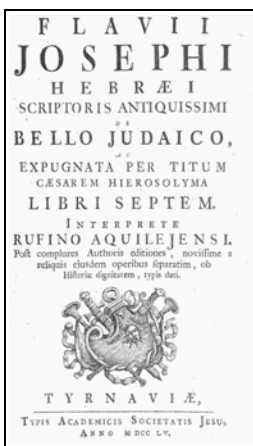
Értékes *Marczali Henrik Nagy Képes Világtörténete* 12 kötetben. Társ-szerzőként működött közre egy 1879-85 között megjelent kilenckötetes Világtörténelem összeállításában is. Több német nyelvű világtörténelem is van a könyvtárban.

2. Ókor

Az érdekesség kedvéért említjük meg, hogy *Flavius: A zsidók története és A zsidó háborúk története* 1553-ban szlovákul, 1755-ben magyarul jelent meg. Napóleon mint szerző is szerepel a rangos szerzők sorában. *Henrik Schliemann* trójai ásatásairól szóló könyve 1874-ben jelent meg – németül.

3. Közép- és újkor

A montenegrói fejedelemség története, Wallenstein horvát karabélyosai, A jezsuiták története, Mexico felfedezése, A török birodalom története – ezek az említésre méltó főbb művek és témák. De szerepel még ebből a korból az inkvizíció, az Egyesült Államok, a szerbek, a gótok, a pápaság és Bokhara története is.

4. Archeológia, őstörténet, művelődéstörténet

Archeológiai séták, a szerzetesség története, előadások az iszlámról, a boszorkányhit, a képrombolók, a római katakombák – lehet válogatni az érdekesebbnél érdekesebb témák közül.

5. Segédtudományok (diplomatika, genealógia, mitológia, érem- pénz- és címertan, történelmi földrajz)

A heraldika kézikönyve 1897-ből alapműnek tekinthető Krohn Gy. *A finnugor népek pogány istentisztelete* 1908-ból való – érdeklődésre tarthat számot. *A heraldika vezérfonala, A szerb zsupánok, királyok és czárok pénzei* 1843-ból, valamint 1884-ből egy németül megjelent numizmatikai könyv a pénzgyűjtőket érdekelheti.

6. Életrajzok. Emlékiratok. Levelezések

Garibaldi, Colbert, Rousseau, Nagy Károly, Napóleon, Machiavelli, Nelson, Washington életrajza is itt szerepel. Zsilinszky Mihály zárja a sort: *Az egyetemes történelem főbb eseményei életirati vázlatokban* c. műve két kötetben, 1866-67-ben jelent meg.

Marczali Henrik 12 kötetes Nagy Képes Világtörténete színes, díszes, borítóval jelent meg, még a kötetek gerincét is díszítették

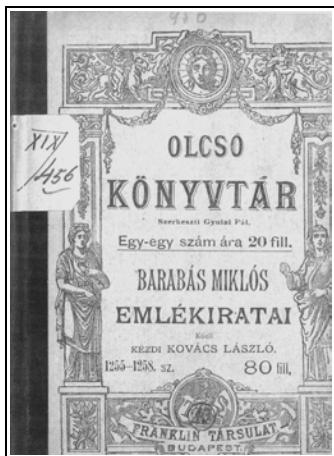
Hunfalvy János
elsősorban a
földrajztudo-
mánnal fog-
lalkozott, mégis
e könyve tette
maradandóvá
nevét

Helytörténeti
érdekesség:
Békés vármegye
pecsétje
1774-ből

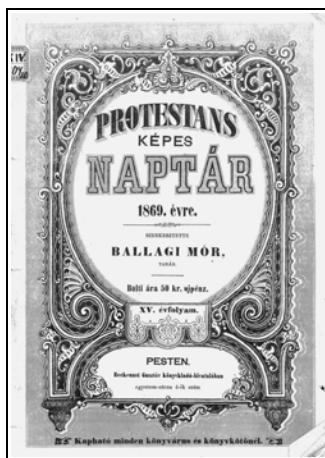

A könyvtár különleges könyvei

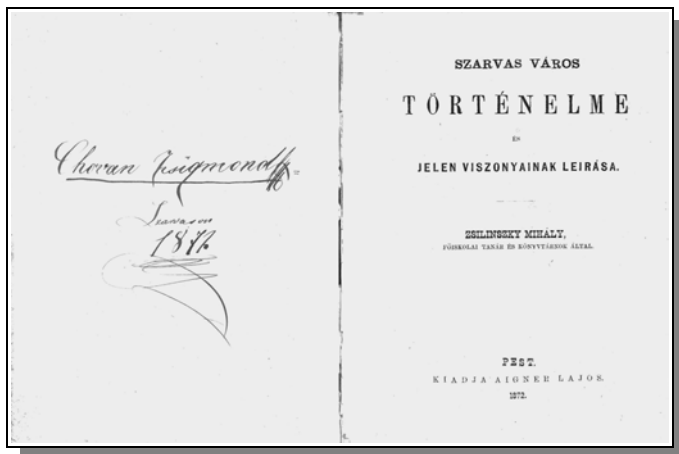
A küllemük, tartalmuk vagy éppen koruk miatt értékes, ill. értékessé vált könyvek mellett sok olyan kötet is van, amely egyedi sajátossága miatt vált értékessé vagy érdekessé. Ezek közül mutatunk be hármat.

A 19. századi „olcsó” könyvek tartalmukban és küllemükben is igényesek voltak.

Ballagi Mór akadémikus. 1844 és 1851 között a szarvasi gimnázium tanáraként dolgozott.

Zsilinszky Mihály 1861-től 74-ig tanított a szarvasi főgimnáziumban. Nagy tudású, sokoldalú, termékeny tudós-író volt. Várostörténetének e példányát ifjabb Chovan Zsigmond, jeles szarvasi zenepedagógus ajándékozta a könyvtárnak.

Haviár Dániel

Minden nép, nemzet történetében vannak fényes és sötét korszakok. Hazánk történelmének egyik legmozgalmasabb, legdicsőbb százada a XIX. század volt. S áll ez Szarvas városára is, különösen a század derekán. Soha annyi jeles ember nem munkálkodott itt olyan egyetértésben, mint ekkor. Véletlen volt?

Közülük többen országosan is ismertté váltak, nevüket lexikonok, szakkönyvek őrzik: *Vajda Péter, Ballagi Mór, Greguss Ágost, Sárosi Gyula, Réthy Lipót, Zsilinszky Mihály.*

És sorolhatnánk azok nevét is, akik ugyan nem tettek szert országos hírnévre, de városunk boldogulásáért tevékenykedtek, s ha a haza úgy kívánta, bátran hallatták szavukat. Így tett Haviár Dániel is, aki 1857-1865-ig Szarvas lelkésze volt.

Az önkény éveiben állást foglalt az 1859-es protestáns pátenssel kapcsolatban, s tagja volt annak a bizottságnak, mely 1861-ben élesen tiltakozó feliratot készített a király alkotmánysértő rendeletei miatt.

Életéről a *Ballagi Mór* által szerkesztett *Protestáns Képes-Naptárban* olvashattunk. Született 1816. okt. 27-én Losonc-Tugáron. Egyszerű, iparos szülők gyermeke volt, iskoláztatása nagy szorgalmat és akaraterőt igényelt. Losonc, Rozsnyó, Lőcse majd Selmec következett. Itt elnyerte a Róth-Teleki-féle ösztöndíjat, s ennek segítségével jutott el Pozsonyba, ahol teológiát végzett kitűnő eredménnyel. Mert alaposabb ismeretekre akart szert tenni, külföldi egyetemekre pályázott. Ehhez az anyagiakat nevelősködéssel szerezte meg. A Beniczky családnál nevelősködött. Ezután Jénába, később Halleba látogatott, ahol sok magyar ifjú tanult ekkor. Itt különböző teológiai irányzattal találkozott, s ez fejlődésére erősen hatott.

Hazatérve 1840-ben pappá szentelték. Előbb Tiszolcon, majd Rimaszombaton szolgált. Klasszikus szerkezetű, meggyőző erejű beszédeinek hatását csak fokozta érces hangja és imponáló megjelenése. A testvére-felekezetek hívei is szívesen látogatták az evangélikus templomot. Világi körökben is tisztelet övezte. 1848-ban családot alapított, hat gyermeket nevelt.

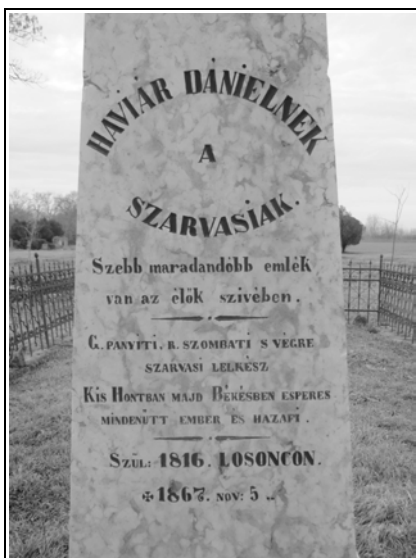
Szarvasra 1855-ben hívták meg, s már 1856-ban a főiskola (gimnázium) tanácselnöke lett, ami megváltást jelentett a 49-es bukás után meghurcolt iskola számára. Barátjával, *Tatay István* igazgatóval együtt újjászervezték az intézetet. A 60-as években kétszer is esperessé választották, s ebben a minőségben is legfontosabb feladatának a nevelést tekintette.

- A gimnáziumot sikerült bővítenie bölcsészlet-teológia osztállyal.
- Az ő indítványára létesült a szarvasi „leánynevelde”, s az ő elnöksége alatt működött megszüntéig.
- Szükségesnek tartotta a „néptanodák” számának és színvonalának emelését.

A szarvasi papok és tanárok számára „takarékmagtárat” alapított, ami tulajdonképpen segílyt jelentett a rászorulóknak.

A korabeli följegyzések szerint szerette Szarvas népét, de világosan látta, hogy „nem alamizsnára van szüksége”, hanem munkára, keresetre, ezért sürgette az ipar, a közlekedés fejlesztését. Ezért hozta létre a szarvasi takarékpénztárat, melynek elnöke is lett, s ezt a célt szolgálta volna a Szarvast Mezőtúrral összekötő vasútvonal is, melynek szintén szószólója, sürgetője volt.

Áldásos munkájának a korán jött, hirtelen halál vetett véget 1867. november 5-én. Sírja fölött gyászbeszédet mondott: *Szeberényi Gusztáv, Győry Vilmos, és Haan Lajos*.

Ideiglenes fejfájára Tatay István e sorokat vésette. „*Haviár Dániel hamvait e kis fejfa, megszünt hatását sok úr jelöli.*”

Később ugyancsak Tatay István igazgató Haviár Dániel Alapítványt hozott létre, Haan Lajos olajba festette életnagyságú képét, mely a gimnázium könyvtárába került, egyháza és hívei pedig a szarvasi temetőben impozáns síremléket emeltek hamvai fölé, mely ma is őrzi emlékét.

Irodalom

Dr. Neumann Jenő: Szarvas nagyközség története, 1922.

Protestáns Képes Naptár, 1869.

Gimnáziumi Értesítő, 1867/68.

Dr. Lesfalvi Tibor

Szemelvények a szarvasi polgári intézmények együttműködéséről 1722-1918 között

1. rész

Szarvast a törökök a török korszak végén, 1685 körül hagyták el, távozásukkal a település elnéptelenedett. Az élet csak 1722-ben tért vissza, amikor báró *Harruckern György* hívására szlovák jobbágyok telepedtek le. A betelepülő szlovákok a vizsgált korszakban a szarvasi népesség döntő többségét alkották. Ebből adódóan a szarvasi polgári intézmények bemutatása csak a szlovák és a magyar polgári intézmények együttes vizsgálatával érhető el.

A 18. század elejétől a Békés megyében, illetve az Alföldön letelepedő szlovákok¹ többsége mezővárosokban vagy mezővárosi jellegű településeken és azok környékén létrejövő tanyákon

élt. Ezek közé a „nyelvszigetek” közé tartozik Szarvas. *Fényes Elek* 1851-ben megjelenő *Magyarország geographiai szótár*ában Szarvast „magyarosodni kezdő tót mezővárosnak” minősíti². A 19. század első harmadától kezdődő polgári átalakulásra az alföldi szlovák mezővárosok közösségeinek reakciója lehetett aktív vagy passzív³. Az aktív szlovák lakosságú települések a magyar polgári intézményrendszerek mellett létrehozzák a saját nemzetiségi alapokon szerveződő szlovák polgári intézményeiket. A passzív szlovák lakosságú települések esetében ez nem történik meg, a szlovák identitás viaskodik a népi kultúra területére vagy teljesen meg is szűnik⁴,

¹ A tanulmányban a vizsgált korszakban használatos „tót” kifejezés helyett következetesen a „szlovák” fogalmat használom, az idézetek kivételével.

² Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára*, IV. kötet, 67.p.

³ Gyivicsán Anna: *Anyanyelv, kultúra, közösség*, 87.p.

⁴ A megyeszékhellyé váló Nyíregyháza esetében a 19. század végére a települést létrehozó szlovák nemzetiség asszimilálódott.

Szarvas esetében egy speciális útról beszélhetünk. A 18. század egynyelvű, szlovák „polgári” intézményrendszere után, a 19. század első harmadától – a céheket kivéve – a polgári átalakulás hatására nem marad fenn a „szlovák intézményrendszer”. Az első magyar nyelvű intézmények a települési igazgatáshoz kapcsolódva jelennek meg. A 19. század közepétől a polgári átalakulás hatására a szarvasi szlovákok nem hozták létre az egynyelvű szlovák polgári intézményeket, s az egymás mellett létező szlovák és magyar polgári intézményrendszer sem alakult ki. Ennek hátterében vélhetően a gazdasági fejlődés okán kibontakozó társadalmi, nemzeti azonosulás is szerepet játszott. A szarvasi egynyelvű, magyar polgári intézményrendszer ellenére egy közvetett módon létező szlovák polgári intézményrendszerről is beszélhetünk. Ez a szlovák polgári intézményrendszer a klasszikus „polgári intézményekben” az egyház és az iskolák tekintetében jól megragadható, bizonyítható, más polgári intézmények esetében már csak közvetett módon mutatható ki. Szarvason az 1867-es osztrák-magyar kiegyezést követően nem alakult olyan egyesület, mely nevében is vállalta volna szlovákságát. Ha azonban a Békés Megyei Levéltárban vagy az Országos Levéltárban feldolgozzuk az egyesületi anyagokat, akkor találhatunk olyan adatokat, mint például az egyesületek tagnévsorai; és ha ebben olyan nevek szerepelnek, mint *Lešťan*, *Zahorecz*, *Novodomski*, akkor biztosan feltételezhetjük, hogy az adott egyesületnek voltak szlovák tagjai. Amennyiben a feldolgozott egyesületi anyagokban találunk utalást az egyesület könyvtárára, hogy például szlovák nyelvű könyveket vásároltak, szlovák nyelvű újságot járattak, akkor, ha az egyesület nevében nem is vállalta szlovákságát, az egyesületi életben az jelen volt. További példaként *Nádor Jenő*: „*Szarvas 1848-ban*” című munkájában olvasható, hogy az 1848-ban a szarvasi Réthy-nyomdában a harcra buzdító, szlovák nyelven kinyomtatott 5000 szórólapot szétosztották a városban.

A fentiekkel összefüggésben fontos, hogy Szarvason, hasonlóan a többi, az Alföldön létrejött szlovák „nyelvszigethez”, a szlovákok a 19. század végén is zárt, nagy lélekszámú közösséget alkottak, ezt alátámasztják a lakosságnövekedést alátámasztó adatok: 1773-ban a lakosság száma 4 940. Ez a szám 1890-re 24 393-ra nőtt, ebből 17 771 fő szlovák anyanyelvű.

Szarvason, ugyanúgy mint az Alföldre került többi szlovák „nyelvszigeten” (Kiskőrös, Békéscsaba, Nagylak és a többi), az eltelt egy évszázad alatt a legfontosabb intézmények az egyház és az iskola, később a települési önkormányzati hivatalok, majd a könyvkiadás, könyvnyomtatás, újságkiadás intézményei, a szerkesztőségek és nyomdák. A megyei földesúrtól kapott szabad vallásgyakorlat keretében azonnal megépítették az ágostai hitvallású evangélikus templomukat. Természetes módon a gyermekáldás következtében a másik alapvetően fontos intézmény, az iskola is azonnal megjelent.

„A város első bírája Kugyela János, jegyzője Fábry Sámuel, papja Hrdina András, tanítója pedig Deutschensmid Dániel volt. Hivatalos jelvényül szolgált az 1723-ik évben nyert pecsét, melynek közepén egy futó szarvas képe látható ezen körirattal: *Sigillum oppidi Szarvas.*⁵” A 18. századi polgári fejlődés legkiemelkedőbb személyisége *Tessedik Sámuel*, a város lelkésze, aki helyi tevékenysége mellett országosan is ismert.

A településen a 18. század végéig szinte csak szlovák polgári intézmények voltak. Ez a kijelentés nemcsak az evangélikus egyházi életre és az iskolákra igaz. Figyelemre méltóan példázza ezt, hogy a településen az előjáróság által működtetett éjjeliőr-ség tagjai a feladatellátásukkal kapcsolatos esküt szlovák nyelven tették le, melynek szövege fennmaradt. A 19. század elejétől Szarvason is érezhető a városiasodás, a gazdasági fejlődés nem hagyta érintetlenül az addig háborítatlanul élő szlovákságot sem. A magyar

politikai elit új törekvései, a hivatalok szaporodásának hatására az addig szinte egynyelvű szlovák településnek új kihívásokkal kellett szembenéznie. Először a községi előjáróságon került túlsúlyba a magyar nyelv, majd az egyházi életben és az iskolákban is. Ami pedig a megítélés szempontjából fontos, szlovák nyelvű újság, nevében is a szlovák nemzetiségi kapcsolatot megnevezésében felvállaló egyesület, szlovák színjátszás ki sem alakult a településen.

A klasszikus értelemben vett polgári intézmények a 19. század első felétől alakultak ki, ebben kiemelkedően fontos szerepe volt az evangélikus főgimnázium Szarvasra költözésének, ami addig nem látott lökést adott a polgári fejlődésnek és ezen keresztül a polgári intézmények létrejöttének. A gimnázium tanárai nemzetközileg is ismert és elismert személyek voltak. *Vajda Péter*, *Ballagi Mór* neve mágnesként vonzotta a településre a tanárokat és a hallgatókat. A 19. század derekától a polgári intézmények a helyi nyomdának köszönhetően újabb lökést kaptak. (A *Réthy Lipót* által Szarvason létrehozott nyomda Békés megye első nyomdája volt.) A dualizmus időszakában pedig a polgári intézmények teljes palettája – egyesületek, újságok, pénzüzetek stb. – megjelent a településen.

⁵ Zsilinszky Mihály: Szarvas város történelme és jelen viszonyainak leírása, 30. p.

Vajda Péter

Ballagi Mór

A polgári intézményeket kialakulásuk időrendi sorrendje mellett tartalmuk, irányultságuk szerint is csoportosíthatjuk. *Kulturális irányultság:* oktatási intézmények, iskolák, az elemitől az akkori felsőfokú oktatásig; újságok, periodikák; könyvkiadás; egyesületek; színház. *Egyházi intézmények:* első-sorban az evangélikus egyház tevékenysége, de megjelenik a katolikus és izraelita egyesületek tevékenysége is. *Közhasznú intézmények:* kórházak, szegényházak, árvaházak. *Érdekképviseleti intézmények:* céhek, ipartestületek. *Gazdasági alapokon létrejövő intézmények:* bankok, takarékpénztárak, szövetkezetek. *Igazgatási intézmények:* képviseleti intézmények, a községi választás útján végzett önkormányzati tevékenység keretében, valamint a településen létrejövő az államigazgatáshoz kapcsolódó intézmények.

* * *

A tanulmány következő részeiben az egyes szarvasi polgári intézményrendszerek részletes bemutatásával világítom meg együttműködésük hatását Szarvas város történetében, a vizsgált korszakban.

Tessedik Ferenc életének anyakönyvi forrásai

*Joseph Merk zeneszerző és
Tessedik Ferenc*

A szarvasi születésű Tessedik Ferenc életútja nagyrészt már ismert és feldolgozott. Életének anyakönyvi forrásait azonban senki nem kereste, így azok eddig ismeretlenek voltak a számunkra. Ezért arra vállalkoztam, hogy megtaláljam ezeket az eredeti dokumentumokat. Kutatásaimat teljes mértékben siker koronázta, így az alábbi közleményben publikálásra kerülhetnek Tessedik Ferenc keresztelési, házassági, halotti, valamint egyetlen gyermekének keresztelési anyakönyvi bejegyzései.

Tessedik Ferenc a Békés vármegyei Szarvason, 1800. február 22-én látta meg a napvilágot, *Tessedik Sámuel* (1742–1820) helybéli evangélikus lelkész és nemes *Lissovinyi Karolina*

(1760–1820) ötödik, egyben utolsó gyermekeként. Középiskoláit Mezőberényben végezte, majd jogi tanulmányokat folytatott Pozsonyban és Sárospatakon. Tanulmányai befejezése után, 1822. szeptember 25-én letette az ügyvédi esküt, és Pesten helyezkedett el mint gyakorló ügyvéd. Ezen állásától azonban nem sokkal később megvált, és *gróf Apponyi Antal*nak (1782–1852), a Habsburg Birodalom római követének lett a titkára. 1828-ban Tessedik búcsút mondott titkári állásának, és visszatért Magyarországra, ahol a Magyar Kamaránál nyert alkalmazást. 1832. szeptember 1-jén a Magyar Tudós Társaság (ma a Magyar Tudományos Akadémia) levelező tagjává választotta. 1835-ben Magyarországról Bécsbe költözött, ahol az Udvari Kamara titkára lett. Élete utolsó kilenc évét a császári fővárosban töltötte, halála is itt következett be 1844. június 24-én.¹

Tessedik Ferenc születése

A Tessedik Ferenc életéről szóló szakirodalom, valamint a különböző életrajzi lexikonok közlése szerint nevezett a Békés vármegyei Szarvason, 1800. február 22-én látta meg a napvilágot.² Így, a fenti irodalmi források közléseinek megfelelően átnéztem a Szarvasi Evangélikus Egyházközség matriku-

láít, melyekben meg is találtam a keresett keresztelési bejegyzést.³ Ez a latin nyelvű dokumentum a következő adatokat tartalmazza:

A keresztelés éve:	1800.
A keresztelés hónapja:	Február
A keresztelés napja:	22.
Házszám:	
A gyermek neve:	Ferenc
Neme:	Fiú
Apja:	Tisztelendő Theschedik Sámuel úr
Anyja:	Lichovinyi Sarolta ⁴
Keresztapja:	Beischlág János
Keresztanyja:	Hicz Erzsébet
Megkeresztelője:	B.

Itt szeretném megemlíteni, hogy Tessedik Ferenc keresztelési anyakönyvi bejegyzésének a teljes szövege megtalálható Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének 1825. évi jegyzőkönyvében is.⁵

Tessedik Ferenc házassága

Tessedik Ferenc családi viszonyairól igen keveset tudunk. A szakirodalmi források mindössze annyit közölnek, hogy nős volt. Az Országos Széchényi Könyvtárban azonban megtaláltam a felesége gyászjelentését, mely szerint özvegy *Tessedik Ferencné*, született *bárp Natorp Izabella* Budapesten, 1877. december 7-én, élete 64. évében hunyt el.⁶ Nevezettnek, a Budavári Római Katolikus Plébánia matrikuláiban található halotti bejegyzéséből pedig az is kiderült, hogy „*Tessedik Izabella szül. Natorp bárónő*” a „*bold. Tessedik Ferencz cs. kir. udvari titkárnak*” volt az özvegye⁷.

Mind a gyászjelentésből, mind az anyakönyvi bejegyzésből egyértelműen megtudhatjuk, hogy Tessedikné római katolikus vallású volt. Hogy ez miért fontos? Nos, azért, mert a Bécs-Belvárosi Evangélikus Egyházközség anyakönyveiben nem sikerült megtalálnom Tessedik Ferenc és bárp Natorp Izabella házassági bejegyzését, így világossá vált előttem, hogy az esküvőjükre Bécs valamelyik római katolikus templomában kerülhetett sor. Azonban az osztrák fővárosban, csak a Gürtelen belül, közel harminc római katolikus egyházközség működött az 1830-as években. Végül, hosszas kutatás után az I. kerületi Szent Mária Rotunda Római Katolikus Plébánia (Katholisches Pfarramt St. Maria Rotunda in Wien I.) matrikulában sikerült megtalálnom a keresett házassági bejegyzést.⁸ Ezen német nyelvű dokumentum a következő adatokat tartalmazza:

Az esküvő napja: 1.

Az esküvő hónapja: *Május*
 Az esküvő éve: *1837.*
 Az eskető: *Franz Müller kapucinus szerzetes*
 A vőlegény: *Nemes Tessedik Ferenc úr*
 Foglalkozása: *Császári királyi udvari titkár az Udvari Kamará-
nál*
 Születési helye: *Szarvasi, Heves⁹ vármegyei, magyarországi szü-
letésű*
 Szülei: *Nemes Tessedik Sámuel úr és nemes Lissovinyi
Karolina asszony*
 Lakhelye: *A Szent István plébánia területén*
 Vallása: *Evangélikus*
 Életkora: *37*
 Családi állapota: *Nőtlen*
 A menyasszony: *Báró Isabella Natorp kisasszony*
 Származási helye: *Bécsi születésű*
 Szülei: *Báró Johann Baptist von Natorp úr és Wilhelmi-
ne von Menninger asszony*
 Lakhelye: *Ennek a plébániának a területén, 760. szám*
 Vallása: *Római katolikus*
 Életkora: *23*
 Családi állapota: *Hajadon*
 A tanúk: *Johann Baptist [kiolvashatatlan], báró Willhelm
von [kiolvashatatlan], Dr. Joseph [kiolvashatat-
lan], J. von Menninger, báró Johann Baptist von
Natorp, a menyasszony édesapja*

Tessedik Ferenc fiának születése

Mint már említettem, Tessedik Ferenc családi viszonyairól igen keveset tudunk. A Bécs-Belvárosi Evangélikus Lelkeszi Hivatal (Evangelische Pfarr-gemeinde A. B. Wien-Innere Stadt) irattárában azonban rátaláltam a Tessedik-Natorp házaspár egyetlen gyermekének, *ifjabb Ferenc*nek a keresztelési anyakönyvi bejegyzésére.¹⁰ Ezen német nyelvű dokumentum a következő adatokat tartalmazza:

A megkeresztelő: *Pauer*
 A bába: *Katharina Müller; Bécs, 169. szám*
 A születés dátuma: *1838. február 3.*
 A keresztelés dátuma: *1838. február 4.*
 A gyermek neve: *Nemes Tessedik Ferenc Keresztelő János*
 Neme: *Fiu*

Törvényessége:	<i>Törvényes</i>
Vallása:	<i>Evangelikus</i>
Lakhelye:	<i>Bécs, 1092. szám</i>
Apja:	<i>Nemes Tessedik Ferenc úr; udvari titkár a császári királyi Kamaránál, szarvasi, magyarországi születésű, nemes Tessedik Sámuel és Lischoviny Karolina fia</i>
Anyja:	<i>Isabella asszony, született von Natorp bárónő, bécsi születésű, báró Johann Baptist von Natorp és Wilhelmina von Menninger báróné lánya</i>
Keresztapja:	<i>Báró Johann Baptist von Natorp</i>
Keresztanyja:	---

Itt szeretném megemlíteni, hogy Tessedik Ferenc János a galíciai Turze-Poleban (ma a lengyelországi Turzepole), 1893. november 29-én hunyt el.¹¹ Valamint azt is, hogy nevezett Bécsben, 1888. május 26-án vezette oltár elé *Sophie von Flotow* bárónőt.¹² Házasságukból pedig egyetlen lány, a Turze-Poleban, 1892. február 3-án született¹³ és a németországi Biengenben, 1986. május 5-én elhunyt¹⁴ *Tessedik Izabella* származott.

Tessedik Ferenc halála

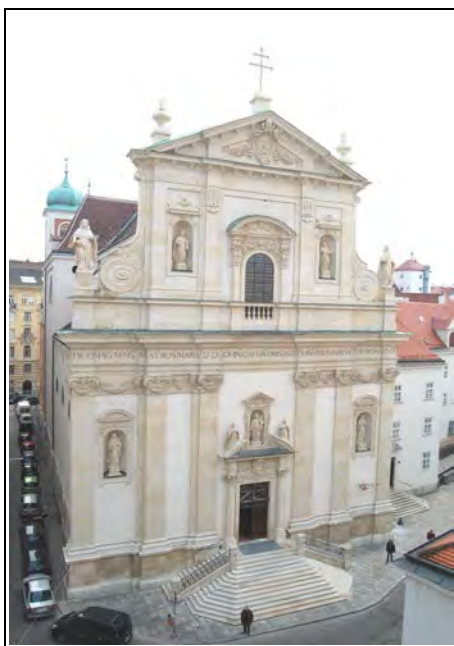
A Tessedik Ferenc életéről szóló szakirodalom, valamint a különböző életrajzi lexikonok egyöntetűen azt állítják, hogy Tessedik Ferenc 1844. június 17-én hunyt el Bécsben.¹⁵ Ez az utóbbi adat azonban téves információ! A Bécs-Belvárosi Evangélikus Lelkészi Hivatal irattárában ugyanis sikerült megtalálnom Tessedik halotti anyakönyvi bejegyzését.¹⁶ Ezen dokumentum szerint nevezett halála nem 1844. június 17-én, hanem több mint egy hónappal később, július 24-én következett be. A német nyelvű anyakönyvi bejegyzés a következő adatokat tartalmazza:

A halál napja:	<i>24.</i>
A halál hónapja:	<i>Július</i>
A halál éve:	<i>1844.</i>
Lakhelye:	<i>Bécs, 1191. szám</i>
Az elhunyt:	<i>Nemes Tessedik Ferenc úr</i>
Foglalkozása:	<i>Császári királyi udvari titkár az Udvari Kamaránál</i>
Születési helye:	<i>Szarvas, Magyarország</i>
Családi állapota:	<i>Nős</i>
Neme:	<i>Férfi</i>
Vallása:	<i>Evangelikus</i>

Életkora: 44 éves
 A halál oka: Bright-kór
 A temetés helye: Bécs, Gersthof temető
 A temetés ideje: Július 26.
 Az eltemető: Pauer

A fenti dokumentumból – a pontos halálozási dátum mellett – megtudhatjuk azt, hogy Tessedik Ferenc halálának oka az ún. Bright-kór volt. Ez a betegség egy olyan idült, lefolyó vesegyulladás, amely vízkórsággal, azaz fehérjevizeléssel párosul.

Ugyancsak ebből az anyakönyvi bejegyzésből szerezhethetünk tudomást arról is, hogy az elhunyt földi maradványait a bécsi Gersthof temetőben – mely ma az osztrák főváros XVIII. kerületében található – helyezték örök nyugalomba. Ez utóbbi közlésnek azonban ellentmond az az információ, mely szerint Tessedik Ferenc csontjai a szarvasi Ótemetőben porladnak.¹⁷ Viszont az is tény, hogy Tessedik Ferenc neve nem szerepel az Ótemető egyik síremlékén sem, és a halálozási adatai sem lettek bevezetve a szarvasi evangélikus anyakönyvbe.

A bécsi St. Maria Rotunda
 templom, Tessedik Ferenc
 házasságkötésének színhelye

- ¹ Tessedik Ferenc életéről ld.: A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002. III. köt. Főszerk.: Glatz Ferenc. Budapest, 2003 (a továbbiakban: MTA tagjai). 1292. o.; *Lúczy András*: Tessedik Ferenc emlékezete. In: Szarvasi Krónika, 14. köt. Szarvas, 2000. 68–71. o.; *Pálmány Béla*: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848. II. köt. Budapest, 2011. 2165–2166. o.
- ² *Lúczy*: i. m. 68. o.; Magyar Életrajzi Lexikon. II. köt. Főszerk.: Kenyeres Ágnes. Budapest., 1969 (a továbbiakban: MÉL), 845.6. o.; MTA tagjai. 1292. o.; *Pálmány*: i. m. 2165. o.; *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. XIV. köt. Budapest, 1914. 50. o.; Új Magyar Életrajzi Lexikon. VI. köt. Főszerk.: Markó László, Budapest, 2007 (a továbbiakban: ÚMÉL), 696. o.; Új Magyar Irodalmi Lexikon. III. köt. Főszerk.: Péter László. Budapest, 1994 (a továbbiakban: ÚMIL), 2076. o.
- ³ Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban: MNL), X 3462. A szarvasi evangélikus egyház anyakönyveinek mikrofilmmásolatai. Vegyes anyakönyvek. III. köt. 280. o.
- ⁴ Helyesen: Karolina.
- ⁵ Békés Megyei Levéltár, IV. A. 1. a. Békés vármegye Nemesi Közgyűlésének jegyzőkönyvei, 51. köt. 1145. o.
- ⁶ Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár. Özv. Tessedik Ferencné szül. báró Natorp Izabella gyászjelentése (Budapest, 1877. december 7).
- ⁷ MNL. X 2004. A Budapest-budavári római katolikus egyház anyakönyveinek mikrofilmmásolatai. Meghaltak anyakönyvek XIX. köt. 139. o.
- ⁸ Katholisches Pfarramt St. Maria Rotunda in Wien I. Trauungsbuch. Bd. IV. S. 139. Reihenzahl 11.
- ⁹ Helyesen: Békés.
- ¹⁰ Evangelisches Pfarramt A. B. in Wien Innere Stadt (a továbbiakban: EPWIS). Taufbuch. Jahr 1838. Reihenzahl 21.
- ¹¹ Genealogisches Handbuch des Adels. Band 88. Limburg an der Lahn, 1963. 305. o.
- ¹² Uo.
- ¹³ Gothaisches genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Band 115. Gotha, 1942. 258. o.
- ¹⁴ <http://www.angelfire.com/realms/gotha/gotha/brb6.html>
- ¹⁵ *Lúczy*: i. m. 70. o.; MÉL. 845.6. o.; MTA tagjai. 1292. o.; *Pálmány*: i. m. 2165. o.; *Szinnyei*: i. m. 50. o.; ÚMÉL. 696. o.; ÚMIL. 2076. o.
- ¹⁶ EPWIS. Sterbebuch. Jahr 1844. Reihenzahl 171.
- ¹⁷ Az Ótemetőért, In: Szarvas és Vidéke, 2006. június 1. sz. 16. o.

Gróf Bolza Géza és kastélya

Gróf Bolza Géza 1857-ben született Szarvason. Szülei, *gróf Bolza Péter* és *Tige Mária* Tiszakürtön éltek, fiuk, Géza – *Pál* öccsével együtt – örökség révén jutott szarvasi birtokaihoz. Az ősi Bolza-kastélyt *Pál* örökölte, Géza a Körös híd túloldalán, az egykori Városháza helyén épített kastélyban találta meg otthonát. 1885-ben veszi nőül *báró Bánhidy Máriát*. 1886-ban megszületik fiuk, *Alfonz*. Második gyermekük, *Erzsébet* (1889-1890) csupán tíz hónapot él, s születése után három évvel a gróf feleségét is elveszíti. 1894-ben újra nősül. *Szeniczey Ilonától* két lánya születik: *Klára* (1895) és *Mária* (1898). 1913-ban második feleségét is elveszíti. *Alfonz* fia egy polgári származású lányt vesz feleségül, emiatt kitagadja. *Mária* lánya szintén rangon alul házasodik, egy romániai katonatiszt, *Galgóczi Sándor* neje lesz. „Voltak és nincsenek, egyik sem, másik sem!” – volt a gróf válasza eztán, ha nevük szóba került. Egyedül *Klára*, az idősebbik lány fogadja el apja döntését: a kenderesi *Hellenbach Gottfried* báróhoz megy feleségül.

Géza gróf arisztokratikus felfogása csak gyermekei párválasztásánál nyilvánult meg. Regék szólnak egyszerű ruházkodásáról, étkezési szokásairól. Messzi halásztelki birtokaira gyalog járt, zsebében mindig ott volt a cukorka, amit a krakói cigánygyerekek közt szórt szét. Vagyona jövedelmét bőkezűen osztotta jótékony célokra. Közéleti személyiség volt: parancsnoka a Szarvasi Önkéntes Tűzoltó Egyesületnek, szarvasi elnöke a Szabadelvű Pártnak, országgyűlési képviselő is volt e párt színeiben. Szinte nem volt Szarvason olyan intézmény, szervezet, aminek ne lett volna tagja, vagy nem részesült volna támogatásában.

Az 1910-es években készült képeslapra egy tíz évvel korábbi felvétel került: látkép a várossal a XIX-XX. század fordulóján. A Körös túloldalán a két Bolza-kastély látható. Az egyik

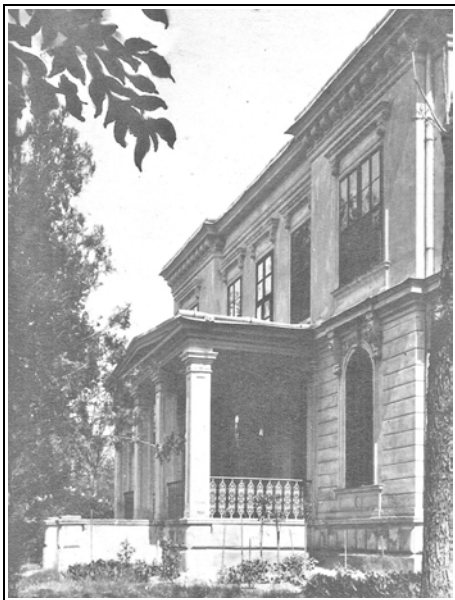
Bolza Pálé, 1810 körül épült, ma is áll; a hídon túl Bolza Géza kastélya, amelyet 1871-72-ben építettek. A képeslap feladója a szarvasi gimnázium tanára, az evangélikus lelkész, Lányi Gusztáv. Üdvözlését lányának címezte Nagylakra: Lányi Hermin a képeslapok nagy rajongója, gyűjtője volt.

Ezt az 1905-ben postázott képeslapot író „Iván”, gróf Bolza Alfonz barátja lehetett. A szöveg szerint napon-ta volt látogatója a kastélynak. A nyíl azt mutatja: az ekkor 19 éves Alfonz szobája az emelet déli szárnyában volt. A felvétel a hídról készült. A kastély előtti támfalat már félig takarja az

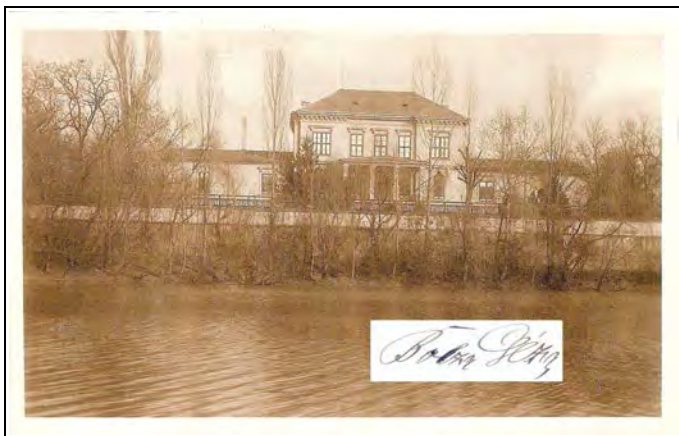
egykori árterben burjánzó növényzet. Az épület előtt négy oszlop egy tetőt tart: a Körös felőli bejáratot fedett terasz védte az időjárás viszontagságaitól.

Az imént említett bejárat látható közelről ezen az 1930-as években kiadott képeslapon. 1894. június 2-án ezen a teraszon állt Bolza Géza és ifjú neje, Szeniczey Ilona, miközben Benka Gyula mint dalkari elnök köszöntötte őket boldogságuk küszöbén. A gróf népszerűségére jellemző mozzanat volt, hogy aznap délután eljövő tömeg várta a vasútállomásra megérkező ifjú párt, és kísérte hintójukat otthonukig. Este fáklyás menet indult a Kossuth térről, végig a Beliczey utcán, a grófi kastély előtt félkörívben megállva. Kíváncsiak százai lepték el a környéket. Ekkor hangzott el Benka

Gyula nevezetes köszöntő beszéde, mely után: „még egy dal, és aztán elvont a lelkes csapat, magával vivén egy lerótt hála édes érzetét...”

(Szarvas és Vidéke, 1894. június 12.)

A képeslap érdekessége a hátlapján található Bolza Géza-aláírás (digitális technikával lett az előlapra montírozva). 1924-ben Alfréd, a gróf egyik barátja küldte üdvözlétét közös ismerősüknek, báró Kövess Hermann-nak. A levél tanúsága szerint Bolza gróf és a báró utoljára IV. Károly koronázásán találkozott (1916. december 30.). Báró Kövess, az Osztrák–Magyar Monarchia egykori tiszte, tábornoka, utolsó hadsereg-főparancsnoka ekkor már visszavonultan élt feleségével. A képeslap postázása után egy hónappal, 1924 szeptemberében hunyt el.

Gróf Bolza Géza 1936-ban, 79 éves korában elhunyt. Halála után az üresen maradt épületet Melich Pál, a család kertésze gondozza. 1944 májusában az eladás alatt álló kastély istállóiban, magtáraiban gettőt létesítenek.

Októberben a gróf veje, Galgóczy Sándor megjelenik Szarvason, és ígéretet tesz arra, hogy a háború után mindent elrendeznek, de a történelem közbeszól. A kastély 1945 után tüdőgondozó, majd óvodaként, napközi otthonként szolgál. 1947-ben a Gazdasági Tanintézet tulajdonába kerül. Az 1920-as felvételen az épület Fő utca felőli bejárata látható.

Képeslap az 1960-as évek elejéről, alighanem az utolsó, amelyen az épületet megörökítették. A kastélyt 1965-ben bontották le. Visszaemlékezések szerint ekkor már az épület életveszélyessé vált, a Körös felőli oldal menthetetlenül megsüllyedt. A tetőszerkezet faanyagát a SZÁT irodaházának építésénél használták fel. A kastély helyén ma az egyetemi kar oktatási épülete áll. Emlékként az utókornak csak a róla készült képek, képeslapok maradtak. Egy városképi, -történeti jelentőségű épülettel lett kevesebb.

Felhasznált irodalom

Szőnyi Sándor: Gróf Bolza Géza (Szarvasi Krónika 6. szám, 1992.)

Írta és szerkesztette:

Brlás Attila

Üzenet a múltból

Amikor egy fotó elkészül, egy pillanatra megállítja az időt. A rajta szereplő személyek, tárgyak örökre megdermednek. Az idő csak a fényképen áll meg, az évek, évtizedek múlnak, és a kép lassan dokumentummá válik. Szerencsés esetben a készítő a hátlapra felírja a dátumot, a helyet, ahol, amikor a fotó készült. Néha az is előfordul, hogy kommentálja az eseményt, amit megörökített, és ezzel tudtán kívül a kort is, mikor elkattant a fényképezőgép. Ezek a sorok persze nincsenek olyan szépen, jól megfogalmazva, mint a történelem-könyvek mondatai, de sokszor azoknál sokkal szívesebben mutatják be az adott korszakot.

Erdély visszatért!

„Erdély visszatért!” – hirdette számtalan plakát az utcákon 1940 végén. Valójában csak az 1920-ban Romániához csatolt terület alig több mint 40 százaléka (Észak-Erdély és Székelyföld) került magyar fennhatóság alá, lett újra a Magyar Királyság része. A második bécsi döntés által megrajzolt határvonalak etnikai felmérések szerint lettek kijelölve, viszont a gazdaság- földrajzi és közlekedési szempontokat nem igazán vették figyelembe. Torda környékén Románia ékszerüen benyúlt Magyarország területére, keresztül-vágva a Kolozsvár-Marosvásárhely vasútvonalat. „Göring hasa” – ahogy a korabeli sajtó emlegette a vidéket – megakadályozta a két település közötti vasúti közlekedést, a személy- és áruszállítást, megszüntette az összeköttetést az anyaország és Székelyföld között.

Az áldatlan helyzetre csak egy új vasútvonal megépítése jelenthetett megoldást: a székelőföldi Dédát kellett összekötni Szeretfalva községgel. Bár a döntés nagyon rövid idő alatt megszületett (1940. szeptember), különböző hátráltató körülmények miatt a vasútépítés csak 1941 áprilisában kezdődhetett el. A 48 km-es vonalhossz hegyes-völgyes területen fekszik, emiatt nagyon sok műtárgyat, több völgyhidat és alagutat kellett elkészíteni. A földkitermelés kézi erővel történt, az ország minden tájáról – így Békés megyéből, Szarvasról is – összetoborzott kubikosok kezdetleges szerszámaikkal (talicska, ásó, csákány, kapa) majd 3 millió köbméter földet mozgattak meg! Egyes vélemények szerint ez volt a MÁV utolsó nagyszabású vasútépítési munkája.

Két év megfeszített munka eredményeképpen 1942. december 5-én *Horthy Miklós* kormányzó ünnepélyes keretek között felavatja a vasútvonalat. A korabeli filmhíradó felvétele szerint a főméltóság elhaladó különvonatát a környező falvak népe integetve kísérte. A Déda állomására befutó szerelvényt a közlekedésügyi miniszter, az építés vezetőinek, vállalkozóinak, munkásainak küldöttsége fogadta...

Még két év, és a vasútvonal, amit magyar emberek építettek magyar földön, visszakerül Romániához. Az 1970-es években villamosítják, napjainkban is fontos összekötőkapocs délkelet- és északnyugat-Erdély között. Számos teher-, gyors- és nemzetközi gyorsvonat közlekedik erre.

A két fénykép Dunaharaszttiból került vissza Szarvasra (több más szarvasi

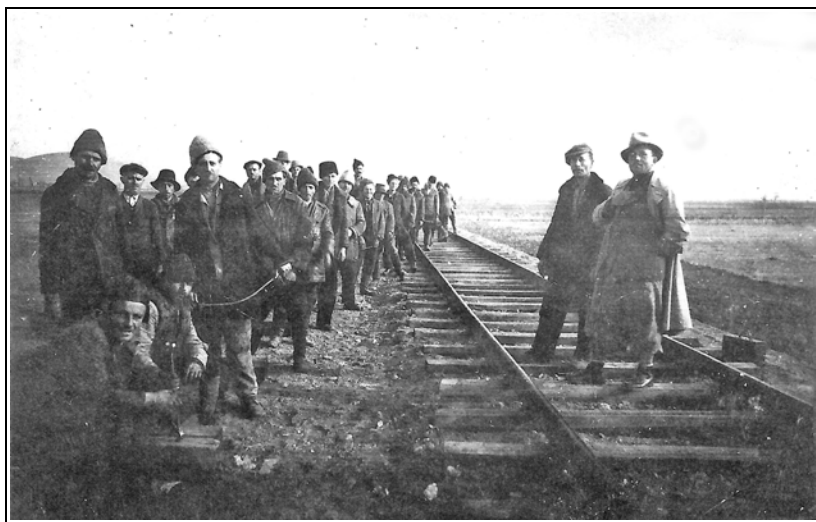
fotóval együtt). Hátoldaluk üres, semmilyen feljegyzés nincs rajtuk, csak gyanítható volt szarvasi vonatkozásuk. Azt, hogy tudjuk, mikor és hol készültek, az egykori múzeumigazgatónak köszönhetjük. Az egyik fotó ikerpárja a Tessedik Sámuel Múzeum gyűjteményében található, hátoldalán dr. Palov József kézírásával: „Észak-Erdély; Szarvasiak a Déda-Szeretfalva vasútépítésén; 1941. ápr.-1942. okt.”

Forrásanyagok:

A Szeretfalva-Déda vasútvonal avatása (Magyar Világhíradó 1942. december)

Dr. Horváth Ferenc: A szeretfalva-dédai vasútépítés (Sínek Világa, 1990. év 3. szám)

Szeretfalva-Déda vasútvonal (Wikipédia)

Írta és szerkesztette:

Brlás Attila

Kántor Zsolt

Itt van

*Itt van újra a lét, a reggel és a lélek.
Indul a nap, bár kicsit vontatott.
Ma is kijön ebből valami részlet.
Nem virtuális, nyomtatott.*

*A festékpatronban por formátumban cserélnek
eszmét a lehetséges mondatok.
Lehengerlik, elsimítják valahogy a fények.
Vagy ölükbe veszik angyalok.*

*Mert nyüzsg egy egész tenyészet.
Olajfák, őzek, tó, oltár, levél-nesz.
Szinte minden megvan. Az ész szelektál legott.*

*Mintha tojáshéjakon aludna. Unja a fészket.
Majd háborogva behajtja a mű-egészet.
Mint egy könyvet, elnyeli a polc.*

Elődeink életéből

Egy vérbeli kereskedő

Csipai János életútja

2012-ben, a Szarvasi Krónika ipartörténeti rovatának szerkesztése kapcsán találkoztam az akkor 98. évét betöltő Csipai Jánossal. Szívesen beszélt életéről. A hosszú beszélgetés egy része, amely életének legsikeresebb 10 évét tekintette át, szerkesztett formában megjelent a Szarvasi Krónika 26. számában.

Most, miután belépett a századik életévébe, közöljük a teljes életutatót. A korábban megjelent részeket tömörítve foglaljuk össze (dólt betűkkel szedve), az életút kimaradt részeit Csipai János szavaival idézzük.

1914. március 8-án született Kondoroson. Édesapja napszámos ember volt, de elvállalta a vert falú házak falainak építését is. 1903-ban vette feleségül Újfaluczki Máriát. Amikor kitört az első világháború, az elsők között hívták be katonának, és az elsők között meg is halt. 33 éves volt, öt gyermekkel hagyta itt 28 éves feleségét. A legidősebb a 9 éves kislány volt. Kétévenként követték egymást a testvérek: Mária, Erzsébet, Ignác, Mihály, végül János. Az édesanya évekig várta haza férjét. Nagy szegénységben, sok munkával és a hadiárvának járó támogatás segítségével nevelte fel gyermekeit. Soha nem ment újra férjhez, 52 évesen halt meg.

A legkisebb fiú, János hat elemi végezett Kondoroson, az ipari és kereskedelmi iskolát Szarvason járta ki. Kupecz Vilmos kondorosi üzletében lett próbaidős, később segéd, majd a Klein és Steinfeld cég üzletében alkalmazott. 1933-ban Szarvason lett kereskedősegéd, majd egy idős házaspár gondozását vállalta el. Itt ismerkedett meg Kasnyik Máriával, aki szintén eladóként dolgozott, és akit később feleségül vett.¹

Csipai János 1928-ban

¹ A dólt betűkel szedett összefoglalók kifejtése a Szarvasi Krónika 26. számának 136-140. oldalán olvasható.

Családalapítás, önállósodás

... Persze ez nem ment ilyen egyszerűen. Mária nagyon-nagyon tartózkodó volt, három és fél évig udvaroltam neki. Amikor egyszer kórházba került, csókkal akartam elbúcsúzni tőle. Azt mondta, ha megcsókolom, szóba sem áll velem többet. Úgyhogy három és fél évig, amíg el nem jegyeztem, nem volt még puszi sem! 1939-ben házasodtunk össze. Mindketten továbbra is bolti eladóként dolgoztunk, úgy gondoltuk, hogy nekünk soha nem lesz saját boltunk, hiszen mindketten félárvák és nagyon szegények voltunk. Neki is a háború idején vészett el az édesapja, ő azonban nem volt „igazi” hadiárva. Az édesapja a folyamórségnél szolgált, oktatott. Egyszer, amikor hazajött, lement fürödni, és belefulladt a Körösbe. Mivel ez 1914-ben történt, és az édesapja

katona volt, ha nem is a fronton halt meg, hadiárvának számították.

Szegények voltunk, a szerencse azonban hozzánk szegődött. Találkoztunk *Kovácsik Olga* nénivel, aki a polgári iskolában tanította a feleségemet. Elmondtuk, hogyan élünk, mit csinálunk. Ekkor már a feleségemnek nem volt munkája. Mikor Miklósék látták, hogy várandós, felmondtak neki.

– Miért nem kérnek kölcsönt? A hadiárváknak jár!

– De nekünk nincs érettségi vizsgánk, csak az érettségizettek kaphatnak kölcsönt – feleltem neki, hiszen ismertem többeket, akik a kapott kölcsönrel vállalkozni kezdtek. De nekik volt érettségi vizsgájuk. Gémesék például angóryanulakat tenyésztettek.

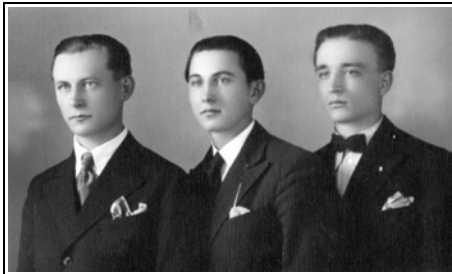
– Próbálják csak meg! – biztatott bennünket. – Írja meg az önéletrajzát, én majd megírom a kérvényt.

Megírtuk, hogy boltot szeretnénk nyitni, és beadtuk a kérvényt. Két hét múlva megérkezett a válasz, hogy megkapjuk a 3 000 pengőt, de egy hónapon belül üzletet kell nyitnunk.

Ismertem a kereskedelmet, tudtam, hogy üzletet csak a piac közelében érdemes nyitni, ha azt akarjuk, hogy forgalmunk legyen. Másutt lett volna helyünk, de én ragaszkodtam a központi helyhez. Volt egy textilüzlet a Kosuth utcán, a templomkerttel szemben, a *Breitner*éké. Breitnerék idős embe-

rek voltak, alig volt már áru a boltjukban. Bementem hozzájuk, megkérdeztem, hogy nem nagy-e nekik ez az üzlet, nem lehetne-e megfelezni. Azt mondták, hogy lehet. Megegyeztünk. Falat húztunk, és 1939-ben rövidáru-kereskedést nyitottunk.

A szarvasi kereskedők többsége zsidó volt, alig volt köztünk keresztény. A zsidók nem voltak rossz emberek: jó kereskedők voltak, konkurensok de nem ellenségek. Nagyon összetartottak. Megtörtént az is, hogy az egyikük tönkrement. Hogy ne árverezzék el az üzletét, összeadták neki a szükséges pénzt az adósság törlesztésére. És az a zsidó kereskedő, aki nekem csak 20 pengő bért fizetett, 100 pengőt adott a konkurense megmentésére. Én nem tudok róluk rosszat mondani. Közöttük kellett nekünk megélni.

*Glemboczky Pál, Jánovszky György,
Csipai János kereskedősegedek*

Egy évig árultunk ezen a helyen. Előtte a feleségem 12 évig dolgozott a Miklós-cégnél. Jól menő cég volt, a vevők ismerték őt, és ismerték a nagykereskedők is. Amikor megtudták, hogy Mancika önálló boltot nyitott, megkerestek bennünket. *Stern Miksa* bácsi, egy idős pesti zsidó nagykereskedő azt mondta, hogy ellát minket áruval, nem megy többet Miklósékhoz. Miksa bácsi részvényes volt a *Gyárfás Gábor* nagykereskedelmi vállalatánál, egyben utazó nagykereskedő is. Az is nagy segítséget jelentett, hogy amikor Pestre mentem áruért, mint ismeretlen kezdőnek hitelbe nem adtak semmit, de ha Miksa bácsira hivatkoztam, megkaptuk az árut hitelbe is. Erre nagy szükségünk volt, hiszen nem volt olyan tőkénk, amit áruba fektethettünk volna.

Szarvason nagyon sok szabó, cipész, csizmadia volt, ezért elsősorban a számukra szükséges aprócikkeket, rövidárukat tartottunk, de árultunk fehérneműt, inget, pizzamát, harisnyát, divatáru is. Kicsi, de nagyon jól felszerelt üzlet volt a mienk, jól ment a bolt, lassan ki is nőttük.

*

Ekkor ismét rájuk mosolygott a szerencse. Egy Andermann Béla nevű zsidó kereskedő, akinek a katolikus iskola épületében volt jól menő rövid- és divatáru-kereskedése, felkereste őket, elmondta, hogy családotul kivándorolnak Amerikába, mert látja, hogy Magyarországon a zsidókra sötét jövő vár. Felajánlotta, hogy átadja az üzletének bérleti jogát. Azzal indokolta ajánlatát, hogy tisztességes, becsületes kereskedőknek ismerte meg őket. Csipaiék éltek a lehetőséggel, hiszen ez a legjobb hely volt Szarvason: az üzlet bejárata éppen szemben volt a piaccal.

Út a csúcs felé

... Andermann nagyon ügyes üzletember volt. A boltja mellett mással is üzletelt. Például szervezett „filléres” vonatokat Pestre. Ha a fővárosban érdekesebb események zajlottak, kedvezményes jeggyel utazhattak szervezésében a szarvasiak.

Amikor az üzletét felszámolta, az értékesebb árukészletét eladta budapesti üzleteknek, a berendezést nekünk, persze hitelbe, az aprócikketek pedig a berendezéssel együtt ajándékba kaptuk. A következő évben – jó érzellemmel – elhagyta az országot, és családotul az Egyesült Államokba költözött. A háború után visszalátogatott Magyarországra, felkeresett minket is. Egy gyárba vásárolta be magát, nagyon gazdag ember lett. Mutatott egy ún. aranykártyát, amelynek felmutatásával akár egy repülőgépet is megvásárolhatott készpénz nélkül. Lányaival ma is tartom a kapcsolatot.

Az üzlet nagyon bejött. Nem hiába mondta Andermann: ez valóban „aranybánya” volt. Hamarosan nem győztük a feleségemmel a munkát. Egyszer az egyik ifjúkori barátomnak viccesen megemlítettem, hogyha önálló boltom lesz, ő lesz benne az első alkalmazott. Hát most beváltottam az ígéretemet. *Glemboczky Pali*² ugyan *Borbélyéknél* volt csizmadia, de tudtam, hogy nagyon ügyes, megbízható ember, és ez az üzleti életben nagyon fontos. 15 pengőt keresett egy héten, én húszat ajánlottam neki. Nagyon hamar belejött a kereskedőségbe. Amikor áruért mentem, nyugodtan rábízhattam az üzletet és a kasszát is. Hamarosan újabb alkalmazottakat kellett

² Glemboczky Pál (1912 Szarvas-1979 Gyula). Csizmadiának tanult, 1940-ig a szakmájában dolgozott. 1940-től kereskedő. Kezdetben magáncégnél, 1950-től 1972-ig, nyugdíjba vonulásáig szövetkezeti és állami üzletekben dolgozott Szarvason.

felvenni, annyira ment a bolt. Négy nő és két férfi alkalmazottat foglalkoztattunk.

A helyzetünk is szerencsésen alakult. A legnagyobb konkurensünk, Andermann, Amerikába ment, a Miklós-bolt távol volt tőlünk, a mai Szabadság úton lévő műszaki szaküzlet helyén. Amikor átvettük a boltot, kb. 5x5-ös volt az üzlethelyiség, de mellette volt egy fűszerüzlet és egy fodrászüzlet. A fűszerüzlet hamarosan elköltözött, és az egyháztól kibéreltem azt a helyiséget is. Aztán a fodrásznő férjhez ment Mezőtúrra. Bementem *Fetzer*³ apátúrhoz, hogy kibérelném azt a helyiséget is. Ő beleegyezett, így lett egy hatalmas üzletünk, 10x5 méter, az iskola alatti üzletsor teljes jobb oldala. A bejáratától balra lévő üzlethelyiségeket *Slajchó* kerékpár- és *Povázsai* fűszerüzlete foglalta el.

A világégés éveiben

Mire berendezkedtünk, jött a II. világháború. Szerencsés voltam, nem vittek be katonának. Ma sem tudom, hogyan lehetett, hiszen a kortársaim szinte mindegyike megjárta a frontot. Sejtésem ugyan van, de erről soha nem beszéltünk. Azóta sem. Az anyósom *Dérczy jegyző*-nek a varrónője volt. Nem főjegyzőnek, hanem katonajegyzőnek nevezték. Egyszer bementem hozzá valamilyen igazolásért, mondtam neki, hogy nagyon félek olyankor, amikor behívások vannak.

— Maga ne féljen, magát nem fogják behívni – mondta. Hogy mit csinált, nem tudom, de megmondom őszintén, nem voltam rá kíváncsi. Nem is hívtak be, megúsztam a háborút.

A háború egyik következménye volt, hogy a háterszágban áruhiány lépett fel. Egy bolt akkor működik igazán jól, ha gazdag a választék, egy ember csak a bevásárlással foglalkozik, és ezt ügyesen teszi, úgy is mondhatnám, hogy elég szemtelen. Ez voltam én. Engem nem tudtak lerázni a nagykereskedők. Példának elmesélek egy esetet.

Felkerestem a *Schparber testvérek* nagykereskedését az Anker közben bevásárlás céljából. Beszélgetek a főnökkel, mondja, hogy nem fog tudni kiszolgálni, mert a régi vevőit sem tudja ellátni. Magyaráztam neki, hogy én állami kölcsönt vettem fel, amit törleszteni kell, nagy szükségem van az ő árujára. Mondta, hogy ha jobban megy majd az üzlet, megkeres. Éreztem, hogy mindenképpen le akar rázni. Közben észrevettem, hogy egy ember

³ Fetzer József (1884-1979) 1915-1962-ig a szarvasi római katolikus parókia plébánosa, esperese majd apátura. 1979-ben bekövetkezett haláláig végezte szolgálatát a szarvasi katolikus templomban.

bejön az üzletbe, int a főnöknek, aztán eltűnik a bolt hátuljában. Láttam, hogy ez egy pincelejárat.

Amikor legközelebb mentem áruért, úgy mentem be, mintha oda tartoztam volna. Intettem, és tovább mentem a pincelejárat felé. Amikor lementem a pincébe, azt hittem, elájulok a rengeteg áru láttán. De olyan áruk voltak, hogy ha másutt adtak is ilyenből valamennyit, meg kellett venni hozzá a gyenge minőségű árut is. Odamentem egy éppen szabad kiszolgálóhoz, aki készségesen foglalkozott velem. Amikor látta, hogy jócskán vásárolok, megkérdezte, hogy van-e hitelem. Mondtam neki, hogy készpénzt hoztam, számlázza le nekem. Azt válaszolta, hogy nem lehet, ez nagyon sok idő, majd utánvételt elküldi az árut. Meg is kaptam.

Mondok még egy esetet. Oda szintén nem lehetett bejutni, a főnök ugyanúgy akart lerázni, mint az előbbi. Közben elhívták a főnököt, a felesége maradt ott. Gondoltam egy merészet.

– Nagyságos asszonyom. Én a bátyámhoz jöttem, hoztam neki tojást, meg egy hízott kacsát. De nem volt otthon. Nem venné át?

– Mit kér érte?

– Csak a hivatalos árat – mondtam neki. Persze ez az egész történet nem volt igaz, én már otthon készültem, hátha szükség lesz rá. Az asszony nagyon örült, mert az élelmiszer is hiánycikk volt, és csak „feketén”, drágán lehetett hozzájutni. Megkérdezte, nem hoznék-e máskor is. Persze hogy azt mondtam, hozok. Utána megkérdezte, mit akarok venni. Odaadtam neki a már otthon megírt listát. Megkaptam a kért árukat, és rendszeres vevőjük lettem. Vittem a kacsát, kaptam az árut. Ebből is látszik, nem mindegy, hogyan közelítjük meg az embereket.

A jó boltba jó eladó is kell. A feleségem kiváló eladó volt, már a Miklós-boltban is nagyon szerették a vevők. Kedves volt, udvarias. Óriási türelme volt hozzájuk. Amíg én az áru után jártam, egy pillanatra sem állt le a bolt, talán még jobban is ment, mintha én árultam volna.

Egy karrier kulisszatitkai

Vállalkozókedv és bátorság

...Még 70 év távlatából is jólesik visszagondolni erre az időszakra. Onnan kezdem, hogy 1939-ben, mielőtt a kölcsönt fölvettem volna, a főnököm, *Weinberger* fölemelte a fizetésemet havi 20 pengővel, hogy ne menjek el. Ijesztgetett, azt mondta, 3000 pengő nem pénz a kereskedelemben, nem fogok menni vele semmire. Én persze mindenáron önálló akartam lenni.

Akkoriban az volt a szokás, hogy a boltokban lehetett alkudni. Én ebbe nem akartam belemenni. Ki volt írva a boltunkban: ITT SZABOTT ÁRAK

VANNAK! Volt, aki alkudni akart, de azt mondtuk: ki van írva, hogy nem lehet. Akinek ez nem tetszett, elment egy másik boltba.

Úgy két hónap múlva Weinberger bejött az üzletünkbe. Bejön, néz, és azt mondja:

– Hajaj! Ugye mondtam magának, hogy itt nem keres annyit egy hónap alatt, mint nálam kapott.

– Főnök úr! Kétszer, de lehet, hogy többször annyit keresek, és ugyanannyit a feleségem is. Én nem tudtam, hogy a Főnök Úr ennyit akart nekem fizetni – tettem hozzá szemtelenül.

Amikor beálltam hozzá, 18 pengőt fizetett havonta, meg teljes ellátást. Utána fölemelte a fizetésemet 20 pengőre, aztán 22-re, aztán 25-re. De nem magától! Mindig nyekeregtem neki, hogy ez kevés. A segéd kevesebbet dolgozik, és többet kap, mint én. Mikor eljöttem, akkor emelte volna havi 100 pengőre a béremet. Ehhez képest a mi jövedelmünk nagyon sok volt, 500-600 pengő havonta. Akkor, amikor az a nóta járta, hogy „havi kétszáz pengő fixszel maga könnyen viccel”. Volt olyan, hogy 1000 pengő is bejött. Két évben belül visszafizettem a 3000 pengő kölcsönt kamataival együtt. Nagyon kedvezményes, 2 %-os kamattal adták. Rendesen fizettem az adót, engem ne ellenőrizgessenek. Akkor vettünk saját házat a Deák Ferenc utcán, megvettünk egy nyaralót a Holt-Körös partján, a Mária-lakot, szép, díszes terrasszal, vettem csónakot meg még sok mindent. Valamikor el sem tudtuk képzelni, hogy ennyi jövedelmünk lesz. És jöttek a gyerekek is.

Dódi, János, Laci, Irén

Amikor elkezdttük a boltot, albérletben laktunk *Kohut* papucsosnál. Messze is volt, szegényes is volt. Mikor kezdett menni az üzlet, mondtam a feleségemnek, hogy tegyük félre egy-egy dobozt, és ha a vártnál jobban megy az üzlet, a „fölsleget” tegyük bele.. Karácsonykor majd felbontjuk, meglátjuk, mire lesz elég. Eljött a karácsony, először a feleségemét bontottuk fel. 8000 pengő volt benne! Nagyon nagy pénz volt az akkor. Gondoltam is magamban, az enyém nem lesz ennyi. Hát az enyém 12 000 volt! Nagyobb „tolvaj” voltam, mint ő.

30 ezerért vettük meg a Deák Ferenc utcai házat, 21 ezret jelentettünk be hivatalosan, ezt már akkor is így csinálták, hogy kevesebb illetéket kelljen fizetni. Az ügyvéd ajánlotta. Szép, nagy ház volt, *Kovács*

Az új ház kertjében

tombban. A kirakat tetején volt egy nagy tartály, benne víz. Egy csövön át folyt a víz a „szökőkútba”, amelynek kifolyóját *Hankiss* bádogos egy kerékpárszelepből alakította ki. Másfél méter magasba szökött belőle a víz, majd „fáradtan” hullott vissza a medencébe. A medencét állatfigurák, főként nyuszik vették körül. Jó volt nézni az üzletből, milyen örömet okoztam a gyerekeknek.

zolta az egyik kirakatban, hogy mennyit emelkedett a „dolgozó nép”

méntelepvezető özvegyétől vettük meg, ő visszatelepült az akkori Jugoszláviába a rokonaihoz. Letettük az előleget, az év végéig kellett kifizetni az egészet. Könnyedén kifizettük.

Jó reklám

... Nagyon szerettem a kirakatokat rendezni! Már Kondoroson is feltűnést keltett a kirakatban a kockacukorból épített hengermalom-épület. Szarvason is megmaradt bennem ez a vonzalom. A saját üzletemben mindig kitaláltam valami különlegeset. Húsvétkor például egy parányi szökőkút volt a kiraka-

Karácsonykor természetesen „havas” tájat alakítottam ki fenyőkkel, csillogó díszekkel. Az új rendszerben, amikor „össznépi kirakatversenyek” is voltak, első díjat nyertem – holtversenyben. A szokásos karácsonyi díszletek közt volt egy szárnyas angyal, „aki” a havas tájon húz egy szánkót, rajta csomagok, szép masnival átkötve. Nagy betűkkel fölé írtam: „*A demokráciában minden a dolgozóké.*” Akkor ez kellett, hát ezt írtam. Benne volt a kirakatban a katolicizmus is meg a szocializmus is. A másik első díjas *Uhljár Gyuszi* kirakatrendező lett. Ő grafikonnal ábráz-

életszínvonala. Amikor állás nélkül voltam, megkerestek néhányszor, hogy rendezzek be kirakatokat. Nagyon jól jött akkor az ilyen alkalmi pénzkereset.

Változatos, gazdag árukészlet

... Amikor 1939-ben a Breitner-házban megnyitottuk az üzletünket, elsősorban az Önállósítási Alapból kapott 3000 pengőre alapoztunk. Nekünk ez nagy pénz volt, de a kiskereskedelemben nem számított annak. Ezért olyan árukészletet állítottunk össze, amely lefedte a szarvasiak szükségleteit. Ezeket jól ismertük, hiszen mindkettőnknek jelentős kereskedelmi gyakorlata volt. A feleségem 12 évig dolgozott a Miklós-cégnél, én öt évet Kondoroson Kupecék boltjában, aztán újabb öt évet Szarvason a Klein-, a Steinfeld-majd a Weinberger-cégnél.

Először rövidáruval kereskedtünk, úgy is mondhatnám, hogy apróságokkal. Árultunk cipőfüzöt, cérnát, gombokat, csipkéket, szalagokat; sokoldalúnak kellett lenni, hogy a vevők felkeressenek. Az is jól jött, hogy az utazó kereskedők ismertek bennünket, helybe hozták az árut, és még 90 napos hitelt is adtak. Ez nagyon jól jött, mert 90 nap alatt a jó kereskedő meg tudja forgatni az árut. Tartottunk egy kevés divatárut is.

Mindig figyeltük, mi jött divatba. Például láttam Pesten, hogy divatba jött a kapucni, hát hozattam néhányat. Hamar elfogyott. Szarvason dolgozott egy *Zwickl* nevű kötődés, megkértem, csináljon ilyeneket. Meg is csinálta, lényegesen olcsóbban. Százával rendeltem, és vitték. Később nagy tételekben szállítottam a környékbeli kereskedőknek. Árultunk pulóvereket, ingeket, pizsamákat, de csak kis tételekben és kis választékban.

Hamarosan kinőtünk az üzlethelyiséget. Amikor átköltöztünk a katolikus iskola épületébe, a raktárkészletet is az üzletben helyeztük el. Gyönyörű kirakatot is csináltunk, mindez a választék és az árubőség látszatát keltette. Ezután játékarúval is bővítettük a választékot. Árultunk háromkerekű kisbicikliket, játékkockákat, és bizony felhúozható tankokat, katonai járműveket, mozgó és síró babákat is. Háborús idők voltak, ezt a játékok is tükrözték.

Láttam, hogy a diákoknak szükségük van sportöltözékre: tornacipőre, mezekre, nadrágokra. Felkerestem *Nádor Jenő* igazgatót, és felajánlottam a segítségünket. Mondta, hogy semmi akadálya, de ő nem teheti. Forduljak a pedellushoz, majd ő reklámozza. Így is történt, szinte mi láttuk el a gimnáziumot sportöltözékekkel.

Később kapcsolatot teremtettem a martfői Cikta Cipőgyárral. Ez a híres cseh Bata Cipőgyár fióküzeme volt. Először a nagykereskedőktől vettem ezeket a termékeket, aztán arra gondoltam, hogy Martfű közel van, megvehetem én az árut közvetítő nélküli is. Sikerült kapcsolatot teremtenem egy befolyásos emberrel, aki felajánlotta, hogy bizományba adják az árut, amennyire szükségünk van. Általában az akkoriban ritka, gumitalpú férfi-

és női cipőket, valamint tornacipőket rendeltem. Kezdetben csak keveset, később kocsiszámra hordták az árut, maguk is csodálkoztak, hogy ennyi fogy. Fellendült a forgalmunk, ezért a mellettünk lévő fodrászüzlet helyiségét is kibéreltük. Eleinte csak ketten voltunk a feleségemmel az üzletben, aztán lett egy alkalmazottunk, amikor a három helyiséget egybe nyitottuk, már hat alkalmazottat foglalkoztattunk, négy nőt és két férfit.

A Csipai-bolt 1942-ben (balról): Roszik (Somfai) András, Kliment Zsuzsanna, Jancsó Mária, Fabó Ilona, Glemboczi Pál, Csipai Jánosné, Csipai János, Nádas Erzsébet, Balogh Péterné (testvér)

Az Angol-Magyar cérnagyár utazója is felfigyelt ránk, és lerakatot csináltak Békés megyében. A vezetésére kerestek egy megbízható kereskedőt, és engem találtak meg. A szarvasi járásban én lettem a cérnaelosztó. Ládaszámra érkezett a cérna. Felvettem a kapcsolatot az Ipartestület vezetőivel, segítettek az igények felmérésében. Nekem fontos volt, hogy a megrendelt cérna mind gazdára találjon. Szállítottunk Kondorosra, Szentandrásra és más településekre is.

Rendezett családi körülmények

Sokat dolgoztunk, de ez nem gátolt bennünket abban, hogy rendezett, harmonikus családi életet éljünk. Ahogy az anyagi körülményeink javultak, egymás után jöttek a gyerekek: Irén, Laci, János, Józsi.

Baráti társaságban. Álló sorban balra a Csipai házaspár

A Körös-parti nyaralónkba rendszeresen kijártunk, a nyári időszakban úsztam, eveztem is. Eljártam a Kereskedők Egyesületébe. Nagyon szerettem biliárdozni, kuglizni. A legkedvesebb sportom a céllövészet volt, versenyeztem is. Legjobb eredményem: megyei 3. helyezés. A *Povázsai* kereskedőcsaláddal voltunk baráti kapcsolatban, az üzletünk is egymás mellett volt. Barátom volt a kötődés *Zwickl*, akivel üzleti kapcsolatban is álltam, és keresztkomák is lettünk. A baráti körünkbe tartozott a taxis *Nyíri Dezső* és családja. Összejártunk: beszélgettünk, kártyáztunk.

Alkalmazkodás a háborús körülményekhez

Ahogy közeledett a front az országhoz, egyre nehezebbek lettek az életkörülmények. Áruhiány lépett fel, és csökkent ez emberek vásárlóereje is, hiszen az életerős férfiak többsége a fronton volt. A háborús vereség azután gyökeresen átalakította az ország berendezkedését, az emberek életét.

Megpróbáltam a megváltozott körülményekhez alkalmazkodni. Nagyon figyeltem, hogy csak olyan árukat tartsak, ami az embereknek létszükségletük. Dicsérem kell magunkat, különösen a feleségemet; ő jobb kereskedő volt, mint én. Nekünk soha nem maradt eladhatatlan, „elfekvő” árunk. Ez nagyon sokat jelentett.

Az akkori példátlan méretű infláció szörnyű volt. Óráról órára csökkent a pénz értéke. Nem is szerették a készpénzt sem a kis-, sem a nagykereskedők. Jobban szerették, ha árut vittünk, elsősorban élelmiszert: lisztet, füstölt húst, tojást. Tudták, hogy a munkásoknak, alkalmazottaknak enni kell. Mi is

ügyesen csereberéltünk. Tudtuk, hogy lehet tojásra, vajra vagy másra cserélni például a bugyogót. Ezt az időszakot is átvészeltük a „tojásvalutával” valamint természetbeni árukkal. Persze nem volt könnyű. Én például a szentesi baromfi-felvásárlókkal tartottam jó kapcsolatot, ők elvitték a könnyen romló tojásokat. Ezen is megvolt a hasznunk.

Majdnem egy évig tartott ez az átmeneti állapot, a gazdasági káosz, aztán jött az új pénz, a forint. Nagyon gyorsan alkalmazkodtunk hozzá, és alkalmazkodtak az emberek is. Átszámolták, hogy ami eddig ennyi és ennyi tojás volt, az most ennyi és ennyi forintba kerül. Jó pénz lett a forint, az emberek hamar elfelejtették az inflációs időket, a tojásvalutát.

A karrier vége

1948-ban eldőlt, hogy Magyarország a keleti blokkhoz fog tartozni. Iparos és kereskedő társaim közül sokan megsejtették, hogy itt rájuk rossz világ vár, ezért új utakat kerestek. Én, sajnos, hittem a kommunista propagandának. Azt mondták: kiskereskedőkre mindig szükség volt és szükség lesz. Azt is mondták, hogy államosítják ugyan a kereskedelmet, de csak a 15 személynél többet foglalkoztató üzleteket. Én ezt komolyan vettem, csak azt nem gondoltam: úgy lesz szükség ránk, hogy elveszik, amink van. Közben azért óvatos voltam, leépítettük a személyzetet, úgy, hogy csak néhány órára jöttek be dolgozni. Azt hittem, hogy így mi *kis* kereskedők vagyunk, aztán kiderült, hogy *nagyok*.

Az államosítás váratlanul ért. Akkor már csak két alkalmazottunk volt, *Glemboczky Pali*, meg *Roszik (később Somfai) Bandi*. Egyik reggel, ez már 1950-ben történt, ott álltak a bolt előtt, várták a nyitást. Látom, hogy rajtuk kívül még négyen állnak. Ez nem volt szokatlan, a vevők azelőtt is várták a nyitást. Ahogy odaértem, nyújtottam Palinak a kulcsot, hogy nyissa ki a látkot, de az ott álló nő rátette a kezét.

– Ez az üzlet ettől a perctől államosítva van – mondta.

Döbbsentem néztem. Megpróbáltam még valamit menteni a helyzeten. Kértem, hogy bemehessek az üzletbe a töltőtollamért, amelybe bele van vésve a tízéves házassági évfordulónk emléke, és az írógépért, amit kölcsön kaptam.

– Menjen a francba, mert megjárja! – ez volt a válasz.

Megkérdeztem, milyen alapon államosítanak. Fenyegetés volt a felelet.

Soha többet be nem tehettem az üzletembe a lábamat.

Hosszú csend. Csipai János szemét elfutja a könny. Idő kell, hogy újra meg tudjon szólalni.

– Bocsánat! Kicsit nehéz erre emlékezni. Először is a szegénységem jutott eszembe, ahonnan indultam, aztán az, hogyan lettem saját erőmből *VÁ-LAKI*. És az, hogy így veszik el azt, amit én kitartó munkával létrehoztam. Meg az is, hogy én csak az üzletnek éltem. Nem herdáltam el a jövedelmet, hanem visszaforgattam az üzletbe. Csak az üzlet! Mindig csak az üzlet! Csak ennek éltem. És ezt most ott kellett hagynom! Bizony sírtam is útközben. Amikor közöltem a feleségemmel, hogy mi történt, mindketten elérékenyültünk.

Egyik pillanatról a másikra kilátástalanná vált helyzetünk. Mit fogok én most csinálni? – jutott eszembe. Amióta kikerültem az iskolából, csak a kereskedelemmel foglalkoztam. Ehhez értek, ezt szeretem. És most vége! Arról még mindig nem nagyon merek beszélni, hogy ezen kívül még mi történt velem. Templomba jártunk, az igaz. A gyerekeket is beírattuk hittanra, és ezt nem nézték jó szemmel.

Lett nekem más bajom is! Rám fogtak sok mindent. Börtönben is voltam. Igaz, nem a vallásosságért. Egy zsidó ember azt mondta, hogy az én üzletem kirakatába ki volt írva: ZSIDÓKAT NEM SZOLGÁLUNK KI! Hát ez aztán nem volt igaz! Nekem soha semmi bajom nem volt zsidókkal, egy ideig munkaadóim, később üzletfeleim voltak. Mindegyiküket rendes embernek tartottam.

15 napot töltöttem a szarvasi börtönépületben úgy, hogy nem tudtam, mi lesz velem. Heten voltunk egy cellában, és senki sem tudta, mi lesz a sorsa. Az a hír terjengett, hogy a másik cellában a halálra ítélték töltik utolsó napjaikat. Éjjel viszik őket el a vesztőhelyre. Egy alkalommal meg is bizonyosodtunk róla. Az egyik rab hangosan átkozódott, mikor elvitték. Nem tudtuk, ki volt a szerencsétlen, de én megsirattam.

Szerencsére itt is voltak jó embereim, akik tiszteltek, hiszen tudták, hogy soha nem ártottam senkinek. G. rendőrfőhadnagy az állását veszélyeztette, amikor felajánlotta, hogy eljuttatja feleségemnek a leveletem. Az egyik börtönőr még ennél is többet kockáztatott. Az egyik éjszaka beszólt a cellába:

– Csipai rab, kifelé! – Borzasztóan megrémültem. Aztán megnyugtattott. Megkérdezte, miben segíthet. Elmondta, hogy azért választotta ezt a durva formát, mert a többi fogva tartott előtt nem beszélhetett. Később az is előfordult, hogy étellel kínált.

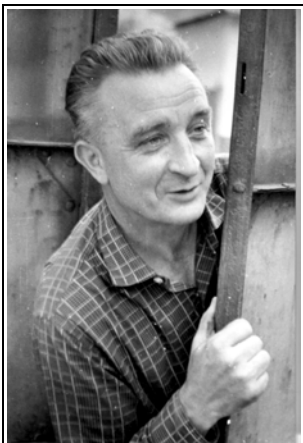
Mindezek azonban nem csökkentették félelmeimet. Ahogy tudtam, védekeztem a vád ellen, de csak egy ismerős államvédelmi ember segítségével tudtam kiszabadulni két hét fogság után.

A család 1957-ben: János, Irén, idősebb János, Dódi, Mária, Laci

Beilleszkedés az új rendbe

Két évig nem kaptam állást! Szerencsére volt megtakarított pénzünk. Kellett is, hiszen ott volt a négy gyerek, közülük három már iskolás. Velünk élt az anyósom és az anyósom édesanyja is.

Az Árpádban

Alkalmi munkákat vállaltam. Egyszer, amikor *Gaál Pista bácsi* volt az ócskavasgyűjtő, közel lakott, ismertük egymást, hát beálltam hozzá. Két év után bekerültem a Bikazugi Állami Gazdaságba bérelszámoló-nak. Aztán az ÁFÉSZ alkalmazott, az Árpád Szálló akkor jól menő éttermének lettem a helyettes vezetője.

Közben nőttek a gyerekek, és szerettem volna taníttatni őket felsőbb iskolákban. Ehhez több pénz kellett. Ezért átmentem a vasúti restibe vezetőnek és csaposnak, ott többet lehetett keresni, és megkaptam a vasutasoknak járó utazási kedvezményeket is. Rövid megszokítással 10 évet töltöttem a vasútnál.

Mivel közeledett a nyugdíj, kellett egy biztos állás biztos fizetéssel. Hívtak Szentandrásra, itt kereskedelmi ellenőrként dolgoztam öt évet. Innen mentem nyugdíjba.

Nyugdíj után még jártam leltározni jó néhány évig. Elmondok egy esetet. *Nagyné* volt az ÁFÉSZ elnöke, ő hívott a szarvasi TŰZÉP-re leltározni. A belső ellenőr megkérdezte, hány kocsi kellene ahhoz, hogy átmázsálják a tüzelőt. Egy sem – mondtam neki – elég a szén- vagy farakást leköbözni, és felszorozni a köbmétersúllyal. Több száz mázsa szén esetén 5-10 mázszás pontossággal lehetett dolgozni. Hát ilyenekért hívtak még nyugdíjasan is leltározni.

A nyugdíjazásom után tíz évvel, 1987-ben fejeztem be az aktív tevékenységet. Időközben elkoptunk, megöregedtünk. Feleségem súlyos cukor- és szívbeteg lett, 1991-ben elhunyt. A családban is történtek bajok.

Nem volt jó egyedül. Időközben társra találtam, de már ő is elköltözött az élők sorából.

A restiben

Közel a századik

... Már átléptem a századik év küszöbét, 2014 márciusában töltöm majd be. Ebben az életkorban – az állandósult bajok mellett – gyakoriak a kisebb-nagyobb betegségek. A cukorbetegség miatt a szemem megromlott, már több nagyítóval sem tudok olvasni. Az orvos azt mondta, végleges állapot, ne kísérletezzünk a műtéttel. A hallásom is romlik. Bár van hallókészülékem, de nem szeretem használni. Ha kettesben beszélgetünk, akkor használható, de ha már több hang is keveredik, nem tudom szétválasztani. A járás is nehezen, csak bottal megy, nem tudok kimozdulni a lakásból. A barátaim, ismerőseim már régen nincsenek az élők

sorában. Úgyhogy ez az idős kor nem annyira „aranykor” nekem.

Igaz, még ép a tudatom, szeret a népes családom, és én is szeretem őket. Bár a gyerekek mind kirepültek, nem vagyok egyedül. Az orvos azt mondta,

veszélyes lenne egyedül maradnom, hiszen egy rosszullét esetén nem tudnám felvenni senkivel a kapcsolatot. A volt menyem, *Éva* vállalta el melletttem a felügyeletet és a gondozásomat.

Ha eljönnek a gyerekek, gyönyörködöm a családomban. Négy gyermekem van, egy lány és három fiú. *Irénke* 1939-ben született. Férje orvos, Budapesten élnek. Két fiuk született, az idősebbnek három, a „kisebbiknek” hét gyermeke van! *Laci fiam* 1940-es születésű, ő állatorvos lett, már nyugdíjas. Elég zűrös élete volt, az egészsége sincs rendben. Az első házasságából három, a másodikból két gyermek származik. Laci nevű fiának most született meg az első gyermeke. Lányának, Tündének két fia van, mindkettő két méteren felüli, kosarasok. Noémi nevű lánya egyedül neveli két gyermekét; ketten, Attila és Balázs, még nem házasodtak meg. *János fiam* 1944-es, agrármérnöknek tanult, de vállalkozóként dolgozik. Norbert nevű fiuknak két gyermeke van. *Dódi*, a „legkisebb” fiam 1947-ben született, villamos üzemmérnök és műszaki tanár, felesége Hédi, óvónő, négy gyermekük van, három lány és egy fiú: Nikoletta, Roland, Barbara, Bettina.

Emlék 1957-ből. A kis Niki ma már háromgyermekes családjában

A legidősebb lány, Niki családjában is született két lány, 2012-ben pedig egy fiú, a huszadik dédunokám.

Ha végiggondolom az életem, megállapíthatom, hogy sok nehézséggel kellett megküzdenem. Közeledvén a századik évemhez, sokszor megállapítom, hogy a nyolcvanadiknál le kellett volna zárulnia az életemnek. Azóta

rengeteg gondom, bajom volt, elsősorban az egészségemmel.

Mégis: ha népes családomra gondolok, boldognak érzem magam. Ez év márciusában betöltöttem a 99. életévemet. Születésnapomon nagy meglepetésben volt részem: titokban családi találkozót szerveztek a gyerekeim. Egy vendéglőben gyűltek össze az egyenes ági leszármazottaim és hozzátartozóik. Hatvannégyen voltak.

Szarvas, 2013. április

Csipai János szavait lejegyezte és szerkesztette:

Dr. Kutas Ferenc

Családi találkozó 2005-ben

Az ülő sorban balról második Csipai János. Középen áll (napszemüvegben)

László, a felső sorban balról harmadik János.

Hiányzik a képről Irén és családja, valamint József (Dódi).

Magyar munkások a Harmadik Birodalomban

Takács Mihályné Csicsely Judit emlékei

Történelem – dióhéjban

A 20. század zűrzavaros évtizedeiben sokan – embercsoportok vagy magán-emberek – kerültek nehéz, megalázó helyzetbe. A németek és nemzeti bérenceik a zsidókat munkaszolgálatra, munkatáborokba vagy éppen haláltáborokba hurcolták, a szovjet megszállók málenkij robotra („kis munkára”, amely olykor évekig tartott) vitték el embereket; a II. világháború után a szovjet megszállási zónából a német anyanyelvű vagy csupán német nevű lakosokat vitték munkára vagy telepítették át idegen országba; a szocializmus első évtizedében az „osztályellenségek” kerültek munkatáborokba. Ezek az események elhomályosítottak olyan tényeket, amelyek akár a népek közeledését is elősegíthették volna. De ennek a történelem eseményei sem kedveztek.

1939. szeptember 1-jén Lengyelország lerohanásával kitört a II. világháború. 1940-ben a német csapatok elfoglalták Belgiumot és Hollandiát, júniusban Franciaország is kapitulált. 1941. június 22-én Németország megtámadta a Szovjetuniót, októberben már Moszkva alatt álltak a német csapatok.

A több frontos harc nagy létszámú hadsereget követelt, a német munkaerő jelentős része a fronton volt. A hátszág munkaerő-hiányát kezdetben (1940-41) más országokban folytatott munkaerő-toborzással enyhítették. Ennek révén kerültek magyarok is a Harmadik Birodalomba.

Ezek közé a fiatalok közé tartozott Csicsely Judit is, aki 1941 augusztusában toborzással szervezett csoport keretében Németországba ment édesanyjával mezőgazdasági munkára. Emlékeit 2012 januárjában mondta hangszalagra.

Az ígéret földje

A mi kimenetelünk úgy kezdődött, hogy édesanyám testvére és a felesége 1940-ben kinn voltak Németországban mezőgazdasági munkán. Amikor hazajöttek, ajánlották, hogy menjünk mi is, mert jól lehet keresni. Toborozták az embereket Szarvasról és a környező községekből. Mi ketten

édesanyámmal éltünk is a lehetőséggel. Úgy gondoltuk: miért ne mennénk. Ő ugyan baromfikereskedő volt, de nem nagyon ment az üzlet. Kézen fogott hát, és bementünk a Községházára *Dérczy* jegyző úrhoz.

– Hány éves a lánya? – kérdezte a jegyző úr.

– Tizenöt – felelte édesanyám.

– Az nem jó, 16 éves kortól lehet kimenni. Csak egyedül mehet ki.

– Akkor itthon maradunk – döntött rövid gondolkodás után.

A Jegyző kicsit gondolkozott.

– Tudja mit? Egy kicsit meg fogjuk öregíteni a lányát. Legyen 16 éves!

Így kerültünk be a csoportba.

Az öregszerűk nagyon sajnáltak bennünket, hiszen én még gyerek voltam. De édesanyám menni akart.

– Ha másképp nem lehet, legalább így lássak világot – mondta.

1941 augusztusában indultunk útnak. A csoport nyolcvan emberből állt, a szerződésünk nyolc hónapra szólt. Vonattal mentünk át Mezőtúrra a csomagjainkkal. Jó magyar szokás szerint egy hatalmas utazóládát töltöttünk meg élelemmel, ruhákkal, azt kellett cipelni. Ott már vártak ránk a Németországából küldött személyszállító vagonok.

Beszállás után a vonat elindult velünk Németországba. Szinte megállás nélkül mentünk legalább egy héten át. Amikor néha megállt, hosszabb időt töltöttünk egy-egy állomáson, de kiszállni akkor sem lehetett. Halle volt a végállomás. Teherautókkal vártak bennünket.

Munka egy grófi birtokon

Az úti célunk Eisenstadt volt, de Eilenstedtnek mondták, és a leveleket is így kellett címezni. Ide vittek bennünket. Mi úgy tudtuk, hogy a birtok tulajdonosa egy gróf. Őt nemigen láttuk, de a fia ott dolgozott velünk. Később őt is behívták katonának. Rövidesen kaptuk a hírt, hogy elesett a harcokban.

A szállásunk egy kaszárnyaszerű épületben volt. A szobákban vaságyakon, matracon aludtunk, pléddel takaróztunk. Ha hideg volt, befűthettünk.

Minden reggel hatkor indultunk munkába. Előtte eligazítást tartottak. Elmondták, ki hova megy, milyen munkát fog végezni. Megkaptuk a szerszámokat: répaszedő villákat és egyebeket, ami a napi munkához kellett. Volt egy ládaszerű alkotmány, éppen akkora, hogy elfért a búzasorok között. Nemesített búza volt, vetőmagnak termett. Nekünk minden gyomot ki kellett szednünk, és abba kellett betennünk. Szigorúan ellenőrizték.

Ebédidő

Mindössze három német férfi volt velünk: egy idősebb, akit már nem vittek el katonának, ő volt a munkavezető, és két fiatal, akiket még nem vittek el. Nekik valamilyen fehér port kellett szétszórniuk a területen. Csak később tudtuk meg, hogy műtrágya volt.

Később érdes kesztyűt kaptunk, ezzel kellett ledörzsölni a krumpliról a rátapadt földet. Lengyel hadifoglyok hordták be egy raktár céljára szolgáló épületbe. Ott kiterítették és szikkasztották.

Meg kellett ismernünk a tehenészetet is. Nekünk hatalmasnak tűnt a tehenészet, legalább 20-25 tehén volt benne. Ott láttam életemben először fejőgépet. Amit csak lehetett, gépesítettek. Megtanítottak bennünket a fejőgép kezelésére is. Én hamar megtanultam. Fejéskor a lengyelek szolgáltak ki bennünket, de ők is részt vettek a fejésben. Ha megtelt a sajtár tejjel, ők hozták a következőt, nekünk fel sem kellett állni a fejszékről.

Részt vettünk a gabona betakarításában is. Az aratás ugyanúgy történt, mint nálunk, de a cséplés nem. A kévéket behordtuk a sopába, ez olyan volt, mint nálunk a csűr, itt elraktározták, és a téli időszakban csépeztük ki. Engem etetőnek osztottak be. Kezembe adták a kévét, kioldottam, és a cséplőgép dobjába eresztettem. Elég nehéz és veszélyes munka volt, de sikerült baleset nélkül végigcsinálnom.

Ha a határba mentünk dolgozni, teherautóval vittek bennünket. Többször vezetett az utunk gyümölcsösökön keresztül. A gyümölcsösökben

úgy álltak sorban a fák, mint a hadseregben a katonák: sorban, egyik oldalon az almafák, másikon a cseresznyefák. Hiába érett a gyümölcs, nem volt szabad szednünk róla. Egyszer az egyik társunk megpróbálta, a munkavezető azonnal 5 márkás büntetéssel sújtotta.

Életmód, kapcsolatok

Berlin, 1941

A munka reggel 6 órától délután 4-ig tartott. Szombaton délig dolgoztunk, vasárnap munkaszüneti nap volt. Ellátásunk megfelelő volt. Közülünk kellett szakácsnőt választani, akinek szintén korán kellett kelni, hogy időben elkészüljön a reggeli, délre megfőjön az ebéd. Reggelire szalámis vagy zsíros kenyeret kaptunk. Ezt magunkkal vittük, és a munkakezdés előtt fogyasztottuk el. Az ebédet fémkannákban hozták ki, mindennap főtt ételt kaptunk. Elegendő volt és ízletes. Estére szárazat ettünk.

Szombaton, a munka végeztével megkérdezték, ki akar a környéken körülnézni. Ha közeli falvakba mentünk, akkor gyalog sétáltunk át, ha távolabbra, akkor igénybe vehettük a teherautókat. Lócákat raktunk föl, és így utaztunk. Nagyon tetszettek ezek a kirándulások, hiszen voltak köztünk olyanok, akik eddig még a Szarvas közeli Csabacsüdre sem jutottak el. Még Berlinbe is eljutottunk! Nekem nagy élmény volt az egész, különösen a Brandenburgi kapu tetszett.

Gyönyörű, tiszta falvak voltak. Ha újságot akartunk vásárolni, a pavilon előtt kitett újságokból válogathattunk, de nem volt ott senki, akinek fizethettünk volna. Azt mondták a járőrelők, hogy tegyünk 10 pfenniget a kirakott tányérra, majd este jön az újságos, és elteszi. Ahhoz a pénzhez senki hozzá nem nyúlt. Hát, ez nekünk nagyon szokatlan volt.

Egyszer történt egy kellemetlen esemény. Ahogy jöttünk haza egy közeli faluból, az útszéli káposztásból leszedtünk négy fej káposztát, hogy jó kis káposztás tésztát csináljunk. Mire elkészült, már ott is volt a gazda. Bizony a káposztát ki kellett fizetnünk.

Ha megbetegedtünk vagy baleset ért bennünket, orvosi ellátást kaptunk. Egyszer repáfejelés közben a sarlóval belevágtam a térdembe, máskor a

tarlóval megszúrtam a kezem. Bekötöttem, de meggyúlt. A munkavezető azonnal küldött az orvoshoz.

Hétköznapokon kevés lehetőség volt a szórakozásra. Munka után rendbehoztuk a szerszámainkat. Ragyogniuk kellett. Ha elromlott valamelyik, jelentettük. Mindenki „saját” szerszámmal dolgozott, amit a munkavezetőtől kapott, rá volt írva mindegyikre a nevünk. Más szerszámaihoz nem nyúlhattunk. Ha mégis maradt időnk, akkor összegyűltünk, a lengyelek harmonikáztak, mi meg táncoltunk.

Újra itthon – új ruhában (1942)

A karácsonyt úgy ünnepeltük, mintha otthon lettünk volna. Fenyőfát szereztünk, feldíszítettük, gyertyát gyújtottunk, énekeltünk. Bizony ezen az estén elfogott a honvágy bennünket.

A bérezést szerződés alapján kaptuk, havonta 100 márkát. Ez – otthoni szemmel nézve – nagyon jó bér volt. Hetente 5 márkát kaptunk kézhez, hogy legyen költőpénzünk, a többit a szerződés lejártával a magyarországi bankon keresztül utalták át. Meg is kaptuk pontosan. Még a költőpénzből is spóroltunk. Mielőtt hazajöttünk, vásároltunk egy Diamant kerékpárt, teljes felszereléssel. Kiváló áru volt. '42-ben hoztuk haza. Amikor hazahoztuk, úgy álltak körül az emberek, mint ma egy csodálatos gépkocsit. 1980 körül adtuk el, még mindig nagyon jó állapotban.

Epilógus

Mi az egész időt ugyanazon a birtokon töltöttük. Meg voltak velünk elégedve, igyekeztünk, hogy pontosan végezzük a munkánkat. A németekkel nem volt sok kapcsolatunk. Ha bementünk egy-egy faluba, barátságosan fogadtak, szóltak hozzánk, mi meg igyekeztünk válaszolgatni, elsősorban mutogatással. Nem éreztünk olyasmit, hogy lenéztek volna bennünket.

Én rendszeresen bejártam az intéző feleségéhez – beszélgetni. Elég könnyen tanultam a nyelvet, mire a szerződésünk lejárt, már konyhanyelven tudtam beszélni. Érdekes dolog: miután hazajöttünk elfelejtettem, amit

tudtam németül. Mostanában kezdenek előjönni az emlékezetem mélyéről a német szavak.

Miután hazajöttünk, meséltünk a kint töltött időről, a munkánkról. Lett volna kedvük másoknak is kimenni, talán még nekünk is, de ezután – bizonyára a háború miatt – már nem volt rá lehetőség.

Tóth bácsi két lánya nem jött haza. Ők már eladósorban voltak, és udvarlójuk is akadt, férjhez is mentek. Egyszer találkoztam velük, amikor hazalátogattak. Azt mondták, nagyon jól élnek odakinn.

Mivel én voltam a legfiatalabb, azok, akikkel együtt voltam, már mind elmentek, nincs kivel beszélgetnem a történetekről.

Nekem, 15 éves fejjel, nagyon-nagyon tetszett. Olyan volt számomra az egész, mintha valamilyen csodálatos ajándékot kaptam volna.

* * *

A munkában résztvevő szarvasiak névsora

Csicsely Judit, Csonka András, Gergely György, ifj. Prjevara György, Tóth Judit, Tóth Pál, Tóth Zsuzsanna, Vaskor Anna

Németországi kirándulások

Berlin, Brandenburg, Eislében, Halberstadt, Halle, Aschenleben, Magdeburg, Merseburg, Neuschelitz, Neustadt, Santach.

Szarvas, 2012. január 10.

Az interjút dr. Kutas Ferenc készítette

Akik magukba szívták a föld szeretetét

Első rész: Buzás Mihály története

A Hagyományörző Gazdák Egyesületének egyik összejövetelén a parasztság 1920-1990 közötti helyzetét tekintettük át. Ezen a beszélgetésen találkoztam a Buzás házaspárral. Kérték, keressem meg őket, mert tudnak mesélni ezekről az évekről, és sok dokumentum maradt a birtokukban.

Otthonukban kerestem fel őket. Valóban sok mesélnivalójuk volt. Először Buzás Mihály (sz. 1936) mondta magnetofonra történetét.

A nagyszüleim

Az apai nagyszüleim: Buzás Mátyás és neje Galát Zsuzsanna 1900. október 12-én vettek „Túlakörös”-ön földet, kis tanyával együtt. Szarvas közelében volt nagyon kicsi „birtokuk”, de többet nem tudtak hozzá venni. Egyrészt a szarvasi földek túl drágák voltak, másrészt nem lehetett eladó területet találni. A szarvasi néhány hold eladott föld áráért és a megtakarított pénzükről Túlakörösön 30 holdat vásároltak, és ezen kezdett a nagyapa gazdálkodni, de a 30 hold mellett még más területeket is bérelt. A földet a gyermekeivel, valamint napszámosok⁴, haszon-bérlők⁵, részes kapálók⁶ és felesek⁷ segítségével művelte meg.

Mezőtúr.		1936. sz. 16.	
B) Tulajdoni lap.			
Sor- szám		Jegyzet	
1.	Buzás Mátyás vétel jogcímen 1900. október 12-én 4581. sz. a. f. Mihály Dr. Tóth János kís. all. 1900	Mihály 1. 2. 4	
2.	1941. június 23. az 4268. m. a. 1942. március 29. az 4268. m. a. alapján szűkös és napszámosok az 4268. m. a. 1943/5, 1944/5, 1945/5, 1946/5, 1947/5, 1948/5, 1949/5, 1950/5, 1951/5, 1952/5, 1953/5, 1954/5, 1955/5, 1956/5, 1957/5, 1958/5, 1959/5, 1960/5, 1961/5, 1962/5, 1963/5, 1964/5, 1965/5, 1966/5, 1967/5, 1968/5, 1969/5, 1970/5, 1971/5, 1972/5, 1973/5, 1974/5, 1975/5, 1976/5, 1977/5, 1978/5, 1979/5, 1980/5, 1981/5, 1982/5, 1983/5, 1984/5, 1985/5, 1986/5, 1987/5, 1988/5, 1989/5, 1990/5, 1991/5, 1992/5, 1993/5, 1994/5, 1995/5, 1996/5, 1997/5, 1998/5, 1999/5, 2000/5, 2001/5, 2002/5, 2003/5, 2004/5, 2005/5, 2006/5, 2007/5, 2008/5, 2009/5, 2010/5, 2011/5, 2012/5, 2013/5, 2014/5, 2015/5, 2016/5, 2017/5, 2018/5, 2019/5, 2020/5, 2021/5, 2022/5, 2023/5, 2024/5, 2025/5, 2026/5, 2027/5, 2028/5, 2029/5, 2030/5, 2031/5, 2032/5, 2033/5, 2034/5, 2035/5, 2036/5, 2037/5, 2038/5, 2039/5, 2040/5, 2041/5, 2042/5, 2043/5, 2044/5, 2045/5, 2046/5, 2047/5, 2048/5, 2049/5, 2050/5, 2051/5, 2052/5, 2053/5, 2054/5, 2055/5, 2056/5, 2057/5, 2058/5, 2059/5, 2060/5, 2061/5, 2062/5, 2063/5, 2064/5, 2065/5, 2066/5, 2067/5, 2068/5, 2069/5, 2070/5, 2071/5, 2072/5, 2073/5, 2074/5, 2075/5, 2076/5, 2077/5, 2078/5, 2079/5, 2080/5, 2081/5, 2082/5, 2083/5, 2084/5, 2085/5, 2086/5, 2087/5, 2088/5, 2089/5, 2090/5, 2091/5, 2092/5, 2093/5, 2094/5, 2095/5, 2096/5, 2097/5, 2098/5, 2099/5, 2100/5, 2101/5, 2102/5, 2103/5, 2104/5, 2105/5, 2106/5, 2107/5, 2108/5, 2109/5, 2110/5, 2111/5, 2112/5, 2113/5, 2114/5, 2115/5, 2116/5, 2117/5, 2118/5, 2119/5, 2120/5, 2121/5, 2122/5, 2123/5, 2124/5, 2125/5, 2126/5, 2127/5, 2128/5, 2129/5, 2130/5, 2131/5, 2132/5, 2133/5, 2134/5, 2135/5, 2136/5, 2137/5, 2138/5, 2139/5, 2140/5, 2141/5, 2142/5, 2143/5, 2144/5, 2145/5, 2146/5, 2147/5, 2148/5, 2149/5, 2150/5, 2151/5, 2152/5, 2153/5, 2154/5, 2155/5, 2156/5, 2157/5, 2158/5, 2159/5, 2160/5, 2161/5, 2162/5, 2163/5, 2164/5, 2165/5, 2166/5, 2167/5, 2168/5, 2169/5, 2170/5, 2171/5, 2172/5, 2173/5, 2174/5, 2175/5, 2176/5, 2177/5, 2178/5, 2179/5, 2180/5, 2181/5, 2182/5, 2183/5, 2184/5, 2185/5, 2186/5, 2187/5, 2188/5, 2189/5, 2190/5, 2191/5, 2192/5, 2193/5, 2194/5, 2195/5, 2196/5, 2197/5, 2198/5, 2199/5, 2200/5, 2201/5, 2202/5, 2203/5, 2204/5, 2205/5, 2206/5, 2207/5, 2208/5, 2209/5, 2210/5, 2211/5, 2212/5, 2213/5, 2214/5, 2215/5, 2216/5, 2217/5, 2218/5, 2219/5, 2220/5, 2221/5, 2222/5, 2223/5, 2224/5, 2225/5, 2226/5, 2227/5, 2228/5, 2229/5, 2230/5, 2231/5, 2232/5, 2233/5, 2234/5, 2235/5, 2236/5, 2237/5, 2238/5, 2239/5, 2240/5, 2241/5, 2242/5, 2243/5, 2244/5, 2245/5, 2246/5, 2247/5, 2248/5, 2249/5, 2250/5, 2251/5, 2252/5, 2253/5, 2254/5, 2255/5, 2256/5, 2257/5, 2258/5, 2259/5, 2260/5, 2261/5, 2262/5, 2263/5, 2264/5, 2265/5, 2266/5, 2267/5, 2268/5, 2269/5, 2270/5, 2271/5, 2272/5, 2273/5, 2274/5, 2275/5, 2276/5, 2277/5, 2278/5, 2279/5, 2280/5, 2281/5, 2282/5, 2283/5, 2284/5, 2285/5, 2286/5, 2287/5, 2288/5, 2289/5, 2290/5, 2291/5, 2292/5, 2293/5, 2294/5, 2295/5, 2296/5, 2297/5, 2298/5, 2299/5, 2300/5, 2301/5, 2302/5, 2303/5, 2304/5, 2305/5, 2306/5, 2307/5, 2308/5, 2309/5, 2310/5, 2311/5, 2312/5, 2313/5, 2314/5, 2315/5, 2316/5, 2317/5, 2318/5, 2319/5, 2320/5, 2321/5, 2322/5, 2323/5, 2324/5, 2325/5, 2326/5, 2327/5, 2328/5, 2329/5, 2330/5, 2331/5, 2332/5, 2333/5, 2334/5, 2335/5, 2336/5, 2337/5, 2338/5, 2339/5, 2340/5, 2341/5, 2342/5, 2343/5, 2344/5, 2345/5, 2346/5, 2347/5, 2348/5, 2349/5, 2350/5, 2351/5, 2352/5, 2353/5, 2354/5, 2355/5, 2356/5, 2357/5, 2358/5, 2359/5, 2360/5, 2361/5, 2362/5, 2363/5, 2364/5, 2365/5, 2366/5, 2367/5, 2368/5, 2369/5, 2370/5, 2371/5, 2372/5, 2373/5, 2374/5, 2375/5, 2376/5, 2377/5, 2378/5, 2379/5, 2380/5, 2381/5, 2382/5, 2383/5, 2384/5, 2385/5, 2386/5, 2387/5, 2388/5, 2389/5, 2390/5, 2391/5, 2392/5, 2393/5, 2394/5, 2395/5, 2396/5, 2397/5, 2398/5, 2399/5, 2400/5, 2401/5, 2402/5, 2403/5, 2404/5, 2405/5, 2406/5, 2407/5, 2408/5, 2409/5, 2410/5, 2411/5, 2412/5, 2413/5, 2414/5, 2415/5, 2416/5, 2417/5, 2418/5, 2419/5, 2420/5, 2421/5, 2422/5, 2423/5, 2424/5, 2425/5, 2426/5, 2427/5, 2428/5, 2429/5, 2430/5, 2431/5, 2432/5, 2433/5, 2434/5, 2435/5, 2436/5, 2437/5, 2438/5, 2439/5, 2440/5, 2441/5, 2442/5, 2443/5, 2444/5, 2445/5, 2446/5, 2447/5, 2448/5, 2449/5, 2450/5, 2451/5, 2452/5, 2453/5, 2454/5, 2455/5, 2456/5, 2457/5, 2458/5, 2459/5, 2460/5, 2461/5, 2462/5, 2463/5, 2464/5, 2465/5, 2466/5, 2467/5, 2468/5, 2469/5, 2470/5, 2471/5, 2472/5, 2473/5, 2474/5, 2475/5, 2476/5, 2477/5, 2478/5, 2479/5, 2480/5, 2481/5, 2482/5, 2483/5, 2484/5, 2485/5, 2486/5, 2487/5, 2488/5, 2489/5, 2490/5, 2491/5, 2492/5, 2493/5, 2494/5, 2495/5, 2496/5, 2497/5, 2498/5, 2499/5, 2500/5, 2501/5, 2502/5, 2503/5, 2504/5, 2505/5, 2506/5, 2507/5, 2508/5, 2509/5, 2510/5, 2511/5, 2512/5, 2513/5, 2514/5, 2515/5, 2516/5, 2517/5, 2518/5, 2519/5, 2520/5, 2521/5, 2522/5, 2523/5, 2524/5, 2525/5, 2526/5, 2527/5, 2528/5, 2529/5, 2530/5, 2531/5, 2532/5, 2533/5, 2534/5, 2535/5, 2536/5, 2537/5, 2538/5, 2539/5, 2540/5, 2541/5, 2542/5, 2543/5, 2544/5, 2545/5, 2546/5, 2547/5, 2548/5, 2549/5, 2550/5, 2551/5, 2552/5, 2553/5, 2554/5, 2555/5, 2556/5, 2557/5, 2558/5, 2559/5, 2560/5, 2561/5, 2562/5, 2563/5, 2564/5, 2565/5, 2566/5, 2567/5, 2568/5, 2569/5, 2570/5, 2571/5, 2572/5, 2573/5, 2574/5, 2575/5, 2576/5, 2577/5, 2578/5, 2579/5, 2580/5, 2581/5, 2582/5, 2583/5, 2584/5, 2585/5, 2586/5, 2587/5, 2588/5, 2589/5, 2590/5, 2591/5, 2592/5, 2593/5, 2594/5, 2595/5, 2596/5, 2597/5, 2598/5, 2599/5, 2600/5, 2601/5, 2602/5, 2603/5, 2604/5, 2605/5, 2606/5, 2607/5, 2608/5, 2609/5, 2610/5, 2611/5, 2612/5, 2613/5, 2614/5, 2615/5, 2616/5, 2617/5, 2618/5, 2619/5, 2620/5, 2621/5, 2622/5, 2623/5, 2624/5, 2625/5, 2626/5, 2627/5, 2628/5, 2629/5, 2630/5, 2631/5, 2632/5, 2633/5, 2634/5, 2635/5, 2636/5, 2637/5, 2638/5, 2639/5, 2640/5, 2641/5, 2642/5, 2643/5, 2644/5, 2645/5, 2646/5, 2647/5, 2648/5, 2649/5, 2650/5, 2651/5, 2652/5, 2653/5, 2654/5, 2655/5, 2656/5, 2657/5, 2658/5, 2659/5, 2660/5, 2661/5, 2662/5, 2663/5, 2664/5, 2665/5, 2666/5, 2667/5, 2668/5, 2669/5, 2670/5, 2671/5, 2672/5, 2673/5, 2674/5, 2675/5, 2676/5, 2677/5, 2678/5, 2679/5, 2680/5, 2681/5, 2682/5, 2683/5, 2684/5, 2685/5, 2686/5, 2687/5, 2688/5, 2689/5, 2690/5, 2691/5, 2692/5, 2693/5, 2694/5, 2695/5, 2696/5, 2697/5, 2698/5, 2699/5, 2700/5, 2701/5, 2702/5, 2703/5, 2704/5, 2705/5, 2706/5, 2707/5, 2708/5, 2709/5, 2710/5, 2711/5, 2712/5, 2713/5, 2714/5, 2715/5, 2716/5, 2717/5, 2718/5, 2719/5, 2720/5, 2721/5, 2722/5, 2723/5, 2724/5, 2725/5, 2726/5, 2727/5, 2728/5, 2729/5, 2730/5, 2731/5, 2732/5, 2733/5, 2734/5, 2735/5, 2736/5, 2737/5, 2738/5, 2739/5, 2740/5, 2741/5, 2742/5, 2743/5, 2744/5, 2745/5, 2746/5, 2747/5, 2748/5, 2749/5, 2750/5, 2751/5, 2752/5, 2753/5, 2754/5, 2755/5, 2756/5, 2757/5, 2758/5, 2759/5, 2760/5, 2761/5, 2762/5, 2763/5, 2764/5, 2765/5, 2766/5, 2767/5, 2768/5, 2769/5, 2770/5, 2771/5, 2772/5, 2773/5, 2774/5, 2775/5, 2776/5, 2777/5, 2778/5, 2779/5, 2780/5, 2781/5, 2782/5, 2783/5, 2784/5, 2785/5, 2786/5, 2787/5, 2788/5, 2789/5, 2790/5, 2791/5, 2792/5, 2793/5, 2794/5, 2795/5, 2796/5, 2797/5, 2798/5, 2799/5, 2800/5, 2801/5, 2802/5, 2803/5, 2804/5, 2805/5, 2806/5, 2807/5, 2808/5, 2809/5, 2810/5, 2811/5, 2812/5, 2813/5, 2814/5, 2815/5, 2816/5, 2817/5, 2818/5, 2819/5, 2820/5, 2821/5, 2822/5, 2823/5, 2824/5, 2825/5, 2826/5, 2827/5, 2828/5, 2829/5, 2830/5, 2831/5, 2832/5, 2833/5, 2834/5, 2835/5, 2836/5, 2837/5, 2838/5, 2839/5, 2840/5, 2841/5, 2842/5, 2843/5, 2844/5, 2845/5, 2846/5, 2847/5, 2848/5, 2849/5, 2850/5, 2851/5, 2852/5, 2853/5, 2854/5, 2855/5, 2856/5, 2857/5, 2858/5, 2859/5, 2860/5, 2861/5, 2862/5, 2863/5, 2864/5, 2865/5, 2866/5, 2867/5, 2868/5, 2869/5, 2870/5, 2871/5, 2872/5, 2873/5, 2874/5, 2875/5, 2876/5, 2877/5, 2878/5, 2879/5, 2880/5, 2881/5, 2882/5, 2883/5, 2884/5, 2885/5, 2886/5, 2887/5, 2888/5, 2889/5, 2890/5, 2891/5, 2892/5, 2893/5, 2894/5, 2895/5, 2896/5, 2897/5, 2898/5, 2899/5, 2900/5, 2901/5, 2902/5, 2903/5, 2904/5, 2905/5, 2906/5, 2907/5, 2908/5, 2909/5, 2910/5, 2911/5, 2912/5, 2913/5, 2914/5, 2915/5, 2916/5, 2917/5, 2918/5, 2919/5, 2920/5, 2921/5, 2922/5, 2923/5, 2924/5, 2925/5, 2926/5, 2927/5, 2928/5, 2929/5, 2930/5, 2931/5, 2932/5, 2933/5, 2934/5, 2935/5, 2936/5, 2937/5, 2938/5, 2939/5, 2940/5, 2941/5, 2942/5, 2943/5, 2944/5, 2945/5, 2946/5, 2947/5, 2948/5, 2949/5, 2950/5, 2951/5, 2952/5, 2953/5, 2954/5, 2955/5, 2956/5, 2957/5, 2958/5, 2959/5, 2960/5, 2961/5, 2962/5, 2963/5, 2964/5, 2965/5, 2966/5, 2967/5, 2968/5, 2969/5, 2970/5, 2971/5, 2972/5, 2973/5, 2974/5, 2975/5, 2976/5, 2977/5, 2978/5, 2979/5, 2980/5, 2981/5, 2982/5, 2983/5, 2984/5, 2985/5, 2986/5, 2987/5, 2988/5, 2989/5, 2990/5, 2991/5, 2992/5, 2993/5, 2994/5, 2995/5, 2996/5, 2997/5, 2998/5, 2999/5, 3000/5, 3001/5, 3002/5, 3003/5, 3004/5, 3005/5, 3006/5, 3007/5, 3008/5, 3009/5, 3010/5, 3011/5, 3012/5, 3013/5, 3014/5, 3015/5, 3016/5, 3017/5, 3018/5, 3019/5, 3020/5, 3021/5, 3022/5, 3023/5, 3024/5, 3025/5, 3026/5, 3027/5, 3028/5, 3029/5, 3030/5, 3031/5, 3032/5, 3033/5, 3034/5, 3035/5, 3036/5, 3037/5, 3038/5, 3039/5, 3040/5, 3041/5, 3042/5, 3043/5, 3044/5, 3045/5, 3046/5, 3047/5, 3048/5, 3049/5, 3050/5, 3051/5, 3052/5, 3053/5, 3054/5, 3055/5, 3056/5, 3057/5, 3058/5, 3059/5, 3060/5, 3061/5, 3062/5, 3063/5, 3064/5, 3065/5, 3066/5, 3067/5, 3068/5, 3069/5, 3070/5, 3071/5, 3072/5, 3073/5, 3074/5, 3075/5, 3076/5, 3077/5, 3078/5, 3079/5, 3080/5, 3081/5, 3082/5, 3083/5, 3084/5, 3085/5, 3086/5, 3087/5, 3088/5, 3089/5, 3090/5, 3091/5, 3092/5, 3093/5, 3094/5, 3095/5, 3096/5, 3097/5, 3098/5, 3099/5, 3100/5, 3101/5, 3102/5, 3103/5, 3104/5, 3105/5, 3106/5, 3107/5, 3108/5, 3109/5, 3110/5, 3111/5, 3112/5, 3113/5, 3114/5, 3115/5, 3116/5, 3117/5, 3118/5, 3119/5, 3120/5, 3121/5, 3122/5, 3123/5, 3124/5, 3125/5, 3126/5, 3127/5, 3128/5, 3129/5, 3130/5, 3131/5, 3132/5, 3133/5, 3134/5, 3135/5, 3136/5, 3137/5, 3138/5, 3139/5, 3140/5, 3141/5, 3142/5, 3143/5, 3144/5, 3145/5, 3146/5, 3147/5, 3148/5, 3149/5, 3150/5, 3151/5, 3152/5, 3153/5, 3154/5, 3155/5, 3156/5, 3157/5, 3158/5, 3159/5, 3160/5, 3161/5, 3162/5, 3163/5, 3164/5, 3165/5, 3166/5, 3167/5, 3168/5, 3169/5, 3170/5, 3171/5, 3172/5, 3173/5, 3174/5, 3175/5, 3176/5, 3177/5, 3178/5, 3179/5, 3180/5, 3181/5, 3182/5, 3183/5, 3184/5, 3185/5, 3186/5, 3187/5, 3188/5, 3189/5, 3190/5, 3191/5, 3192/5, 3193/5, 3194/5, 3195/5, 3196/5, 3197/5, 3198/5, 3199/5, 3200/5, 3201/5, 3202/5, 3203/5, 3204/5, 3205/5, 3206/5, 3207/5, 3208/5, 3209/5, 3210/5, 3211/5, 3212/5, 3213/5, 3214/5, 3215/5, 3216/5, 3217/5, 3218/5, 3219/5, 3220/5, 3221/5, 3222/5, 3223/5, 3224/5, 3225/5, 3226/5, 3227/5, 3228/5, 3229/5, 3230/5, 3231/5, 3232/5, 3233/5, 3234/5, 3235/5, 3236/5, 3237/5, 3238/5, 3239/5, 3240/5, 3241/5, 3242/5, 3243/5, 3244/5, 3245/5, 3246/5, 3247/5, 3248/5, 3249/5, 3250/5, 3251/5, 3252/5, 3253/5, 3254/5, 3255/5, 3256/5, 3257/5, 3258/5, 3259/5, 3260/5, 3261/5, 3262/5, 3263/5, 3264/5, 3265/5, 3266/5, 3267/5, 3268/5, 3269/5, 3270/5, 3271/5, 3272/5, 3273/5, 3274/5, 3275/5, 3276/5, 3277/5, 3278/5, 3279/5, 3280/5, 3281/5, 3282/5, 3283/5, 3284/5, 3285/5, 3286/5, 3287/5, 3288/5, 3289/5, 3290/5, 3291/5, 3292/5, 3293/5, 3294/5, 3295/5, 3296/5, 3297/5, 3298/5, 3299/5, 3300/5, 3301/5, 3302/5, 3303/5, 3304/5, 3305/5, 3306/5, 3307/5, 3308/5, 3309/5, 3310/5, 3311/5, 3312/5, 3313/5, 3314/5, 3315/5, 3316/5, 3317/5, 3318/5, 3319/5, 3320/5, 3321/5, 3322/5, 3323/5, 3324/5, 3325/5, 3326/5, 3327/5, 3328/5, 3329/5, 3330/5, 3331/5, 3332/5, 3333/5, 3334/5, 3335/5, 3336/5, 3337/5, 3338/5, 3339/5, 3340/5, 3341/5, 3342/5, 3343/5, 3344/5, 3345/5, 3346/5, 3347/5, 3348/5, 3349/5, 3350/5, 3351/5, 3352/5, 3353/5, 3354/5, 3355/5, 3356/5, 3357/5, 3358/5, 3359/5, 3360/5, 3361/5, 3362/5, 3363/5, 3364/5, 3365/5, 3366/5, 3367/5, 3368/5, 3369/5, 3370/5, 3371/5, 3372/5, 3373/5, 3374/5,		

A „túlakörösi” területek Szarvashoz közel estek, de közigazgatásilag Mezőtúrhoz tartoztak. A háromholdas tanyát gazdasági épületekkel vette körül. Nem egyszerre épültek ezek: istállók, csűr, góré, disznóól, csirkeól. A legnagyobb gazdasági épület az istálló, közülük az egyik lóistálló, mert a lovakat mindig külön tartották. Egy gazdának a ló volt a mindene. Húzták az ekét, kocsiba is befogták, azzal közlekedtek, meg fuvaroztak is vele. Megint máshol voltak a fejőstehenek⁸ meg az ökrök⁹. Egy féltetős szín¹⁰ az állatok nyári szállását biztosította. Külön épülete volt a disznóknak, az anyakocának, a süldőknek, malacoknak és a hízásra fogottaknak. Általában mangalica disznókat tartottak abban az időben. Igénytelenek voltak, kint legelésztek a határban. Csak az '50-es években jöttek be a hússertések. Különféle szín létezett a tanyán. A szín alatt az aratógépet, ekét, kocsit, vetőgépet és egyéb mezőgazdasági eszközöket tartottak, góréban kukoricát tároltak. Télre az idő elől védve volt minden.

Buzás nagypapa az istálló előtt

A tanyaépület utolsó helyisége a kamra volt. Ezt egy változtatható magasságú deszka-fallal két részre osztották. Az egyik részét gabonátárolásra használták, ezt szlovákul szipárnyának nevezték. Csépléskor oda került a megtermett 60-70 mázsza kenyérgabona. A gabona mennyiségétől függött, mennyi deszka kellett, milyen magasra rakták ezeket. Amikor hordták a búzát, mi gyerekek szívesen hancúroztunk ebben a gabonahalomban. A kamra másik részében élelmiszereket és a háztartáshoz

szükséges eszközöket tárolták. Aratás előtt ezeket a helyiségeket kijavították, és meszeléssel fertőtlenítették.

A cséplést bérceplők végezték. Ezek sorba járták a gazdákat, mert a cséplőbanda végezte ezt a nehéz munkát. A géprész öt és fél, a munkársz rész hat és fél százalék volt, így tizenkét százalék ment a munkadíjba. Nem órabért fizettek, nem pénzért dolgoztak, hanem gabonáért. Így lett meg a kenyérgabonájuk egész évre ezeknek az embereknek.

A tanyaiai önellátóak voltak, volt élelem,

⁸ fejőstehen: tejelő szarvasmarha

⁹ ökrök: heréitől megfosztott, hím ivarú, felnőtt szarvasmarha

¹⁰ szín: gépek, járművek tárolására szolgáló, oldalfalak nélküli, fedett terület

Buzás nagymama a gazdasági udvarban (háttérben a gémeskút)

fűtőanyag és takarmány. A termelt takarmányt feletették a népes állatállománnyal, mert a négy ló, hat ökör, több tehén, disznó, birka, liba, kacsza, tyúk ellátására sok kellett. Az egyik évben nagy volt a szárazság, az ásott kútból nagyon fogyott a víz. Kevés volt a takarmány, és a megnövekedett állatállománynak víz is alig jutott. Nagyapa gondolt egyet, a vízhiány idején másik kutat ásatott. Nagyon jó minőségű lett a víz, mi is ezt ihattuk, és abból főztek.

Igavonó állatnak a lovakat és ökröket fogták be. A tehenek tejjel, a baromfi, a disznó hússal és zsírral látta el a családot. A tanyán újratermelődött a fűtőanyag, nem kellett vásárolniuk.

A nagy háborúig hét gyermeket szült a nagymama. Két fiú csecsemőkorában meghalt, ötöt neveltek: két fiút és három lányt. A Nagyapa részt vett az első világháborúban. Ez idő alatt a Nagyanya és a gyerekek művelték meg a földet. 1920-ban jött meg Nagyapa a hadifogságból. 1922-ben született meg a hatodik gyerek, Anna. Már csak ő él közülük, nemrég ünnepeltük a 90. születésnapját.

A „legkisebb” Buzás lány, Anna esküvője 1942-ben. Az ifjú pár két oldalán a Buzás szülők: Buzás Mátyás és felesége; körülöttük hat felnőtt gyermekük és tíz unokájuk, az ülő sorban balról az első, Buzás Mihály.

Nagyapa fel tudta nevelni a hat gyermekét. Kiházásította a fiúkat. 1924-ben az egyik fiának, 1934-ben a másik fiának, édesapámnak is tanyát épített. A háromholdas tanya területén a fiainak különálló lakó-, valamint gazdasági épületeket: istállót, pajtát, ólakat is épített. Az építés családi összefogással, kis segítséggel készült. Az építési anyagot a Löwy-féle fatelep kiszállította a túlakörösi helyszínre, „zöld hitel”-re. Ez azt jelentette, hogy aratás után gabonában fizettek. A fatelepnek saját ökrei, lovai voltak. 1924-ben még ökrökkel, 1934-ben már lovakkal történt a kiszállítás.

A II. világháború előtt

A nagyapa földjén a család együtt gazdálkodott 1942-ig. Együtt dolgoztak, együtt étkeztek, nem volt külön kasszájuk, a gazdasági felszerelést is közösen használták. A nagyapa már átélte egy háborút, és tudta mivel jár. A fiait „kimentette”, megszerezte nekik a katonai szolgálat alóli felmentést. A front közeledtével, 1942-ben úgy döntött, hogy birtokát szétosztja a hat gyermeke között. Arra gondolt, nem lehet tudni, kivel mi történik, ezért családjának legyen meg a megélhetése. A lányok 5-5, a fiúk 15-15 holdat kaptak. Az ajándékozási szerződésben külön szabályozták a szülők haszonélvezeti jogát és a megajándékozottak kötelmeit.

A „2970. 2971. 2972. hrsz-ú 241, 216 és 172 négyszögöles beltelkes házat és kertet azon korlátozással, hogy ezen ingatlanokra a holtig terjedő haszonélvezeti jog Buzás Mátyás és neje Galát Zsuzsanna javára bekebeleztessek...”. Kötelezték Buzás Mátyás és Buzás Pál fiukat, hogy megélhetésükhöz: „10-10 métermázsza búzát, 2 és 1/2 és 2 és 1/2 métermázsza csöves tengerit. 50-50 pengő készpénzt, 1-1 métermázsza árpát, 100-100 kg hízót, 1-1 kocsi fűtőt, valamint a szükséges tűzrevalót – a hízót kivéve – 1943. évi október hó 1. napjától kezdődőleg minden év október hó 1. napján, a hízókat pedig 1943. év dec. hó 1. napjától kezdődőleg minden év dec. hó 1. napján átruházó szülők lakására szállítva pontosan kiszolgáltassák akként, hogy ha szülők közül valamelyik elhal, úgy a túlélőt a leírt életjáradékának 3/4 része illeti meg.” A szerződést a kiskorú Buzás Anna érdekében „Szarvason, 1942. március hó 29. napján” Békés vármegye árvaszéke jóváhagyta.

Gazdálkodás és a háború

Jól gazdálkodtak, mert nagyapa Szarvason is tudott házat vásárolni az Újtemplommal szemben. Az akkori Beliczei, a mostani Szabadság utcai házba beköltöztek. Én is ebben a házban születtem 1936. szeptember 17-én. Nagyapáék halálukig, 1959-ig itt laktak. Ma már nem tudom, ki él benne, de látam, 2002-ben valaki nagyon szépen felújította, átalakította és modernizálta.

1942-ben édesapám is megkapta nagyapától a 15 holdat. Édesanyámnak

is volt 5 hold földje, így 20 holdon gazdálkodott a családjuk. A mi tanyánk is önellátó volt, és megtermett az élelem, eleinte sok állat is volt.

A háború alatt a Nagyapa segített a háborús tapasztalatával: „fiam, legyen sok szarvasmarha, borjú, és főleg a bikaborjúkat hagyjátok meg!” Azokat ivartalanították, Nagyapám is ezekből válogatta az igavonó állatokat. Ezért Édesapa is inkább ökröket nevelt, így az igaerőt is ezek adták. És milyen igazuk lett! 1944-ben jöttek a „felszabadítók”, és elvitték a lovakat, de az ökröket nem.

Búzas nagyapa Misikével

levőktől, akár a gyermekei, akár a szomszédok, fogadott napszámosok, vagy részesek voltak, megkövetelte a pontos munkát.

Méhészkedett is. A méhészkedést is tőle lestem el. Reggel, amikor felébredtem, nagyapa már a méhesben volt, füstölte a méheket. Mindjárt tudtam, mi fog történni. Kiszedte a mézes lépeket, és kipergettük. Amikor a méhek kirajzoltak, felültek egy magas fára, Nagyapa létrát támasztott, én felmentem és leszedtem őket egy kasba. Ebből egy új család keletkezett.

Megfigyeltem, hogy amikor kijött a városból, megnézte a határt, a vetést. Volt egy jó holdnyi gyümölcsös a tanya mellett, ezt drótkerítés vette körül. Akkor ő körüljárta, megnézte, megmozgatta a kerítés oszlopait. Bejött és mondta: „fiam, ott hátul az a negyedik oszlop mozog, ki van törve, kirohadt, csináljatok neki valamit, mert a következő is ki fog dőlni! Utána bedől a kerítés.”! Nagyapa ilyen dolgokra is figyelgetett.

Írányításával történt a gyümölcsös gondozása. Minden ősszel felásatta. Permetezés egyáltalán nem volt. Azt lehet mondani, mindenfajta gyümölcs megtermett, a legkorábbiától a legkésőbb ériig. Volt korai cseresznye, 5-6 fajta nyári alma. De termett Aranypármin, Jonatán, cigány- és birsalma is. Ezek közül ma már több fajta nem is létezik. Sokféle, például kedves- vagy aratási körténk volt. Ha nagy lett a szilvatermés, főztek pálinkát is, de legtöbbjéből lekvárt. Az almából, na meg a savanyú és az édes szilvából aszal-

Nagyapám gyakran kijárt Szarvasról a 12 kilométerre lévő túlakörösi tanyára, és ellenőrzött mindent. Nagyon nagy tapasztalattal rendelkezett, ami hasznos volt a családnak, a gazdaságnak. Amíg ereje bírta, segített a munkákban. Én gyerekként sokat tanultam tőle. Emlékszem, 9-10 éves lehettem, ha nagy vihar közeledett, és a Nagyapa ott tartózkodott, én sem féltem. Magabiztosságot adott. Minden megmozdulását figyeltem, és érdekelt is, mert

pontos, precíz ember volt. A körülötte

ványt készítettek. Ezt tótul styjepkának neveztük. Télen főzőedénybe tették, és a kemencében megfőzték az aszalt gyümölcsöt. Nagyon egészséges volt, mert nem használtak a gyümölcsösben semmilyen permetezőszert. A hernyófészkeket hosszú szárú kacsolóval szedték le a fákról, és elégettük.

1942 után a föld egyik része az egyik fiúé, a másik rész a másiké lett. A nagyobb munkáknál a testvérek mégis segítettek egymásnak. Ha az aratás az egyik testvérnél befejeződött, mentek a másikhoz. A gabona behordását szintén közösen végezték.

Átvészeltük a háborút, jött a „felszabadulás” utáni élet

Átvészeltük a háborút, a földek megmaradtak. A háború utáni években a termelés beindult. A parasztok látták el élelemmel a városokat, mert a háború alatt – és utána is – a városokban éheztek az emberek. Emlékszem, hogy a háború után a pesti gyerekeket a szülei kiadták vidékre, tanyákra, ahol kaptak ruhát és élelmet. Szüleim is fogadtak Budapestről gyerekeket, 16-17 éves kislányokat, akik tudtak egy kicsit segíteni a gazdaságban. Aztán egy-két év múlva visszakerültek a szüleikhez.

A háború után a mezőgazdaság fellendült, kezdett jobban termelni, úgy, mint a 30-as években. Édesapa is több tehenet tartott, a növénydebikákat ivartalanították, az ökröknek jó áruk volt, ezeket eladta, lett pénze. 7000 forint nagy pénz volt! Ezen vett 1947 őszén egy 20 lóerős traktort. Akkor ez Szarvason egy nagy ház ára volt! Mi gyerekek szerettük, hogy traktor volt a háznál. Nagyon besegített a gazdaságba. Alakult is minden, ahogy a traktort megvettük!

Megkezdődött a „földtől való menekülés”

Buzás Pál, Mihály, Gyula, Buzás Pálné

De nem sokáig örülhettünk. Ahogy szigorodott a rendszer, már 1948-ban kötelező szántás volt előírva, és kötelező lett a traktor után az adó. Hallottam gyermekként, hogy elvették a nagybirtokokat. Összejöttek az emberek, biztatták magukat: 50 hold alattiaktól nem veszik el, megmarad a föld.

10. Műbeadás cikkesoportokra bontása

Részletelés:	Egyes- kísérlet- rész					Egyes- kísérlet- rész				
	Összes mennyiség	Átlag mennyiség	Baromfi	Tojás	Szabó	Összes mennyiség	Átlag mennyiség	Baromfi	Tojás	Szabó
Iszák és hirtelenen föld után	33	61	3	3	6					
Tartalékföld után										
Tej helyett	11				11					
Összesen	44	61	3	3	17					

Hivatalos feljegyzések: *1. sz. műbeadás 30 kg.
Kisadár, azaz 1. sz. műbeadás 30 kg.
6. sz. műbeadás 30 kg.*

Bevezették a beadást, ami megnyomorított bennünket. Meghatározták, hogy miből mennyit kell beszolgáltatni. Szerpelt ezek között a baromfi, hízott sertés, tej, vaj, tojás, zsír, búza, napraforgó, lencse, burgonya. A disznóvágást be kellett jelenteni. A család nagysága se nagyon számított, szinte az

egész zsírt be kellett adni. Máig megőrzött a család ilyen könyvecskét, amiben a beadás igazolva lett. Eleinte tudtuk teljesíteni.

1948-49-ben már beindult a tagosítás. Ezeket a földeket az akkori rendszer – hááát – „elkérte”. Ki-ki, okkal-móddal, ki hogy: vagy saját akaratból vagy muszájból, odaadta. Ekkor kezdték szervezni a „kolhozokat”. A „táblásításra”, a nagyüzemi gazdálkodásra hivatkozva, a tanyák körüli földeket elvették, kicserélték, jóval messzebb adták ki. Olyan távolságra lovaskocsival, fogattal eljámi, gazdálkodni, nem lehetett. Közben az adót, a gabona-, a hízó-, a tojás-, a zsírbeadást ugyanúgy kellett teljesíteni, fizetni. Ez nem ment! Kiszámolták, ez kész katasztrófa. Ha pedig nem teljesítik, az elzárást, börtönt jelent. A beszolgáltatás nem teljesítése azzal járt, hogy a meglévő vagyonukkal feleltek az emberek. Akár a szobabútort, a fekhelyet is elárverezték, így a beszolgáltatást nem teljesítő földönfutóvá vált. Ezt elkerülendő, inkább felajánlották a földjeiket, hogy mentesüljenek minden teher alól. Nincstelenekek lettek, és elmentek, ahol tudtak, munkát vállaltak, hogy a családnak meglegyen a kenyere. Akik leleményesebbek voltak, elmentek az iparba dolgozni. Rengetegen akár Kazincbarcikára, akár Sztálinvárosba jártak el. A paraszt nagyon jó munkaerő volt, mert szorgalmasan dolgozott. Áránylag elég jó forintot is kerestek akkoriban. A megélhetésük megvolt, viszont elszakadtak a földtől.

Azért volt olyan 11 holdas gazda a szomszédunkban, akinek ugyanabba a táblába lett a földje betagosítva, mint a mienk. Nagyon szegények voltak, hat vagy hét pici gyerekkel. Azt mondta, ő nem megy ki a tanyájából, ő nem is adja oda a földjét. Neki nem kell a csere! Ő azt nem műveli, mert az nem az övé. Egy vagy két évig sikerült is a sajátját művelnie, de azután a földjére odaállították a szövetkezet traktorját szántani. Az apa kiküldte a gyermekeit, és belefeküdtek a barázdába a traktor elé. A traktoros nem tudott mit kezdeni, ő nem akart gyermekeket eltaposni. Kijöttek a rendőrök. Az apát kérdőre vonták, miért akadályozza a traktort a munkájában. A két rendőr az apát bevitte két napra, mire visszajött, a terület fel volt szántva. Így rákényszerült a távol eső föld megművelésére, hiszen a gyerekeknek kenyeret kellett adni.

Mi is így jártunk! 1949-50-ben jött a téeszésítés. Jártak csapatostul az agitátorok, akik a szövetkezetbe való belépésre agitáltak. Erről annak idején nem volt szabad beszélni. A tanácstól kiküldött emberkék elmondták, hogy kell belépni a szövetkezetbe. Be kell vinni a földet, a lovat, az állatokat, a szerszámokat. A földet közösen fogják művelni. De mindenki ragaszkodott a sajátjához! Eltelt egy idő, újra jöttek. A megyék élen akartak járni, Szolnokon is, Szarvas környékén is hasonló volt a cél. Aki nem írta alá a belépést, megfenyegették, pár napra elvitték. Erőszakkal próbálták rábírní a belépésre. Édesapám meg a testvére nem írták alá.

Kuláklístára kerültünk

Szigorú évek következtek. Senki nem törődött velünk, miből élünk meg. A 20 hold föld és a traktor miatt kuláknak nyilvánítottak bennünket! Ezt én is megszenvedtem!

1951-ben íratlak be a szüleim – a tanítók javaslatára – a mezőtúri Dózsa György Gimnáziumba. Szerettem iskolába járni, bár kollégiumban kellett laknom, mert a tanyáról nem lehetett bejárni naponta. Az ellátáshoz élelmiszerekkel járultunk hozzá. Én lisztet vittem. Az orosz nyelv nekem könnyű volt, mert tudtam tótul, a mezőtúri társaim meg nem. A növények nagy részét gyerekkoromtól ismertem. De nem sokáig járhattam a gimnáziumba! Ott kellett hagynom az iskolát a „származásom” miatt! Az orosz- meg a botanikatanár, mert mindkét tárgyból nagyon jó eredményt értem el, mondták, hogy segítenek, ne kelljen elmennem. De nem tudtak segíteni.

Az iskolában azt tanácsolták, hogy a „szüleim akaratóból” távozzak, és akkor más gimnáziumba mehetek. Hiába próbálkoztunk, nem vettek fel a kulák származásom miatt. Otthon maradtam. Pár évig kínlódtunk a szülőkkel, bérelt földekkel, kisebb munkákkal. Ezért csak később, felnőtt fejjel mentem szakiskolába.

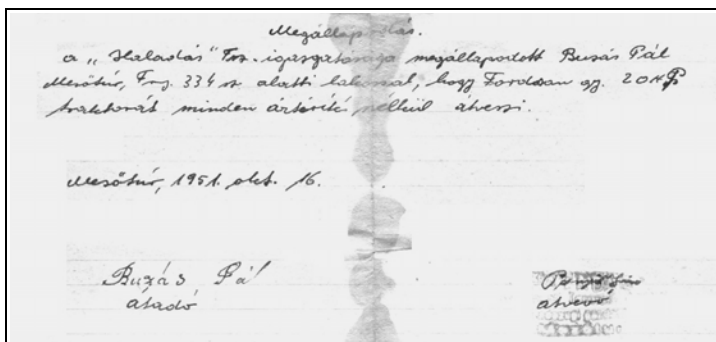
Összeült a városházi apparátus, megkaptuk mi is a papírt, a tanyától 20-30, esetleg 40 kilométerre mérték ki a földjeinket. Ezért apám is felajánlotta a földet, így az állam tulajdona lett. Ezeknek a földeknek egy része a termelő szövetkezetbe, más része az állami gazdaságba került. Ő nem akart téesztag lenni, hiszen akkor be kellett volna vinni a lovat, meg a gazdasági felszerelést is, ezt pedig nem akarta. Így tudott fuvarozni, szántani, meg ezt-azt csinálni a lovakkal. Aki belépett a szövetkezetbe, az csak két anyadisznót, 50 tyúkot, egy tehenet tarthatott, de igavonó állatot nem.

A bátyám belépett az Új Élet Tsz-be. Később ez lett az „elkártyázott tsz”. Sokszor zárt veszteséggel, szinte semmit nem kaptak a tagok a munkáegységekre, csak pár forintot. Így járt a testvérem is. Később a veszteséges tsz egyesült a mezőtúri Vörös Csillag Tsz-szel, majd a terület a szarvasi Dózsa Tsz birtokába került.

Cséplés az Új Élet Tsz-ben

Mi nem léptünk be, ezért a föld és a tanya is az államé lett. A saját tanyánkban lakhattunk, viszont bérleti díjat kellett fizetni. Ezt a lakbéryilvántartó könyvecskét, amibe beírták, hogyan fizettünk, máig megőriztük.

1951-ben államosították, elvették a traktort. Édesapával nem is voltunk otthon. A gépállomásról kijöttek, a traktort elvitték, és egy kitépett fél irkületet hagytak helyette. A lapon „Megállapodás” szerepelt, amely a következőt tartalmazta: „A Haladás Tsz Igazgatósága megállapodott Buzás Pál, Mezőtúr, T. 334 sz. alatti lakossal, hogy Fordson gyártmányú 20 HP traktort minden kártérítés nélkül átveszi. Mezőtúr, 1951. okt. 16. Panyik János átvevő (aláírás, pecsét).” Édesapám bement a tsz-irodára, de a traktort nem lehetett visszaszerezni. Aláírta a „megállapodást”. Ez óriási törést jelentett a család életében.

1953-ban a Nagy Imre-fordulat kicsit könnyítette a parasztok helyzetén, de azért általában nagyon nehezen éltünk. Csökkentették a beadást, sőt a tészből a gazda kiléphetett, a bevitt lovát is kivihette. Újra gazdálkodni kezdtek a parasztok. A szövetkezetben maradtak haragudtak arra, aki kilépett. Jöttek a konfliktusok. Veréssel, agyonütéssel fenyegették egymást. Olyan ellentét alakult ki azok között, akiknek korábban volt földjük, meg azok között, akiknek nem. Mindez a termés rovására ment. Bajba került a városok élelmezése. Nem volt kenyér már vidéken sem. Nem volt elég gép, az emberek munkájáért nem fizettek a téeszek. Ez közrejátszott abban, hogy Pest megcsinálta 1956-ban a forradalmat. Apámék ezt már nem érték meg.

1954 szeptemberében 18 évesen felvettek a gépállomásra traktorosnak. Szerettük az olajszagot, na meg a traktor már nem volt ismeretlen számomra. Jó erős gyerekek voltunk. Télen oktattak. Utána dolgoztunk, majd a gépállomásról átkerültünk a téeszekbe. 1959-60-ban bevonultam katonai szolgálatra. Utána hat hónapos gépészképző szakiskolába kerültem, gépszerelő, majd gépészmunkás lettem.

Elfelejtődött a kulákszármazás. Gépészmunkás munkakörben dolgoztam a mezőgazdaságban, egészen a nyugdíjazásomig.

Aki megérte, és ragaszkodott a földhöz, a rendszerváltás után, a '90-es évek elején az elkobzott földeket vissza is szerezte. Van, aki viszont több száz hektárt is összeharácsolt. Megőriztük a dokumentumokat, ezért 1993-ban kárpótlást kaptak az örökösök. Kár, hogy ezt Apámék már nem érték meg. A kárpótlási jegyért földet vásároltunk. 12 hektár földet kaptunk vissza.

1961-ben megnősültem, feleségem *Czesznak Mária*. Ő is Túlakörösön nőtt fel. Két gyermekünk van, *Mihály és Tünde*. 2011-ben ünnepeltük 50 éves házassági évfordulónkat. Négy unokánk született: Csobán, Bendegúz, Dóri és a legkisebb, Samu. 1965-ben a *tanyát* végül is

megvettük lebontásra a Dózsa Tsz-től 6000 forintért. Úgy gondoltuk, legalább az építőanyagot megmentjük. A házunkat bővítettük ki belőle, így a gyerekeknek is saját szobájuk lett.

Később már lehetett használt traktorokat venni. 1966-ban a Lanz Bulldog 22 lóerős traktort, amivel korábban dolgoztam a szövetkezetben, én is megvettem. Feljavítottam, ma is működik, bár már 60 éves. A kárpótlási földeket a segítségével műveljük, de a munkák többségét a Zetorjaink végzik.

A feleségem is kapott földet, majd ő is elmondja a saját történetét.

Buzás Mihály a „birtokon” lányával és annak családjával

A történetet a 28. számban folytatjuk. Az interjút dr. Kutasné Szarka Judit készítette.

Varsányi Gyula

Élet, élet, kanász élet...

Néhány szó a családról

Úgy szeretném leírni a kanász életet, ahogy azt jómagam és velem együtt sok más gyerek is átélte 80-85 évvel ezelőtt.

Abban az időben a kevesebb földdel rendelkező gazdáknak is szükségük volt a nyári időszakban segítségre és viszont: a szegényebb sorsban élő szülőknek is arra a kevés keresetre, melyet a 10-14 éves gyerek kapott a munkájáért, hogy ezzel is hozzájáruljon az iskolába járáshoz szükséges kiadásokhoz.

A családukban 10 gyermek született, közülük kettő párhónapos korában meghalt. Egy testvér pedig, aki lakatos segéd volt Budapesten, külső munkahelyen megfázott, és 19 éves korában elhunyt. Ezután születtem én, és örököltém egyikük keresztnévét, a Gyula nevet. Én ötéves voltam, amikor édesapánk meghalt, és itt maradt 7 gyerek apa nélkül, félárván.

Volt egy elég nagy családi házunk és három kishold szántóföldünk, amely felesbe volt kiadva. Ennek hozamából kaptunk annyi búzát, mely a családnak elegendő volt, és annyi kukoricát, hogy évente egy 70-80 kg-os hízőt le tudtunk vágni és aprójószágot nevelni a szükségletünkre. Kaptunk még egy kocsirakomány szalmát, ezt a kemence fűtéséhez, illetve a kenyérsütéshez használtuk. Petróleumlámpával világítottunk. Szüksésen éltünk, a ruhákat sokszor egymástól örököltük, de – hála a jó Istennek – nem éhezünk. A házunk egy részét esetenként kiadtuk bérlőknek, akik a legtöbb esetben több havi lakbértartozással hagyták el a lakást.

A legidősebb bátyám már akkor nős volt, és Makón, a postán dolgozott tisztviselőként. A család többi tagja itt élt Szarvason, és ahogy múltak az évek, szakmát választottak. A lányok férjhez mentek, később a másik bátyám is családot alapított. Amíg odahaza voltak, de azután is, lehetőségükhöz képest segítettek a család megélhetését. A nálam 4 évvel idősebb bátyám 12 éves kora után két nyarat kanászkodással töltött, utána elment asztalos inasnak. A nagycsaládból a végén csak ketten maradtunk otthon. De ez sem tartott soká, mert 10 éves koromban, amikor vége lett a tanításnak, én is kimentem az egyik szomszéd tanyájára kiskanásznak. Részben azért, hogy valamit én is keressek, másrészt azért, mert elég gyenge fizikumú gyerek voltam, ezért ajánlották, hogy menjek ki a tanyára, ott majd a jó levegőn megerősödök.

A kanászélet

1929 június közepén, amikor a negyedik osztályt befejeztük, egy vasárnap délután – mivel a gazdák általában szombaton jöttek haza a városi házukba, ahol az idős szüleik laktak, és vasárnap délután mentek vissza a tanyára – összeszedtem magam. Vittem magammal a magamon lévő ruházaton kívül egy kis klottgatyát, szappant, törülközőt, sapkát, egy kis párnát, váltásra fehérneműt és egy pár rossz cipőt, hogy a tarló ne szúrja a lábamat. Igaz, ezt nem sokáig használtam, mert megtanultam, hogy a tarlón csúsztatni kell a lábat, hogy kevésbé szúrja azt. Tehát ezután mezítláb jártam, úgy, mint nyáron odahaza. És természetesen a klott gatyában, ing nélkül, amikor szép, jó idő volt. Persze óvatosan, hogy le ne égjen a bőröm.

*A 4. osztályban (1929); a felső sorban balról a negyedik Varsányi Gyula.
Középen Melis tanító úr.*

Amikor kiértünk a tanyára, amely 6 – 8 km-re volt a mezőtúri határban, megvacsoráztunk, megmutatták a fekhelyemet, mely az istállóban az egyik jászolban volt, ahol nem volt jószág odakötte. A jászolban bőségesen volt szalma, a végébe tettem a kispárnát, és kaptam valamilyen takarót, hogy ne fázzak. Hamarosan elaludtam. Reggel napkelte után felköltöztek, egy kis mosdás után, mely az udvaron lévő vályúból történt, megreggeliztünk. Utána kaptam egy karikás ostort, mely idomító szerszámként szerepelt, azután kiengedték az ólából a disznókat és különböző korú és nagyságú malacokat, kb. 15 darabot és két tehenet, meg egy nagyobb borjút is mellé csaptak, ezután segített a gazda kihajtani a legelőre. Ez akkor a már learatott

búza helye, a tarló volt. Itt talált a jószág magának fűvet, gyomot, esetleg elszórt kalászatokat, búzaszemeket. Ezeket legelték. A tarló kb. 30-40 méter széles és kb. 800 méter hosszú volt, két oldalán kukorica, főleg arra kellett vigyázni, nehogy abban kárt tegyenek. Mindig egy bizonyos területen kellett tartani őket, és csak pár nap múlva lehetett tovább engedni, illetve hajtani.

Miután a gazda elmondta a tennivalókat, azt is megmondta, hogy dél felé, amikor a tanyában felengedik a kútgémet, be lehet hajtani a jószágot, mégpedig úgy, hogy a teheneket magam előtt hajtsam, a disznók és malacok magam mögött legyenek, és vigyázzak arra, ne érjenek hamarabb a tanyába, mint én. Ezt több napi gyakorlás után meg is lehetett tenni.

Amikor beérkeztünk a tanyára, a tehenek rögtön a vályúhoz mentek, mely az udvar közepén volt, és sokat ittak a benne levő vízből. Ezalatt behajtottam a disznókat és a malacokat az óljukba, melyet ők már ismertek, és tudták, melyiknek hová kell bemenni. A teheneket is eltereltem a nyári szállásukra, mely a tanya melletti fás terület volt, a földön egy nagy fatörzs feküdt, melyhez 3 db lánc volt odaerősítve, ezekhez szépen oda álltak, és túrték, hogy a lánchoz fogjam a szarvuknál, még a fejüket le is hajtották, hogy ezt el tudjam végezni.

Az udvar közepén lévő ásott gémeskút nemcsak az állatok itatására volt jó, hanem a tanyasi emberek is ezt a vizet itták. Érdekes, hogy a város belterületén lévő kutak vize nem volt alkalmas emberi fogyasztásra, ezért a városban fűrt artézi kutakról hordtuk és ittuk a vizet. A tanyán lévő kutak mellett mindenütt volt egy sekély, nagyobb gödör, ahol a melegben a malacok, de különösen a disznók szívesen fürödtek, dagonyáztak.

Délben a disznóféléket kellett megetetnem. Egy vödörbe moslékot mertem egy dézsából, amibe azután bizonyos mennyiségű korpát vagy árpalisztet kellett beletenni, apró pévával megkeverni, és utána a vályúba önteni. A vacsorájuk is hasonló volt.

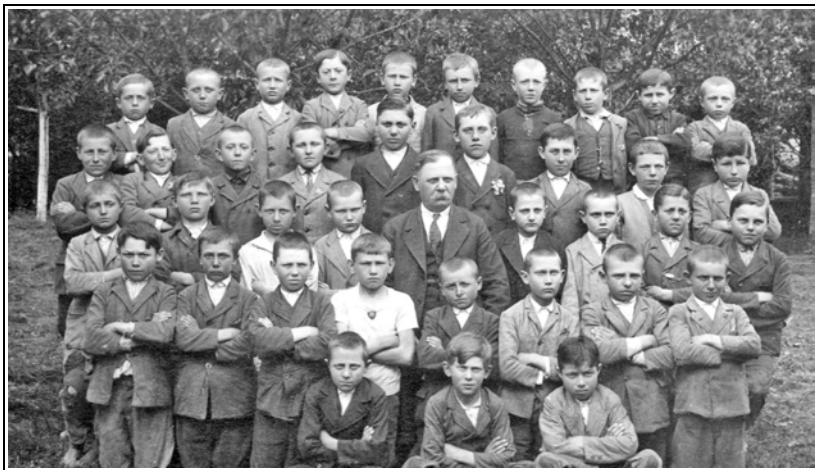
A jószágok ellátása után én is a gazdáékkal együtt ebédeltem egy kis alacsonyabb asztal mellett, mely egy nagy eperfa alatt volt az udvaron a konyha közelében. Mikor megebédeltünk, nekem szabadidőm volt kb. 4 óráig, akkor le is fekettem szundikálni, vagy nézegettem, illetve figyeltem, hogy mit is csinálnak a felnőttek. Közben, mivel a tanya mellett gyümölcsös kert is volt, ha érett a gyümölcs, szabadon ehettem belőle. A pihenőidőben, amikor jó meleg volt, az udvaron lévő meleg vízben megfürödtem.

Amikor letelt az idő, újra kihajtottam a jószágot. Vigyáztam rájuk, és vártam az esti jelt, amit a kútgém fenn tartása jelentett. Amikor ez megtörtént, bevonultunk a tanya udvarába, és a délelőtti munkákhoz hasonlóan elláttuk a jószágot. A teheneket mindig a gazda vagy a béres látta el eleséggel, ők is gondozták. A fejés esténként a gazdasszony dolga volt.

Ezek után megvacsoráztunk, és én lábmosás után aludni mentem. Az ezt követő napokon minden úgy folytatódott, mint ahogy az előző napon. Sajnos, a korai keléseket nem tudtam megszokni, mindig jó lett volna még egy kicsit aludni.

Az étkezés jó és kielégítő volt. Reggel tej, tejeskávé és leves váltogatták egymást. Délben különböző levesek voltak, utána szerdán és szombaton mindig különböző formájú és ízesítésű kifőtt tészta került az asztalra. A vacsora többször a déli maradék volt, vagy szalonna hagymával és kenyérral. A kenyeret a gazdasszony helyben, kemencében sütötte. Ez is jóízű volt.

A gazdák, ha nem volt elegendő a családi erő, akkor általában béreseket fogadtak fel egyéves időtartamra, akik segítettek a gazdasági munkáknál. Szántás, vetés, aratás, a lovak és tehenek etetése, valamint a gondozásuk volt a feladatuk. A béresek kéthetenként, a kanászok 3-4 hetenként szombat délután hazamehettek, vasárnap estére kellett visszajönni.

*Az 5. osztályban (1930); a felső sorban balról az ötödik Varsányi Gyula.
Tanító: Piliszky János*

A kanász, amíg iskolába járt, a tanítás kezdetéig, ha már elvégezte a hat elemi osztályt, tovább is szolgálhatott. Mivel nekem még tovább kellett iskolába járni, az időm augusztus végén lejárt. Egy szép napon kocsival hazavittek a béremmel együtt, amely talán egy zsák vagy egy mázsa búza, és egy kakas, mely szinte minden kanász járandósága. Ennyi volt az első keresetem, továbbá a koszt és a szállás.

Kanászok (A kép illusztráció.)

A következő nyáron egy másik gazdánál szolgáltam. Ez a tanya közel volt az előbbihez, tehát a friss levegő itt is megvolt. Csak itt valamivel több bért kaptam, és a jószág is megszorodott kb. 10 darabos birkaállománnyal. A legeltetési feladat, a

koszt és a fekhely hasonló volt az előző évihez. Mégis volt különbség, mert itt kaptam még egy jó fogású botot a feladat ellátásához. Ez azért is jó volt, mert oda tudtam dobni, ahova kellett a jószág féken tartásához. Sőt, a birkák közt volt egy idősebb kos, mely néha – lehet, hogy játékból – fel akart öklelni, ilyenkor nagyokat ütöttem az orrára, ezért tovább ment. Később megtudtam, hogy ha előre lefekszem, akkor is tovább megy. Ez bevált, sokszor ingereltem – játékból – úgy, hogy már akkor abba hagyta a támadást, ha mutattam, hogy lefekszem. Később még a hátára is ráültem, és vitt is magával, igaz, elég könnyű voltam.

Arra is tudtam használni a botot, hogy földimogyorót szerezzek. Amikor a disznó túrta a földet, mert mogyorót keresett – ezt én is szerettem –, és már láttam, hogy ki akarja emelni a gödörből, a botot odadobtam, a disznó megijedt, a mogyorót pedig én ettem meg.

Ezeket azért írtam le, hogy érzékeltessem: azért nem volt olyan nagyon rossz a kanász élet, volt benne egy kis vidámság is. Ma is azt vallom, hogy tele van az élet apró örömökkal, csak észre kell venni.

Amikor ez a szolgálati idő letelt, gyalog mentem haza, egy kismacskát is vittem magammal, amit elkértem, mert nagyon megszerettem. Mondta is a gazdasszony, hogy furcsa gyerek vagyok, más gyerek ilyenkor a meg-szolgált kakast szokta hazavinni.

A harmadik nyári kanász életem az előbbiekhöz hasonlóan telt el, már ami a tennivalókat jelentette. A szabadidőmet arra használtam fel, hogy próbáltam a nagyoknak segíteni. Például amikor a lovakat kocsiba vagy az eke elé fogták. Többek közt az is érdekelt, honnan tudják, melyik szerszám melyik lóhoz tartozik, vagy hogy miként lehet szabályosan megkötni a kötőfék végét a jászol karikájához. Érdekelt minden, amit láttam.

Az egyik napon két kis kos elkezdte döfni egymást, én hagytam, gondoltam ez csak játék. De bizony annyira komoly lett a játék, hogy az egyikből másnap paprikást kellett főzni. Egy másik nyári napon sűrű felhők jelentek meg, utána olyan nagy szemű jégeső esett, hogy a jószág szétszaladt, úgy kellett a vihar után összekeresni. Sok fácán és apró baromfi is áldozatul esett a sok apró madárral együtt. Siralmas volt látni, ahogy a fák lombját és a kukoricatermést, illetve a leveleit lesodorta a jég. Át lehetett látni a táblákon. Másnap büzlött a határ a sok elpusztult madártól. Ilyen események is történtek, de a napok többsége sokkal jobb, szebb és vidámabb volt.

Emlékszem arra, hogy a kanász éveimet, illetve napjaimat – különösen a felügyelet mellettiéket – mindig végigdalolgattam. Ez azért történhetett, mert otthon, ha a család tagjai összejöttek, nem múlt el a nap nótázás nélkül. És én mindig köztük voltam, odafigyeltem, és nagyon sok nótát megtanultam, melyek nagy részét most is tudom.

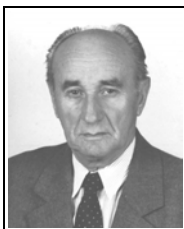
Ez a szolgálati idő is eltelt, pedig ez október végéig tartott, mivel már nem kellett elemi iskolába mennem, és csak novemberben álltam be kereskedő tanulóknak. Ezzel új életformát kezdtem el.

Talán a tanyai friss levegőnek köszönhetem, hogy 92 éves koromban ezeket az eseményeket leírhattam.

Szarvas, 2012. január 20.

Interjú – tragédiák árnyékában

Az 1950-es évek elején dr. Lohr Gyula volt az egyetlen gyermekorvos a városban, nem volt szakorvosi rendelés, nem volt laboratórium. A város akkori vezetői és tisztiorvosa lehetővé tették, hogy legyen helyben iskolaorvos, tüdőgyógyász, később orvosi laboratórium is. Mindez a város életében jobb körülményeket jelentett a betegek számára. A jobb körülmények megteremtésében vállalt jelentős szerepet a Parczen házaspár.

Dr. Parczen József és dr. Bod Magdolna az orvosi egyetem elvégzése után Gyulán kezdték pályájukat, itt ismerkedtek meg, később össze is házasodtak. 1958-ban pályázat útján Szarvasra kerültek. Dr. Bod Magdolna a város első iskolaorvosa, majd 1970-ben, a klinikai laboratóriumi

szakvizsga letétele után a laboratórium vezetője lett. Dr. Parczen József 1958-1993-ig a Tüdőgondozó Intézet főorvosaként dolgozott. 1993 óta nyugdíjasként éltek Szarvason, családi házukban.

A Szarvasi Krónika Köztünk élnek című sorozatában terveztünk egy velük készített kettős interjút. Amikor 2012 tavaszán az interjú időpontját akartam egyeztetni, Parczen doktor vette fel a telefont.

– Magdika kórházban van, haldoklik. A szíve mondta fel a szolgálatot – mondta elcsukló hangon. Három nap múlva fekete lobogó került az egészségház homlokzatára.

A tervezett beszélgetésre – immár csak Parczen doktorral – a nyár végén, augusztusban került sor. Párjának elvesztése láthatólag megviselte. Szívbetegsége súlyosbodott, ehhez társult gyógyíthatatlan szembetegsége. Ennek ellenére vállalta a beszélgetést – több részletben. Az utolsó beszélgetés után megígérte, hogy a feleségéről és annak munkájáról is beszél majd. Kérte, ha lehül egy kicsit az elviselhetetlen meleg, akkor menjünk. Készen jegyezte meg, hogy ő már nem éri meg a cikk megjelenését, hisz nincs miért élnie Magduska nélkül. Próbáltam vigasztalni, hivatkoztam gondoskodó, szerető gyermekeire és unokáira. Hiába. Arcán szomorú mosollyal köszönt el. Ezt a mosolyát magammal hoztam, és őrzöm a mai napig.

Sajnos, neki lett igaza: 2012. szeptember 5-én elhunyt.

A szerkesztő

Az őseim svábok voltak.

A Riesz nagyszülők

– 1786. május 22-én négy Parczen család telepedett le Bácsalmáson, a több nemzetiségű faluban, ahol svábok, bunyevácok és magyarok laktak. Észak-Németor-

Parczen nagymama

szágból, a Luxemburgtól 15 kilométerre lévő szőlőtermelő vidékről, egy dunai hajóval jöttek le a sváb származású ősök. Ezek az adatok a bécsi levéltárból kerültek elő.

Parczen József és Riesz Mária esküvője

Itt születtem 1926. február 25-én. Iparos családból származom. Édesapám, *Parczen József*, egy malomban dolgozott, gépész volt, édesanyám *Riesz Mária*. Egyetlen gyermek, egyben első unoka is voltam. Családunk tönkrement egy váltó aláírása miatt, ezért mi az édesanyám családjával él-

tünk. Otthon németül beszéltünk, csak az iskolában tanultam meg magyarul.

Elemi iskoláimat Bácsalmáson végeztem. Középiskolába részben Bácsalmáson, részben Budapesten jártam. Szüleim szegény emberek voltak, anyagi okok miatt nem járhattam gimnáziumba, hanem a Bácsalmási Mezőgazdasági Technikumban tanultam, mert akkoriban a technikum elvégzése után a mezőgazdaságban el lehetett helyezkedni. A mezőgazdasághoz azonban nem sok affinitásom volt. Közben kitört a háború. A kezdeti német sikerek után a szovjet csapatok elérték Magyarországot.

1944-ben, a technikumi érettségi után, a front elől

menekülve az unokatestvéremmel elmentem a nagybátyámhoz, aki a Budapesti Híradósoknál *Bán Gábor* őrnagy mellett szolgált az ország nyugati határánál. Kalandos úton találtuk meg, kerékpárral jutottunk el hozzá Nagycenkre, illetve Sajtoskálra. Mivel a nyilasok menekülés közben a leventéket, 16 éves gyerekeket is magukkal vitték, beöltöztetett bennünket katonai egyenruhába, így vele maradhattunk. A híradós alakulattal mégis kikerültem Németországba, ugyanis hűsvétkor már odaértek az oroszok. Mi éppen Sárvárnál voltunk, innen indultunk el nyugatra. A tartalék benzint elvitték a németek, mi Semmeringnél elakadtunk. Azt hallottuk, hogy aki nem megy át a viadukton, az az oroszoknál marad, ezért igyekeztünk átkerülni.

Ide-oda tologattak bennünket, menekülőket. A légiteret az amerikaiak uralták, a vonatokat géppuskázták, bombázták. Nem volt utánpótlásunk, nagyon kevés élelmet kaptunk: minimális kenyeret és egy havi élelmiszert 15 dkg vaját, 2 tojást, utána semmi nem volt. Az őrnaggal közöltük, hogy elhagyjuk az alakulatot.

A Weisz gazdaságban kaptunk munkát.

Az unokatestvéremmel, a nagybátyámmal és egy barátommal civilbe öltöztünk, átsétáltunk a hegyen Bajorországba. A Bruckmühl nevű faluba jutottunk. Ott találtunk egy német gazdaságot, amely egy *Weisz* nevű úré volt. Itt élelemért és szállásért dolgoztunk, meg valamennyi pénzért.

Elégettük a katonaruhát, civilként szerepeltünk 1945 őszéig. A Weisz-gazdaságnak nagy tehenésze és fűrészmalma, külön kertésze és vendéglője is volt. Az ott dolgozóknak még „sörpénzt” is csináltatott: egy bont adott, amit beválthattunk a vendéglőjében. Jó ellátást biztosított, pedig a háború még tartott.

Még zuhanyunk is volt a szálláson. Úri módon éltünk.

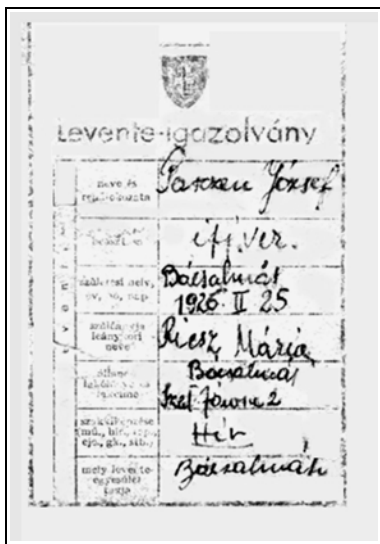
Itt mindenféle nációból voltak hadifoglyok is, akik szintén itt dolgoztak. Minden gazdasági munkát elvégeztünk. Ha kellett, még a „Fánit” is hajtottam, megpatkoltattam, bár nem vallottam be, hogy még sohasem hajtottam lovat. A hegyről lemenet jöttem rá, lovaskocsit vezetni nem is olyan egyszerű, ugyanis nem tudtam fékezni. Nagy szerencséivel értünk le – épségben.

Amikor bejöttek az amcsik, páncélkocsikkal, négerekkel, a Weisz úr páncélszekrényét felrobbantották, a pénzt elvitték. A horogkeresztes zászlót fehérre cserélték. Az amerikaiak egy gépkocsival felmentek az ott magasodó

hegyre, és egy SS-katonát agyonlőttek. Weisz úr eltemettette velünk. Az iratait elvettük, és levittük. Egy szudétanémet katona volt.

A '70-es, vagy '80-as években történt: elmentünk lakókocsis autóval Bruckmühlbe. Már csak Weiszné élt és a gyermekeik. Ott láttuk, hogy később Weisz úr díszes sírhelyet csináltatott a kivégzett, eltemetett katonának. Erről a hegyről néztük meg azt a vidéket, ahol a háború végét töltöttem.

Én óvodáskoromig csak németül, utána csak magyarul beszéltem. Kint megtanultam ismét németül. 1945 őszéig civilként szerepeltünk, a civileket elsőként indították haza. Hogy hazakerüljünk, mi is menekülttáborba mentünk. Itt mindennel elláttak az amerikai katonák, bár a közeli piacon is mindent meg lehetett venni.

Amikor elhelyezkedtünk a táborban, a pisztolyokat betekertük rongyokba, és a tetőgerenda fölé rejtettük. Beszélgettünk olyan katonákkal, akik fegyvert vettek volna. Mondtuk a piacon, hogy van, de nem itt. Beültünk a dzsipbe, és az amcsi katona elvitt a szállásra. A barakkba közben valami iskola diákjait beszállásolták. Én lekaptam a fegyvereket, és elindultunk. Solingen borotvát, selyeminget, aranygyűrűt, csokoládét, cigarettát kaptunk a fegyverekért. Hazaindulás előtt a tábor közelében lévő piacon mindent eladtunk, ami érték volt. Amerikai kísérettel elindítottak, és Kaposvárra szállítottak, ott elővettük a leventeigazolványokat. Tehervagonokra kapaszkod-

va utaztunk hazafelé. Kompon jöttünk át a Dunán. Baján Apám bátyjának elvált feleségéhez mentem be. Ott tudtam megtisztálkodni, majd onnan sikerült hazakerülnöm.

Az orvosi pályát választottam.

Hazatérésem után ismét találkoztam a technikumi magyartanárommal. Ekkor már Budapesten, a Fáy András Gimnáziumban tanított. Lejártak élelemért Bácsalmásra. A háború szörnyűségei, viszontagságai után, ekkor fogalmazódott meg bennem, hogy orvosi pályára lépek. Én, aki korábban nem gondoltam arra, hogy orvos legyek! Ehhez azonban meg kellett szereznem a gimnáziumi érettségit. A volt magyartanárom, *Takács Dénes* segített magyarból és latinból felkészülni. 1946-ben leérettségiztem, felvételiztem,

Leckekönyv.

Tulajdonosa: *Paczor József*

Született *Paczor József* születési helyén,
1886. év június 14. havának 14-ik napján a *sz. sz. köv.*

Atyjának (gyámjának) neve: *János József*

A *me. kir. Horváth Miklós* Tudományegyetemre rendes hallgatónak felvételt.

Melyik karba?	Mikor?	A quatuor huzópólja beiktatása
<i> Tudományi karba.</i>	<i> Az 1886. évi. tavaszi félévre.</i>	<i> Szegeden, 1912. évi. Augusztus 14. napján.</i>

és a Szegedi Orvosegyetemre kerültem.

Harmadéves voltam, amikor kis híján elvittek a hadsereghez orvosnak, valamilyen ok miatt engem szemeltek ki. A lakóhelynek kellett adnia káder-jellemzést, hogy a Honvéd Kollégiumba vihessenek. Szerencsére beleírták, hogy Jugoszláviában rokonom van. Ez akkor még nagy bűnnek számított. Így úsztam meg ezt a helyzetet.

1954-ben végeztem. Tüdősebész akartam lenni, de egy korábbi mellhártyagyulladás miatt nem tudtam sokáig állni, és a műtétek miatt kellett volna. *Hetényi professzornál* szakvizsgáztam. Egy évig a Szegedi Belgyógyászati Klinikán voltam mint szigorló orvos, utána pedig a Gyulai Megyei Kórházba kerültem a Tüdőgyógyászati Osztályra. Gyulán ismerkedtem meg a későbbi felesé-

gemmel, aki nyári gyakorlatát töltötte a Gyermekkorházban. Amikor Magduska végzett, Gyulára kérte magát. Összeházasodtunk. Kevés megtakarított pénzünket kerékpárra majd motorra költöttük. Szerettünk kirándulni. Sokat jártunk a megkedvelt, közeli Szanazugra.

Dr. Krajcsovicz Pál – járási tiszt- majd megyei főorvosként – népegészségügygel is foglalkozott, így a röntgenvizsgálatokat is meg kellett szerveznie. Engem „adott kölcsön” a kórházi főnököm. A szarvasi *Demeter Bandi* – aki egészségügyi „mindenes” volt – segédkezett ebben nekem. Kákától Rózsásig, reggeltől estig végeztük a szűréseket. Krajcsovicz doktor nagyon meg volt elégedve velem. Eljött hozzám Gyulára. Elmondta, hogy Szarvason *Dr. Tokaji* megbetegedett, kellene helyette egy orvos. Felkínálták a Szarvasi Tüdőgondozó főorvosi állását. Elmondtam, menyasszonyom van, nősülés előtt állok, különben sem enged el a főnököm. Felvilágosítottak, hogy június óta van egy rendelet, ha meghirdetnek egy állást, és megpályázza valaki, azt el kell engedni a munkahelyéről. Ekkor Magduskával felkerekedtünk, és eljöttünk megnézni Szarvast. Még az Élő-Köröshöz is kikeveredtünk. Jót fürödtünk.

Úgy gondoltuk, jó lesz nekünk ez a hely!

Megpályáztam és el is nyertem a szarvasi tüdőgondozói állást. Megnősültem, a feleségem is velem jött iskolaorvosnak. Magduska egyébként gyermekorvosnak készült, ezért is vállaltuk el a szarvasi munkahelyet, meg lakást is ígértek. Így 1958-ban Szarvasra jöttünk.

Balázska bölcsőjénél a szülők és a nagyszülők

Nem kaptuk meg a lakást. Ott laktunk az Egészségház sarki szobájában egy rendelőben. Nehéz időszak volt. A szobához nem tartozott sem fürdőszoba, sem vécé, és persze konyha sem. Az Árpádban étkeztünk. Így vártuk első gyermekünket. Magduska Szegeden szült. Magduskát és *Balázst*, első gyermekünket, *Nyíri bácsi* taxival hozta haza a köves rendelőbe. A pici gyermekkel még problémásabb lett az egy szobából álló lakásunk, és hónapokig így laktunk. *Rózsa Béla*, járási párttitkár fűt-fát ígérgetett, de nem lett belőle semmi sem. Akkoriban utaztam *Marik Mihállyal*, a Szarvasi Községi Tanács elnökével a József Attila Szanatóriumba egy tanácskozásra. Az úton beszélgettünk, elmondtam neki, nem kaptunk lakást, nem maradunk Szarvason. Már Ceglédre készülődünk, csak a gyerek miatt gondolkozunk.

– Nem a járásnak, a községnek kell lakást biztosítania, de én erről a problémáról nem is tudtam – válaszolta. Elintézte, hogy a Kossuth Lajos utca 20. alatt kapjunk egy felújított lakást, még rendelőt is csináltatott hozzá. Ez nagyon csábító volt. Beköltöztünk, otthont teremtettünk. Hát így maradtunk itt Szarvason. Egy Moszkvics autót vettünk, mert szüleinkhez Szegedre és Bácsalmásra viszonylag sűrűn jártunk látogatóba. Azóta azt a házat már lebontották, emeletes házat építettek a helyére. Mi saját házat vettünk, ott neveltük fel gyermekeinket.

A Tüdőgondozó Intézet főorvosa lettem.

Szerettem a szakmámat, szerettem Szarvason dolgozni. Hozzájárult az is, hogy nagyon jó asszisztenciám, beosztottjaim voltak. Mindenki tudta, mik az elvárásaim, mit kell csinálni, és azt jól, precízen elvégezték. Sűrűn jártam továbbképzésekre is.

Eleinte Békésszentandrás, Csabacsúd, Örménykút, Kardos, Kondoros, szóval az egész járás hozzám tartozott. Hadikórházból kiselejtezett gépekkel szűrtem. Akkoriban még államilag kötelező volt a szűréseket végezni, és kötelező volt a kényszergyógykezelést is elvégezni.

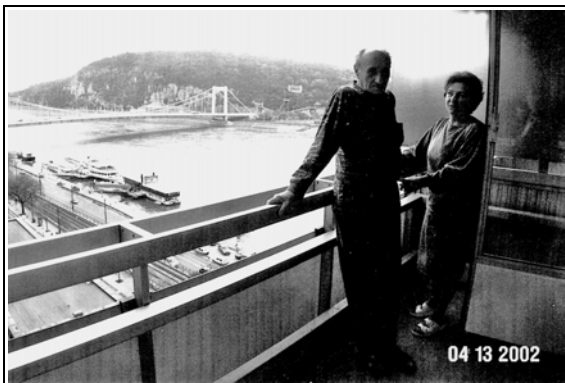
orvos Szarvason.

Eljutottunk odáig, hogy a szakmában kezdett megjeleni a prevenció. Hamar rájöttem arra, hogy az egészség megőrzésének és a gyógyításának is a legjobb útja a megelőzés, a prevenció. Ezért ezen a vonalon kezdtem mozgolódni, és elindítottam feleségemmel közösen egy úgynevezett komplex szűrést. Miután a tüdőszűrés kötelező volt abban az időben, ehhez a szűréshez hozzacsaptunk egy vérnyomásmérést, cukorbetegséget kimutató vizeletvizsgálatot, valamint egy vizeletvizsgálatot a vesére. Ez néhány kollégának az ellenállásába ütközött, mert a régi szemléletet tartották: a betegséget kell gyógyítani, nem megelőzni. Szerencsére többen örömmel fogadták. A módszer teret nyert. Erről a Gyulai Orvos Napokon és Szegeden előadást is tartottam, de ez már később volt.

Két fiunk született, mindketten a helyi gimnáziumban jártak középiskolába. A nagyobbik fiunk, Balázs erdőmérnöki pályára került Sopronba, a kisebbik fiunk, Dénes, az orvosi pályát választotta, Szegeden végzett. A feleségem – munkája mellett – három évig a Békéscsabai Kórházban dolgozott, hogy megszerezze a gyakorlatot, és letette a laboratóriumi szakvizsgát. Ezután alakította ki a szakrendelőben az önállóan működő laboratóriumi osztályt Szarvason. Ezzel megkönnyítette az orvosok munkáját, és a betegek helyzete is könnyebb lett, nem kellett Békéscsabára betutazniuk. 1970-től a laboratórium vezetője volt nyugdíjazásáig, 1990-ig. Én 1993-ig, nyugdíjba vonulásomig a tüdőgondozóban dolgoztam.

A mai napig csodálkozom, hogy nem kaptam rákot, mert volt olyan gép, amely áteresztette a sugarakat. Eleinte régi, elavult, hadikórházból kiselejtett gépeket kaptunk. Tulajdonképpen itt, Szarvason dr. Jedlinszki Mária érte el a rendszerváltozáskor, hogy új gépparkot kapjanak. Amint lehetett, kisebb műszereket meg tudtam venni, de hogy a röntgengépet, ami milliókba került, megvegyék, nem tudtam elérni.

Ha visszatekintek életemre, elégedett vagyok. A főorvosi cím tisztességes jövedelemmel járt, de meggazdagodni nem lehetett belőle. Sem az én beosztásom, sem a Magdikáé nem tartozott az úgynevezett paraszolvenciás állások közé, de ezért soha nem kesereg-

tem, nem is szerettem volna ilyen beosztást, megalázónak éreztem volna, hogy nálam sokkal rosszabb körülmények között élő betegről pénzt fogadjak el. Kettőnk jövedelméből, jó beosztással, tudtunk gyarapodni. Idővel saját lakáshoz jutottunk, nyaralót vettünk a Holt-Körös partján, komolyabb autót vásároltunk. Rendszeresen jártunk nyaralni belföldön, később külföldre is eljutottunk.

Gyermekeinket felneveltük. Balázs fiam a Körös-Maros Nemzeti Parkban osztályvezető, felesége, Kati fogszakorvos Szarvason. Három gyermekük van, két fiú, egy kislány. Dénes fiam a Kecskeméti Kórház belgyógyásza. Felesége, Zsuzsa is ugyanabban a kórházban dolgozik. Két leánygyermekük van. Mindannyian kiegyensúlyozott, harmonikus életet élnek.

Az utolsó éveket nem így képzeltem el. A betegség, majd Magdika halála nagyon megviselt. Nem látok célt magam előtt. Nagyon rossz egyedül élni, még akkor is, ha tudom, gyermekeim, unokáim segítenek, becsülnek, szeretnek.

Lejegyezte: Dr. Kutasné Szarka Judit

Dr. Parczen Józsefné Dr. Bod Magdolna

Dr. Parczen Józsefnével nem készülhetett el a régen tervezett interjú. Elkésztünk. Néhány nappal azután, hogy lakásán kerestük, elhunyt. Mégis: szeretnénk, ha valamennyit megőriznénk az utókor számára egyéniségéből, munkásságából.

* * *

A Ki kicsoda? Szarvas, 2000-2010 című adattár róla szóló szócikke a következőket tartalmazza:

Parczen Józsefné Dr. Bod Magdolna (Sándorfalva, 1932. márc. 9.) ny. klinikai laboratóriumi szakorvos. **Szülei:** Dr. B. Árpád, Dr. Huttkey Margit. **Férje:** Dr. P. József ny. tüdőgyógyász szakorvos. **Gyermekei:** P. Balázs, Dr. P. Dénes. **Iskolái:** Sándorfalvi Elemi Isk., 1942; Szegedi Erzsébet Leánygimnázium, Szeged, 1950; Szegedi Orvostudományi Egyetem, 1956, orvos; 1961, iskolaorvosi szakképesítés; 1970, klinikai laboratóriumi szakorvosi végzettség. **Pályája:** 1956–58-ig a Gyulai Gyermekkorházban segédorvos. 1958-ban került Szarvasra, itt az Iskolaorvosi Rendelőt szervezte meg. Szűrővizsgálatokat tartott, és a 6–18 évesek gyógyításával foglalkozott, laboratóriumi rendelőt is végzett. 1966–1970-ig a Békéscsabai Kórház laboratóriumában is dolgozott. 1970-től Szarvason a laboratóriumi szakrendelőt építette ki, és annak vezetője volt. 1990-ben vonult nyugállományba. **Kitüntetései:** Egészségügyi Miniszteri Dicséret, 1974, Közegészségügyi Díj, 1990. **Kedvtelése:** a természet szeretete, turizmus.

*

A szócikk minden lényeges adatot tartalmaz dr. Parczen Józsefnéről. „Csak” egyetlen fontos dolgot nem képes visszaadni: dr. Bod Magdolna alakját, egyéniségét. Ezt próbáljuk meg összeállítani önéletrajzának tömör, rá nagyon jellemző részletéből; egy régi interjúból; egykori kollégája, betegei valamint egyik családtagja emlékeiből.

Dr. Bod Magdolna szakmai önéletrajzának részlete

/.../ Diplomámat 1956 szeptemberében szereztem meg cum laude minősítéssel. A Gyulai Városi Kórházban kaptam segédorvosi állást, itt három évet dolgoztam. Családi okból Szarvasra kerültem, ahol az iskolaorvosi rendelőt indítottam meg, majd Budapesten ebből képesítést szereztem. Városunkban nem működött orvosi laboratórium, ezért a Békéscsabai Megyei Kórházban

vállaltam állást, amit napi átjárással oldottam meg. Laboratóriumi szakképesítésemet Szegeden szereztem jeles eredménnyel 1970-ben. Ekkor Szarvason megalapítottam egy önálló Rendelőintézeti Laboratóriumot, amit nyugdíjba meneteleltem, 1990-ig főorvosként vezettem. A megfelelő dicséreteket, kitüntetések megkaptam.

Megértő családban két fiamat neveltem fel. Öt unokám van.

Készült 1996-ban, az aranydiploma átvételének évében.

Mikroportré (részletek)

Húsz éven át a labor élén

Mesél és én hallgatom. Mesél a Szeged melletti egykori zsellérfaluról, Sándorfalváról, ahol apja körzeti orvos volt. Mesél a család székely gyökereiről. Mesél testvéreiről, gyermekeiről. Mesél 1958-ról, amikor egy motorbiciklin Szarvasra érkezett, hogy ő legyen a város első iskolaorvosa. Aztán mesél 1970-ről, a laboratórium létrehozásáról a szarvasi egészségházban. A laboratóriumról, melynek húsz éven át vezetője volt.

*

Miniszteri dicséret, 1990

– Dr. Parczen Józsefné dr. Bod Magdolna a Semmelweis napi ünnepségen vette át a Szarvas Város Önkormányzata által alapított Közegészségügyi-díjat.

– Tudja, nagyon kellemes meglepetés volt ez – mondja mosolyogva Magdi néni. Nem is gondoltam, hogy egyáltalán számon tartja azt még valaki, hogy mit csináltam én itt az elmúlt évtizedekben. (...)

Más világ volt az akkoriban, mint most.

Nagyon kevés volt a szakorvos a városban: *Lohr doktor*, a gyermekorvos, *Sebestyén doktor*, a belgyógyász, *Csörsz doktor*, a nőgyógyász és *Csongrádi doktor*, a fogorvos. No meg én, az iskolaorvos, huszonhat éves, és ráadásul nő. Akkor én voltam az egyetlen orvosnő Szarvason, így külön meg kellett dolgoznom azért, hogy elismerjenek. De hozzátartozik a dologhoz az is, hogy abban a világban még nagyon tisztelték az orvosokat.

– *Milyen emlékeket őriz azokból az évekből, amikor iskolaorvosként dolgozott?*

– A gyerekeket mindig nagyon szerettem. A munkám nem volt könnyű, hiszen a felszereltség sem volt még túl jó, és olyan betegségek is gyakran előfordultak, melyekkel ma már nemigen találkozunk. Sokat küszködtünk például a trachomával, ami egy vírusos eredetű szemgyulladás, ráadásul fertőző. Ezt nagyon sok gyerek megkapta. Igaz, csak kilenc éven át, 1967-ig

dolgoztam iskolaorvosként, de ma is nagyon sok akkori iskolás betegemmel jó kapcsolatban vagyok. S még többjüket megismerem az utcán, még akkor is, ha réges-régen nem láttam. A szemükről ismerem meg őket, mert az nem változik az évek múlásával. (...)

– *Nem túl egyhangú a laboratóriumi munka?*

– Egyáltalán nem. Mindig igyekeztem ezt a munkát úgy végezni, hogy ne csak az emberek vérét lássam, hanem beszélgessek is velük, vagy megvizsgáljam őket, ha éppen arra van szükségük. Mind a húsz éven át csodálatos asszisztensekkel dolgozhattam együtt, igazán jó kollégáim voltak, ez még szebbé tette a munkámat.

Magdi néni 1990-ben, laborvezetőként ment nyugdíjba. Azóta, mint mondja, férjével együtt élnek a nyugdíjasok megszokott életét. Most már újra van ideje kertészkedni és olvasni, de már nemcsak szakirodalmat, mint a korábbi évtizedekben, hanem szépirodalmat is. S van ideje áldozni kedvenc időtöltésének, a főzésnek. Éppen ezért gyakran kerülhet

asztalukra a mezőúri kollégáktól tanult finom étel, a hagymás, krumplis lebbencstészta: a slambuc.

Lipták Judit interjúja. Megjelent a Szarvas és Vidéke 2002. júliusi számában.

Részlet a Bod család történetéből

A hét Bod testvér

„... Dr. Bod Magdolna – úgy, mint a nevezetes *Bod Péter* (1712-1769) református lelkész és irodalomtörténész – református lófő-székely család

leszármazottja. Édesapja, *Dr. Bod Árpád* (1893-1984) orvos 1928-ban *dr. Huttkay Margit* sándorfalvai gyógyszerésznővel kötött házasságot. Hét gyermekük született: *Péter* (1929) orvos, *Ildikó* (1931) tanár, *Magda* (1932) orvos, *Ágnes* (1933) jogász, *Tamás* (1936) erősáramú technikus, *Dénes* (1942) erdésztechnikus és *Sára* (1944) orvos lett.”

(*Dr. Bod Péter ny. kórházigazgató*)

Dr. Hajzer Ildikó laborvezető

Magdi néniről csak szépet és jót tudok mondani, bár együtt csak nagyon rövid ideig dolgoztunk. Emberileg úgy tudnám jellemezni, hogy a kedvesség áradt belőle, mindig mosolygott. Igaz, abban az érában más volt a helyzet, mint most, minden szempontból. Szakmailag nagy tudás, precizitás és a beosztottakkal szembeni fegyelem megkövetelése jellemezte, de hangos szava soha nem volt.

Dernovics Lászlóné volt munkatárs

19 éves voltam, amikor a laborba kerültem. 1973-tól nyugdíjazásáig, 1990-ig dolgoztam a doktornővel. A szakma alapjait itt tanultam meg. Következetes, rendkívül emberséges főnök volt. Szakmailag nagyon felkészült. Mindent tudott a betegekről, akár beszélgetésekből, akár a beutalókból, akár a laboreredményekből. Mindenem rajta tartotta a szemét és a kezét, mert a vizsgálatok végén ő írta alá a leletek eredményeit.

A 80-as években – emlékszem – nagy szűrővizsgálati program zajlott. Ebben több szakrendelő, a tüdőgondozó és a labor is részt vett. Ez a helyi orvosok összefogásával történhetett meg. Azt hiszem, ezzel a programmal, amit ma már prevenciónak neveznek, elsők közt voltak az országban. Jelentős érdemeik vannak abban, hogy Szarvason is visszaszorult a rettegett tüdőbaj.

Nemcsak a munkahelyén volt maximalista, otthon teljes háztartást vezetett. Férjével két gyermeket neveltek. Mindennap főzött a családnak. Nagy kertjük volt, benne sokféle gyümölcs termett, amelyből még mi is kaptunk. Esténként kötött a gyermekeinek, és varni is tudott.

Sok-sok ételreceptet adott nekünk. De nemcsak a főzésre-sütésre tanított, hanem az élet minden területére szóló tanácsokkal látott el bennünket, többek között a gyermeknevelésre is. Máig szeretettel emlékszem rá.

D.-né Éva, egykori kisdiák

Nagyon szeretttük! Miért is? Mert nagyon kedves volt mindenkihez. Mint iskolaorvost ismertem meg kisdiákként. Orvosi vizsgálatra ment az osztályunk, és néhányan – vizsgálat után – ott akartunk maradni a rendelőben segédkezni neki. Nem zavart el, hanem feladatokat kaptunk. Rendezkedtünk, úgy éreztük, fontosak vagyunk. Engem hosszabb ideig kezelt homloküreg-gyulladásal. Mindig meghallgatott, soha nem éreztette, hogy bizony sokszor nyafogtam is, mert tetszett, hogy olyankor csak velem foglalkozik. Csupa kedves emlékem maradt róla.

K. F. egykori gimnazista

Kötelező orvosi vizsgálatra mentünk, és nem akartunk hinni a szemünknek: egy filigrán fiatal, csinos, inkább diáklánynak látszó, fehér köpenyes, mosolygós hölgy fogadott minket. Mindenkit a keresztnévén szólított, és felnőttként kezelt minden diákot. Ezzel aztán le is fegyverzett bennünket. Nagyon alapos volt, komolyan vette a munkáját. Türelmesen meghallgatta, ha valaki panaszkodott valamilyen vélt vagy valódi betegségre.

Fantasztikus név-és arcemóriája volt. Ha az utcán köszöntöttük, mindig kedves mosollyal köszönt vissza. Mikor több év múltán hazatértem Szarvasra és találkoztunk, nevemen szólított, érdeklődött, mi van velem. Kedves ismerősként üdvözölt, amikor néha-néha összefutottunk.

Parczen Balázs erdőmérnök

... Édesapám sváb származású volt, és a svábok között köztudottan sok a nagyon szorgalmas és dolgozó ember. Ez rá is vonatkozott, meg az is, hogy zárkózott, érzelmeit nehezen kimutató ember volt. Ez „egykeségéből” adódhatott. Szerintem félt, hogy az emberek esetleg nem viszonzák érzelmeit. Édesanyám pedig éppen az ellentéte: mindig kedves, barátságos volt az emberekhez. Az ellentétek vonzzák egymást, így volt az ő esetükben is.

Édesapám szeretett vadászni. Volt egy kedvenc kutyája, azt szinte családtagként szerette. Elmaradhatatlan volt mellőle. Azt hiszem, ez zárkózott természetéből fakadt: kutyában soha nem kellett csalódnia.

Szarvast azért szerették meg szüleim, mert itt volt a Holt- és az Élő-Körös. Házasságuk elején nyaraikon motorcsónakjukat az Élő-Körösre vitték, és többször egész Tokajig mentek. Megmaradt bennem egy rájuk jellemző történet, amit utóbb többször is – persze már nevetve – elmeséltek nekem. A motorcsónakba nehéz

volt bepakolni. Csak a legszükségesebbet vihették, és akkoriban még nem voltak ilyen konzervek, levesporok, mint most. Édesanyám engem is mint csecsemőt berakott a csónakba. A vita 10 dkg köménymagon tört ki, ami édesapám szerint már nem fért be, ezért kidobta.

Szerettek utazni, bejárták szinte egész Európát. Eleinte Horvátország tengerpartja, később Ausztria, Cseh- és Németország lett az utazások célja. Nagyon sokáig kempingeztek, sátraztak, később lakókocsival jártak, a nyugdíjas években pedig motelektben szálltak meg.

Sűrűn látogattuk a nagyszülőket.

Bod Árpád nagyapával sok erdélyi kirándulást tettünk közösen. Többek között bejártuk Kolozsvár környékét Simontelkétől Bonczhidáig. Bácsalmásra is, ahol korábban éltek, visszajártunk, de a nagyszülők is jöttek hozzánk.

A családtagokon kívül a *Dankó családdal* tartottak szorosabb baráti kapcsolatot, ez olyan tartós, vadász-barátság volt, csak a család hölgy tagjának súlyos betegsége miatt szakadt meg, mert elköltöztek más városba.

Édesanyám elmesélte, miért döntött úgy, hogy ő is orvos lesz. Az egyik alkalommal orvos-édesapja éppen beteghez ment, amikor a rendelőbe érkezett egy súlyosan vérző ember. Felrobbant a kezében egy szódásüveg, és a csuklóján artériás vérzés alakult ki. Csak ő volt otthon, 12 éves lehetett akkor. Kényszerűségből ő látta el a sebet, ezzel megmentette a beteg életét, hiszen elvérzett volna. Azt is elmondta, hogy ameddig csak találkoztak, a férfi mindig nagyon hálás volt ezért. Akkor döbbsent rá, hogy milyen nagy dolog az embereket meggyógyítani.

Ketten vagyunk testvérek. Édesanyám – egyéniségéből fakadóan – odaadóan, minden apróságra odafigyelve, Édesapám szigorúbban, határozottabban foglalkozott velünk. Megmaradtak emlékeinkben a felejthetetlen külföldi utazások, az együtt töltött tengerparti nyarak, de a szívünk a Körös-parthoz húzott jobban. A velem majdnem egyidős, 17 négyzetméteres Körös-parti „nyaralót” és a csónakházat szeretjük a legjobban, amit még a szüleim vettek a motorcsónak tárolására és vízre eresztésére. A természet, a Körös, a víz, a vadászat szeretetét tőlük örököltük. Pályaválasztásom irányát is ez befolyásolta, meg azt is, hogy Szarvason telepedtünk le.

A vasárnapi ebéd főzés és ebéd közben szülei a szakmai dolgaikat megbeszélték. Ilyenkor persze mi is ott voltunk, és érdeklődéssel figyeltük. Dénes öcsém valószínűleg ezért lett orvos. A feleségem fogszakorvos, és az egyik fiam is ezt a hivatást választotta.

Így körbe vagyok véve orvosokkal.

A gyermekeim sokszor mentek maguktól a nagyszülőkhöz, gondolom, ebbe belejátszott az is, hogy ők bővebben mérték a csokoládéadagokat, mint mi. De anélkül is szívesen töltötték velük az időt. Ennek nagyon örültünk, hiszen a munkánk miatt nem tudtunk annyi időt szüleinkkel tölteni, mint azt szeretttük volna. Édesanyám halála után, Édesapám depressziós időszakában az unokák tartották benne a lelket.

A bal oldalon Dénes és családja, jobbra Balázs és családja

Miután Édesanyám nyugdíjba ment, betegségek sora sújtotta. Először egy kerékpáros balesetben – a kerékpárúton ütötték el – combnyaktörést szenvedett. Felépült belőle, de a törött lába soha nem lett olyan, mint volt. Alig gyógyult meg, gyógyíthatatlannak tartott betegség támadta meg. Ezt is leküzdötte. Ekkor felfedeztek benne egy újabb daganatot, amelyet csak rendkívül komplikált műtéttel tudtak eltávolítani. Kiderült, hogy jóindulatú

Az unokákkal

volt, de a műtét nagyon megviselte. Végül egy gyermekkori betegségből eredő szívproblémája vált végzetessé. Éppen betöltötte 80. évét. Alig négy hónappal később követte őt Édesapám. Mindkettőjüket egyszerre búcsúztattuk 2012. október 5-én Szarvason. Hamvaikat a szegedi Bod-kriptában helyeztük el a Nagyszüleink mellé.

Kegyelet: 2005-ben a szegedi Bod-kriptánál

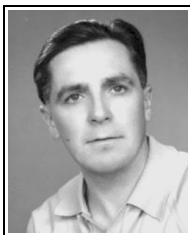
Az interjúkat készítette és a szövegeket válogatta:

Dr. Kutasné Szarka Judit

Nem szól az orgona

Regős Imre

1930-2011

Biztosan állíthatom, kevés olyan család él Szarvason, akik előtt ne lenne ismerős Regős Imre bácsi neve. Bár nem Szarvason született, ifjan idekerülve meghatározó tagja lett városunk zenei életének, nemzedékeket nevelt a zene szeretetére. Kulcsszerepet játszott a szervezett zeneoktatás megindításában, s életének minden pillanatát a zenének szentelte. Zongoratanár, igazgató-helyettes és a katolikus templom kántora volt.

Gyulán született 1930. január 30-án. Édesapja városi tisztviselőként dolgozott, de munkája mellett kedvtelésből sokat zongorázott a maga és családja örömeire. Ennek köszönhetően három fia közül a legidősebb, Imre már kisgyermekként nagyon fogékonyra vált a zene iránt. Gyulán egy magántanár, *Swimmer Elza* kezdte meg zenei oktatását, aki zongorázni tanította, később szülővárosának kántorától tanult orgonálni. 14 éves korától rendszeresen orgonált a templomi szertartásokon. Ezt a tevékenységét haláláig folytatta.

Gyulán érettségizett, Szegeden, majd Budapesten tanult tovább, tanára a híres és kiváló orgonaművész és zeneszerző *Koloss István* volt. Már a gimnáziumi években megismerkedett leendő feleségével, *Bernáth Lenkével*, akivel élete utolsó pillanatáig a legnagyobb boldogságban, szeretetben, megértésben élt, s aki minden törekvésében igaz társa és támasza volt. Amikor 1952-ben megüresedett

Szarvason a katolikus templom kántori állása, Imre bácsi megpályázta és el is nyerte. Gyuláról Szarvasra költözött, akkor még egyedül. 1953-ban Lenke nénivel összeházasodtak, és ezzel megkezdődött közös életük Szarvason. Két gyermekük született: *Erika* és *Imre*. Mindketten örökölték a zenei tehetséget, Imre zenei pályára lépett, fuvolaművész – tanár, főiskolai adjunktus lett. Imre bácsi a kezdeti években magántanítványokat fogadott, majd harmadmagával (*Gazsó Györggyel* és *Kozák Lajossal*) megkezdte a későbbi zeneiskola alapjainak kiépítését.

1953 és 1959 között az ún. Művelődési Ház munkacsoportjában, 1959-64-ig a Békéscsabai Zeneiskola Fióki-skolájában, majd 1964-től nyugdíjba vonulásáig, s még azt követően 16 évig (2005-ig) oktatott zongorát a Szarvasi Állami Zeneiskolában ill. a jogutód Chován Kálmán Művészeti Alapiskolában. 1981 és 1989 között a zeneiskola igazgatóhelyetteseként is tevékenykedett. Sokat hangverse-

nyezett itthon, elsősorban a Balaton körül, és külföldön egyaránt. Imre fiával Európa számos országát bejárta, idősebb korában is szívesen vállalkozott a hosszú túrákra, a hegyek megszállott szerelmese volt. Számomra rejtély, hogy mikor tette meg ezeket az utakat, mert szinte soha nem volt szentmise orgonaszó nélkül.

A zenét oly magas szinten művelő tanár úr közel 60 éven keresztül szolgált a Szent Klára templom kántoraként, melyet az Országos Szent Cecília Egyesület 2012-ben Gyémántdiploma adományozásával ismert el. 2002-ben Pedagógiai-díjjal tüntették ki, 2010-ben példar-

értékű művészi és pedagógusi munkájának elismeréseként a Szarvas Városért díjat vehette át.

Kettőnk ismeretsége akkor kezdődött, amikor magam is csatlakoztam a zenét tanulók csapatához, és az első koncertre készülve zongorakiséretes próbára vitt a hegedűtanárom. Négy éven át tanár-diák kapcsolatban voltunk, majd jónéhány évet követően egy tanévre kollégák lettünk. A Zeneiskola kialakulásának történetét kutatva rengeteg, addig nem közölt információval lettem gazdagabb általa. Közben egy másik szál, „közös keresztény hitünk” fűzte szorosabbra ismeretségünket. Kezdetben ritkábban, az utolsó években már hetente találkoztunk az orgona mellett.

Örült, amikor olyan családokkal találkozott, akik életvitelükben hasonlóképpen gondolkodnak, mint ő. Ekkor már a 80. szép és tartalmas életévén is túl volt, s amikor már nem tudott felmenni az orgonához, akkor is ott ült a hívek között minden vasárnap reggel. Hű és lelkiismeretes kántorunk volt, természetesnek vettük, hogy mindig ott van a templomban. Az utolsó vasárnapján is ott volt. Nem sejtettük, hogy többé nem láthatjuk.

Azóta mindannyian érezzük hiányát, most tudtuk megérteni, ki volt Ő, mit nyújtott nekünk kiváló orgonajátékával, improvizatív képességével, művészi megoldásaival. Mióta elment, néma a templomunk, már nem nekünk orgonál, a Mennyek országában csodálják játékát.

Paraszt Attiláné

Nemzetiségeink életéből

Janecskó János

Párhuzamok a magyar-szlovák irodalomban 1000-1849

A magyar és a szlovák együttélés egykoron nem volt olyan viharos, mint ma. Ennek bizonyítéka a két nyelven megjelent irodalom. Azonos körülmények, azonos gazdasági, politikai és kulturális élet azonos irodalmakat teremtet. Egy időben azonos műfajok jelennek meg mindkét nép íróinak, költőinek tollából. Azonos témák foglalkoztatják az írókat. Tanulmányom célja ennek a bizonyítása.

A X. században *István király* által alapított államban már együtt él a magyarság a szláv népekkel. Hivatalos nyelvük a latin. Ekkor az irodalom nyelve is az. Ma nagyon nehéz megállapítani, hogy a latin textusok szerzői milyen nemzetiségűek voltak. Biztosan csak akkor tudjuk megállapítani, ha aláírták a nevüket, és vallottak a származásukról.

Változást hozott a reformáció, amely a társadalom egész kultúráját gyökeresen átalakította, és a műveltség színvonalának emelkedését eredményezte. A reformátorok az iskoláztatást a kezükbe vették, iskolákat alapítottak. A nép írni-olvasni tanítása a reformáció vallási célkitűzéseiből egyenesen következett, hiszen a Biblia olvasását mindenki számára lehetővé akarták tenni. Nagy eredménye továbbá a könyvnyomtatás megteremtése, a nyomtatott könyv elterjesztése. A könyvkiadói tevékenységet az irodalmak számára lehetővé tették.

Elévülhetetlen érdemük, hogy a latin nyelvet felváltotta a mindenki számára érthető anyanyelv. Egész Európában nemzeti nyelvekre fordították a Bibliát. Magyarországon *Károli Gáspár* volt az első bibliafordító. (Vizsoly, 1580) A szlovákok számára 1579-ben a Kralica nevű cseh községben cseh nyelvre fordították le. Egyik fordítója *Pavel Jesen (Jesenius)* szlovák pap volt.

A szlovák irodalom cseh nyelven szólal meg először, a kralicai Biblia nyelvén. Ez az irodalom vallásos, mint ebben a korban a magyar irodalom is. Egyházi énekek, prédikációs gyűjtemények jelennek meg mindkét nyelven. Híres magyar énekszerző *Bornemisza Péter*, *Szegedi Kis István*, *Heltai Gáspár*, *Sztárai Mihály* és *Sylvester János*. A szlovákoknál *Ján Silván*, *Eliaš Láni*, *Juraj Tranovský (Tranoscius)*. Tranovský híres énekeskönyve a *Cithera Sanctórum*, amely több száz kiadást ért meg, és a mai napig is a szlovák evangélikusok énekeskönyve.

A XVI-XVII. században megjelennek magyar és szlovák nyelven egyaránt a históriás énekek. Ezek már világi irodalmi alkotások. Többségükben

népköltészetből eredő művek, amelyek szerzőit nem ismerjük. Témájukat nagyrészt a történelmi eseményekből merítik. Mindkét nyelven megjelenik a Szigetvár ostromáról, a Murányi Vénuszról és a nép között járó Mátyás királyról szóló história. Tárgyuk és műfajuk egyaránt közös.

Sokat vitatkoztak azon, hogy a magyar irodalom hatott a szlovákra vagy fordítva. A kérdés teljesen értelmetlen, hiszen a két irodalomnak közös gazdasági, társadalmi és kulturális alapja volt. Közös volt a történelmük is, így a magyar és szlovák anyanyelvű költők ugyanarról a témáról daloltak; a török elleni harcról, a Habsburg elnyomásról, Rákóczi hadairól.

Nem kérdés ebben a korban a származás, hogy magyar vagy szlovák a költő. Találunk több olyan író, tudóst, akik mindkét nyelven írtak. Ilyen volt *Balassi Bálint* tanítványa, jó barátja *Rimay János* (1570-1631), a magyar nyelvű reneszánsz lírának egyik legjobb képviselője, aki latinul és szlovákul is írt (a kralicai Biblia nyelvén).

Beniczky Péter

Beniczky Péter szintén két nyelven írt. 1664-ben adták ki egyik művét, *Beniczky Péter magyar rhythusai* címmel. Kiadták szlovák verseskötetét is.

Bél Mátyás a történelem és a földrajz tudósa, *Notitia Hungariae Novae* címmel jelentette meg az új Magyarország leírását latinul. Foglalkozott a magyarság eredetével, nyelvével és leírta a szlovákság nyelvét is. Ő az, aki először irányította a szlovákok figyelmét a középszlovák nyelvjárássra, amelyből később, 1843-ban, a szlovák irodalmi nyelvet teremtették meg.

Ami a világi irodalom témáit illeti, azok is azonosak. Például *Szilágyi és Hagymási históriája* mindkét nyelven feltehető. A protestáns írók után szólni kell

az ellenreformáció képviselőiről is.

Amikor *Pázmány Péter* (1570-1637) 1635-ben Nagyszombaton megszervezi az egyetemet, megkezdődik a katolikus vallásos irodalom fejlesztése, amely nemcsak magyarul, szlovákul is szól. Pázmánynak nincsenek nemzetiségi céljai, írásai a reformáció tanai ellen szólnak, a katolikus hit védelmében. Mert nem akarta a protestánsok által elfogadott középszlovák nyelvet használni, a katolikus irodalmi termékek a nyugat szlovákiai nyelvjárásban szólalnak meg. Imádságos könyvét, az *Isteni igazságra vezérő kalauzt* erre a nyelvre fordíttatja le. (*Ku pravde vodícy predchudce*, 1613) Lassan kifejlődött az a vallásos irodalom, amely világi történeteket is elmond.

A XVIII. században Közép-Európában megjelennek a nyelvújítási programok. *Voltaire*, *Diderot*, *Rousseau* nyomán az ész, a tapasztalás a haladás feltétele. Az észtlől várják az igazságosabb rendet, a felemelkedést. Nálunk a tanító szándékú művek egész sora jelenik meg mindkét nyelven.

Hugolin Gavlovič

Hugolin Gavlovič (1712-1787) műve *Walaská škola mrawem stodola* (*Pásztorok iskolája erkölcsök csűrje*) a szlovák próza fejlődése szempontjából fontos. Benne az idill csak keret arra, hogy az olvasónak erkölcsi és gyakorlati tanácsokat adhasson.

A magyar *Faludy Ferenc* (1704-1779) prózai művei is hasonlóan Gavlovičhoz, mulattatnak és nevelnek. Céljuk volt az erkölcsös kegyesség öregbítése, de arra is gondja volt az írónak, hogy olvasói „magokat ...múlassák” „eszeket leckével” köszörüljék. Művei közül megemlíthető az *Istenes jóságra és szerencsés boldog életre oktatótt nemes ember és a Téli éjszakák* című elbeszélésgyűjtemény. A hasonlósá-

got itt is láthatjuk.

Oktatási célzatú műveket olvashatunk a magyar *Fazekas Mihály*tól. Ilyenek például a *Debreceni Kalendárium*, a *Füvészkönyv* vagy a *Krumpli* című alkotások. Ezekben praktikus tanácsokat ad, amelyekkel segíteni akar.

Fándli György

A szlovákoknál *Juraj Fándli* művei hasonló célzatúak: *O únoroch včelách*, *Slovenský včelár*, *Zelinkár* (*A tarló és a méhészet*, *A szlovák méhész*, *Zöltségés*). Nála is ott van a segíteni akarás. Hirdeti, hogy a művelt ember nem lehet nyomorult.

Megjelenik mindkét nyelven a szótárírás is. *Anton Bernolák*, felvilágosodott író öt nyelvű szótárt ad ki. Szlovák, cseh, latin, magyar és német nyelvűt. Hozzá magyarul és szlovákul előszót írt azzal a céllal, hogy az itt élő népek jobban megértsék egymást. A magyaroknál *Szenczi Molnár Albert* írt szótárakat.

Az első magyar és szlovák folyóiratok is azonos időben jelentkeznek. Amikor megjelenik a magyar triász első folyóirata, a *Magyar Museum*, majd *Kazinczy Ferenc Orpheus* című lapja,

megjelenik *Palkovič György* szerkesztésében két szlovák nyelvű folyóirat, a *Tyždeník* (A hét) és a *Tatranka* (Tátrai). A párhuzam itt is észrevehető.

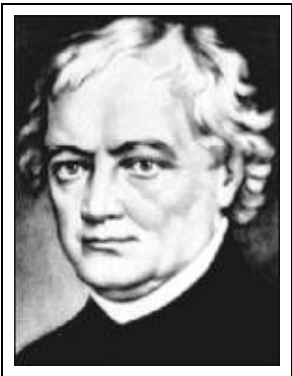
Daniel Krman

A nyelvészetben is találunk hasonló vonásokat. Ezzel a tudományággal *Daniel Krman* foglalkozott, aki protestáns lelkész volt, majd a nyugat szlovákiai terület püspöke. *Rákóczi* hűséges híve. Nagy beszédet tartott Zsolnán *Rákóczi* zászlóinak megszenteléséről. 1709-ben *Rákóczi* követje volt *XII. Károly* svéd királynál. Első volt, aki az akkori szlovák nyelv szabályait nyelvtankönyvében, melynek címe: *Rudimenta Grammaticae Slovanicae*, egybegyűjtötte.

Magyar nyelvtant írt *Szenczi Molnár Albert* (1574-1634) *Nova Grammatica Ungarica* címmel. Vele kezdődik a magyar nyelv tudományos vizsgálatának folyamata. Magyar nyelvtanát a 18. századig kézikönyvként használták.

Hol kezdődik a nacionalizmus és a baj? A magyar nemesség a független nemzetállam megteremtésén fáradozik. A XIX. század első felének végén a szlovák nemesi írók csatlakoznak a magyar szándékhoz, a polgári származásúak viszont nem. Ők a nemzeti érzések felkeltését tűzik ki célul.

Az irodalmi párhuzam továbbra is fennáll. A magyar írók a régi dicsőséget keresik, mert itt találják a példaképeket. *Vörösmarty Mihály* megírja a *Zalán futása* című eposzt, majd a *Szózatot*. Ezzel egy időben születnek *Jan Hollý* tollából a *Svätopluk*, a *Ciril-Metodiáda* című hősköltemények. Siratja kora eltántorodott fiait, éneklí az ősök hősiességét.

Jan Hollý

*Vörösmarty
Mihály*

Jan Kollár a másik nacionalista, akinek a *Slávi Dcéra* című művében Vörösmarty gondolatait fedezhetjük fel.

Íme a verse: *Aj zde leží zem
Tá před okem mím
Sldzi ronícim
Nekdy kolebka, niní
Národu mému rakev.*

Nyersfordítás: *Íme itt fekszik könnyes szemem előtt a föld, mely egykoron bölcsőnk volt, most népem ravatala.*

Mi ez, ha nem a Szózat gondolata?

*„Bölcsőd az s majdan sírod is,
Melly ápol s eltakar. (...)*

*Ez éltetőd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.”*

Párhuzamosságot a drámaírásban is találunk. Kisfaludy Károly (1788-1830) vígjátékai közül egyike a legjobbaknak a *Három egyszerre* című egyfelvonásos. Komikus, előítélete társadalombírálattá éleződik. Szellemes kritikával bírálja az „öskultuszt”, a jelentől való elfordulást.

A szlovák nyelvű irodalomban Ján Chalupka (1791-1871) az első, aki vígjátékaiban bírálja a rövidlátást, a kisváros társadalmának szűkkeblűségét „*Kocurkovo, aneb aby jsme v hambe nezustali.*” (*Kocúrka, avagy, hogy szégyenben ne maradjunk*) a fő vígjátéka. *A vén szerelmes* címen maga fordította magyarra. Pesten az új Nemzeti Színházban is előadták. Mindketten reális ábrázolásra törekedtek, keveréke ez a realizmusnak és a romantikának.

Ján Chalupka

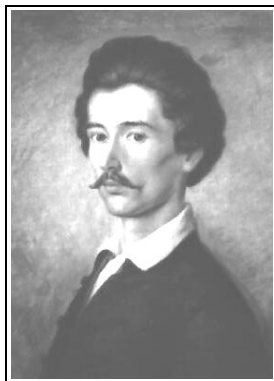
*Kisfaludy
Károly*

Janko Král' (1822-1876) és *Petőfi Sándor* (1823-1849) élete és versei között szintén fedezhetünk fel hasonlóságokat. Král' jól ismerte a nép nyelvét és a népdalokat is. Ő volt a legforradalmibb szlovák nacionalista költő, de sovinizta sosem volt. Részt vett 1848-ban a március 15-i forradalmi eseményekben, és ezek hatására Hont megyében parasztfelkelést szervezett. Ezért bebörtönözték. Szabadulása után a Bach-korszakban Aranyosmaróton magyar-szlovák folyóiratot akart indítani, ezt azonban halála megakadályozta.

Életében sokat kóborolt, beutazta az egész országot. Költői alapeszméje a szabadság volt. Amikor összehasonlítjuk a két költőóriást, életvitelükben is és eszmerendszerükben is nagyon sok azonosságot vagy hasonlóságot találunk.

Janko Král'

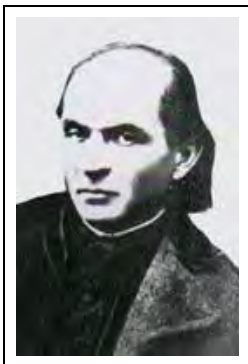

Petőfi Sándor

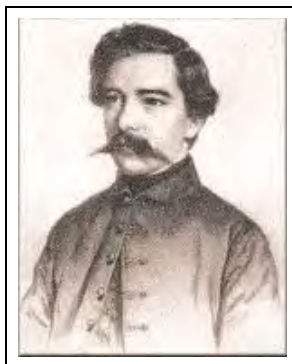
Král' sok szép balladát írt. Ilyen a „*Pán v trni*” (*Úr a tövisek között*). Jól látja, hogy a szabadság csak akkor születik meg, ha a zsarnokság megszűnik. Ez jellemző Petőfi költészetére, gondolatvilágára is. Bizonyítja ezt a *Szabadság, szerelem!* című verse is.

*Szabadság, szerelem.
E kettő kell nekem.
Szerelmemért feláldozom
Az életet,
Szabadságért feláldozom
Szerelmemet.*

Arany János (1817-1882) és *Andrej Sladkovič* (1820-1872) epikus költeményei is hasonló jegyeket mutatnak. Arany *Toldijának* hőse, Miklós, nemesi származású, de „*béresekket gyűjt, kaszál egy sorban*”. Eközben pedig „*mintha más mezőkre vágyna e határrul*”.

Andrej Sladkovič

Arany János

Sladkovič *Detvan* (*A gyetvai legény*) című nagy elbeszélő költeményének fő alakja *Martin*, a természet gyermeke. Ő is a mezőn dolgozik. Erős, boldog ember és csakúgy, mint Toldi, tudja, mi az igazság és mi a gazság. Míg *Toldi Miklós Lajos király* udvarába kerül, nagy vitéz lesz, Martin Mátyás király fekete seregében katonáskodik. Megőrzi paraszti szokásait, ő az ideális paraszt, népi ideál.

Arany és Sladkovič a népköltészetre épít. Arany népiessége nemzeti igényű, nála a parlagon heverő erők nemzeti erőkké válhatnak. Miklós nemzeti hős lesz. Sladkovič Martinja paraszt volt és az is maradt. A szlovák nép sorát, elnyomtatását akarja érzékeltetni a költő. A nacionalizmus erősödik az irodalomban.

Nemcsak az irodalomban, a modern nyelv kialakításában is találunk analóg törekvéseket. A nyelvújítás sem a magyaroknál, sem a szlovákoknál nem ment simán. A magyarok között az ortológus-neológus vita 1805-1819 között zajlott. A bécsi kormány provokálta a magyarokat és a nemzetiségeket. Tanácsos-e a magyar nyelvet hivatalossá tenni? Összeegyeztethető-e ez a nemzetiségek szabadságával? A viták és bírálatok egymást érték.

Kazinczy Ferenc (1759-1831) volt a neológusok vezetője, aki a következő érvekkel válaszolt Bécs provokációira: okvetlenül szükséges a nemzeti nyelv; a magyar nyelv elérte a fejlettség megfelelő fokát. Állításait irodalmi művekkel bizonyította. A *Tövisek és virágok* című epigrammagyűjteményt a régi ízlés lerombolására írta. Az ellenzők a *Mondolattal* feleltek erre. A vitát Kazinczy zárta le az *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél*. (1819) című munkájával. Megállapítja, hogy: „Jól és szépen az ír, aki tüzes ortológus és tüzes neológus egyszersmind, s így egyességben és ellenkezésben van önmagával.” Legnagyobb érdeme, hogy a szépirodalmi szemléletet diadalra vitte a közfelfogásban. Munkássága nyomán kialakult a modern magyar irodalmi nyelv.

A szlovákoknál is lezajlott a nyelvújítás, amely *Ludovit Štur* (1815-1856) nevéhez fűződik. Egyetemi tanárként Pozsonyban nagy hatással van az ifjúságra, akikkel szlovák népdalokat, népmeséket, mondákat gyűjtet. Kényszerítve érzi magát arra, hogy az elavult cseh bibliai nyelv helyébe új, szlovák irodalmi nyelvet teremtsen a nép nyelvéből. Ellenzői neki is voltak, akik a régihez ragaszkodtak. A *Hlasové* című írásban az új nyelvről állítják, hogy az „drótostót nyelv, kocsisnyelv, konyhanyelv”. A vitában Štur és hívei győztek, és megszületett a mai szlovák irodalmi nyelv (1846 körül).

Štur műveivel is erősítette az új literatúrát. „*Matuž Trenčiansky*” (*Trencsényi Máté*) című mondában a főhős a nép nyelvén, az új szlovák nyelven szólal meg, és a király ellen harcol.

Ludovit Štur

Kazinczy Ferenc

Az irodalom az új irodalmi nyelven él tovább. A művek mondanivalója egyre erősebb nacionalista szándékot mutat, Štúr és kortársainak az 1840-es évektől célja a nemzetébresztés. A régi dicsőséget idézik fel, és sovíniszta nézeteik politikai küzdelemmé alakulnak át. Štúr még erősen bizonygatja hungarista voltát, de élesen harcol a magyar sovínizmus ellen. 1847-ben országgyűlési követként a jobbágyfelszabadításról mondott beszédéért *Kossuth Lajos* köszöntötte, de az 1848-49-es szabadságharcban már Bécshez áll át. A magyar országgyűlés nemzetiségi törvénye csak 1849 vége felé jelenik meg, későn ahhoz, hogy a szlovákokat megtartsa hungaruszoknak. Már nem volt időszerű.

Az elbukott szabadságharc következményeit mindkét nép megszenvedte, és a nemzetiségi kérdés továbbra is probléma maradt. A magyarok nemzet-államot akartak létesíteni, ahol a hivatalos nyelv a magyar. Ennek ellenhatására a szlovákok 1863-ban Túrócszentmártonban megalapították a „*Matica slovenská*”-t (Szlovák anya). Céljuk volt a szlovák kultúra és a nyelv fejlesztése. Ettől kezdve mind erősebbek lettek az ellentétek a két nép politikussai, vezetői között.

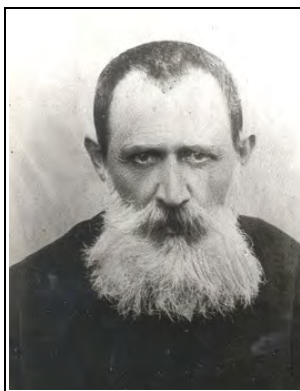
Vasvári Pál

Ilyen helyzetben is voltak magyar írók, akik békevágyukról szólnak. *Vasvári Pál* (1826-1849) már az 1840-es években ezt írja: „A nemzetek nem fogják egymást üldözni. A testvérszeretetet szellemláncai fogják egybekapcsolni az emberiséget”.

A békés egymás mellett élés óhaja a kiegyezés utáni időben, az 1851-től 1885-ig Szarvason tanító kitűnő orgonista, *Chovan Zsigmond Ének-vezérében* is olvasható. A magyar, szlovák és német nyelvű egyházi énekek partitúrája összhangosított dallamokat tartalmaz. A könyvhöz *Rozsnyai Károly* írt előszót: „Ó vajha sikerülne... lehetővé tenni

azt, hogy ágostai hitvallású evangélikus egyházunk különböző nyelvű tagjai a leggyakrabban énekelt szent énekeket a jövőben minden egyházközségben s minden nyelven egyformán énekelhetnék, hogy ezáltal is a testvérség érzése a hit-egység gondolata és a közösség tudata ébresztessék és egyre fokoztassék. Lehet, hogy a cél elérése ránk nézve csak forró óhajnak marad, de a lehetőséget hozzá megadtuk.”

A „szellemláncok” sajnos elszakadtak. Jöttek a világháborúk, jött Trianon, jött *Masarik* és *Benes*, jött a kitelepítés. A két nép sok századon át békében élt egy hazában, de a szűk látókörű, sovinszta politikusok országromboló tevékenysége felszította az ellentéteket, amelyek máig hatnak.

Chovan Zsigmond

Chovan Zsigmond síremléke a szarvasi Ótemetőben

Chovan Zsigmond 1824. dec. 1-1891. máj. 16.

*Az egyházi zene és szentének/ ihletett mestere.
A család és tanítványi serege /Hű ápoló feje.
Lepihent elfáradtan,/ Érdemkoszorúzottan.
Vidor lelke mennybe száll,
Földi kínja üdvre vár.*

Dr. Molitorisz Pál felvétele

Szemle

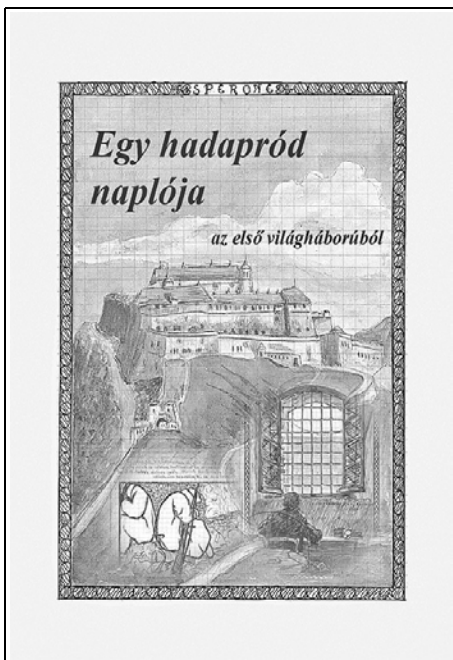
*Csillagos ég, merre van a magyar hazám,
Merre sirat engem az édesanyám?*

(Katonanóta)

Egy hadapród naplója az első világháborúból

A Szarvasi Krónika Kiskönyvtára 17. kötete

Szarvas, 2012, 108 oldal

Jövőre lesz egy évszázada, hogy kitört a több mint 15 millió ember halálát okozó, négy évig tartó világháború, melynek végére az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlott. A háború után a győztesek által békének, illetve még nagyobb képmutatással „szerződésnek” nevezett diktátum a magyar nemzet több mint 30 %-át az anyanemzettől való elszakításra ítélte. A háborút lezáró igazságtalan területi rendelkezések a még nagyobb pusztítással járó második világháború kitöréséhez vezettek.

Az első világháborús és a hadifogság-émlékirodalomban nincs hiány, gondoljunk csak pl. Kuncz Aladár *Fekete kolostor*, Balázs Béla *Lélek a háborúban*, egy honvédtizedes naplója,

vagy Markovits Rodion *Szibériai garnizon* c. munkáira. Gyakran nem a történelemkönyvek szikár megállapításai, adatai, hanem ezek a háborús eseményeket elszenvedő katonáktól fennmaradt írásos és képi dokumentumok hozzák igazán emberközelbe a ma is feldolgozhatatlan, tragikusan végződő „Nagy háborút”.

Ez a könyv mégis kivételes számunkra; kivételes, mert egy *szarvasi* katona hadifogságnaplójával, hányattatásaival ismerkedhet meg az olvasó.

A kiadó és a szerkesztők igazi gyöngyszemkönyvet tettek tavaly decemberben a szarvasi olvasók karácsonyfája alá. A kötet méltán kerülhet könyvespolcunk legszebb helyére. Az elegáns kivitelű, színes képekben bővelkedő, szellemes megoldással a kéziratot és annak gépelt változatát egy

lapon olvasható naplóból megismerhetjük a szerzőt, *Podani (Patonai) János* szarvasi tanítót, aki nagy lelkesedéssel önkéntesnek jelentkezett. 1915 májusában keleti frontra, majd hamarosan az olasz frontra vezénylik, azonban már június közepén véres csaták után az olaszok fogságába kerül. Ez a „szerencsés” körülmény nagyban elősegítette, hogy túlélte a háborút.

A napló a fogság és a korabeli olaszországi élet hétköznapijainak részletes története, melyet a szerző grafikái, rajzai, akvarellek sokasága tesz színessé. A fogság nem a borzalmak sorozata, nem is hasonlítható a második világháború embertelen táboraira. Gyakran szó esik ugyan pl. a rossz élelmezésről, de jellemző, hogy a szerző a várbörtönben aranyfopótlást készített magának. Akkor még a gyűlölet nem vert éket az emberek közé, háborús viszonyok között sem.

A napló írója részletesen rögzítette a fogság eseményeit, azok időpontjait, tanáros pontossággal említi meg a sorstársai neveit és a helységneveket.

Izgalmas a napló sorsa is. A szerzőtől ismeretlen módon Szarvas néhai régiségkereskedőjéhez, *Méhesi Melis Jani bácsi*hoz került. Vele cserélte el a naplót *dr. Demeter László* 10 doboz Schuller-ceruzáért.

Ezután többen tudomást szereznek a naplóról, *Kolompár György* másolatot is készített róla. Húsz éve jutott tudomására a napló létezése a felelős szerkesztőnek, *dr. Kutas Ferenc*nek. Azonnal megfogalmazódott a napló kiadásának szükségessége, de anyagiak hiányában erre csak most kerülhetett sor. (Magam is írtam annak idején e célból egy beadványt az Önkormányzat Művelődési Bizottságának.) Két évtized után az Alapítvány támogatói megteremtették a kiadás anyagi alapjait, ezért vehetjük most kézbe a gyönyörű könyvet.

A könyv létrehozása, szerkesztése igazi csapatmunka volt. A Demeter László tulajdonát képező naplót és a képanyagot Kolompár György ötlete alapján *Tatai László* digitalizálta és szerkesztette. A szöveget számítógépre írta és jegyzetekkel ellátta Kutas Ferenc, a kötet felelős szerkesztője. A személy- és földrajzi nevek mutatóját Demeter László készítette.

A kötet különlegessége, hogy névre szóló exlibrissel látták el a szerkesztők. Ez, valamint az alacsony példányszám igazi, a gyűjtők és az olvasók figyelmét egyaránt felkeltő ritkasággá teszi a naplót.

Az igényes kivitel, a színes nyomás, az elegáns forma a Tatai László által vezetett szarvasi Digitális Kalamáris Gyorsnyomda színvonalas munkáját dicséri.

A napló kiadásával a százéves évforduló előestéjén a kiadó és a szerkesztők megkésett koszorút küldtek az első világháborút megjárt, végigszenvedett, vagy hősi halált halt szarvasi katonák sírjára, s adóztak halványul emléküknél.

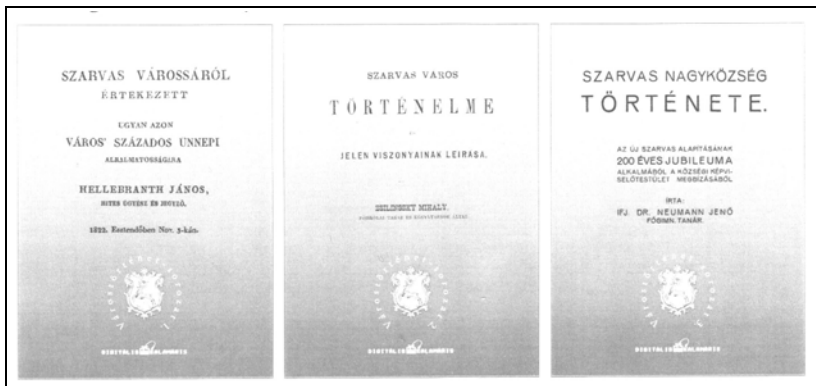
Dr. Molitorisz Pál

Hármat egycsapásra

Szarvas-történetek; Digitális Kalamáris, Szarvas, 2012

Most már bátran kijelenthetjük: a Digitális Kalamáris Kiadó körül műhely szerveződött az elmúlt években. Egy szellemi műhely, olyan emberekből, akik írnak és olvasnak, akiknek ötleteik és gondolataik vannak. Nélkülük szegényebb lenne a város kulturális és tudományos közéleté.

A Digitális Kalamáris kiadó – *Tatai László* munkájának eredményeként – 2012-ben, átdolgozott kiadásban megjelentette Szarvas városának három fontos várostörténeti művét, *Hellebranth János*, *Zsilinszky Mihály* és *Neumann Jenő* munkáit. A szerzőkről és a könyvekről (melyek átiratok) csak az elismerés hangján lehet szólni. Az eredetileg három különböző méretű könyvet a kiadó „közös nevezőre” hozta, és egy csinos – használható, arányos, még a könyvespolcon is jól mutató – kis sorozatot alkotott belőle. Kötése akár a napi használatot is kiállja. Színe a halványból a sötétbe átmenő antikbarna, mely régiessé teszi. A borítón elhelyezett városcímer köré írt: „*Várostörténet sorozat 1-2-3.*” ígéret a folytatásra.

Hellebranth János értekezése a városról 1822-ből, *Zsilinszky Mihály* várostörténelme 1872-ből, *ifj. dr. Neumann Jenő* nagyközségtörténete 1922-ből való. A könyvtárak kivételével ez a három mű – egymás mellett – eddig nagyon kevés helyen volt megtalálható, ma bármelyik olvasó ember könyvespolcát gazdagíthatja. Ez a legnagyobb értéke e sorozatnak. Nem egyszeri elolvasásra való, hisz ezek nem regények. (Annál sokkal izgalmasabb, hiszen őseinkről – így rólunk is szólnak.)

Eredetileg mindhárom könyv egy-egy kerek évfordulóra jelent meg: Hellebranth János, aki a város hites ügyésze és jegyzője volt, az újratelepítés 100. évfordulójára; Zsilinszky Mihály főgimnáziumi tanár és

könyvtárnok a 150. évfordulóra, ifj. dr. Neumann Jenő főgimnáziumi tanár az újratelepítés 200. évfordulójának tiszteletére írta meg művét.

Itt kell megjegyeznünk: 2022-ben 300 éve lesz annak, hogy elődeink megülték e tájat. Még – vagy már csak – kilenc év van hátra ... Az eddigi legteljesebb Szarvas-történet készülhet el az azóta napvilágra került régészeti leleteknek, oklevél-fordításoknak, levéltári kutatásoknak köszönhetően.

A három helytörténeti könyv értéke vitathatatlan – alapművek. Mellé olvasva *Karácsonyi János Békés vármegye történetének Szarvasra vonatkozó részeit*, már behelyezhetjük egy nagyobb egység (megye – régió) folyamataiba, és így megállapítható, hogy Szarvas földrajzi fekvésének, gazdasági erejének, az itt élő emberek szorgalmának és tehetségének köszönhetően domináns települése e tájnak.

Ez a maga nemében egyedülálló vállalkozás túlmutat azon a tényen, hogy a jelzett művek bárki számára hozzáférhetőek lettek és birtokolhatók. Igazi jelentőségét – az elmúlt évek produktumait is e három kötet mellé téve – abban látom, hogy újra van Szarvas városának nyomdász könyvkiadója, *Tatai László*, aki méltó utódja lehet a *Réthy és Müller* könyvkiadó-nyomdatulajdonosoknak. Igaz, Ő már nem az ölombetűk felett görnyed, hanem számítógépet használ, de a küldetéses feladata ma sem más, mint 200 évvel ezelőtt élt elődeinek: kultúrát közvetíteni, könyvet adni a kezekbe, művelni a fejeket. Saját anyagi kockázatára könyvet nyomtatni rólunk, nekünk.

Dr. Demeter László

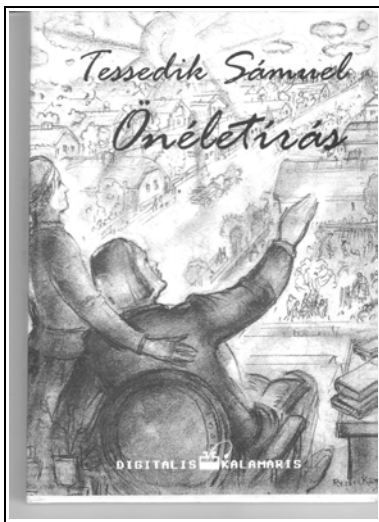

A hajdani Szarvas Vára' Erősége.

Fantáziarajz a szarvasi várról Hellebranth János művéből

Tessedik Sámuel: Önéletírás

Digitális Kalamáris, Szarvas, 2012, 165 oldal

A *Szervusz, Cervus!* után megint egy nagyszerű kis könyv! A 12 x 8 centiméteres könyvecske Tatai László felelős kiadó munkája, mely Zsilinszky Mihály 1873-as fordításának felhasználásával, dr. Nádor Jenő 1942-es és a Tessedik Sámuel Főiskola 2002-es kiadásának figyelembevételével készült. A borítón itt is, mint az eredeti kiadásnál, Ruzicskay György Tessedik Sámuel élete c. rajzsorozatának ugyanaz a két alkotása látható a Ruzicskay György Közalapítvány engedélyével. A könyvecske kiadásának Tessedik Sámuel születésének 270. évfordulója adott alkalmat.

A könyv a nagy tekintélyű, mondhatjuk korát megelőző tudású és hozzáállású pap, Tessedik Sámuel életének utolsó szakaszában papírra vetett gondolatait tartalmazza. Tessedik így ír: *„Ötvenéves papi pályámnak végén neked ajánlom kedves Hazám, ezen életrajzomat. Hogy mily szép és tág hatásköre van egy falusi papnak, mily végtelen sok jót tehet ő különféle szakokban, idő, hely és körülmények szerint, kivált ha tevékenységében a hon atyáitól, előjáróitól, birtokosaitól, világi és egyházi hatóságoktól segítettik, bátorítatnak és támogatatnak...”*

Lázár Zsolt esperes a könyv előszavában és a 2012-es könyvnapi bemutató alkalmával szóban is kiemelte: látható a könyvből, hogy Tessedik Sámuel milyen értékek mentén élte az életét, és hogy számára mennyire fontos volt a hit és a tudás. A könyvecske mérete révén alkalmas arra, hogy a zakó zsebébe, vagy akár a farmer farzsebébe rakva kezünk ügyében lehessen, hangsúlyozta az esperes úr

Tessedik leírja őseit, szüleit, árvaságát, ifjúkorát, tanárait és tanulmányait, kedvteléseit és kedvetlenségeit, hivatalba lépését, gyakorlati gazdasági és ipariskolája beindítását, munkájának gyümölcseit, aztán szenvedéseit, a gyűlölet és az irigység, gúny és ármány tizenhárom okát, két feleségét, gyerekeit, kedves tisztárait, betegségeit, ezek okát és gyógyítását. Részletesen szól a keszthelyi és a szentpétervári iskolaszervező munkájáról.

Így ír: „...fő törekvésemet oda fordítottam, (...) hogy az ifjúságot neveljem (...) mely még legkevesbé romlott.”

Munkája során, ahogyan szembetalálkozik különböző nehézségekkel, úgy terjeszti ki tanulmányait a talajjavítástól a városrendezésen és a pedagógián át az ásványtanig, és mindig gyakorlati megoldásig is eljut, amit aztán próbál alkalmazni, elterjeszteni. Sikerei felerősítik az emberek rosszsindulatát. Ezekről is bőven ír.

Gyakran az az olvasó érzése, hogy az utóbbi 200 évben semmiben sem változtak az emberek (?), pedig Tessedik bízott bennünk: „*Én remélem, az Isten megadja, hogy még síromon is ki fognak kelni ama virágok, melyeknek magvait talán idő előtt, talán terméketlen földbe, jó remény fejében elvettem.*”

Tessedik Sámuel elhivatott pap volt, nagy tudású, az élet minden területére nyitott személyiség, aki gyakorlatban is jól hasznosítható, kipróbált eljárásokat, módszereket dolgozott ki. Ma azt mondanánk, menedzser pap volt. A könyvecskében ez jól nyomon követhető.

Persze, ez a könyv egy nekibuzdulásra nem olvasható el, többször elő kell venni, át kell rágnia magát az olvasónak. Tessedik megállapításai viszont nem veszítettek semmit aktualitásukból, rendszerint ma is helytállóak.

Vele együtt vallhatjuk: Dixi et salvavi animam meam! – Megmondtam, s így megmentettem lelkemet!

Dr. Reszkető Péter

Önéletírás (Részlet)

Miután Erlangenben két évet töltöttem, azon vágy keletkezett bennem, Hogy más egyetemeket is meglátogassak. (...)

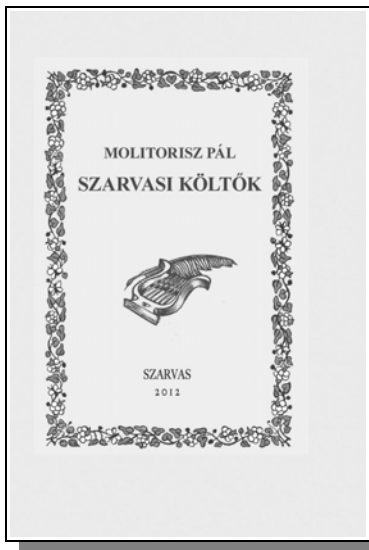
Halléban láttam a nagyszerű árvaházat mint szülő tanúbizonyságát annak, mennyi jót tehet az emberiségnek egy olyan jószívű és éleseszű férfiú, mint amilyen volt H. A. Francke. Jénában láttam a szép vízszabályozást, tanúbizonyságául annak, hogy egy bölcs fejedelem alatt mit képes felmutatni az emberi ész és kéz vízjárta vidékeken, hogy egyszerű gát emelése által milyen nagyszerű gépezetet lehet a víz által mozgásba hozni, mily nagy darab földet lehet vízmentesíteni, és mesterséges kiáramlás által termővé tenni.

Berlinben láttam a csinos és hasznos kanálisokat, melyeken oly kevés embererővel, gyakran egy vagy két lóval oly gyorsan igen nehéz árucikkek minden veszedelem nélkül szállíttatnak a kereskedő házához vagy raktárához, s a kéznél lévő ladikokon – melyek Magyarországon a folyóvíz mellett fekvő városokban sem találthatnak – zaj nélkül, olcsón hordják ki a hajóból rendeltetésük helyére.

Amíg álmok lesznek...

Molitorisz Pál: Szarvasi költők

A szerző kiadása, Szarvas, 2012, 266 oldal

A szerző egy *Károlyi Amy*-citátumot közöl mottóként az előszó előtt: „*Amíg álmok lesznek, költészet is lesz.*” Valóban, milyen jó, hogy igaz a szentencia. A mozi és az internet megjelenésével sokan az olvasás és a költészet halálát jósolták, nem lett igazuk. Az álmokkal együtt a líra is túlélte minden technikai vívmányt, felfedezést. Nem avult el, hanem megújult.

A közszmerten bölcs és slágfertig gentleman, *Molitorisz Pál*, aki nemcsak kitűnő ügyései tevékenysége miatt lett megbecsült szereplője városunk közéletének, hanem helytörténeti munkássága okán is, most szép és hiánypótló munkát tett le az asztalra. A

Szarvashoz kötődő lírikusokat gyűjtötte egybe, fotókkal gazdagon illusztrálva, impozáns tipográfiájú kötetben.

Jól áttekinthető, időrend szerint tematizált munka, amely sorra veszi *Vajda Pétertől* kezdve, *Benka Gyulán*, *Petőfi Zoltánon*, *Krecsmarik Endrén*, *Gyökössy Endrén*, *Gyóni Gézá*n és *Lőwy Árpádon* át egészen *Matusik Sándorig* a költők dolgait, műveit. Több mint negyven költőt és néhány kortesnótát, választási rigmust vonultat fel. Életrajzokat közöl első helyen, majd két-három verset a bemutatott személyektől. Tehát egyfajta antológiát tartunk a kezünkben, amely a tizenkilencedik században és a huszadik elején élt tollforgatóknak állít emléket. A kötetbe kerülés feltétele viszont kizárólag az, hogy valamilyen szinten kötődjön Szarvas városához a megörökített személy. valamennyien a Szarvasi Főgimnázium tanulói voltak, akik a várost szülőföldjüknek tekintették, akiket – az előszó szerint – megérintett a gimnázium poétateremtő légköre.

A terjedelmesebb portrék egy része a Szarvasi Krónikában és a Szarvas és Vidéke *Verses polc* rovatában már megjelentek. (*Réthy László* (Lőwy), *Orosz Iván*, *id. Zerinváry Szilárd*, *Galambos Dezső*, *Zlinszky István*). *Inczédy Lászlóról* értekező írás most jelenik meg először nyomtatásban.

A kötet élvezetes olvasmány, izgalmas életpályák, tanulságos sorsok és

érdekes karakterek rajzolódnak ki a könyv befogadója előtt, miközben rengeteg poén, humor fűszerezi a versbetéteket.

„Itt üztem a lepkét, / S faragtam a verset, / Nem ismervé gondot, / Bánatot, keservet. // Enyhe, zord időben / Télen úgy, mint nyáron, / lelkem üdülését / Most is itt találom. // Itt tanultam Istent / Ősmerni, szeretni. / S a bajt, ha látogat: / Békén elviselni.” Ruttkay Sándor: Szarvasi liget című versében olvashatjuk ezeket a sorokat. S ennek az atmoszférának a mai aktualitását bizony nem nehéz átérezni.

Gajdács Pál versének is finom asszociációi, kitűnő sorai vannak: „*A nap elhalt...alkonyodik éppen, / Az ivóban üldözött vad képen / Búslakodik egy névtelen vendég, / Panyókára veti szűrét, mint huszár a mentét. // Ifjú arca, ütköző bajusza / nem több évre, vall legfeljebb húszra, / Göndör haját dédelgeti válla.../ Hej, csak az a gyilkos fegyver, az ne volna nála!*” (*A csaplárné emlékezete*)

Erdemes *Krecsmarik Endrét* is olvasni, olyan, mintha a Nyugat hasábjairól köszönné vissza egy modern szarvasi poéta. „*Az a szent szoloszma a szívembe téved... / A szívembe, melyet kifosztott az élet. / S úgy maradt kopáron. Elveszett az álom... / Őszi lombhulláson. // Rég nem imádkoztam. Megpróbálok. Hátha? / lecsüggesztett fővel lépek a szent házba. / Idegen itt nekem. Hitem, reménységem / Elvesztettem régen...*”

A recenzió legjobban *Szemző Pál* stílusa, világlátása nyerte el a tetszését, erős líra, nagyon súlyos. Egyik korabeli kritikusa írta róla, hogy mint az erdőknél mélyén trillázó csalogány, sírva és fuldokolva szól. „*Rohanok elébed Asszony: Élet... / futok elébed szent tűz-vággal / amikor a vágy újraéled. // Mert te vagy a Minden és a Semmi. / Lélek, formacsoda, öröm. / Asszony vagy dús selyemhajjal, / nehézesésű selyem, brokát, / ital, mely enyhülést ad, / templom, amelyben imádkoznak. / Tavasz, amelyben dalok kelnek, / csodák, miket még keresnek...*” (*Amikor a vágy újraéled*)

De Nagy Emma sorai is életteltettek: „*Az életemet vele élem. / A vers a pirosabbik vérem.*” (*A vers*) *Praznóczy Béláné* verstanilag is korrekt sorai is szíven ütnek: „*bent rőt parázs, kint hó a néma tájon: / az éj pihen a messzi ég alatt. / Eszembe jut a múlt, hogy újra fájjon / s minden mosoly és drága pillanat.*” (*Az éj pihen*) Gyönyörű *Greguss Ágost* akrosztichonja. *Szabolcska Mihály A Grand Caféban* című opusza. *Forschner Ede Székely Mihályról* írott verse.

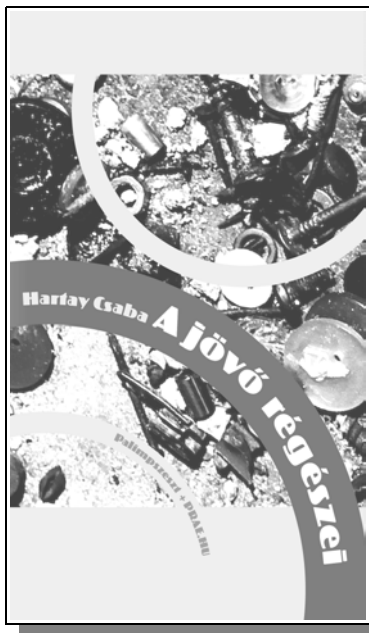
Mind-mind érték és értéksűrűség. Nagyobb a könyvben rejlő globális szellemi erő, mint azt érzékelheti a helyi szempontokat mérlegelő olvasó, mert olyan nemzeti, karakterológiai vonások, olyan élményszatyorok rejlik a pályák és életművek regiszterei között, hogy folytatásért kiált. Jöjjön a második könyv, a Szarvasi költők 2. !

Kántor Zsolt

„Megmaradt, mégsem maradandó”

Hartay Csaba
A jövő régészei

Palimpszeszt, PRAE.HU, Budapest, 2012. 106 oldal

Elment a jó idő a Balatonnál, hűvös délután van, takarózzunk be, és vegyük elő Hartay Csaba verseskötetét, úgyis vár már egy hete. Kapjunk bele itt és ott, azután olvassuk el elejétől végéig. Hagyja magát. Az élettől és az idővel szembesülünk. Szemhunyásnyinak tűnik az idő, pedig két óra telt el. Másként érezzük a szívünket és a gyomrunkat, a költészet, úgy látszik, nem csak az agyban hat. A százoldalnyi vers és versféleség első összegzéseként ezt mondhatjuk: mozdulatlanság, statikusság, szemlélődés („*Arcomat nézem...*” *Megmaradt*), nem közhelyes nosztalgizálás, hétköznapiság, a hétköznapiságba belelátott költészet, közben a múltó idő. És ez a gyakorolt és olykor megnevezett költészet az, ami a hétköznapiságot, a semmiséget, olykor az unalmat valamiféle csöndes elfogadás-

sá, megelégedéssé, talán: boldogsággá avatja. Legpontosabban a *Sohasem a mostani* című versben: „*Sohasem a mostani kell / Néha pár sör után eljut a tudatomig / Milyen szerencsés vagyok / Hogy jobban meg kellene becsülnöm / Mindazt, ami körülvesz.*” Tudjuk, de megvalósítani nehéz. Részben miattunk, részben mások miatt, akik nyugtalanítanak: „*Próbáld meg élvezni a bosszúságot*” (*Képtelen nyugtató*). Gyakorolni kell a jelenélményt. Ha mélyebbre ásunk, fölfedezzük az örök ellentéteket: „*Mindenki mást akar valójában*”, „*Mindenki, aki él többre hivatott.*” Kamaszos költői hasonlat: „*Szívesebben pisilnél hányás helyett. / [...] Behugyozol, majd mindent összehányasz.*” (*Zenénél nagyon*). Vagy másutt: „*Szedd össze magad, szórd szét magad*” (*No fear*).

Hartay Csaba verseiben ez a fölfedező, őszintén bevallott hétköznapi, semmilyen boldogság a megragadó. Illetve az örök boldogtalanság: *Óda a hétköznapiakhoz*. Mert hogy a boldogság csak szemléletmód. A boldogtalan-

ság beállítódás. Sürgetés, türelmetlenkedés, sietés, siettetés, kapkodás, örökös megjegyzések, beszélások, egyre durvuló hangnemben: „*Kapd össze magad gyereink / Nem érek rá szarakodni / Jó lesz az a kabát tők mindegy / Mittudomén' hol van a vastag zoknid...*” Majd jön a „*hülye szél*”, a „*bazmeg*”, a „*köcsög*” és a „*buzi*” is.

Semmi nem utal arra, hogy megérintették volna a keleti filozófiák, Ázsia levegője, nyugalma, örökös jelene, akár csak *Hamvas Bélán* keresztül is, nála ez ösztönös: mélyről fakadó és őszinte, szinte gyermekies. Abból is kitetszik, hogy nem fedezhető fel intertextus, hatás, másolás, nem követ költői divatot. Egyszer említi *Adyt*, a sor kétféleképpen értelmezhető: beszél egy közelebről be nem mutatott „haverbarátnak”, *Atinak*, meg is szólítja, illetve netalántán fölsorolásról van szó, és az *Ati* egy bizonyos költő lenne, *Ady* előtt? Mindenesetre *Ati* és *Ady* kapcsán a versíródsi rím a tiszteletlen ósdit hívja elő („*Ne várj tőlem költeményt, / ott van Ati, Ady és többi ósdi*” *Ati, Ady*).

Hartay Csaba verseskötetét besorolhatnánk az intellektuális-tárgyias költészet hadrendjébe, van azonban benne némi rokkó finomság, halvány, méltázó szentimentalizmus is, s mintha továtűnni látszana az általam korábban látott szecesszió. De nincs tiszta kategória, költészete a legjobb értelemben véve naiv, egyszerű, őszinte, tiszta, ráadásul meglepően egységes. Tájak és tárgyak, szemlélődés, jelenközpontúság. Most már kimondható, hogy van Hartay-stílus, merthogy ez a hetedik verseskötete.

A versekben a végtelen, örökös jelen uralkodik, ez is ugyebár ázsiai életérzés. A múlt csak árnyal, a jövő tompa. A múlt elveszett, csak rekonstrukció „*felépítettem újra, korhűen*”, a „*múlt-makett*” otthonos, de pontatlan (*A mása*), olyan mint a mostanában divatossá váló „*kiterjesztett valóság*”. Másutt meg a jelen méltó helyét keresi: „*Alig van helye a jelennek. Nem férünk az időtől*” (*Fásli*). Kicsit kosztolányisan, belekomponálva az elmúlást: „*Van lakásom...*”, *de a földön átutazók vagyunk*: „*Nem tudom, hol vagyok, milyen napszakban. / Álomból rekedt önkívület ez. Aztán vissza. / Alkohol nélkül elviselhetetlen. Alkohollal / elviselhetetlen. Nélkülem elviselhető.*” (*Nélkül, nélkülem*). Nincs menekülés, se előre, se hátra, persze közben beszívárog a múlt, és kérdez a jövő. Ittmaradt például az elmúlt, igazából nem is volt nyár néhány attribútuma, a következtetés: „*Megmaradt a nyár. / Nem volt minek elmúlnia. / Megmaradt, / mégsem maradandó*” (*Megmaradt*). Mi ez, ha nem az örökös jelen? Ittlét. Ittlétünk környezete és nyomai. A címadó vers is erre utal: *A jövő régészei*. A múlt-jelen-jövő egybefolyásában egy funkcióját veszített épület folyosóján vagyunk. Ráadásul vezetnek. Nem lehet nem gondolni arra, hogy hány épület kapott a történelem viharaiban új funkciót, például az iskolából lett kínzó- és megsemmisítőtelepek, vagy az istállóvá alakított templomok, vagy a lepusztult barnaövezetek, amelyekbe

vállalkozások akarnak életet lehelni. Nemrég láttam egy cementgyár helyén élményparkot. *A jövő régészei*-ben egy nem tudható, hogy mikori háború előtti, nem tudhatni milyen gyár emlékei körvonalazódnak (villanymotorok, varrógépek), de furcsamód bálterem is volt benne, ma fehér ajtó, jelöletlen szoba, egyetlen ágy. Nincsenek játékok, szórakozni nem lehet, táncolni nem ajánlott. Riasztó, szignál, őrzésre rendelt portás (aki meghalt hetvenkettőben, de ki meri elhinni), tehát valamiféle zárt hely, társak nélkül, ridegség, magány, félelem. Mi lehet ez? Nekem *Tarr Béla Werckmeister harmóniák* nyomasztó kórházzelene jut eszembe. De ez ennél titokzatosabb és talán szelídebb. Mit látnak majd, mit értenek majd, mit magyaráznak majd az átértékelt tereken, helyeken a jövő régészei, a jövőből visszanezve a mába? Hogyan értelmezik a márt? Ne menjünk messzire, a csak ötszáz éve eltűnt maja, khmer birodalomba. Csak a tegnapba, a mi múltunkba. Már mi is elbizonytalanodunk a saját magunk által látott tegnap, a tegnap maradványai, roncsai kapcsán. Majd a technika. A leírás, a rögzítés! A könyvtár. No, meg a média és az internet. Az adattárak. Az internet vagy a média információtoke nehezen lesz a segítségükre. A majáknak könyvtáraik voltak. És mit tudunk? A megértéshez művészetre, költészetre van szükség, apró versnyomok, verslábak a homokban.

Az örök jelenlét a lassúság, sőt az unalom érzésével párosul, s leginkább a gyermekkorunkból, különösen gyermekkorunk nyarai kapcsán idézhető föl. Kamaszkorunk hosszú nyarait idézi a *Leszoknom* című vers: lépcsőfok, szotyolázás, cigarettázás: „*A délelőtt a délután / Mintha napokig tartana*”. Vagy felnőttkori változata a mesteri párosvers, a *Fénymásolt napok*. Három versszak a hétköznapi sivárság, költészetenélküliség, majd ugyanazon hétköznapi, sivár táj, életérzés tele költészettel. Tanítani kellene: ez a költészet, így teszi láthatóvá a látnivalókat, élhetővé az életet, vagyis így tesz boldoggá. Bontsuk le konkrét esetre, apró emberi civakodás, játszma: A faültetés problematikája. Aki ültetett már fát, ismeri ezt az érzést. Ne ide, hanem oda, ha ott van, nem jó, majd meglátod. A megoldás: „*Marad ott, ahova tettem. / És bocs a bazmegért, de kicsit beidegesedtem*”. A jelenvalóságot tagadó totális média egyenarcúságát, a modern tömegfilm már-már didaktikus kritikájával illeti: „*A film tükrében akarom látni, milyen egyszerűen / működöm*” (*Filmműködés*).

Vissza az életprogramhoz, a jelenkereséshez, önmagunk megtalálásához. Az egyik hiteles út, a látomásosság, amely apró hétköznapi események kapcsán bukkan elénk. Például a szekrényben való keresgélésnél (*Szekrénylakó*): mindannyian éreztük már, valaki, ismeretlen bosszantani akar. A másik, jobbik, szerényebbik, serényebbik én kíváncsi. Aki segít, de nem tolatodik (*Fej és írás*). A halál elgondolása: „*(v)alami köztes halál kéne*” (*Naplementézem*). Vagy a tömör, visszavonhatatlan kijelentés egy mozdulat-

lan, statikus (nominális) vers, felsorolás végén: „(a) *másvilág nem másolható*” (*Mélyre*). Itt jegyzem meg, hogy a másol, másolás szó többször viszsztatér a kötetben, ne feledjük, hogy a másolás utánzás, a nyelv, a művészet alapmozzanata. Minden másolható, kivétel csak egy van: a másvilág.

A kötet három ciklusból áll, élükön három *Szemhunyasok*-sorozat, képződések, magánlíra, minilíra, esetleg nanolíra, félperces. A szemhunyas az apró, pillantásnyi idő mértékegysége.

A szemhunyas apró ideje alatt, amíg a szemhéj eltakarja a szemet, nem látunk. És ezt észre sem vesszük, vagyis úgy érezzük, hogy látásunk folyamatos. A szem nem lát, de az agy kipótolja, kiegészíti a pillanatnyi sötétséget. Ez is bizonyítja, hogy nem csak a szemünkkel, hanem az agyunkkal látunk. Láss, ne csak nézz! A szemlélődő költő fontos terepe a szemhunyas. Mert mi azt látjuk: „*Táj betonkeverővel*”. És ezt látja a költő: „*A domboldalon áram nélkül forog. / Benne piros sálak tekerőznek.*” A költészet voltaképpen félrelátás, kiegészítés, mást látás. Az életünk is az, de nem vesszük észre. A költő, a vers erre hívja föl a figyelmet. Az ímént egy ismeretlen tusbust szemléltet mosakodás (eufemizmus) közben, egyébként egy nem egészen ismeretlen nőé volt. Az volt ráírva, hogy: Deep Cleansing Milk. Tudtam, hogy valami mélytisztító női cucc, olyan, aminek a megértésére nem fordítok energiát. Azt olvastam: Cica... Odahajoltam, hogy jobban lássam. Nem Cica, hanem Cleansing... S közben mellévizelem.

A *Szemhunyasok* néha csak verskezdemények, szösszenetek, szemantikai csavarok, paradoxonok, szürreális látomások, blőd szentenciák („*Még mindig olyan erőteljes a kézfogásod, / pedig januárban átálltál a holtakhoz*”), máskor szikár, bölcs, öserejű haikuk: „*A ház mögötti körtéfa alatt járok. / A földön darazsak és körték. / A szúrós és az édes együttese ez.*” Verses kispróza. Kisprózai költészet.

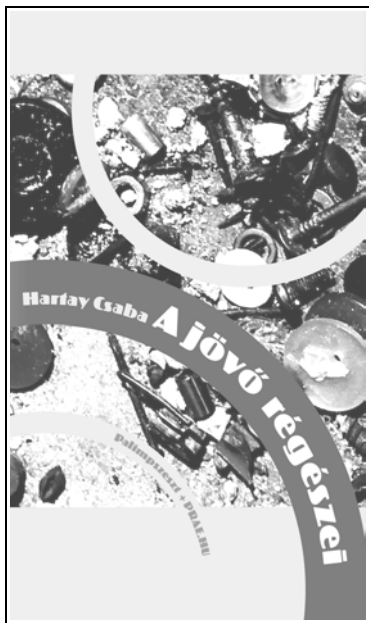
A témavilághoz illeszkedik a forma: Hartay Csaba egyszerű versbeszédben szól, tényleg úgy, mintha régi barátok lennénk, felszavakkal is, két sör között. Mindig tartogat meglepetést, sőt olykor meghökkentést egy-egy képpel, hasonlattal, szokatlan, ritkán hiányos mondatszerkezettel. Sorai többnyire rímtelenül sorakoznak, ritkán keresztrimesek, s láthatóan nem hajlja rímkényszer, nem törekszik semmiféle nyelvi újításra, sem archaizálásra. Szokatlan módon még csak nem is ironizál, maximum annyit, hogy elhagyja a hasonlatot, félbehagyja a mondatot, rosszul nem verselünk ugyanis. Poétikai summázata: „*Mellé jártam a versnek, kerültem mint. / De minden hasonlat eleve ócska.*” (*Mellé jártam a versnek*)

Hartay Csaba nyugodt, intellektuálisan „naiv”, őszinte, kiérlelt, tiszta, egységes világa és stílusa megérdemli a figyelmet. Kiváló lehetőség a versekhez vezető út megtalálására, vagy akár a versekhez való visszatalálásra.

Balázs Géza

Hartay Csaba *A jövő régészei*

Palimpszeszt, PRAE.HU, Budapest, 2012. 106 oldal

Most, hogy annyi jó vers és kitűnő program várja a szarvasi verskedvelőket a Vízisínházban, időszerű felkapni a fejünket itthon, ahol élünk, lám köztünk (is) lakik egy kortárs költő, Hartay Csaba. Mindennek ideje van, annak is, hogy megbecsüljünk, megünnepeljünk egy köztünk élő lírikust, akit ráadásul a városi közvélemény ismer. Az már csak hab a tortán, hogy aki személyesen ismeri, az tudja, egy szerethető, barátságos, jó humorú férfiról van szó, aki gyakorlati ember. Hát, íme, most itt van a nagy alkalom, hogy beszéljünk, írjunk róla. Akivel csak szót váltottam a könyvről, mind szakmai, mind befogadói körben, elismerően bólogatott, olyan szavak kíséretében, hogy: „Beérett.” „Ez most egységes, jól megszűrt anyag.” Vagy: „Lenyugodott, letisztult és kifor-

rott.” Igen. A megjegyzések legtöbbje olyan találó, hogy meg lehet írni belőlük egy recenziót. Ezt teszem.

De nézzük most konkrétan a könyvet, amit a Prae adott ki. (A Palimpszeszt Alapítvány segítségével). A Prae előkészületet jelent magyarul, és *Szentkuthy Miklós* híres, alapműként regisztrált regényének a címe. Jelenleg egy irodalmi műhely és folyóirat használja a nevet, ahol maga Hartay Csaba is publikál rendszeresen. Tehát áttételek és összefüggések a kiadó neve körül máris. Mit jelent ez? Azt, hogy ez a fajta beszédmód, amit Hartay (és tsa-i) képviselnek, előkészületnek tekint minden megszólalást, (nagyon szerényen, nagyon szervesen), és felhasznál minden irányzatot a saját mondanivalójának kifejtéséhez. Ezzel is kapcsolódik a Szentkuthy Miklós által képviselt alkotói beállítódáshoz, amely valóban minden kultúra, korszak egybeírásával, összeillesztésével jelezte olvasóközönségének, hogy a legújabb kori műveltség örök érték, megállja a helyét a korábbi korszakokhoz képest, de csak akkor, ha integrálja az előzményeket.

Ezzel el is meséltem Hartay ars poeticáját. Nincs fenntartása műfajok, stílusok tekintetében. *A jövő régészei* mint könyv, mondhatni, összegző mű. Benne vannak a korábbi Hartay-könyvek jól ismert szimbólumai, de motívum-hálója gazdagabb. A SZEMHUNYÁSOK ciklus pedig végigfut a kötetben, föl- fölbukkan, mint egy bujkáló forrás, bűvópatak.

Tehát olvasmányosabb, tarkább és időszerűbb. Nem annyira befelé forduló, nem annyira avantgarde, mint korábban. Mégis megőrzi azokat az erőnyeket, amelyeket már előzőleg beszerzett a szellemi értékek virtuális piacán. Szókimondó és olykor naturalista.

A HÁLÓ című versben ez levezethető bizonyság: „*Láttam egy 18 éves macskát./ Az egyik szeme zöld volt. Valami hályog ült rajta./Ásított. Fogai alig. Ezek is így pusztulnak. Rútul.*”

Ebben benne van a múlt, a jelen és a nem okvetlenül fényes jövő egyszerre. A rendes valóságból kimetszett kép a kiinduló pont, majd a végén az általánosítás íródik meg. Így darálódik le a látható lét, ami egyszer már bejött ebbe a nagyvilág egészébe, de a játék van benne. És ettől lesz ízes és élvezetes. Ne adjuk fel, mert van minek örülni. Meg lehet figyelni a dolgokat, és írni lehet róluk. Észre lehet venni a két macskaszem közötti különbséget. Már három sorban is van filozófia és spiritusz. Ennyit kedvesinálásként.

A könyv három ciklusból áll. 1. *A levendula árnyékában*, 2. *Óda a hét-köznaphoz*; 3. *Visszavont mozdulatok háza*. Ezek a címek jelzik a mélységet-élességet, amely a Hartay-versek mostani sajátja. Frappáns szójátékok, merész képzettársítások. Lassan klasszicizálódni látszik.

Kántor Zsolt

Részletek a Szemhunyasok II. ciklusból

*Benyitok a gardróbba,
Porszívó, vasalóállvány.
Egyiket sem engedik el
az elfeledett, távoli rokonok.*

*

*A fenyvesben óvodások
sétálnak kézen fogva.
Keresik a karácsonyt.*

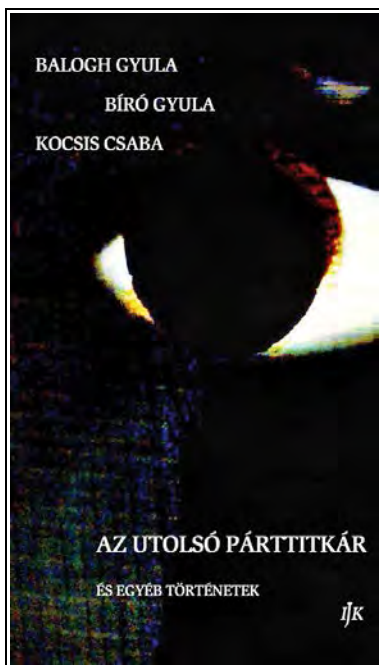
*

*A hűtőszekrényben téli cipők.
Bakancsok, hótaposók.
A mélyhűtőben tavalyi hógolyók.*

Érzék-kavalkád

Szinesztéziás asszociációk Bíró Gyula novelláihoz

Balogh Gyula-Bíró Gyula-Kocsis Csaba: Az utolsó párttitkár és egyéb történetek;
Concord Média Jele-Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2012., 136 oldal

Az Irodalmi Jelen gondozásában jelent meg Balogh Gyula, Bíró Gyula és Kocsis Csaba Az utolsó párttitkár és más történetek című novelláskötete. Az Oberhauser László Társaság három alkotója hét esztendőn át minden november 7-ére megjelentetett egy adott témára írt kis füzetet, amely akkora volt, mint egy „párt-könyvecske”. A három szerző 2012-ben, a 83. ünnepi könyvhéten, a Vörösmarty téren dedikálta novellás kötetét. Bíró Gyula, az írói hármas tagja, a Szent István Egyetem ABPK szarvasi Gyakorlóintézményének igazgatója.

„A lélekkel csupán két valami foglalkozik igazán: a pszichológus és az ördög”- írja Bíró Gyula a „Pecsétfeszégetők” című novellájában. És vajon mihez kezd a pszichológus az irodalommal? Először is díványra fekteti, majd analizálja, boncolgatja, befogadja, át-

dolgozza, értelmezi, beértelmezi, reflektálja. Néha csak olvassa. Ha épp magán kívül van. Maximum asszociálja, szörmentén. Bíró Gyula Az utolsó párttitkár és egyéb történetek című kötetben megjelent novelláit olvasva leginkább asszociál. Mást nem is tehet, hovatovább nem pszichológus lenne, hanem kritikus, vagy mifene. Szavak, ritmusok, képek, színek, textúrák, ízek, illatok, nemritkán – urambocsá’ – szagok kavalkádjával szembesül és elmereng.

A *Sürgölődő porszemek*nél komótosan sétáló fekete macskát lát, és meghatározhatatlan szivarfüstöt szagol széles karimás, fekete kalap alól. Az *Uborkaszeletek*nél enyhe izzadságszag terjengésére lesz figyelmes, nyelvbe mar a só íze, ritmikus dobogást hall, talán a gépeket, vagy éppen Szmöre ügyködik. A *Tizenhárom plusz egy kortynál* a maláta íze keveredik a holtág vízének zöld színével, míg a *Repedések*ben koccintó borospoharakat és halk, visszafogott esztétikai értékelésekkel tarkított duruzsolást hall, és a

bor mélyén *Modigliani* egyik aktját látja éppen kecsesen elnyújtózva. A *Csak egy mosoly* színe szinte bántóan vörös, mint a bohócorr, a harag vagy a szerelmi zálogként adott rózsza, az illata egy rothadó virágé, amely füledt esték terhét hordozza. És ott van még a *Remegő vessző* és a „*Pecsétfeszegetők*”. Míg az egyik arany színben vibrál, feszül és célba ér, a másik elhullott rózsaszíromágyon nyugvó szirént formáz.

Szavak, ritmusok, képek, színek, ízek, illatok, nemritkán – urambocsá’ – szagok kavalkádja száguld, és a pszichológus elmereng. 'Vajon én álmodom a novellákat vagy a novellák engemet, vagy az is lehet netán, hogy az író mindkettőnk?' Olvassák csak és döntsék el! Bátran.

F. Rácz Tünde

Bíró Gyula: Pecsétfeszegetők (Részlet)

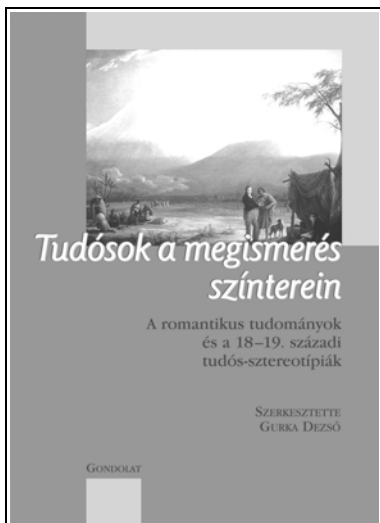
"A borosta gondolatába temetkezve az albérlet művi rendezettségét nézte. A bejárónő kénaponta jár. Egy hónapja már nem. Alighanem mindegy, hol hajtjuk álomra a gondolatunkat. A szuszogás hiánya. Most hiányzik, másokat megőrjít. A korábban verejtéket tajtékzó nő szuszogása, ami megnyugtató, ami hiányzik. Csönd van. Otthon a csönd. Antinómia. Mondanák. Feloldhatatlan ellentétek... Sőhajok. Teret törő sőhajviasszhangok. A második.

Hét éve, amikor az egyik barátommal az egyetem lépcsőjén ülve azon filóztunk az elmorgó tömeget nézve, hogy mennyire sokkoló az, hogy legalább ezer velünk egykorú fiatal öltözik, beszél, gondolkodik, sőhajt és viselkedik úgy, mint mi... Itt nagyjából le is zártuk az egyéniség „Mein Kampffját” és tovább ittuk a világmegváltó műanyagflakonos konyakunkat. Lett volna olyan, aki ezt örömmel fedezi fel és voltunk mi, akik elborzadtunk átlag szürkeségünk felfedezésén. Kamasz koromban minden erővel azon voltam, hogy a hajszálaimnak még egy parányi görbülete se különbözzön a többiekétől, majd, hogy a különbözőségem az egyéniség záloga, majd semmi... A mókuserékben senkit nem érdekel az azonosság és különbözőség. A lépésszám a fontos. A fordulat.

Az Amerikai szépségben Kevin Spacey beleszeret a lánya iskolatársába... Fehér a bőre... Bőren áttetsző vérerek. Gondolatba befutkosó vérerek."

Tudósok a megismerés színterein

Gondolat Kiadó, Budapest, 2012, 289 oldal

A Szent István Egyetem Pedagógiai Karán 2008-tól évenként megrendezett filozófiai konferenciák, s az ott elhangzott előadások nyomán írott tanulmányokat tartalmazó kötetek a 18-19. századi tudományos, filozófiai és művészeti vonatkozások összefüggéseinek feltárását és bemutatását célozták meg. A sorozat utolsó, negyedik állomásán rekordszámú kutató tartott előadást, melyek írásos anyagát tartalmazza ez a vaskos tanulmánykötet. A szerkesztő, *dr. Gurka Dezső*, karunk főiskolai tanára négy fejezetre osztotta az anyagot. *A tudományokról és a tudósokról alkotott kép a romantika korában* című részben *Fehér Márta*, a Budapesti Műszaki és Gazdaság-

tudományi Egyetem egyetemi tanára, *Békés Vera*, az MTA Filozófiai Kutatóintézet tudományos főmunkatársa, *Tóth Tamás*, a SZIE egyetemi tanára és *Mester Béla*, az MTA Filozófiai Kutatóintézet tudományos főmunkatársa fejtette ki gondolatait.

A romantikus tudományok filozófiai háttere című fejezetben *Weiss János*, a Pécsi Tudományegyetem professzora, *Gyenge Zoltán*, a Szegedi Tudományegyetem professzora, *Gurka Dezső*, a SZIE főiskolai tanára, *Ferencz Sándor*, az MTA Filozófiai Kutatóintézet tudományos főmunkatársa és *Mészáros András*, az Univerzita Komenského v Bratislave professzora vilantotta fel a kor tudományos sokszínűségét.

A romantika korának tudósai című fejezetet *Both Mária*, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola adjunktusa, *Sz. Kristóf Ildikó*, az MTA Filozófiai Kutatóintézet tudományos főmunkatársa, *Csorba F. László*, a Váci Piarista Gimnázium tanára, *Krász Lilla*, az ELTE adjunktusa, *Martinás Katalin* az ELTE docense és *Kurucz György*, a Károly Gáspár Református Egyetem docense jegyzi, bemutatva olyan tudósokat, akik a földrajz, az orvostudomány, a gazdaság és az agrároktatás területén fejtették ki jelentős munkásságukat. A záró fejezetben *Zemplén Gábor*, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem egyetemi docense, *Valastyán Tamás*, a Debreceni Egyetem ad-

junktusa, *Bartha Judit*, az ELTE adjunktusa, Balogh Piroska, az ELTE tanársegédje, Sipos Lászlóné, a SZIE főiskolai tanára és Somhegyi Zoltán, a Szegedi Egyetem tanársegéde gondolatait ismerhetjük meg.

* * *

Ezzel a kötettel befejező részéhez érkezett négyrészes sorozatunk, amely a 18–19. század fordulójának egyes filozófiai, tudományos, irodalmi és képzőművészeti jelenségeit kívánta bemutatni. Az itt szereplő tanulmányok többsége – éppúgy, mint korábban *A romantika terei*, a *Göttingen dimenziói* és *A középkor vetületei* című kötetekben megjelent írásoké is – a kora romantika és a német idealizmus kialakulása kapcsán megsokasodó diszciplináris kölcsönösségek és tematikus átfedések feltérképezését tűzte ki céljául. A tanulmánygyűjteményben szereplő filozófiai szempontú megközelítések főként a konstellációkutatás módszereit alkalmazzák, a tudománytörténeti vizsgálódások konceptuális keretét pedig a romantikus tudományok fogalma képezi, illetve az a *Nicholas Jardine* által kidolgozott fogalmi apparátus, amely elsőként tette lehetővé a pozitívizmus reprezentánsai által zavaros időszaknak minősített kora 19. század történeti-hermeneutikai aspektusú értelmezését.

A *Tudósok a megismerés színterein* címmel megjelent negyedik kötetet a Gondolat Kiadóval közösen szervezett könyvbemutatón vezettük be a szakmai közéletbe. Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeumnak otthont adó Károlyi-palotában a szerzőkön kívül közel 50 szakmabeli érdeklődő vett részt, köztük *dr. Ádám József* akadémikus, az MTA X., Földtudományi Osztályának korábbi elnöke is. Ekkor írt alá *dr. Lipcsei Imre*, a SZIE Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar dékánja és *Bácskai István*, a Gondolat Kiadó igazgatója egy újabb sorozat kiadásáról szóló megállapodást.

Dr. Lipcsei Imre

Nem születtem varázslónak...

Tanulmányok az óvodai és iskolai mentálhigiéné köréből

Szerkesztette Bíró Gyula – F. Rácz Tünde, Amencia – Velünk Európába

Szervezet Nagyrábé-Berettyóújfalu, 2012, 115 oldal

A Szent István Egyetem Gyakorló-óvoda és Gyakorló Általános Iskola valamint a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar mentálhigiénés szakirányú továbbképzése együttműködésében, az Amencia – Velünk Európába Szervezet gondozásában jelent meg a *Bíró Gyula és F. Rácz Tünde* szerkesztésében az óvodai, iskolai mentálhigiéné gyakorlatát segítő tanulmánykötet. A kötet *dr. Lipcsei Imre* dékán erkölcsi támogatásával és előszavával látott napvilágot.

A fent említett tanulmánykötet bevezetőjéből világosan kitűnik, hogy a szerkesztők – Bíró Gyula, F. Rácz Tünde – célja a mentálhigiénés

szemlélet és tudás minél szélesebb körben való alkalmazásának elősegítése a mindennapi pedagógiai gyakorlatban. Talán ezért is elméleti és gyakorlati szakemberek bevonásával született meg kötetük.

A tartalmi tagolás azért is jó, mert az elméleti ismereteken túl gyakorlati megoldásokat és problémákat vet fel, elgondolkodtatja az olvasót. A tartalomjegyzék jól mutatja, hogy a tanulmánykötet a bevezetőn túl három egy-egy tagolódik.

Az első tartalmi egység megfelelő elméleti bevezetőjét adja a tanulmánykötet további részének. *Farkas Péter* tanulmánya a segítő tevékenység, segítő kapcsolat optikáján keresztül jut el a hatékony segítő személyiségének a bemutatásához, a pedagógiai mentálhigiéné néhány aspektusához. Értékes és hasznos F. Rácz Tünde tanulmánya abból a szempontból is, hogy a művészetterápia iskolai alkalmazásában rejlő lehetőségek bemutatása mellett metodikai útmutatást is ad.

A második tartalmi egység jól illusztrálja, hogy a mentálhigiénés szakemberek tevékenysége konkrét munkaprogramokban valósul meg. *Dallos Erika* programja a gyermekek és szülők közötti interakciókra összpontosít,

sajátos keretet biztosítva ehhez. *Selleiné Nagy Timea* az óvoda-család kapcsolatának vizsgálati tapasztalatait elemzi mentálhigiénés aspektusból.

Az iskola mentálhigiénés aktivitása, problémamegoldó képessége, a preventív módszerek alkalmazása többek közt függ az iskola innovációs készségétől, az iskolát körülvevő társadalmi környezet elvárásaitól és kulturális mintáitól. *Bíró Gyula* tanulmánya a fentieket is figyelembe véve mutat be egy olyan integrációs programot, mely követésre is méltó.

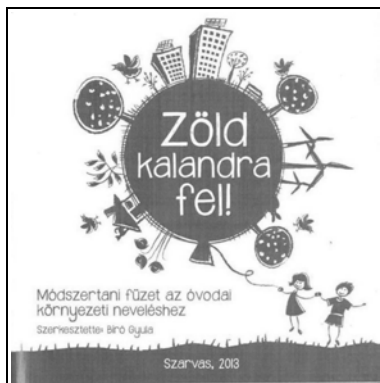
A harmadik tartalmi egység esettanulmányai – *Reitmann-né Pintér Éva*, *Vidáné Nagy Ildikó* – jó példái annak, hogy a pedagógus munkájában hogyan érvényesülhet a mentálhigiénés ismeret és tudás, a pedagógus segítő magatartása a gyermeki személyiség fejlesztésében. Mindezekben hangsúlyossá válik a mentálhigiénés végzettségű pedagógus szakmaisága, elhivatottsága. Jó, hogy érzékelhető az is, hogy ez a folyamat kudarcoktól sem mentes. A tanulmányokhoz felhasznált irodalom friss szakirodalmi tájékozottság meglétét bizonyítja.

A Bíró Gyula és F. Rácz Tünde által szerkesztett tanulmánykötet figyelemre méltó, a témával foglalkozó szakemberek és a szélesebb pedagógiai közösség számára egyaránt jól felhasználható. A benne foglaltak alkalmasak az olvasott szakirodalom és a napi mentálhigiénés gyakorlat tapasztalatainak kiegészítésére, továbbgondolására.

Fehér Veronika ny. főiskolai docens

Zöld kalandra fel!

Szerkesztette Bíró Gyula, Digitális Kalamáris, Szarvas, 2012, 56 oldal

A Digitális Kalamáris Kiadó gondozásában jelent meg a *Zöld kalandra fel!* című tanulmánykötet 56 oldalon. Alcíme: *Módszertani füzet az óvodai környezeti neveléshez*. A Szent István Egyetem Gyakorlóintézményének óvodai munkaközössége olyan módszertani kiadványt alkotott, amelyet haszonnal tud forgatni a gyakorló pedagógus, a főiskolai hallgató és a téma iránt érdeklődő olvasó.

Bíró Gyula igazgató-szaktanácsadó, a kötet szerkesztője, a „tevékenységbe ágyazott tanulás” fogalmával írja le a tanulmánykötet lényegét, hiszen a gyermek a tevékenységben fejlődik a legjobban. Az óvodai tanulás tevékenységekben valósul meg. A feladatunk „csupán” annyi, hogy a legjobb „falatokkal” kínáljuk meg a gyermekeinket. *John Steinbeck* szerint: *A nevelés a jövő kulcsa...* A fenntartható pedagógiai gyakorlat mottójaként a szerkesztő a *Talmud* egy jól ismert sorát hívja: „*Amikor a fiadat oktatod, a fiad fiát is oktatod.*”

A magyar óvodai nevelés világviszonylatban is elismert, hiszen széles tevékenységrepertoárt kínál a 3-6 éves korosztály számára amely érdeklődésüknek megfelelő, kíváncsisággal tölti el őket, vágyaikat a felszínre hozza, és találkozik a késztetéseikkel.

A Gyakorlóintézmény környezettudatos munkáját jelzik a „Zöld óvoda” és „Ökoiskola” címek is. A kötetet *Fábián Katalin*, a magyar Óvodapedagógiai Egyesület elnöke ajánlja az olvasók figyelmébe, kiemelve, hogy a Föld napjára tervezett projekt szakmai terve jelzi egy közösség elhivatottságát, szakmai hitvallását a tervezéstől a megvalósulásig. *Huszár Istvánné* beköszöntő tanulmányát, amely ismerteti az intézményben folyó környezettudatos szakmai munkát, egy *Kós Károly*-gondolattal zárja: „*Tartsuk tiszteletben a természetet! Szeressük, figyeljük és óvjuk! Ne pusztítsunk feleslegesen semmit, hanem gazdálkodjunk a természet javaival! Cseppel se vegyünk el belőle többet, mint amire szükségünk van!*”

A kötet szerzői a Gyakorlóintézmény szakvezető óvodapedagógusai:

Fabóné Nagy Andrea, Gyekiczki Istvánné, Huszár Istvánné, Mihály Zoltán-né, Podani Mihályné, Roszik Melinda, Szalbotné Kovács Mária. A tanulmánykötet az Erzsébet-ligetben megvalósított Földnap témanap állomásait írja le széles körű módszertani ajánlással, szakmai kitekintéssel; pedagógiai magyarázatokkal, játékleírásokkal, versekkel, dalokkal. A tanulmánykötet érdekessége egy ötven perces DVD film-melléklet /operatőr: *Molnár András/*, amely oktatófilmként a kötet állomásainak gyakorlatban történő megvalósítását mutatja be.

A kötetet szakmailag lektorálta: *Lestyán Erzsébet* főiskolai tanársegéd és *Montvajszkiné Bátor Anna* ny. szakvezető óvodapedagógus.

A kötet alkotói és szerkesztője köszönetet mondanak a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar vezetőjének, *dr. Lipcsei Imre* dékánnak, főiskolai tanárnak az intézményben folyó szakmai munka támogatásáért.

Sz. Zs.

Válogatott tudományos diákköri munkák 2011-ben

Agrártörténeti füzetek 33. Szarvas, 2012, 80 oldal

A Szent István Egyetem Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar Tessedik Campusának hallgatói számára 2011. november 23-án is lehetőség nyílt a tudomány magasabb követelményrendszerű megmérettetésén részt venni. A tudományos munka két szekcióban zajlott.

A *Környezettudományi szekcióban* az első helyezést *Détár Levente* IV. évfolyamos, levelező tagozatos BSc hallgató nyerte el, a *Gazdaságtudományi szekcióban* az első helyet *Rákóczi Attila* II. évfolyamos levelező tagozatos MSc hallgató munkája kapta.

A Kar jogelődje és a Tessedik Öreggazdász Egyesület közötti együttműködési megállapodás célkitűzéseinek

megfelelően lehetőséget biztosítunk a legjobb minősítést kapott tudományos diákköri dolgozatok közlésére az Agrártörténeti füzetekben.

A füzet a SZIE Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar, Békéscsaba–Szarvas–Gyula és a Tessedik Öreggazdász Egyesület közös kiadásában jelent meg a Digitális Kalamáris nyomtatásában 2012-ben, 80 oldal terjedelemben.

A füzet a két első helyezést elért dolgozatot tartalmazza. Ezekből közöljük a bevezető sorokat.

Détár Levente: Botanikai vizsgálatok Szarvas környéki kunhalmokon

Konzulensek: Dr. Patay Istvánné főiskolai adjunktus és Sallainé Kapocsi Judit botanikai felügyelő (KMNP Igazgatóság)

Külön aktualitást ad a feldolgozott témának, hogy az agrártámogatások változása miatt 2011. évtől kezdődően a kunhalmokra vonatkozó művelési szabályok és az ezzel összefüggésben kifizethető Európai Unió támogatások megváltoztak, az eredetileg őshonos növényzet visszatelepítése, megtartása célként jelenik meg a támogatási rendszerben. A kunhalmok jelentős része

mezőgazdasági területen helyezkedik el, legtöbbjük felszíne művelés alatt áll, azaz az őshonos növényzet a felszínükről részben vagy teljes egészében eltűnt.

Annak ellenére, hogy a földhasználó érdeke több ponton eltér a kunhalmokat védő érdekektől, mindenképpen kiemelném, hogy annyi viszontagság ellenére a halmokon igazán értékes növények is megtalálhatók, sokszor nagy számban, ami azt bizonyítja, hogy ezek az őshonos fajok akár évszázadokon keresztül is fent tudnak maradni hányatott körülmények között, rendkívül kis helyekre összeszorítva, tehát mindenképpen van létjogosultságuk a területen. Ugyanakkor a törvényi szabályozás változása előírja a halmok újragyepesítését, amiben ezeknek a növényeknek óriási szerepe lehet, összegyűjtve a magvaikat, alapul szolgálhatnak a leendő gyepvetésekhez. Azt, hogy ez nem fikció, mi sem bizonyítja jobban, mint az a példa, hogy a Gödény-halomról „betakarított” taréjos búzafű magvait az idén elszórták a Kígyós-pusztán újjáépített Török-halom felszínén. A tény, hogy nem csak rombolni, hanem építeni is tudjuk a kunhalmokat, mindenesetre azt jelenti, lassan felismertük, a kunhalom nem egyenlő egy földkupaccal, hanem mindannyiunk számára fontos értékek hordozója, melyek megóvása kötelező feladat.

Rákóczi Attila: Egyes nemzeti értékeink sorsa és a kölcsönös megfeleltetés
Konzulens: Dr. Karácsonyi Péter főiskolai tanár

A diákköri dolgozat célja egyik nemzeti értékünk, agrár-kultúrtörténeti emlékünk, a gémeskutak sorsának összefüggése az Európai Unió új agrár-szabályozási formájával, a kölcsönös megfeleltetéssel.

Az állapotfelmérés során kiderült, hogy Békés megyében az 1950-es években nyilvántartott 762 darab gémeskútból 2010-ben 520 darab már nem található meg. 222 darab gémeskút megrongálódott, illetve romos állapotban lelhető fel a nyilvántartott helyén. Mindösszesen 20 darab olyan gémeskút van a megyében, melyet mind a mai napig használnak, és tökéletes, működőképes állapotban található meg.

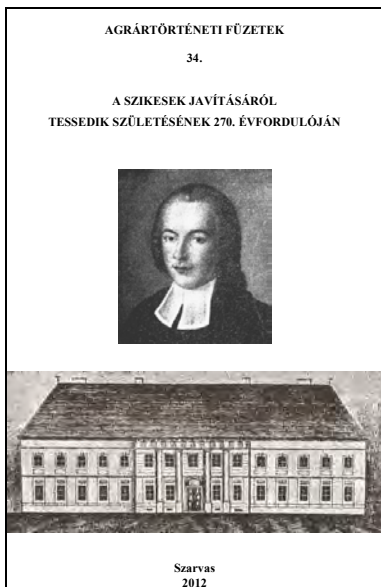
Szignifikáns összefüggés állapítható meg a gémeskút állapota és az alatta terülő hasznosítás között. Tehát a mai napig jó, működőképes gémeskutak nem azért maradtak meg ép állapotban, mert tájképi szempontból őrizték meg őket a gazdák, hanem azért, mert eredeti funkciójukban, vízkiemelő szerkezetként használják azokat. Így megállapítható, hogy az új szabályozásra nincsenek felkészülve a gazdálkodók, több információra van szükségük.

Összeállította: Dr. Szitó János

A szikések javításáról

Tessedik születésének 270. évfordulóján

Agrártörténeti füzetek 34. Szarvas, 2012. 41 oldal

Tessedik Sámuel (1742. április 20. – Szarvas, 1820. december 27.) munkásságának méltatása során többen saját szakterületük számára kívánják kisajátítani. Tény, hogy hagyatéka olyan gazdag, sokrétű, hogy van miből meríteni.

Az Agrártörténeti füzetek e számában a Szarvason és környékén igen nagy fontosságú művelettel, a talajjavítással foglalkozó munkáiból közlünk egy, már 1804-ben német nyelven közzétett tanulmányt, *dr. Palov József* fordításában. A második tanulmányban *dr. Ferencz Kálmán* utóhatás-vizsgálatok eredményét közli és értékeli a Tessedik által a kertjében végzett szikjavítási kísérleti területeken. E két tanulmány a Tessedik Sámuel Mezőgazdasági Tudományos

Napok (Szarvas, 1980. április 9-10.) rendezvényen már ismertetésre került. A harmadik tanulmányban a Tessedik Sámuel nevéhez fűződő altalaj terítéses szikjavítás (*digózás*) technológiájának XX. században végbement változását mutatja be a Tisza és Körösök vidékén végzett meliorációs tevékenység tükrében *dr. Köhler Mihály*.

A füzet a SZIE Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar, Békéscsaba-Szarvas-Gyula és a Tessedik Öreggazdász Egyesület közös kiadásában jelent meg a Digitális Kalamáris nyomtatásában, 2012-ben, A5 formátumban, 41 oldal terjedelemben.

Dr. Szitó János

Megjelent a Szarvas és Vidéke 2012/50. számában.

Egy élet Bikazugban

Sztancsik Gyuri bácsi

Agrártörténeti füzetek 35. Szarvas, 2012, 42oldal

Egy dolgoz, szorgos, vállalkozó típusú emberrel, *Sztancsik Györggyel* beszélgetett *dr. Molitorisz Pál* nyugalmazott városi vezető ügyész, helytörténész. E beszélgetés alapján ismerheti meg az olvasó Sztancsik György életútját, aki még láthatta a bikazugi tangazdaság fénykorát. Megtudhatjuk, hogyan lett minden gyalogmunkásból az Öntözési és Talajjavítási Kutató Intézet bikazugi gyeptermesztő telepén kutatói segédként, majd telepvezető, a rendszerváltást követően pedig mezőgazdasági vállalkozó. A füzetet számos régi és új bikazugi fotó színesíti.

„A nagy gazdasági világválság idején, 1929. január 20-án születtem Békésszentandrán, egy furugy-laposi tanyán. Most meg beleöregedtem egy újabb gazdasági válságba.” Ezzel kezdi megosztani velünk életének történetét Sztancsik György. Földműves családban nevelkedett. Gazdag élete példaértékű a jövő generációk számára.

A derűs, unokáira és dédunokáira is nagyon büszke ember arra akkor komorodik el, amikor a bikazugi major és a bikazugi határ jelenlegi állapotáról beszél: – Sajnos, ide jutottunk – mondja.

Mindezek ellenére, egész életét summázva, a következőképpen fejt ki gondolatait: „*Nagyon kötődöm Bikazughoz, hatvan évet töltöttem el itt. (...) Szívesen gondolok vissza a bikazugi évtizedekre, a sok szép emlékre, az itt végzett munkákra, s főleg a sok segítőkész, jó munkatársra. Nekem már az alkonyat felé jár az idő, de nincs okom elégedetlenségnek lenni az életemmel. Amit elértem, a magam erejéből értem el. Mindig sok örömet leltem a családban és a munkámban, szerencsés embernek tartom magam, derűsen nézek a jövőbe most is.*”

Kiadta a SZIE szarvasi kara és a Tessedik Öreggazdász Egyesület a Digitális Kalamáris nyomtatásában. Lektor: *dr. Glózik Klára*.

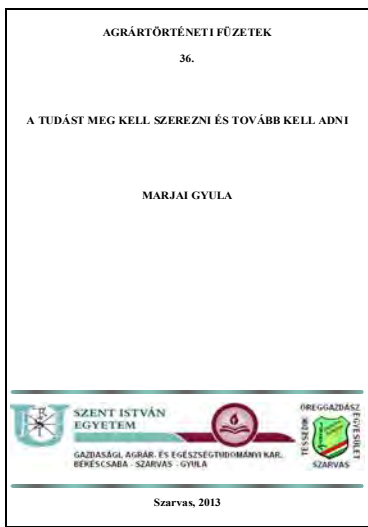
Dr. Sztó János

Megjelent a Szarvas és Vidéke 2013/2. számában.

A tudást meg kell szerezni és tovább kell adni

Dr. Marjai Gyula nyugalmazott igazgató

Agrártörténeti füzetek 36. Szarvas, 2012, 34 oldal

„Tanultam, kutattam és igyekeztem annak eredményét hasznosítani az öntözéses gazdálkodás területén itthon és külföldön egyaránt. Igyekeztem minden ismeretemet közreadni a hallgatókon keresztül is, akiket több mint fél évszázad alatt oktattam.”

A füzet dr. Marjai Gyula életútját mutatja be saját emlékezése alapján. Nagykőrösön született 1930. január 28-án. Az elemi és középiskolát szülővárosában végezte, majd vízépítő-mérnöki diplomát szerzett 1953-ban. Diplomásként az Öntözési és Talajjavítási Kutató Intézet (ÖTKI) tudományos kutatója lett Szarvason. Kutatásának fő területe a felületi öntözés nagyüzemi módozatainak fejlesztése és az eredmé-

nyek terjesztése a gyakorlatban. Kutatását kiterjesztette az öntözővíz adagolás határfokának javítási lehetőségeire is.

Az Öntözési Kutató Intézetben (ÖKI), illetve jogelődjénél dolgozott főállásban 1953–1970 között, majd főállású oktató lett 1970–1976 között a közép fokúból felsőfokúvá fejlődött szarvasi agrárokztatásban, 1976-tól ismét az ÖKI-ben dolgozott tudományos főmunkatársként, igazgatóhelyettesként, majd igazgatóként 1984–1990 között, és innen ment nyugdíjba. A szarvasi agrárokztatásban 50 éven át vett részt oktatóként. Éveken át aktív tevékenységet fejtett ki Szarvas közeletében. A visszaemlékezésből a gazdag életút részletesen megismerhető.

A füzet a SZIE Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar, Békéscsaba–Szarvas–Gyula és a Tessedik Öreggazdász Egyesület közös kiadásában jelent meg a Digitális Kalamáris nyomtatásában 2013-ban. Az írást *dr. Bukovinszky László* nyugalmazott főiskolai tanár lektorálta.

Dr. Sztó János

Megjelent a Szarvas és Vidéke 2013/5. számában.

Szarvason történt 2012-ben

Január

02. A legnagyobb adófizetőket fogadta a Képviselő-testület.
- Dékáni kinevezések: a SZIE Pedagógiai Kar dékánja dr. Lipcsei Imre, a Gazdasági Agrár- és Egészségtudományi Kar dékánja dr. Puskás János.
05. „Kerékpárosbarát település 2011” diplomát kapott a város és három szarvasi munkahely.
12. „Az én csemetém” címmel fotópályázat eredményhirdetése a Gyakorló Iskolában.
14. A II. világháború doni áldozataira emlékezett a város.
- Rendkívüli testületi ülés a város iskolarendszerének átalakítása miatt.
- Egyháztörténeti áttekintő előadás-sorozat indult a Szent Klára templom felszentelésének 200. évfordulójára.
19. Tanyagondnoki fórum az Ezüstszőlői Idősek Klubjában.
- Testületi ülés. Főbb témái: 2012. évi költségvetési rendelet tervezet; a szociális és gyermekvédelmi ellátás juttatásainak felülvizsgálata; a Kárpátaljai (Beregszászi) II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola diákjai és oktatói köszönetet mondtak a 2011.évi segítségért Babák Mihály polgármesternek és a Képviselő-testületnek; a Vajda Péter Gimnázium muzeális könyvtárát a Városi Könyvtár gondjaira bízta.
20. Dankó Béla országgyűlési képviselő sajtótájékoztatója a megyei labdarúgósport fejlesztéséért.
21. „A Magyar Kultúra Napja” alkalmából a „Margócsy-terem” névadó rendezvénye a Művelődési Házban.
- Rendhagyó irodalomóra a Bethlen utcai Borostyán Idősek Otthonában.
- A Hagyományörző Egyesület demonstrációja a kormány mellett.
23. „Karácsony az év legszebb ünnepe.” Meseíró pályázat eredményhirdetése a Városi Könyvtárban.
24. Általános iskolai „Szép Magyar Beszéd” verseny a Városi Könyvtárban.
27. Babák Mihály polgármester az MTV 1 Este című műsorában szerepelt.
28. A megyei sakk diákolimpia döntőjének győztese a Vajdás sakksapat.
- Egészségre nevelő életmód-programorozat előadása a Fő Téri Iskolában.
31. Átmeneti Krízispontot hozott létre az Ótemplomi Szeretetszolgálat.

Február

01. A Civilek Napja. Babák Mihály polgármester köszöntötte a civil alapítványokat, egyesületeket.
- A rendkívüli hideg miatt az Ótemplomi Szeretetszolgálat éjjeli melegedőt alakított ki.
- Nagy Noémi úszó és Kuli István kajakos a 2011-es év legjobb sportolója lett.
02. A Városvédők vendége volt Babák Mihály polgármester.
- A turisztikai évadnyitó rendezvényen vette át kitüntetését dr. Glózik Klára, a megyei Tourinform Iroda vezetője.
06. A Szlovákok Kulturális Köre közgyűlése.
08. Játékmackó-kiállítás a SZIE Tessedik Sámuel Könyvtárában. „Medvetartó”: Demeter Viktória.
09. Faluhelyi Balázs fotókiállítása a Művelődési Központban.
- „Olimpiák krónikája” a Városi Könyvtárban. Előadója Kis János sporttörténész.
- A Női Kézilabda Club játékosai megkezdtek a tavaszi felkészülést.
- Kis János „Harmadszor Londonban”-olimpiatörténeti előadás a Városi Könyvtárban.
10. Vezekényi György irodalmi délutánja a Múzeumban.
- A Kajak-kenu Klub évvzáró-évadnyitója, egyenlege: 8 bajnoki cím és 15 érem.
11. Schirilla György téli úszóbemutatója a Körös jegén vágott vízfelületen.

- Kovács Sándornak, a Zeneművészeti Egyetem tanszékvezetőjének zenetörténeti előadása a Múzeumban.
- Alapítványi Bál a Székely Mihály Szakképző Iskolában.
- Sinka Brigitta békésszentandrási sakkmeister állami kitüntetése a Sándor Palotában.
- 12. A Standard Magyar Bajnokság I. helyezetteje Farkas Boglárka és Rónyai Zoltán., A Szilver TSE versenytáncosai a világbajnokságra szereztek belépőt.
- A Benka Gyula Evangélikus Általános Iskola farsangi ünnepe.
- 13. A közlekedési ismeretek megyei versenyén a Benkások az országos döntőbe jutottak.
- 14. Filharmóniai bérletes hangverseny a Múzeumban.
- 16. Ezerarcú farsang a Szlovák Iskolában.
- 18. Erdélyi Attila festőművész emlékkiállítás a Múzeumban.
- Curie Környezetvédelmi Emlékverseny területi döntője a Gimnáziumban.
- A Fő Téri Iskola farsangi ünnepe.
- Négy egyéni úszó és egy váltó került az országos diákolimpia döntőjébe.
- 20. Bánfalvy Stúdió: Figaró házassága a Művelődési Házban.
- 22. Az Ótemplomi Szeretetszolgálat farsangi mulatsága a középhalmi Idősek Klubjában.
- 23. Oktatási és nevelési fórumot tartottak a várható változásokról.
- A Vajda Péter Gimnázium nyolcosztályosainak farsangi mulatsága.
- 24. Testületi ülés. Főbb témái: letette hivatali esküjét a Gyermekélelmezés Nonprofit Kft. új igazgatója Rónyai Ágnes; a 2011. évi költségvetés IV. negyedévi módosítása.
- 25. Harmincadik Jubileumi Baráti Köri Bál és tisztújító közgyűlés.
- Pekár Edina a sakk diákolimpia országos döntőjébe jutott.

Március

- 01. A 90 éves Boros Lászlónét köszöntötte az Önkormányzat.
- „Települési szeméttelép rekultivációs program a Körös-szögben” projekt nyitórendezvénye a Munkaügyi Központban.
- 02. A Szakképző Iskola farsangi mulatsága az Alkotmány utcai Sportcsarnokban.
- Erdős Norbert kormány megbízott megnyitotta a Munkáltatói Fórumot.
- A Moroko Farm 20 éves jubileumi ünnepe az Árpád Szállóban.
- 03. A Nyugdíjas Érdekvédelmi Szervezet közgyűlése és Nőnap ünnepsége.
- 04. Laci Roland lelkész elbúcsúzott az Újtemplomi Egyházközségtől.
- 06. A Zrínyi matematikai verseny országos döntőjébe jutott a Benka Iskola csapata.
- 07. A Művészeti Alapiskola első éves zenészeinek avató ünnepsége.
- Kistérségi Pedagógiai Nap a Fő Téri Általános Iskolában.
- 09. A 210 éves gimnázium (1802-2012); iskolatörténeti kiállítás a Múzeumban.
- 10. Kelet-Magyarországi Területi Aerobik Diákolimpia I. fordulója a Sportcsarnokban.
- Polgári világ; díszítőművészeti kiállítás a Múzeumban.
- A Bóbita Alapítvány bálja az Árpád Szállóban.
- A Táncsics Vadásztársaság évadzáró ünnepsége.
- 12. A Hősök Fala, emléktábla-avató ünnepség a Gimnáziumban.
- 13. Lakossági fórum a méhnyakrák elleni védőoltási programról.
- Jakab Gusztáv: Negyedidőszak makrobotanika; könyvbemutató a SZIE Könyvtárában.
- 15. Március 15-i ünnepi megemlékezés a Művelődési Központban. Koszorúzás a Kossuth-szobornál.
- Nobik Erzsébet ny. lelkész helyettesít az Újtemplomi Gyülekezetben.
- Nőnap ünnepség a mótói Naplemente Idősek Klubjában.
- 17. Cimbaliband Koncert a Művelődési Házban.
- 19. „Pedagógusok a filmvászon”. Szakmai beszélgetések a SZIE Pedagógiai Karán.
- 20. Szabó György előadása az Életmód Társaskör és a Baráti Kör szervezésében.
- 21. „Ki jön a házamba?” A Fogy Színház előadása a Művelődési Központban.

23. Testületi ülés. Főbb témái: bejárás a volt Petőfi Iskola épületében; a 2012. évi költségvetés, az önkormányzati és vagyongazdálkodás szabályairól szóló rendelet módosítása; a KOMÉP Városgazdálkodási Kft. beszámolója a lakásgazdálkodásról; a Gyógy-Termál Kft. 2011. éves mérlegbeszámolója és 2012. évi üzleti terve; az Önkormányzat Ifjúságpolitikai koncepciójának felülvizsgálata; a Testület hozzájárul a gimnázium – evangélikus egyház fenntartó-váltásához, és megalapítja az Evangélikus Gimnáziumot.
- Ifjúsági Filharmónia hangverseny a Művelődési Házban.
- 24-25. Tavaszi takarítás az Arborétumban, résztvevői a Szlovák Iskola diákjai és a Baráti Kör tagjai.
26. Szinetár Dóra – Bereczki Zoltán: Hollywoodi duettek a Művelődési Házban.
27. Kocsis Csaba fotográfus kiállítása a SZIE Könyvtárban.
28. Megyei Fafűvös Verseny a Művelődési Központban.
- A „Liget Apartman Hotel építése Szarvason” projekt nyitó ünnepsége.
29. Gimnázium átadó ünnepség.
- Az ördög három hajszála; színházi előadás gyermekeknek.
- A Családsegítő által szervezett tanácskozás.
- Városi Európai Unió vetélkedő középiskolásoknak a Városi Könyvtárban.
30. Szarvas- Békésszentandrás Körös- Holtág Hasznosító Egyesület közgyűlése.
31. A Babilon TSE Táncsoport rendezésében pontszerző versenyen 530 táncos szerepelt a Sportsarnokban. Bronzérmes lett a Babilon TSE junior formációja.
- Az aerobik Magyar Kupán ezüstérmes a junior Blue Gym csapat.
- A karate bajnokságról 4 érmmel tértek haza karatéseink.
- Ötpróba: „London 2012” gyaloglótúra 200 résztvevővel.

Április

01. Benka Gála a Művelődési Központban.
- A 90. születésnapján Csaba Gábort köszöntötte Hodálík Pál alpolgármester.
- 03-15. Húsvéti csalogató – Kalotaszeg Szarvason – a M. Ház Margócsy termében.
- 04-05. Diáknapi és Diágála a Székely Szakképző Iskolában.
05. A TAMOP -5.2.5. projekt nyitó konferenciája a Művelődési Házban.
- 06-09. Húsvéti istentiszteletek és misék a templomokban.
07. Dr. Zima János tárogatóestje a Múzeumban.
- Városi pingpongverseny 41 résztvevővel.
10. 24 órás versfesztivál a Költészet Napján.
- Az „Év Tanítója 2012” címet Koppányiné Langó. Zsuzsanna és Molnárné Czékus Anikó kapta a SZIE Gyakorlóintézményében.
11. A Költészet Napja a Városi Könyvtárban.
- A „Finn népelet és népének” előadás a SZIE TS Könyvtárban.
- 12-14. Országos közlekedési versenyen Podani Milán, 8. o. Benkás diák lett a győztes.
13. A Föld Napja ünnepsége a Nemzeti Park Látogatóközpontjában.
14. „1812 és kora” előadás-sorozat kertében dr. Szili Imre Balázs építész-mérnök előadása.
- „58 év az OTP-nél”, az egykori munkatársak találkozója a Vízisínházban.
15. Városunkat érintő kapacitáscsökkentés a vasúti közlekedésben.
- A TV2 családi vetélkedőn a Benkások csapata is szerepelt.
- Tavaszhangverseny koncert a SZIE Pedagógiai Karán.
16. „Városvédő őrzőjáték” Szarvason.
- „Ébredő természet a városban” c. fotópályázat díjátadója a Városi Könyvtárban.
17. „Külföldi munkavállalás az EU országokban”; előadás a Városi Könyvtárban.
18. Tehetséges-e a gyermekem? Szülők Akadémiája a SZIE Pedagógiai Karán.
19. Babák Mihály polgármester sajtótájékoztatója a vasút járatirátításáról és a lakosság igényeinek összehangolásáról.

- Fekete Péter a Vízisínház színházterveiről beszélt a Turisztikai és Kulturális Egyesület elnökségi ülésén.
- Testületi ülés. Főbb témái: az Önkormányzat 2011. évi költségvetési rendelete végrehajtásáról; a talajterhelési díjjal kapcsolatos szabályokról; tájékoztató a Polgárőr Egyesület és a Művelődési Központ 2011. évi tevékenységéről; beszámoló a KOMÉP 2011. évi gazdálkodásáról; a Körös-szögi Kistérség pályázati programjáról, illetve a TÁMOP program megkezdéséről.
- „Mátyás király mesék” Gyermekszínházi előadás a Művelődési Házban.
- A Fogtechnikusok Országos Szövetsége posztumusz Életmű Díjat adományozott Gémes László aranykoszorús fogtechnikus mesternek.
- 20. Emlékkiállítás Tessedik Sámuel születésének 270. évfordulójára a Múzeumban.
- 21. Dobruczky István amatőr fāfaragó és rézműves kiállítása a Múzeumban.
- A VPI Szakképző Iskola Gálaműsora a Művelődési Központban.
- Megkezdődött a gyomaendrődi kerékpárút építése.
- Vajda Gála a Gimnázium alapításának 210. évfordulóján.
- „Ébred a Liget”; botanikai túra az Anna-ligeti Látogatóközpontban.
- 22. Megállapodás a Víz Világnapján a „Horgász és Halas Gasztronómiai Napok” rendezvénysorozatról.
- 24. A Művészeti Alapiskola Tavaszi hangversenye a Művelődési Házban.
- A Polgárőr Egyesület Közgyűlése.
- 25. Az Ótemplomi Evangélikus Egyházközség ünnepi istentiszteleten beiktatta tisztségviselőit.
- A SZIE Gyakorlóintézményében az I. korcsoportos futballisták megyei döntőbe jutottak.
- 26. „Szülők iskolája”; Frankó Tünde előadása a Városi Könyvtárban.
- 27. „Fülemülék éjszakája”; éjjeli túra az Anna-ligetben.
- 28. Az aerobik sportág diákolimpiai döntőjén legtöbb érmet a szarvasiak szereztek.
- 29. Kamarazenekari koncert az Arborétumban.
- Benkő Dixiland Band zenekar koncertje a Víziszínpadon.
- 30. A Babilon TSE eredményei – 6 arany-, 5 ezüst- 4 bronzérem – biztosították a világbajnoki részvételt számukra.

Május

- 01. Majális.
- Indul a „Zebra zsarú” program az iskolákba érkezés időpontjában.
- 02. A SZIE Gyakorló Általános Iskola I. korosztályos futballistái a megyei megmérettetésen ezüstérmesek lettek.
- 03. Lázár Zsolt igazgató-lelkész az egyházmegye esperesévé választották.
- Holland-magyar tárlaton Lóránt János Demeter festőművész alkotásait kiállították az Alsmeeri Városházán.
- 04. Hazárd Keringő – szlovák nyelvű előadás a Regionális Színházban.
- 05. A Gimnázium és Szakképző Iskola ballagási ünnepe.
- XXI. Evangélikus hittanverseny I. helyezette a Benkások 1-2. osztályos csapata.
- 08. A Nyuszi Kupa úszóversenyén Zalán Csaba tanítványai minden versenyszámban érmet nyertek.
- 10. A „Madarak és fák” emléknapi pályázati alkotásokat kiállították az Arborétumban.
- Tavaszi zsongás: a Fő Téri Általános Iskola rendezvénye a Művelődési Házban.
- 11. A SZIE végzős bálja az Árpád Szállóban.
- A „Képzelt riport” a Regionális Színház előadásában a Művelődési Házban.
- 12. A Szlovák Iskola Alapítványi Bálja.
- „1812 és kora” Szentí Tibor néprajztudós előadása az életmódról a Múzeumban.
- Az Újpesti Városvédő Egyesület látogatása a városban.

- A XVII. Nemzetközi Senior Úszóversenyen a SZUSE úszói 2 arany, 2 ezüst és 2 bronzérmet szereztek.
- 15-19. „Tegyél te is az egészséges környezetért” – projekttalálkozó a Szlovák Iskolában.
- 17. Testületi ülés. Főbb témái: aláírta a megállapodást az Önkormányzat és az Evangélikus Egyház a VPG fenntartói jogának átadásáról; tájékoztató a Rendőrkapitányság 2011. évi tevékenységéről; megállapították a gondoskodást nyújtó ellátások térítési díjait; rendeletet a Szarvasi Termék megkülönböztető információiról; beszámoló az I. negyedévi gazdálkodásról; beszámoló a Körös Volán Zrt., a társulások, alapítványok, intézmények, kft.-k 2011. évi munkájáról.
- 18. Az Aranykor Nyugdíjas Egyesület férfinapi ünnepsége a Vasipari Ebédlőjében.
- 18-20. A Nyíregyházi Városi Napok megnyitó köszöntőjét Babák Mihály polgármestere mondta.
- 18. Arborétumi látogatást tettek a Városvédők a „Növények Napja” alkalmából.
- 19. Öregdiákok Baráti Köre közgyűlése a Gimnáziumban.
- A Művészeti Alapiskola Képzőművészeti Tagozatának kiállítása a Múzeumban.
- Vezekényi György (Kodegidor) zenés irodalmi estje a Múzeumban.
- „Együtt a színpadon”: Szlovák Színjátszó Találkozó az Országos Szlovák Önkormányzat szervezésében.
- 21. „Szülők iskolája”: Frankó Tünde előadása a Városi Könyvtárban.
- 22. SZV Környezetvédő Egyesület közgyűlése.
- 23-24. XXVI. Halászati Tudományos Tanácskozás a HAKI-ban.
- 24. Az Ótmetető Alapítvány közgyűlése.
- A Művészeti Alapiskola tanévzáró hangversenye a Művelődési Központban.
- Gyermeknap, „Tündériskola” a Városi Könyvtárban.
- „Szülők iskolája”. Frankó Tünde előadása a Városi Könyvtárban.
- 25. Martinovics utcai terület takarítása a Városvédők szervezésében.
- A TÁMOP 3. 3. 2. Esélyegyenlőség a közoktatásban címmel sajtótájékoztató a Könyvtárban.
- Martinovics utcai pihenőpark építése a Városszépítő Egyesület szervezésében.
- Óvodai ballagások.
- A Mozgáskorlátozottak Egyesületének közgyűlése.
- A SZIE Regatta ünnepélyes megnyitója a Víziszínpadon.
- 26. Sárgulási felvonulás és bál.
- Gyermeknap színpadi és játszótéri programokkal és fürdőpartival.
- A Szárazmalomban örlés és kézműves bemutatók.
- A Polgárőr Egyesület évváró és tisztújító közgyűlése.
- 30. Rendkívüli szülői értekezlet dr. Zacher Gáborral Kistérségi Humán Szolgáltató rendezésében.
- 31. Rendkívüli testületi ülés.

Június

- 01. Sajtótájékoztató a városközpont rehabilitációjáról.
- A Pedagógus Napon köszöntötte a pedagógusokat Babák Mihály polgármester.
- Veterán kézilabdások randevúja.
- 02. „Te szedd!” – szemétyűjtő akció megnyitója a Fő téren.
- Virágos Szarvasért – környezetszépítő verseny meghirdetése.
- 04. Trianoni megemlékezés a Történelmi Országközpénnél.
- Kakaókoncert a Művészeti Alapiskola előadásában.
- 05. Finn-magyar testvérvárosi konferencia városi küldöttséggel.
- Régi idők nevelőinek állított Életfa avatása a SZIE Gyakorlóintézményében.
- 06. Ünnepi könyvhét: „A könyv utóélete” – előadás a Városi Könyvtárban.
- 08. Vidám játékos bölcsis juniális a Kossuth utcai bölcsődében.

- Tessedik Sámuel Önéletírása és Molitorisz Pál Szarvasi költők című kötetének bemutatója a Múzeumban.
- Lurkó-nap a SZIE Gyakorlóintézményében.
- „1812. és kora” – Szegeő József előadása a Múzeumban.
- 09. Helyére emelték a Szt. Klára katolikus templom új toronysisakját.
- Néptánc rendezvény a Művészeti Alapiskola szervezésében.
- 11. XI. Gyermek-könyvnapok Finy Petra író és költő könyvbemutatója a Városi Könyvtárban.
- 12. A Chován Kálmán Művészeti Alapiskola tanévzáró ünnepsége.
- 13. Erdős Norbert és Nagy Ágnes – a kormányhivatal és a munkaügyi központ vezetője – sajtótájékoztatót tartottak a munkahely-támogató pályázati eredményekről.
- 13-14. „A víz minősége, helyreállítása és megőrzése” – konferencia a HAKI-ban.
- 14. „1812. és kora” sorozat előadója dr. Molitorisz Pál.
- 14. Kárpát-medencei Magyar Vidékfejlesztők találkozója a HAKI szervezésében.
- 16. Általános iskolák ballagási ünnepségei.
- Évadnyitó gála a Vízisínházban.
- 17. A Viharsarok Kupa nemzetközi úszóversenyről a SZUSE csapata 7 aranyérmet hozott.
- 18. Termelői fórum a Szarvas Coop Zrt. és a Magyar Ízek Háza rendezésében.
- 19. A mezőgazdasági mintaprogram zárórendezvényén 49-en vették át a bizonyítványt.
- A Kaláka Együttes koncertje a Vízisínpadon.
- 20. Táncoló talpak 2. – szünidei matiné.
- 21. A Térségi Civil Fejlesztő Központ ünnepélyes átadása.
- Testületi ülés. Főbb témái: önkormányzati rendelet a 2012. évi költségvetés módosításáról; az Önkormányzat képviselő-testületi elismeréseinek alapításáról és adományozásuk rendjéről. Beszámoló: az Ótemplomi Szeretetszolgálat, a Történelmi Emlékút Közalapítvány és a Ruzicskay György Közalapítvány 2011. évi tevékenységéről; az Önkormányzat 2012. II. félévi munkaterve.
- A Szlovák Iskola tanévzáró ünnepsége a Művelődési Központban.
- A Kertbarát Kör tisztújító közgyűlése.
- 22. A Gimnázium tanévzáró ünnepsége a Tessedik című előadással a Vízisínházban.
- Revans Ludas Matyi az Experi Dance előadásában a Vízisínházban.
- 23. X. Repülő Barátok Találkozója a Kákai repülőtéren.
- A Padlás – zenés mesejáték a Vízisínházban.
- Lázár Zsolt esperes és Madarász Géza egyházmegyei felügyelő beiktatása.
- A szarvasi motorosok a kunmadarasi versenyen eredményesen szerepeltek.
- 24. A Babilon TSE Évadzáró fellépése a Művelődési Központban.
- 29. Sajtótájékoztató és a TAMOP-3.3.2 projektzáró rendezvény a Fő Téri Iskolában.
- Kistérségi Helyi Védelmi Bizottság ülése.
- Kabaré – musical a Vízisínházban.
- 30. Török Ádám és a Mini Big Band a Vízisínházban.

Július

- 01. A Kertbarát Kör évadzáró rendezvénye.
- A Semmelweis Napon az egészségügyi dolgozókat köszöntötte Babák Mihály polgármester.
- 02-06. Szőszmötölő – Kézműves Alkotótábor a Művelődési Központban.
- 04. Tintin kalandjai – szünidei matiné a Művelődési Házban.
- Doktor úr kérem – felolvasószínház a Vízisínpadon.
- Rendkívüli testületi ülés.
- 04-05. Res Champions League 2012; római díj Szarvasnak.
- 07. Sándor Tamás kajak-kenu emlékverseny.
- Sóska és Sültkrumpli – mesejáték a Vízisínházban.

08. Új sisakot emeltek a katolikus templom tornyára.
- Toronysisak avató ünnepség a Szt. Klára Katolikus templomban.
- Dalest a Vízisínház műsorán.
09. A XIV. Kelenvölgyi Kamarazenei Stúdió hangversenye Czettner Vera és Várnagy Mihály vezetésével a Múzeumban.
- Nyári vetélkedő a napközi tábor lakóinak a Városi Könyvtárban.
- 09-13. Fafaragó és bábos tábor a Művelődési Központban.
12. Az Önkormányzat lakossági fórumot szervezett a temetőkről.
- 13-14. Kettős kiállítást szervezett a Ruzicskay Közalapítvány – Corini Margit, és Ruzicskay György festőművészek képeit mutatták be Gyomaendrődön és Szarvason.
- A XV. Aratónap megnyitója. Aratóverseny, aratóbál, emlékoszlop-avatás Délvidék – Szarvas találkozásának emlékére Ezüstszőlőben.
- A VII. Nemzetközi Senior úszóversenyen a SZUSE eredményesen szerepelt.
14. Varázsfuvola a Vízisínpadon.
15. Holokauszt megemlékezés a Partizán utcai Zsidó temetőben.
- 16-20. Nyári Művészeti Tábor.
- 16-26. Cervinus Művészeti Fesztivál megnyitása a Csáky-kastély kertjében.
19. Bőrképek és életképek címmel tárlat nyílt a Vízisínház Bolza-bástyájánál.
- Csapodár madárka – komédia a Vízisínházban.
20. Könyvbemutató – a Digitális Kalamáris könyvkiadó megjelentette három korábban írt településtörténet új kiadását.
21. Tessedik – zenés játék a Vízisínházban.
22. Egészségnap az önkormányzati üdülőben.
- Stand Up Show a Vízisínpadon.
23. Megemlékezés a letelepedési szerződés 290. évfordulóján a Letelepedési Emlékkönl.
- Hálaadó istentisztelet az Evangélikus Újtemplomban.
24. A dzsungel könyve – táncjáték a Vízisínházban.
26. „Isten dicsérete” finn gospel-együttes hangversenye Pekka Simojoki vezényletével.
28. Boccaccio: Dekameron a Vízisínházban.
- A Barátság Nyugdíjas Szervezet jubileumi ünnepsége.
29. Családi istentisztelet az Ótemplomban.
31. Rendkívüli testületi ülés.

Augusztus

01. Babák Mihály polgármester sajtótájékoztatón ismertette az ÁSZ vizsgálat megállapításait.
- Pályázaton nyert 50 milliót nappali szociális ellátórendszerre a Kistérség.
03. II. Szarvasi Horgász és Halász Gasztronómiai Napok megnyitója.
- Fiatalság bolondság – zenés vígjáték a Vízisínházban.
- Magyar Izek Háza üzlet megnyitója.
- Babák Mihály polgármester sajtótájékoztatója a város intézményrendszerének átalakulásáról.
04. Horgászversenyek.
- XV: Kenu-Maraton rajt és díjátadás.
- Gyermekrajzpályázat eredményhirdetése.
- Halas Nap megnyitója.
05. Strandröplabda bajnokság bronzérmese lett a Kézi-Szitó férifipáros.
- Körös átúszás hosszában. Sárkányhajó-verseny.
- Nyerges-tetőn felavatták Békés megye emlékoszlopát az 1848-49-es hősök emlékére.
07. Ilan Mór Izraeli nagykövet volt a város vendége.
09. A mizantróp – Molière színműve a Vízisínházban.
10. A Szent Klára Gyógyfürdő nevet vette fel a Termál-Gyógyfürdő.

11. A fodrásznő – groteszk játék a Víziszínpadon.
- 10-12. A II. Bolza családi találkozó.
12. Ünnepi Szentmisén Kiss-Rigó László püspök szentelte fel a Szt. Klára templom új toronysisakját.
14. Megtörtént a Gimnázium átadása az Evangélikus Egyháznak.
17. Testületi ülés. Főbb témái: zárt ülés döntései: az Invitel Zrt. Ingatlanfelajánlásáról; a Liget Hotel és Liget Kemping telekredezéséhez hozzájárult az Önkormányzat; a tenispályák üzemeltetése. Augusztus 20-i nemzeti ünnep alkalmából kitüntetések adtak át.
17. A Gyomaendrődi kerékpárút altalaj problémák miatt lelassult – erről Babák Mihály polgármester sajtótájékoztatón számolt be.
- 18-20. Amatőr gyorsulási bajnokság – Streetbike 900+TOP győztese a szarvasi Reile Tamás.
- 18-19. Monte Cristo grófja a Víziszínházban.
18. Salamon Konrád történész professzor előadása a Művelődési Házban.
19. A Kamarazenekar koncertje a Lengyel-palota udvarán.
20. Térzene. Ünnepi műsor az Ótemplomban. Ökumenikus istentisztelet.
- A nemzeti ünnep szónoka Dankó Béla országgyűlési képviselő. Kenyéráldás.
- Szt. István Napi Körös Távúszóverseny.
23. Baththány-kert – visszakapta régi nevét a Városi Állattenyésztő és Legelőkísérleti telep
23. Testületi ülés. Főbb témái: a költségvetés félévi mérlege; intézményi átalakítások.
- 60 éves érettségi találkozó a Gimnáziumban.
24. Nyárbúcsúztató az Aranykor Egyesület rendezésében.
25. Liliomfi a Víziszínpad műsorán.
27. A Szivárvány Családi Napközi ötödik születésnapját ünnepelte.
28. Szergej Medvegyev: Fodrásznő komédiája a Víziszínházban.
31. A Fából faragott királyfi a Víziszínházban.

Szeptember

01. A Vajda Péter Gimnázium visszakertült az Evangélikus Egyházhoz.
- A Nyári Alkotótábor – kiállítás a Ruzicskay Alkotóházban.
- Gobelin Himző és Kézimunka Szakkör kiállítása a Múzeumban.
- 02-03. Tanérvnyitő ünnepségek az általános- és középiskolákban.
05. A 90 éves Dobrotka Györgynét köszöntötte az Önkormányzat.
06. Lakossági fórum a temetők rendjéről.
- 06-09. Testvérvárosi konferencia és találkozó a kulturális örökségeink megőrzéséért.
- 07-09. A XV. Szilvanap ünnepélyes megnyitója a Víziszínházban.
- Rúzs Magdi-koncert a Víziszínpadon.
- Bemutató: örlés a Szárazmalomban.
- Látványkonyha, pálinkaminősítés.
08. A békési sakkversenyen hármas diadalt arattak a szarvasi lányok.
- III: Szakmai Napok a Székely Mihály Szakképző Iskolában.
- Kulturális örökségvédelmi konferencia.
- Szvák András könyvbemutatója a SZIE Pedagógiai Karának dísztermében.
- Testvérvárosi alkotók amatőr, profi és mesterfokon c. kiállítás megnyitója a Múzeumban.
14. Kulturális Örökség Nap keretében a védett könyvtár rendkívüli nyitva tartása.
- 14-16. A Kertbarát Kör kiállítása a Civil Házban.
15. A SZIE Ped. Kar tanérvnyitő ünnepe és díszoklevelek átadása az Ótemplomban.
- És mégis boldogok vagyunk – Para-Paparazzo-Laczkó fotói a Múzeumban.
- 15-22. „Mozdulj a jó irányba!” – Európai mobilitási hét.

15. Kardoskúti kerékpártúra.
16. Kerékpártúra a város körül.
- Adománygyűjtés a Dévai Szt. Ferenc Alapítvány javára.
17. Közlekedésbiztonsági Nap.
18. „Bringás vért az életért” – véréadás. Gyalogos séta a városban.
19. „Mozdulj a jó irányba!” – környezetvédelem; üzemlátogatás a Gallicoop Zrt.-ben.
- Igazi hősök című drámai előadás – a szentesi Horváth M. Gimnázium 12. D osztálya.
- Ruzsinszki György a felnőtt karateválogatott edzője készíti fel a szarvasiakat is.
- Homonnai Luca kajakos nyerte a Szegedi Olimpiai Reménységek Versenyét.
20. Testületi ülés. Főbb témái: a 2012. évi költségvetési rendelet módosítása; egyes állattartással kapcsolatos rendeletek hatályon kívül helyezése, módosítása; tájékoztató a SZIE Pedagógiai Kar, és a Halászati és Öntözési Kutatóintézet tevékenységéről; beszámoló a KOMÉP út-, híd-, járda üzemeltetéséről és fenntartásáról.
21. A Dráma Napja alkalmából Meister Éva előadása.
- „A gazdasági versenyképesség javítása és a korrupció visszaszorítása” – konferencia a Polgármesteri Hivatalban.
- X. Töknap – hagyományörző családi délután a Szlovák Óvoda szervezésében.
22. VI. Szarvasi Autómentes Nap.
- Szlovák Kórusok X. Ökumenikus egyházzenei hangversenye az Újtemplomban.
- A „Katolikus Kör” összejövetelének első témája a szív.
- A Mozgáskorlátozottak rendezvénye – Nótaműsor a Művelődési Házban.
23. Az Animato csellótrió koncertje a Múzeumban.
25. Tóth Judit „Barangolás Indiában”; élménybeszámoló a Városi Könyvtárban.
26. A Népmese Napja a SZIE TS Könyvtárban.
28. Nyitott Könyvtár Hetek a Városi Könyvtárban.
- A kutatók éjszakája az Arborétumban.
- 28-29. „Mustoló” – a Gyakorlóintézmény szüreti mulatsága.
- 28-30. Szilágyosmlyön versenyző szarvasi sakkcsapat 3 serleget és 9 érmet hozott haza.
- 29-30. Elektromos és elektronikai hulladékgyűjtés a KOMÉP szervizében.
30. Idősek Napi Istentisztelet az Ótemplomban Babák Mihály polgármester köszöntőjével.
- A Kamarazenekar koncertje az Arborétumban.

Október

01. A SZIE Agrár Karán 700 milliós hulladékkezelési kutatási projekt indul.
02. „Biztonságos időskor” – kerekasztal-beszélgetés a Városi Könyvtárban.
- 01-07. Nyitott Könyvtári Hét.
- A KörösArt Fotóklub munkáiból kiállítás nyílt a Városi Könyvtárban.
03. Endrei Judit: „Korhatárok nélkül” – író-olvasó találkozó a Városi Könyvtárban.
04. A Zelizár együttes szlovák táncokat mutatott be a Művelődési Házban.
- A Városvédők nyíregyházi látogatása.
- Az Arborétum ősztől megújuló energiával fűt.
- „Elődeink életéből” – beszélgetés meghívott vendégekkel a Városi Könyvtárban.
05. Fábri János 67 évesen ezüstérmet nyert az erőemelők masters világbajnokságán.
- „Társas időskor” – Frankó Tünde előadása a Városi Könyvtárban.
06. Űnnapi műsor és megemlékezés az Aradi Vértanúk emlékoszlopánál.
- A VIII. Országos Polgárőr Közlekedésbiztonsági Versenyen a szarvasiak, Pljesovszki János és Jansik István, arany- és ezüstérmesek lettek.
- „Játsszunk együtt” – Nagyszülők, szülők és unokák rejtvényfejtése a könyvtárban.
- 06-07. Lezajlottak az Idősek Napi rendezvények.
10. Körös-Maros Nemzeti Park értékei, növényvilága című könyvbemutatója.

- Gyerekszínház: Csipkerózsika – a Háromszék Táncegyüttes a Művelődési Házban.
- A SZIE Gyakorlóintézménye szakmai tanácskozása a megye pedagógusaival.
- 11. Az „Év Alpolgármestere” Besenczy Zoltán.
- KEOP Zárórendezvény a Körös-Maros Nemzeti Parkban.
- 12. Viktor Had'ím : Hazard keringő – magyar nyelvű bemutató a Művelődési Központban.
- Witt Márta 9. kötetének könyvbemutatója a Múzeumban.
- 14. Zenés őszi daldélután a SZIE Gyakorló Intézményében.
- 17. A „Halálra táncoltatott lány” a Művelődési Központban.
- 20. Székelyes diákok szakmai gyakorlata Finnországban.
- 22. Mécsesgyújtás a Történelmi Emlékút 1956-os emlékoszlopánál.
- 23. Nemzeti ünnep. Október 23-i megemlékezés.
- Nagy Lehel: A három haramia – könyvbemutató a Múzeumban.
- 24. „A Szív” Hegedűs Endre és Katalin zongoraművészek a Múzeumban.
- 25. Civil fórum a városközpont rehabilitációjáról.
- 27. „Szarmatak a Körös völgyében” – kiállításmegnyitó a Múzeumban.
- 30. Megállapodás a Járási Hivatal felállításáról.

November

- 01. Egyéves a nappali kórházi ellátás – ünnepelt a Szakorvosi Kft.
- 02. Kozsuch-találkozó és a „Kozsuch-család története” című könyv bemutatója.
- A Tudomány Napja a HAKI környezet-analitikai laboratóriumában.
- 04. Az Állatok Világnapján házi kedvencek bemutatója a Fő Téri Iskolában.
- 05. Matók Sándor (1907-1971) üvegnegatív hagyatékának feldolgozása a Múzeumban.
- 06. Potyók Tamás festőművész kiállítása a Múzeumban.
- 08. A SZIE AB Pedagógiai Karán művészeti kiállítás és konferencia.
- Az Aranykor Nyugdíjas Egyesület év értékelője.
- Iskolai könyvtárak nemzetközi hónapja helytörténeti vetélkedő a Könyvtárban.
- 09. Márton nap a Gyakorlóban.
- Sutyomba koncert a Múzeum nagytermében.
- „Virágos Magyarországért” – különdíjat kapott Szarvas város.
- Hartay Csaba „A jövő régészei” című új verseskötete a fővárosi „Kalicka” bisztróban.
- 10. Nyílt Nap a Székely Intézményben.
- Márton napi családi rendezvény a Múzeumban.
- 12. A Művészeti Alapiskola növendék-hangversenye a Művelődési Házban.
- 13. A Gyomaendrődi kerékpárút műszaki átadása megtörtént.
- 14. In Medias Brass fúvós kvintet hangversenye a Múzeumban.
- A „Luther Rózsái” Ótemplomi kórus koncertje a SZIE Gyakorlóintézményben.
- 16. Nemzetiségi konferencia a SZIE Pedagógiai Karán.
- 17. Családi bábszínház a Művelődési Központban.
- Mozgáskorlátozottak évszárója.
- 18. A Tessedik Táncegyüttes az Országos Minősítő Fesztiválon kiváló minősítést kapott.
- 19. Vidám kísértet – színházi előadás a Művelődési Házban.
- 20. Hattyúk tava – gyermekszínház a Művelődési Központban.
- 22. Testületi ülés. Főbb témái: beszámoló a III. negyedéves gazdálkodásról; a 2013. évi költségvetési koncepció; beszámolók az évi tevékenységekről: KOMÉP, Gyógy-termál Kft., Berettyó – Körös Szakképzési Társulás.
- 23. Gólyabál a SZIE Pedagógiai Karán.
- 23-25. Szlovák Színházi Napok a Művelődési Házban.
- 24. „Tehetség és siker” Alapítvány bálja a Főiskola dísztermében.
- A Vajda Péter Evangélikus Gimnázium alapításának 210. évfordulóját ünnepelte.
- 25. Szerelmem, Sárdy – zenés napló a Művelődési Házban.
- 26-30. Karácsonyváró Alkotókör a Művelődési Központban.

- 29. Dr. Vető István úti beszámolója az El Camino zarándoklatról a Városi Könyvtárban.
- Mikulásváró ünnepség – a Benka Gyula Evangélikus Iskola tanulóinak előadása.
- 30. Szarvas-Gyomaendrőd kerékpárút átadó ünnepsége és sajtótájékoztató.

December

- 01. Karácsonyi kincsestár – Kissné Szalai Edina könyvbemutatója a Városi Könyvtárban.
- 02. Az Ótemplomi Szeretetszolgálat Szeretetvendégséget, ételosztást szervezett.
- Középfalmi Nyugdíjas és Baráti Kör évzáró rendezvénye.
- Advent I. Gyertyagyújtás a Fő téren a Szarvasi Férfikar közreműködésével.
- Családi Betlehemi bábszínház.
- 03. Egy hadapród naplója az első világháborúból – könyvbemutató.
- Kakaó koncert a Művészeti Alapiskola közreműködésével a Művelődési Házban.
- Balázs Fecó koncert az Ótemplomban.
- 05. Tehetségkutató konferencia a SZIE Pedagógiai Karán.
- 06. Mikulás érkezett a Fő térre, városi ünnepségek.
- A Szennyvíztisztító rehabilitáció – projektnyitó a Városházán.
- 07. Rajz- és meseíró verseny eredményhirdetése a Civil Házban.
- Szalagavató a Gimnáziumban.
- „Tudósok a megismerés színterén” – kötetbemutató a SZIE Pedagógiai Karán.
- 08. Karácsonyi kézműves portékák vására a Művelődési Központban.
- Adventi játszóház a Nagycsaládosok szervezésében.
- 08-09. Adventi vásár a Fő téren.
- 09. A Kamarazenekar adventi hangversenye a Művelődési Házban.
- Advent II. ünnepi műsor a Cervinus Teátrum művészeivel.
- 10. Előadás a GMO-mentes mezőgazdaságért a Körösvölgyi Látogatóközpontban.
- 13. Államtitkári tájékoztató a köznevelést érintő kérdésekről.
- Dumaszház a Művelődési Központban.
- A Benka Iskola felújított iskolaépületének szentelési ünnepsége.
- 15. A Székely Szakképző Iskola szalagavató ünnepsége.
- A Mozgáskorlátozottak Egyesületének Karácsonyi ünnepsége.
- Öregdiákok Baráti Körének közgyűlése a Gimnáziumban.
- Jótékonyági karácsonyi vásár a Művelődési Központban.
- 16. Advent III. Gyertyagyújtás, a Betlehemi láng fogadása.
- A Blue Gym Aerobik Club évzáró gálaműsora.
- 17. A Művészeti Alapiskola Karácsonyi koncertje a Művelődési Központban.
- Körös-menti Turisztikai és Kulturális Egyesület közgyűlése a Művelődési Házban..
- 17-22. Adventi vásár.
- 18. Napelemes rendszerek hivatalos átadása a Művelődési Központban.
- 20. Testületi ülés. Főbb témái: tervezet a 2013. évi átmeneti gazdálkodásról; a közösségellenes magatartásról szóló önkormányzati rendelet hatályon kívül helyezése; beszámolók a helyi adókról és egyéb adóhatósági feladatokról, a Batthyány-kert 2012. évi gazdálkodásáról; a Testület 2013. I. félévi munkaterve.
- 20-21. Az általános iskolák karácsonyi műsora.
- 23. Advent IV. Gyertyagyújtás a Szt. Klára Katolikus templomban.
- 29. Vidám évbúcsúztató koncertet adott a Szarvasi Rezesbanda és a Fűvősenekar.
- 31. Szilveszteri futás.

Szerkesztette:

Dr. Kutasné Szarka Judit

A 27. szám munkatársai

Balázs Géza	egyetemi tanár, néprajzkutató
Brlás Attila	villanyszerelő
Dr. Demeter László	fürdőigazgató
F. Rácz Tünde	pszichológus, főiskolai tanársegéd
Fehér Veronika	ny. főiskolai docens
Dr. Hanyecz Katalin	az Arborétum igazgatója
Hartay Csaba	költő
Janeckó János	ny. gimnáziumi igazgató
Kántor Zsolt	író, költő
Dr. Kutas Ferenc	ny. középiskolai tanár, szerkesztő
Dr. Kutasné Szarka Judit	ny. középiskolai tanár
Dr. Lelkes János	agrármérnök, ügyvezető
Dr. Lesfalvi Tibor PhD	kormánytisztviselő, főosztályvezető
Dr. Lipcsei Imre PhD	főiskolai dékán
Dr. Merényi-Metzger Gábor PhD	régész
Dr. Molitorisz Pál	ny. városi vezető ügyész
Paraszt Attiláné	tanítónő
Dr. Reszkető Péter	ny. főiskolai docens
Seidl Ambrus	plébános
Somlyai Márta	főkertész
Dr. Szitó János	ny. vízépítő kutatómérnök
Sztrehovszki Zsuzsa	ny. könyvtáros
Tatai László	a SZVID felelős szerkesztője
Dr. Tímár Jánosné	ny. könyvtáros
Varsányi Gyula	ny. üzletvezető

Tipográfia

Dr. Kutas Ferenc

Nyelvi lektor

Sztrehovszki Zsuzsa

Technikai munkatársak

Bohák Dóra	Roszik Anita
Védőné Gráfik Erzsébet	

Fotó

Babák Zoltán	Bakula János
Kutas Ferenc	Tatai László
	archív fotók

A Szarvasi Krónika Alapítvány Kuratóriuma

Dr. Demeter László fürdőigazgató, a Kuratórium elnöke
Földesi Zoltán kollégiumi nevelő, közművelődési szakértő
Kiszely Mihály ny. szövetkezeti elnök, gazdasági szakértő
Dr. Kutas Ferenc szerkesztő, a Kuratórium ügyvezetője
Tusjak Lászlóné könyvtáros, adminisztrációs szakértő

Tartalom

Jelenidőben

Kitüntetettek (<i>Szerkesztette: Dr. Kutas Ferenc és Tatai László</i>).....	4
A város legnagyobb adófizetői	17
Seidl Ambrus: A 200 éves Szent Klára templom „megsüvegelése”.....	18
Dr. Hanyecz Katalin-Somlyai Márta: Szülinap az Arborétumban.....	25

Agrárkutatás Szarvason

Dr. Lelkes János: Az Öntözési Kutató Intézet 50 éve.....	30
Dr. Reszkető Péter: A rizs nagyasszonya: Simonné Dr. Kiss Ibolya.....	43
Dr. Molitorisz Pál: A „rizses” Litauszkyak.....	52

Múltunkat idézve

Dr. Timár Jánosné: A nagykönyvtár kincsei 8. rész (Történelem).....	62
<i>Elfelejtett szarvasiak</i>	
Sztrehovszki Zsuzsa: Haviár Dániel.....	67
Dr. Lesfalvi Tibor: A szarvasi polgári intézmények együttműködéséről 1722-.....	69
Dr. Merényi-Metzger Gábor: Tessedik Ferenc életének anyakönyvi forrásai.....	73
<i>Várostörténet képeslapokon</i>	
Gróf Bolza Géza és kastélya (<i>Írta és szerkesztette: Brlás Attila</i>).....	79
<i>Üzenet a múltból</i>	
Erdély visszatért! (<i>Írta és szerkesztette: Brlás Attila</i>).....	83
Kántor Zsolt: Itt van (Vers).....	86

Elődeink életéből

Dr. Kutas Ferenc: Egy vérbeli kereskedő életútja (Csipai János).....	88
Dr. Kutas Ferenc: Magyar munkások a Harmadik Birodalomban (Takács Mihályné). .	105
Dr. Kutasné Szarka Judit: Akik magukba szívták a föld szeretetét I. (Buzás Mihály)	111
Varsányi Gyula: Élet, élet kanász élet.....	122
Dr. Kutasné Szarka Judit: Interjú – tragédiák árnyékában (Dr. Parczen József).....	128
Dr. Kutasné Szarka Judit: Dr. Parczen Józsefné Dr. Bod Magdolna	136
Paraszt Attiláné: Nem szól az orgona (Regös Imre).....	144

Nemzetiségeink életéből

Janeckó János: Párhuzamok a magyar-szlovák irodalomban.....	148
---	-----

Szemle

Egy hadapród naplója az első világháborúból (<i>Dr. Molitorisz Pál</i>).....	158
Hármat egy csapásra (<i>Dr. Demeter László</i>).....	160
Tessedik Sámuel: Önéletírás (<i>Dr. Reszkető Péter</i>).....	162

Amíg álmok lesznek... Molitorisz Pál: Szarvasi költők (<i>Kántor Zsolt</i>).....	164
Hartay Csaba: A jövő régészei (<i>Balázs Géza</i>).....	166
Hartay Csaba: A jövő régészei (<i>Kántor Zsolt</i>).....	170
Érzék-kavalkád; Bíró Gyula novellái (<i>F. Ráczi Tünde</i>).....	172
Tudósok a megismerés színterein (<i>Dr. Lipcsei Imre</i>).....	174
Nem születtem varázslónak (<i>Fehér Veronika</i>).....	176
A jövő kulcsa... a gyermek; Zöld kalandra fel! (<i>Sz. Gy.</i>).....	178
Agrártörténeti füzetek 33. szám; Válogatott diákköri munkák (<i>Dr. Sztó János</i>)...	180
Agrártörténeti füzetek 34. szám; A szikesek javításáról (<i>Dr. Sztó János</i>).....	182
Agrártörténeti füzetek 35. szám; Egy élet Bikazugban (<i>Dr. Sztó János</i>).....	183
Agrártörténeti füzetek 36. szám; Dr. Marjai Gyula (<i>Dr. Sztó János</i>).....	184
Szarvason történt 2012-ben (<i>Szerkesztette Dr. Kutasné Szarka Judit</i>).....	185

A címlapon

Tessedik Sámuel *A Paraszt ember Magyarországon (1784–1786)* c. művének falurendezési tervezetéhez készült címer látható. Tessedik reformgondolatainak foglalatosa. Képi része az egykori szarvasi parasztnép mezői foglalatosságait és az akkori szerszámokat ábrázolja. A felső, latin idézet fordítása: *"Imádkozzál, de dolgozzál, s az Isten is megsegít."* Az alsó felirat magyarul: *"Az embert gyermekkorától kezdve kell hozzászoktatni a tanuláshoz: ilyenformán folyamatosan gyarapítja ismereteit, s nemesebbé és szelídebbé válik az erkölce."*

A 27. szám megjelenéséhez adójuk egy százalékával hozzájárultak

Aszódi Antal, Dr. Aszódi Gabriella, Cseh Zsuzsanna, Dr. Demeter László, Dr. Demeter Lászlóné, Kutas Béla Szeged, Dr. Kutas Ferenc, ifj. Kutas Ferenc, Paraszt Attila, Paraszt Attiláné, Petneházi Andrea és mindazok, akiknek neve nem jutott a szerkesztőség tudomására.

A Krónika megjelenéséhez egyszeri támogatást nyújtottak

Balázs Géza Budapest, Boross Árpád Bence, Dr. Hanyecz Katalin, Holub Mária, Dr. Lesfalvi Tibor Budapest, Dr. Lelkes János, Litauszky György, Molnár Andrásné, Palotás Ádámné Békéscsaba, Seidl Ambrus, Somlyai Márta, Sztrehovszki Zsuzsa, Dr. Timár Jánosné

Munkánkat hírközléssel segítették

Általános Informatikai Kft., Körös TV, Newsjag.hu, Szarvas és Vidéke.

Kutas Ferenc felvétele

A Bolza-kastély (volt ÖKI) főbejárata;
a timpanonban a Bolza és a Batthyány család címere